

curator; sciat omnis actione aduersus minorem, si vera fuerit, se casum proper hoc quod ex studio aduersus hanc nostram legem firmetur. Sed si quis aperte obligatus existens tacuerit, sciat etiam iste quia sustinebit poenam, quod non possit redhibitionibus aut aliis solutionibus debiti se misere, tempore curationis forsitan arte compositis.

Vt curatores nullis modis cestantes suscipiant aduersus minorem.

C A P. V.

Quod si quis (sicut dicitur est) factus curator, deinde minoris res fuerit perscrutatus, & cestiones in semelipsa, aut per donationem, aut per venditionem, aut alio quolibet egerit modo: sciat, omnino infirmum esse quod ab eo fuerit factum: & neque per se, neque per interpositam personam tale aliquid agi, sed undeque in initiali liceat fieri, tamquam si neque ab initio facta fuerint. Manifestum est namque quia si in talen cogitationem incident, omnia agi & disponi ad interitum sive anima, & ad rerum que eius quasi videatur, utilitatem. ¶ Et hoc non solum donec fuerit curator, prohibemus eum ab huiusmodi cessione: sed neque post ea gerere concedimus: ne forsan hoc considerans, abscondat rem, & præordinans illud m'le, post modum à cura cessaerit, & late re fecerit quod maligne egerit, forte iam nunc non curator existens successionem accipiat, & rem malignè disponat, tunc enim infirmum esse volumus quod agitur, & non posse villam actionem valere cestam aduersus eum cuius prius curam administraverat: sed pro non facto id esse, & lucrum fieri adolescentis licet, huc cestis pro veris causis facta sit, non remeet rursus ad eum qui cessit, tamen si nihil quasi in medium contra legem vatum fuit actum: sed cadat ab eis qui ex hoc sunt quæstio na transgressionem nostræ legis, & huc minorem lucrari, nam si non hanc impotuerimus ponam: facilia erunt ea quæ sunt malignitatibus, & cū qui cessit, faciet iterum mouere: & per medium ea quæ sunt cessionis, recipient, legem per suam malignitatem circumveniens. Et huc dicimus in omnibus curatore, in quibus omnino curas aliquorum introducunt leges, prodigorum fortes, aut furiosorum, aut amentium, aut si quid aliud iam lex dicit, aut si quid ipso in natura adinuenierit.

De administratione pecunie pugilli vel minum.

C A P. V. I.

Quoniam autem videmus curatores quicunque Dei memoriam habent, ad curam difficulter accedere (nam plurimis volentibus ea quæ minoribus sunt, impie in se verti, amabilis est res & appetibilis) videmus autem præcipue difficultem esse curatorum causam proper feneratorum necessitatem: sancimus nullam necessitatem est legibus esse curatoribus minoribus pecunias fenerare, sed caute reponere & reseruare: quoniam melius est in antiquis rutamen manere, quam vsum appellatione etiam antiqua pecunia cadere, & periclitari quidem curatorem, si non mutuauerit: rursus autem si mutuauerit, periculum sustineret, scio forsan in debitis detimento. Si vero ipse sponte mutuari voluerit, sub obligatione forte pingnorum aut sub aliis quæ putarunt indubitate cauelis: tunc habeat quidem duorum mensuram per singulos annos indueas, (hoc quod leges lamenent vocant) sciat autem mutui periculum omnino ad se venturum.

C A P. V. I. I.

Si vero habeat redditus sufficietes, is cuius cura administratur: eos expendat. Si vero plus sine quam sufficiat: quod plus est repotat. Quod si mobilis forte eius cuius cura administratur, substantia sit ut illud solum mutuare curator cogatur,

quantum ad dispensationem sufficiet adolescenti, eiusque rebus: quod vero plus est, caute recordatur. Licebit autem ei cum omni subtilitate perscrutari si aliquis forsan inuenire caute potuerit reditus: & compatere minori ex abundantibus pecuniis, si modicis functionibus publicis obligatos venditorem vero habentes idoneum, & opulentos reditus existentes, datus enim ei licentiam & hoc agere: sufficienti quia si quid horum neglexerit, huiusmodi empionis ipsum respiciet periculum.

C A P. V. I. I.

Sl vero tantum solummodo sit minoris aurum, sciuus vltre vix eum & qui eius sunt, pacere, & aliquam aliam ei præberet vita dispensationem sufficiat: tunc necesse statim ratio nos etiam ad hoc vocavit, ut curatores recipientes ad Deum, ita faciat gubernationem tamquam in suis rebus. Etenim volumus dum celebratur decretum quod tradit curam ei qui ad eam accedit, etiam iustificandum dicere sacrosancti. Dei euangelia tangentem quia per omnem pergens viam, utilitatem adolescentis agit, quod ramen non exciperit eum à ratione, neque à legi ordine: sed cautionem facies ad rerum gubernationem, item semper circa eas propter iurisurandi memoriam factam. Hoc lex à nobis pro cœtu sit posta horum qui curatoribus indigent. Si quid vero & aliud adiutorerimus, neque hoc lege complecti pigebit per omnia patres eorum qui sibi auxiliari nequeant, existamus.

E P I O G V S.

Tuia igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, editis per provincias quibus praes, vicas, omib'bus faciat manifesta ut nullum laccent quæ à nobis pie & pro subiectorum prouidentia sancta sunt. Dat. Kal. Jun. CP. Imper. DR. Iustin. PP. Anno VI. Iohanne V. C. Conf.

D E . I N S T R U M E N T O R V M . C A V E tate & fide, & primum de deposito, & mutuo, & aliis documentis priuatis quidem scriptis, habentibus autem testes, & de non libentibus testis, & de instrumentis publice confectis, & de collationibus manus propriæ scriptis: & de expeditis instrumentis ab illiteratis, aut paucis literis scientibus, & de non scriptis contractibus & de contractibus usque ad unam libram auri: & de contractibus futuris locum habeat, lex,

T I T. I. I.

Nouella Confite. LXXIII.
Idem Imp. Iuani gloriosissim' Orientalium præfatio, istud scimus excusas & panis.

P R AE F A T I O.

Nouimus nostras leges quæ volunt ex collatione literarum fidem dari, documentis, & quia quidam imperator super excrescentiam malitia eorum qui adulterant documenta, hæc talia prohibuerunt: illud studium fallatoribus esse credentes, ad imitationem literarum semelipsos maxime exercenter, eo quod nihil est aliud falsitas, nisi veritatis imitatio. Quoniam igitur in his temporibus innumeræ inuenimus falsitates in iudicio multis, quorum suum auditores, & quodam inopinabile ex Armenia nobis exortum est. Oblato namque commutationis documento, & literis dissimilibus iudicatis, quoniam potest inueniri sunt ij qui de documento testati sunt, subscriptionem subdentes, & eam recognoscentes, si dem suscepit documentum: & quoddam hinc inopinabile occurrit, eo quod litera quidem sine fide vix sunt: licet examinata responda verorum testium cum veritate concordare vult: & hoc per fidem testium, quæ videtur quodammodo esse cauta, videmus

tales

De instrumento cautela, &c.

etiam naturam eius crux ergente rei examinatione, quod litterarum dissimilitudinem, hec quidem tempus facit, non enim ita quis scribit iuuenis & robustus, ac senex & fortis tenuis, sapientis & laetus hoc facit & quidem hoc dicimus, quando calamis & atramenti immutatio similitudinis per omnia auctera puritatem, & nec inuenimus de reliquo dicere quanta natura generans innovat, & legislatoribus nobis præbet causa.

I Quia igitur imperium propterea Deus, de celo constituit, ut difficultibus imponat quæ apud eum sunt bona, & leger apter secundum naturam varietatem: proprietae estimantur oportere & hoc scribere fauionem, & dare in communione subiectis quos nobis Deus & prius tradidit, & paulatim semper adiicit. Item quiddam de deposito in sermone dubitatum, & ad contentionem deductum inuenimus. & oportet etiam omnino horum praepucere, itaque illico nobis est deposito inchoandu.

De instrumento cautela & fide: & primum de deposito, quemadmodum caute dari potest.

C A P. I.

Si quis igitur vult caute deponere, non soli creditur, accipientis scriptura: hoc quod etiam in indicio quidem est, (Quia enim non professus est, qui scriptis dicebatur, suam esse scripturam: magnum res habuit tumultum, & scribere alia coatus est, quæ vltre luctuvel similia quidem, non tam per omnia similia, & quæcum ad illam scripturam sine termino causa permanuit) sed is qui depositum dat, duocet etiam testes, vt possibile est, honestos, & fide dignos, & non minus tribus: vt non in sola scriptura & eius examinatione pendamus: sed si iudicaturibus etiam testium solarium. Etenim tales testificationes suscipimus, quas praefees testes dicant: quia his presentibus subfidelis est, qui documentum fecit, & hunc nouerunt. Nam si inuenimus & tales quoddam testes non minus quam tres dignos fide existentes: neque talem interdicimus fidem, neque enim vt abbreviemus proportiones ponimus legem: sed vt esse eas & caute esse faciamus.

Quemadmodum sine tabellio instrumentum maine vel depositi casei fuit prist.

C A P. I. I.

Sed & si quis aut mutui instrumentum aut alterius cuiuspiam faciat, & noluerit hoc in publico conficeri, quod in deposito definitus, non ex ipso videatur credibile quod scribitur super multo documentum, nisi etiam testium habeat presentiam: fide dignorum non minus tribus: vt siue venient, & propriis subscriptionibus attestentur: siue alijs quidam testificantur quia presentibus eis confectum est documentum fidem causa ex viro que percipiat, etiam literarum examinatione penitus non repulsa, sed sola non sufficiente, augmento autem testium confirmanda.

Si literarum fidem à vere testium disperat.

C A P. I. I. I.

Si vero tale aliquid contigerit quale in Armenia factum est, ut aliud quidem faciat collatio literarum, aliud vero testimonio: tunc nos quidem existimauimus ea quæ via dicuntur voce, & cum iurecurando: hæc digniora fide quam scripturam ipsam secundum se subsistere. Verantem sit hoc iudicant ipsi credentes, sum aliquæ religiosis, vt veracibus potius pro talibus credat, & nos quidem secundum hunc modum existimauimus oportere probari fidelia documenta.

De instrumento inveniente compotis.

C A P. I. I. I.

Si tandem quisquam aut deponens, aut inveniens salter contrahens, contractum sit, scriptora sol-

etius cum quo contrahit: si ipso erit vt seipso quia in illius fide totum ipse suspendit, & quidem quantum ex scriptura non sufficiens videbitur, sed, nisi secundum nostram legem adiicitur documentum credulitas, aut praesentia testium coram quibus contradicunt ei fadus: aut forsan nouillimum eius, ut refutum inuenierit, dicimus autem quod ex iure relato, non inserviamus quod factum est, nam pan falsitatis & imitationes metuentes, & nudicatis existentes non credentes, huiusmodi subtilitatem causa addimus: non ut credentes priuemur, fide sua circa amicos, sed ut quantum possibile est, & per fidem & negationem multis recordemus modis.

Quemadmodum tabellines caute debent instantiante compone.

C A P. V.

Sed & si instrumenta publicè confecta sint, licet tabellionum habeant supplementum, adiiciantur & eis antequam compleantur (sicut dictum est) testium ex scripto praesentia.

De comparatione notariorum.

C A P. V. I.

Oportet autem iudicantes, & si qua signa inuenient adiectora chartis, tiam hæc requirere, & legere nit. Plurima namque nouimus & ex illis apparuisse, & non facile quidem ex literarum alias collatione recipere, propter dudum distas. An nobis causa.

De comparatione literarum.

C A P. V. I. I.

Sed si vero mortianus omnes testes, aut forsan absentes, aut aliter non facile sit fidem ex testium subscriptiōnibus inuenire, neque tabellio superest qui compleat: (si quidem publicè sit confectum) quatenus testimonium perhibeat pro se, aut non est iudicabile, sed necesse est omnino collationem literarum supplicationis eorum qui subscripterint, affluerent: tunc competens est properare quidem ad comparationes, (neque enim eas modis omnibus interdicimus) per omnem autem subtilitatem procedere, & omnino, si putauerit eis iudex, portere certitudinem iusticiam iustificandum inticere proficiunt quia nihil maligni conficiunt in eo quod à se profertur, nequidam autem circa collationem fieri preparatis, sic utitur eo quatenus neque perimitur quicquam omnino, & per omnia munitione in rebus: sit. ¶ Ita his verbis quo conscient publicè documentis, si tabellio venerit, & testis conficiuntur cum inveniuntur, si quidem non per se scripterint, sed per alium ministrantur sibi, & ille, si viuit, si quidem possibile omnino est eum ventre, & nulla causa prohibet eius adiutorum, & gratitudo foris valida, aut qualibet aliarum necessitatum quæ hominibus accidunt. Quid si etiam adnumeratoe habuerit instrumentum, & ipse adiutor: ut tres sint testes: & non vnu: si vero neque adnumeratoe: allumplus est, & instrumentum ipse tabellio totum per se conscripsit, atque supplevit: aut si etiam qui loquuntur, non est, aut aliter ipse vienit non valet: tamen cum iurecurando propriæ completioni, attestetur, vi comparationis non sit locus, sicut etiam sic credibilita documentis, testimonium enim & ex voce cōplentia factum, & iustificandum habent adiutoris, præbuit quoddam causam non inveniēti. 2. Quid si tabellio defunctus est, & testimonium perhibeat supra supplicationem ex alia collatione, si quidem etiam sic habeat eum qui conscripsit instrumentum, viuente, & adnumeratoe adiutor: & illi, si quidem praesentes sunt: & haebat ex collatione adimpletionem & ex testibus causa fidem. Si vero nullus horum sit, tunc salter contractus, contractum sit, scriptora sol-

forte autem contrahentium scripturæ examinatur, ut ex plurimis comparationibus tam completioris quam subseruentium forte aut etiam contrahentium, una quadam colligatur vndeque & estificatur fidex: q[uod] si vero nihil aliud inueniatur præter collationem instrumentorum: quod hæcne valuit: sicut: vt qui profert ad collationis documentum: iure solenniter. Ut autem aliquid omnino causa sumat augmentum ad maiorem negotij fidem: & ipse qui hoc petet fieri: iure quia non alia idoneam habet fidem, ad collationem instrumentorum venit nec quicquam circa eam egit aut machinatus est quod possit forte veritatem abfconde re de quibus licet se liberare contrahentes, si consenserint utique ad hoc venire, ut inservient instrumenta & proficiantur ex sub getis monumentorum ipsi contrahentes, quatenus pruivent nequita & corruptione & falso: sive & quecumque alia mala corrigentes, & præsentem promulgamus legem: iis quae dudum à nobis in collationibus literarum fabrarum, scripturam propriam manus sancta sunt, sua virtute mancipabiles: præculdubio & in iis qui literas nesciunt: quae olim valent in iudicis, suam habentibus firmitatem: quoniam quidem ex iudiciali forma accepimus examinationem hac talia competentem.

C A P . VIII.

Oportet vero in iis qui literas nesciunt, & testes omnino tabularios adhiberi, in quibus locis sunt tabularii, maximè autem testes non ignorantes contrahentibus: et quidam scribant pro illiterato: aut paucis literas scientes: alii vero attestentur, quia etiam prætentibus eis hæc gata sunt, & scierunt: eum: & ita talium instrumentorum sufficiunt fides, manifestum existens, quia non minus quam quinque testes in his talibus adhibendi sunt: Inter quos erit: & qui scribit pro contrahente, aut corrum, aut post ea qua post paucis literas illius posita sunt: quatenus nihil omittatur de summa subtilitate. Et hæc dicimus super instrumentis ex scripto confessis: nam si quis facere quenlibet cōtra dictum ex non scripto voluerit, hoc manifestum est: quia aut per testes, aut per iurandrum fidem picipiet: adhuc quidem telos deducens, pulsato autem surante aut referente, sicut index negotium disponit: ut. Vt autem nihil sit, nego horum instrumentorum illud quoque adiungere, legi bonum est, ut sisque ad unam auri libram fuerit contractus: huiusmodi obseruatoriem in, hoc minimè custodiunt, sed secundum hoc quod tunc actum est, causam fieri, ut non de rebus exiguis maximas attritiones homines sustineant.

C A P . IX.

ET AEAE autem omnia tenere in ciuitatibus voluntus, nam in agris (vbi multa simplicitas est, & neque scribentium aut testium multorum copia est) que hæc tenus apud eos valuerunt, & nunc sint etiam firma, hoc etiam & in ipsi testamentis quibus maximè studeamus, iam à nobis sanctius est. Valeat itaque lex in omnibus que pot hæc facienda sunt instrumenti & contrahitibus, quod enim ista transiit, cur quispiam sanctia? Hanc autem legem periperit contentionum multitudine fabrarum quidam in litibus, apud nos autem introducatur: quatenus quotidie inter se contendere, homines compescamus, præraferentes eis altercationes per legi lationis subtilitatem.

E P I L O G U S.

Quapropter tamen tuam eminentiam hæc egestatem, manifesta omnibus facere subiectis, & qui hic sunt, & qui in genibus, etenim ad alios

gloriosissimos praefectos, & qui in Hispania sunt, & in Libya, & qui in Septentrionalibus, (dicimus autem in Illyrico) scriptum, ut omnis nobis respondeatur fidex: q[uod] si vero nihil aliud inueniatur præter collationem instrumentorum: quod hæcne valuit: sicut: vt qui profert ad collationis documentum: iure solenniter. Ut autem aliquid omnino causa sumat augmentum ad maiorem negotij fidem: & ipse qui hoc petet fieri: iure quia non alia idoneam habet fidem, ad collationem instrumentorum venit nec quicquam circa eam egit aut machinatus est quod possit forte veritatem abfconde re de quibus licet se liberare contrahentes, si consenserint utique ad hoc venire, ut inservient instrumenta & proficiantur ex sub getis monumentorum ipsi contrahentes, quatenus pruivent nequita & corruptione & falso: sive & quecumque alia mala corrigentes, & præsentem promulgamus legem: iis quae dudum à nobis in collationibus literarum fabrarum, scripturam propriam manus sancta sunt, sua virtute mancipabiles: præculdubio & in iis qui literas nesciunt: quae olim valent in iudicis, suam habentibus firmitatem: quoniam quidem ex iudiciali forma accepimus examinationem hac talia competentem.

N O V E L L A C O N S T I T U T I O N E . L X X I I I .

Imperator Iustinianus Aug. I. anni gloriosissimi. Orientalium prætorium prefectorum etiam ex eiusdem ordinariis, & panicio.

P R A E F A T I O .

REGE dictum est à prædecessoribus nostris & ante omnes à Juliano spientissimo, quia nulla lex, neque scrutatio consilium prolatum in republica Romanorum, videtur ad omnes sufficiens ab initio promulgatum, sed multa iudicare correctione, ut ad natura varietatem & eis machinationes sufficiat. Igitur de iis qui ex naudibus ad suorum ius perveniunt, & multas & varias concripsimus leges. Ex his autem quæ à natura rerum per singula moluntur, invenientes aliquid decellet: iis quæ id statuta sunt: hoc in præsenti corrigitur. Sanctum namque est, ut si quis habens mulierem pure sibi affectu consternatam, deinde filio procreaverit, & potest etiam in pueris fecerit instrumenta, & legitimos ex ea procreaverit filios: & neque iis qui prius nati sunt, manentes naturales: sed & illi consummatur, sicut quæ l'occasio omniis eis sunt nasci legitimis. Sed habuit etiam ista lex correctionem, nam quia, secundi & post dötem natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes licet ante dotalia natu mortui sunt, id est volebant quidam nequaquam priores a non existentibus adiuniri, & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt iis qui secundum fuerint fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiungentes quoniam & hoc dubitatum est, ut vel si aliqui filii post dotalia non nascentur, attamen precedentes

nuptialis dōnatōnis sit documentum. sicut enim in solis testibus suspectum habentes, ad præseniem vnuis dispositionem. 3. ¶ Q[uo]d quis autem in abiecta degit vita, parva quidem substantia dominus cōsistens in nonissima vita vero parte iacens, habeat etiam in his licetiam. Sed neque agricultor, aut milites armatos, & quos lex caligatos, appellat (hoc est viliores & obscurores) persecutur, quibus ciuitati cauaram ignorantia est, & solius circa terram operationis; & circa bella concupiscentia causa est stufoia, & iuste laudabilis ut in vilibus personis & in militibus armatus, obscuros, & agricultores, licentia est eis & ex non scripto conuenire, & matrimonia celebrare inter alterutros: sicutque filii legitimi qui patrum mediocriterat, aut militares vel rusticæ, occupations & ignorantes adiunctorum.

Sed diligenter tibi euangelium inveniret quis in domo primaria aliquam uxorem fore.

C A P . V .

¶ Veniam autem interpellationibus quia nobis fugit semper, omnium tamen assidue mulieres audiuimus ingemiscantes, & dicentes, quia quidam earum concupiscentia detentis, ducent eas in domibus suis sacra tangentes eloquia, aut in orationis dominibus iurantibus habitur, se eas legitimas uxores taliter eas habentes tempore multo, & soritate sufficiientes filios: deinde dum se satiauerint earum desiderio, aut extra filios aut cum filiis eas profluentes de suis dominibus, iudiculum exiam hoc oportere sancte: ut si mulier ostendere potuerit modis legitimis quia secundum hanc figuram vir ea accepterit domi, ut eam uxorem legitimam haberet, & filiorum legitimorum marrem: nequam penitus. Iteam esse ei hanc de domo præter ordinem legis expelle: sed habere eam legitimam: & filios suos esse ei: & illam, si quidem indotata sit, nostra constitutio vobis, quartam substantiam viri percipientis, siue expellatur, si prius moriat vir, & non perservantibus nobis siue repudio viens dimittat eam, siue eiā sine hoc, neque enim verisimile est eum minere repudium, qui & ipsa nuptias denegat sed eam irrationabiliter expellat de domo, hoc ipsum sit aduersus virum ipsa causatio: & mulier hoc facto repudiū ei mittat: exigat quartam, si uxori offensae extiū felicit extra ditem conuenienter, iuriuando credens: quid enim agat aliud, quod ad ditem non est idonea, quam ut semetipsum pro omni dote contrahat. ¶ Si autem & soboles legitimam etiam inuito patre. Qui enim ad hoc nuptias feci, & filios procreavit, ut mulier legitimorum ei filiorum fieret mater: non potest ex tali natos germinare, iuris vir naturales abscire: neque quadam postea foris nuptias post mortem uxoris aut repudium contrahens, eos qui ex illa nascuntur nuptiis, velle habere eos solos esse legitimos, nisi eis etiam illi priores futuri copulati, quorum similiter pater est, teste existente nuptiarum priorum quidem Deo, secundarum autem legge. Eadem nobis lex pro canella sit nuptias contra hennit promulgata: & si filii quidem ex talibus processerint nuptiis, erunt sui: & his legibus que sunt de suis postiz, frumentur.

Qui frat filij legitimis, naturales, & neutriis, id est ex damnato colit.

C A P . VI.

Si quid autem præter hæc sit, non tamen ex conscripta procedat copulatione, erunt naturales, & quæ à nobis largita sunt naturalibus, siue ex testamento, siue ab intestato, potuerunt. Eos enim qui semel ex obdibiliis nobis, & propterea prohibitis nuptiis procedunt, neque naturales vocari, neque participanda eis vila clementia est: sed sit supplicium etiam hoc patrum, ut agnoscant quia neque quicquam peccatis conceperint eorum habebunt filii.

E P I L O G U S .

¶ Quia igitur placuerunt nobis, & ad hominum me delam, & natura plenitudinem per hanc legem statuta sum, ut celitudo manifesta faciat in universis, propter manus proprieatis, per qua omnibus lex erit

aperta, cognoscantibus secundum quæm circa talis cōsententia modum, & nostram considerantibus prouidentiam: quia omni occupationi alteri eorum cōsistens, in nonissima vita vero parte iacens, habeat etiam in his licetiam. Sed neque agricultor, aut milites armatos, & quos lex caligatos, appellat (hoc est viliores & obscurores) persecutur, quibus ciuitati cauaram ignorantia est, & solius circa terram operationis; & circa bella concupiscentia causa est stufoia, & iuste laudabilis ut in vilibus personis & in militibus armatus, obscuros, & agricultores, licentia est eis & ex non scripto conuenire, & matrimonia celebrare inter alterutros: sicutque filii legitimi qui patrum mediocriterat, aut militares vel rusticæ, occupations & ignorantes adiunctorum.

Siciliæ appellationes sive ipsi lat. Q[uo]d sicut & interram

Soniant p[ro]p[ter]e p[ro]fessio[n]ata tam eccl[esi]orum quam p[ro]trum.

Epitome eiusdem ex Juliano.

D B APPELLATIONIBVS IN SICILIA

lia porrebit.

Apellationes quæ in Sicilia porrigitur aduentus sententia prioris vel ducti vel cuiusvis alterius iudicis in Sicilia constituti, apud quæstorem in hac regia vice exerceri præcipimus, ut ipse discutiat causas pronocationis, & sententiam dicat, & nos imperio referat, ut nostra autoritate sententia sancte: ut si mulier ostendere potuerit modis legitimis quia secundum hanc figuram vir ea accepterit domi, ut eam uxorem legitimam haberet, & filiorum legitimorum marrem: nequam penitus. Iteam esse ei hanc de domo præter ordinem legis expelle: sed habere eam legitimam: & filios suos esse ei: & illam, si quidem indotata sit, nostra constitutio vobis, quartam substantiam viri percipientis, siue expellatur, si prius moriat vir, & non perservantibus nobis siue repudio viens dimittat eam, siue eiā sine hoc, neque enim verisimile est eum minere repudium, qui & ipsa nuptias denegat sed eam irrationabiliter expellat de domo, hoc ipsum sit aduersus virum ipsa causatio: & mulier hoc facto repudiū ei mittat: exigat quartam, si uxori offensae extiū felicit extra ditem conuenienter, iuriuando credens: quid enim agat aliud, quod ad ditem non est idonea, quam ut semetipsum pro omni dote contrahat. ¶ Si autem & soboles legitimam etiam inuito patre. Qui enim ad hoc nuptias feci, & filios procreavit, ut mulier legitimorum ei filiorum fieret mater: non potest ex tali natos germinare, iuris vir naturales abscire: neque quadam postea foris nuptias post mortem uxoris aut repudium contrahens, eos qui ex illa nascuntur nuptiis, velle habere eos solos esse legitimos, nisi eis etiam illi priores futuri copulati, quorum similiter pater est, teste existente nuptiarum priorum quidem Deo, secundarum autem legge. Eadem nobis lex pro canella sit nuptias contra hennit promulgata: & si filii quidem ex talibus processerint nuptiis, erunt sui: & his legibus que sunt de suis postiz, frumentur.

Qui frat filij legitimis, naturales, & neutriis, id est ex damnato colit.

C A P . VII.

NOVELLA CONSTIT. LXXVII

Ideam Imp. Augusti Ioanni glorioſi, Orientalem prætoriorum prefecito, iterum ex consuli Cr. patricio.

P R A E F A T I O .

Causa talis ad nos peruenit, quæm exstimatorum competenti vlt à nobis interpretatione, simul & adiutorio. Cognovimus etiam, quia mulier quædam libeni filium sibi ex nuptiis legitimis procreat, voluit quidem segregare se à communia ita conuersatione, & in quædam mulierum monasterio commarcante, plurima bona faciens mulieribus renerendissimis ibidem congregatis. Et quoniam nostræ pietatis lex vlt eos qui se monasteriis dederint, seu viros seu mulieres, antequam ingrediantur monasterium, eo quo voluerint modo quæ sua sunt disponere, nec posse postquam ingrediuntur monasterium, vltius agere quicquaque de propriis, ipso domini rerum non existente vltius eo quidem fanciuerimus nos huiusmodi viros & mulieres cum corpore & anima ipso ingressu ad monasterium dedicare se suâsque substantias, & si quidem discesserint, manere etiam sic eorum substantias in monasterio, eo quidem domini litarum vltius non existunt: hunc autem metuere, ne forte quamvis nostra cōstitutio multo posterior sit, quoniam quid in prædictam venerabilem domum ingressa est aliqui prohiberent eam proficeret sibi filio: & opere proper prædictum menum hac interpretari, & lege nostra fieri manifesta, quia nihil leza sit aut ipsa aut filius eius circa eius successione ex memorie cōstitutione.

C A P . VIII.

Quia igitur placuerunt nobis, & ad hominum me delam, & natura plenitudinem per hanc legem statuta sum, ut celitudo manifesta faciat in universis, propter manus proprieatis, per qua omnibus lex erit

Propterea sanctimus, si quis monasterium habiteretur vir aut mulier ante predicationem nostram cōstitutionem, aut laicem habebat, & maxime aliis existentibus, nullam habere necessitatem nunc eorum substantiam in monasterio, sed filio aut filie transmiserit aut totam, aut etiam partem sue substantie: aut etiam quo voluerit modo res suas disponere: ipso primam illam legem alia nostra habent cōstitutione et interpretante, coi enim qui semel ante memoriam dudum nostram legem monasteria & in multis abstinere, & Dei timorem in corde accipere, & sequi eos qui bene vivunt. Propria talia enim delicta, & famæ, & terroribus, & pestilentiis sunt: propriae admonesimus abstinere ab huiusmodi prediis illicitis, ut non suæ perdant animas. Sin autem, & post huiusmodi nostram admonitionem inueniantur aliqui in talibus permanentes delicta: primum quidem indigos semper ipsos facient Dei misericordia & post hæc a tenet & legibus constitutis subiciuntur tormentis.

¶ Præcipimus enim gloriosissimo præfecto Regia ciuitatis, permanentes in prediis illicitis & impensis actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, & ultimis subdere suppliciis, ut non ex contemptu talium inueniantur & ciuitas & res publica per hos impios actus lædi. Si enim & post hæc nostram suacionem quidem tales invenientes, hos subtercelauerint & similius à domino Deo condemnabuntur. Ipse etenim gloriosissimus præfetus si inuenierit quidam tale aliquid delinquentes, & vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges primum quidem obligatus erit Dei iudicio: post hec autem & nostram indignationem sustinebit.

V T LIBERTI DE CAETERO A VREO non indigeant annulo: & vi pristinis restitutur naturalibus: & de celebrazione dotalium instrumentorum in libertis mulieribus facta: & hoc ipsis etiam nuptias legitimas fieri, & filios suos: & nuptias etiam ancilla fieri, & ipsam liberam in celebratione donis, & nuptias legitimas, & qui ea processerint, filios suos.

TIT. VII.

NOVELLA CONSTIT. LXXVIII.

Imp. Julianus Augusti Ioanni glorioſi, per Orientalem prætoriorum prefecito, iterum exconsuli Cr. patricio.

P R A E F A T I O .

Perfectis nobis omnibus bonis à magno Deo datis, exstimatorum oportere & ipsas seruorum libertates, (cum à priore conditione à dominis liberantur) eis omnino paras & infucias & perfectas efficeri: & propterea etiam deditiorum iniuria liberauitur libertates: & Latinitates velut imperiales exclusimus: & iterationes superflua demonstramus: & Iunam legem & Largianum odinumus se natuconfutum, ut ipso in initio inaniter introducamus, & recte postmodum reprobatum & solamque valere Romanam ciuitatis in libertibus voluimus: non locis, non statibus, non alio quodam causam differentes. Quoniam autem semper aliquid maligne de nostris subiectis traximus, etiam ipsu[m] quod per se datum est à maioribus exstimatorum oportere ad electionibus ampliare.

De iure annularum aurorum omnibus libertatis generaliter concessu.

C A P . I.

Propterea sanctimus, si quis manum suam ac ancillam suam, claves denunciaverit Romanos, (neque enim aliter licet) sicut ex hac lege, quia qui libertatem acciperit, habebit subsequens mox & auctorum annularum & regenerationis ius, & quæ ex necessitate hoc à principiis postulabit: neque inde debet omnes vltia scrupulositate sed libertatis

virtute hæc omnia subsequetur: hac nostra lege ex præsevi die inchoante. Non enim aliquid horum quæ prius facta sunt, perterritur. Firmamus igitur omnia precedentia: ut valenti secundum eos per nos facta sunt modo; sed hæc quidem sic habere facimus.

* De reuerentia & obsequio patronis à libertatis praefundatis, &c.

C A P. II.

Illud vero adiicimus, ut nihil neque post hanc legem nostram levantur patronatus iura. Illa vero quæ nos sancimus, in quibusunque omnino hæc personis seruabimur: nisi tamen etiam ab his libertatibus qui libertatem donauit, absoluunt, aut per fiduciam missum hoc relinquent, aut in ipsa libertate adiiciens, nam si hoc illi dederit: omnino qui manumittitur, absoluatur etiam à patronatu iure, eo quod ille hoc expresserit. Habeant itaque, hæc omnia, qui libertatem meruerant: veruamentem seruunt etiam post hanc nostram constitutionem, eis qui ad talen eos perduxerunt honorem, omnem reverentiam, & hoc, quod vocatur obsequium, & reverentiam recte legibus introductam: quiniam abstineant aut manibus, aut insidiis, aut alijs ex quibus libertate aliquid agentes rufus & seruitum sustinent secundum hæc scriptas leges, & restituuntur priori conditioni. Nam si nullum ponitus ingravus esse circa donatorem permisimus, licet fuerit bene natus, sed donatrices infirmas pronuntianas in iis quæ dudum à nobis scripta sunt legibus, & in iis quæ à nobis quotidie præcipiuntur: quonodo patientem manumissorem, qui æquales patri circa libertum factus est, ab eo aliquid pati malignum, aut iniurias forsan alpera: & indecentes, seu plagas, aut maximè intolerabilis sustineremus. Sed si quid horum legitimis probationibus conicerit passum se, qui libertatem dedit, vel eius filios: post predictas probationes libertum in priori restitutum habuit: nominum quidem perterritione, & propter hoc dispendit, omnes eripientes, & sumit autem vbiq; & æquale, & quod legislatorem decet, & quod placet Deo, & liberto, & dudum domino conferuntur.

TQuapropter sicut quidem & liberti & ingenui, sive iij qui dudum manumissi sunt, & evidenter, eis hoc largitum estis illi, qui post hanc legem nostram ad ingenuitatem venientes, tanquam bene vati iam facti viuanti, & debitum bonorum manumissoribus reddantiv non denouo & libertate, & beneficatione cadant, tanquam id deuoti ingratiæ connudi, & à lege damari. Erunt namque ita perpetuè liberi & ingenui, si manumissoribus corrumque filii inconfusum & liberam suam venerationem reverentiam devotionemque seruauerint: quibus videlicet conseruatis nunquam ad priorem relabentur fortunam.

sicut libertas suam patronus uxorem habere maluerit.

C A P. III.

Si quis autem libertam ducere voluerit, aut legigitimare facere coniugem, cuiuslibet dignitatis existens: nuptialia conficiat documenta (hanc enim fidem post manumissionem obseruantem adiicimus) & sint etiam precedenties filii, sicut & qui post dialetia natu sunt, liberi & ingenui & filii, & pater successores, & à postulatione annuliorum aureorum & pristinorum natalium liberati, nullamque penitus habentes differenciam ad cetera ingenuorum matrimoniam. Libertas enim matr' sintuper & documenta nuptiale: sobolem liberam & ingenuam & patriscedentem demonstrabunt.

sicut ex arcilla sua liberos habuerit.

C A P. IV.

Et ita rebus & veritate toti, efficiuntur, ut si cui voluerit ille postea mulierem manumittere, & dotia conficeret documenta: mox cum ipsa dous inrum ius non requirentibus nobis speciale libertatem in filiis fieri, & si mulier manumitterit cum matre, aut postea vel ante eam forte libertatem accipere, sed conscriptione sola nuptialium documentorum inox eis etiam libertatem donamus. Quod enim manus utique ostensurus est pater libertatis filiorum indicium quam vxorem ostendere, liberamente simul & legitimam nuptialium documentorum conscriptione: Si enim miles relinquit legatum alieni furorum seruorum, ipsa donatione legati & libertatem videatur: quomodo non multo magis pater si documentum nuptiale conficerit, habebit proprios filios ex hoc solo & liberos & legatos successores? Ne quin quilibet eum putatur erit, eo quod ille hoc expresserit. Habeant itaque, hæc omnia, qui libertatem meruerant: veruamentem seruunt etiam post hanc nostram constitutionem, eis qui ad talen eos perduxerunt honorem, omnem reverentiam, & hoc, quod vocatur obsequium, & reverentiam recte legibus introductam: quiniam abstineant aut manibus, aut insidiis, aut alijs ex quibus libertate aliquid agentes rufus & seruitum sustinent secundum hæc scriptas leges, & restituuntur priori conditioni. Nam si nullum ponitus ingravus esse circa donatorem permisimus, licet fuerit bene natus, sed donatrices infirmas pronuntianas in iis quæ dudum à nobis scripta sunt legibus, & in iis quæ à nobis quotidie præcipiuntur: quonodo patientem manumissorem, qui æquales patri circa libertum factus est, ab eo aliquid pati malignum, aut iniurias forsan alpera: & indecentes, seu plagas, aut maximè intolerabilis sustineremus. Sed si quid horum legitimis probationibus conicerit passum se, qui libertatem dedit, vel eius filios: post predictas probationes libertum in priori restitutum habuit: nominum quidem perterritione, & propter hoc dispendit, omnes eripientes, & sumit autem vbiq; & æquale, & quod legislatorem decet, & quod placet Deo, & liberto, & dudum domino conferuntur.

Ratio constitutionis.

C A P. V.

Facimus autem nouum nihil, sed egregios ante nos imperatores sequimus. Sicut enim Antoninus Pius cognominatus (ex quo etiam ad nos appellatio hæc pervenit) ius Romanæ ciuitatis prius ab uno que subiectum peritus, & taliter ex iii qui vocantur peregrini, ad Romanam ingenuitatem dedicunt, hoc ille omnibus in commune subiectis donavit, Theodosius iunior post Constantium maximum sanctissimum huius ciuitatis conditorem, filiorū prius ius petrum in commune dedit subiectis: sic etiam nos hoc videlicet regenerationis & auctorum annulorum ius, vnicuique perenniū datum, & danni & scriptulorum probans occasiuem, & manumissorum indigens auctoritate, omnibus simili subiectis ex hac lege damus. Restituiimus enim naturæ, ingenuitatem dignos, non per singulos de cetero, sed omnes deinceps qui libertatem a dominis meruerint: ut hanc magnam quadam & generalem largitationem nostris subiectis adiiciamus.

E P I L O G U S.

¶ Quæ igitur pro-indulgencia subiectorum nostra plaeuerunt clementer nec hanc legem hæc tua celando cognoscens, nostris subiectis faciat manifesta per programmata propria & hæc in prouinciis: ut discant quia nostrorum subiectorum per omnia ciuitam habemus: ex quo pro vilitate eorum sunt, sacerdtes. Valebit autem hæc lex in subiectibus omnibus, & eis qui postea emerentur causis, quod enim recesserint, non seruatamur. Pat. xv, Kal. Febr. C.P. Imp. DN. Iustin. PP. A. anno x. Arione V.C. Consule.

A P V D Q V O S O P O R T E A T C A V S A S
dicere monachos & ascetras.

T I T. VIII.

NOVELLA CONSTIT. LXXIX.
Imp. Iustin. Augst. Monas archiepiscopo Constantiopolitano, & universi patricioche.

P R A E-

De quæstori.

P R A E F A T I O.

R

Em cognoscentes non restam fieri in hac regia ciuitate, communi legi existimauimus hoc mederi, inchoantes quidem ab hac felicissima ciuitate omnia vero loca ea qua subiecta sunt distendentes. Quidam enim volentes corrumperent orthodoxam fidem honestatem, si quidem item habuerint, quasi cum monachis aut acfertis, ciuiles judices interpellant: at illi mitunt executores, presumentes accedere intra loca sancta, & monachos trahere, atque monasterias vel alcetrias inquietare, forsitan etiam eas quæ non videntur: & hanc injuriam & confusionem non parvam adhibebit fieri locis.

Si quis vacat in ius monachorum vel sanctimini-

tem congregetur.

C A P. I.

P

ropterea igitur sanctimus, si quis quancunque habuerit causam cum aliquibus venerabilibus sanctimonialibus aut sacris virginibus, aut miliebus omnino in monasteriis consistentibus: Deo amabilem ciuitatis illius episcopum interpellat: ille vero mittat, & cum omni honestate quæ sunt de personam praesentia disponat: sive oportet per abbates, sive per responsales, sive per alios quilibet hoc fieri. ipsi vero cum omni veneratione sacerdotis: cauam examinet & iudicent, & ciuiles non sine penitus eis iudicesset, neque confundant eorum honestatem, cum idonei sunt Deo amabiles singularium ciuitatum episcopi, & quæ de lite sunt, & de cauta iudiciorum, disponere & iudicare honestè atque sacerdotialiter, & secundum leges nostras, & sacratissimas regulas. Sic enim & qui aliquam rationem habere putantur, merebuntur iustitiam, & honestas sacerotorum inviolata integragine seruabitur.

Cura & ciuitatis constitutio, & ut lites monachorum ciuitatis distingantur.

C A P. II.

C

ommunis igitur sit lex, habeatque custodiam & à gloriolissimi praefectis qui per ciuitates existunt dices, & Illyrii dicimus & Libya, Italiæ, & Occidentis totius, & à gloriolissimo praefecto virilisque Romæ, & magnificissimo praetore populi, & indicibus getum, corrumquis officiis: & nulla eius sit omnino corruptio, sed integra ad honorem reverendissimorum monachorum custodiatur. Hæc autem etiam tua cellido cognoscens, & ipsa custodiat in hac felicissima ciuitate, & eius confiniis, utrum autem ad Deo amabiles ciuitatum metropolitanos, (quorum ipse suscepit ordinacionem) proponens propriis lites hanc nostram sacram legem. Verum illi sub se constitutis episcopis hæc nuncient, ut ex parte literis una continuantur legis ad omnem peruenientiam. Sed etiam accelerari lites sancimus literis illas, & ut non mens eorum occupetur circa lites sollicitudinem: sed velociter liberati, caris operibus obsecundent.

De remissione huius continetur.

C A P. III.

S

icut igitur qui præter hæc aliquid egerebant: si quidem index sit qui tales proferre sententiam presumperet, quia ab administratione repellent tanquam diuinatim conculmiant facili, & pena decem librarum aut vnæ cum officio suo multabitur, sacratissimo nostro dandi æxariorum: ectorum autem praesumentes offere omnino administrationem, ab ipsis Deo amabilibus episcopis prohibentur & retrudantur in locis quæ decanica nuncupantur, pœnas competentes passuris exactio nem nullam de cetero agere permitendi.

E P I L O G U S.

Hec valente lege si quis cum aliquo reverendissimorum monachorum aut virginis aut mulierum omnino sacrarum, & in venerabilibus monasteriis habitantium habuerit causam. De clericis etiam & ordine conuentibus corum iam le-

ges conscripimus, quas valere & armas esse omnibus volumus modo. Scriptum exemplar yiro, clausum loanni praefecto sacrorum Orientis, prætoriæ, exconsuli ordinario, & patricio. Scriptum exemplar Basilidi gloriolissimo magistro sacrorum officiorum. Scriptum exemplar Longino gloriolissimo praefecto urbis Darum vt. idib. Mart. C. Imper. DN. Iustin. PP. A. anno xv. Arione v. C. Consule.

Et hoc invenimus, ut in multis locis.

D E Q V A E S T O R I.

T I T. IX.

N O V E L L A C O N S T I T. LXXIX.

Idem Imp. Iustin. Augst. Istanus glorioliss. Orientis, ex consuli ordinario, & patricio. Scriptum exemplar Longino gloriolissimo praefecto urbis Darum vt. idib. Mart. C. Imper. DN. Iustin. PP. A. anno xv. Arione v. C. Consule.

Et hoc invenimus, ut in multis locis.

P R A E F A T I O.

Emper cum Dei auxilio omnem saefum proœminentiam, subiectum ab eius elementis tradidit nobis, illi si seruantur. Itaque & legem ponimus omnem: eis curas iustitiam, & quod paulatim labitur, reparare festinamus: insuper etiam administrationes inuenimus, quæ cætigantes quod in honorum auctoritate, & cum idonei sunt Deo amabiles singularium ciuitatum episcopi, & quæ de lite sunt, & de cauta iudiciorum, disponere & iudicare honestè atque sacerdotialiter, & secundum leges nostras, & sacratissimas regulas. Sic enim & qui aliquam rationem habere putantur, merebuntur iustitiam, & honestas sacerotorum inviolata integragine seruabitur.

C A P. I.

H

act ad presentem legem: nos respicere possumus, necuraverunt, & ad cingulum quod nunc à nobis penè nouatum est, non piget nos de publico & annona dat, & sufficiens etiam officium constituere, & ex negligencia eius periculum relevare. Cingulo etenim & hoc accipienti, quætoris imminentibus nomen, sic enim & in initio: cum inuenientes, (dicimus autem præcis temporibus,) Ereundas vocabant inquisidores ad hoc venientes officium. Volumus autem cingulum habentes hoc, respiacentes ad Deum: non itaque timorem, & legem, requirere ad magnam hanc ciuitatem venientes, ex quacumque provicia sint, & viras, sive mulieres, aut clericos, seu monachos, vel monachas, sive externarum ciuitatum adiutorios, aut alterius ciuitatibus forunz vel dignitatis existant, & perseruari qui sint, aut unde venerantur, & quia occasione, & si quidem agricolas sint, intendere quibus nostrorum iudicium, horum competunt lites, & his imminere, velociterque eos expiriere difficultatibus propter quas huc venerunt, & festinanter unde venientes remittere, competence fruenter.

C A P. II.

S

ic vero alii sint agriculti confituntur sub domino, & egentes eis ad hanc venerant regiam ciuitatem preparare possentes, citius eas discernere pro quibus venerunt causas, & remittere merebuntur, pœna que iusta sunt. Si vero forsan se refutat, possessorum venerunt, & aduersus eos dicat causa si quidem multitudine sit, plures quidem restringere continuerunt, ut pœnas compescantur, duobus aut tripliis rebus, qui secundum colligantur schema licet exercere: & ita cum immixtore lites auditoris & procurari ceteris incidi negotia, vi non longitudo est, si fiat temporis, & maximè agriculti quorum & his

4

præsentia superflua, & agriculturæ vacatio dama-
num & ipsi & professoribus facit.

C A P . I I I . Si vero neque agricolarum sit adueniens multi-
tudo, sed quidam forsan alij aut etiam litigati-
turi aduersus alios, & hic tardent, non quisceret,
sed cum omni instanciæ iudices vrgere cum felicitate
eis contentionibus absoluere, & libibus
liberatos remittere in suas ciuitates, & provincias
habitere. Si vero forsan, cum institerit auditories
Iitis, aut agricolarum dominis, qui à nobis sunt iude-
cides, huius, ut litigantes aut obseruantes liberent,
ipsi adhuc differant, & non ciuius eos à liis obser-
uatione liberauerint: tunc ipsum à nobis, in hoc
cingulo constitutis est, deducere ad se litigantes,
aut agentes aliquo iure à professoribus, proinde
merentes examinare, & ciuius disponere, pro
quibus illi huic magna obseruare ciuitatis, ad suas
remittente patras, aut omnino ex quibus venerunt
locis, omnibus perempto ad hoc privilegio, & fori
prescriptione.

C A P . I I I I . Si vero vita occasionem aliqui aut lires non ha-
bentes, ad hac sunt nostri ciuitates, ut propter
victum, aut eo quod hic ad eorum desideria non
sufficiat, iam etiam peccent, corporum eorum sta-
tum, qualis quis est inspicere: & si quidem valent
eis corpora, potentes autem sufficere ad laborem
sunt: si quidem seruilla fuerint, cognoscere quo-
rum sunt, & hos, etiam inuitos professoribus trans-
mittere. Si vero liberi fortuna, & ex aliquibus ci-
uitatis aut prouinciis orti: hos transmittere ad
prouincias ex quibus orti sunt.

C A P . V . Si vero huius terza fuerint, & corporibus quidem
validis vitantur, vita autem eis decens non est
occasio: hos non frustra esse terza onus permitte-
re, sed tradere: ciuius eos operum publicorum atti-
nent artificibus, ad ministerium, & præpositis pan-
ficantium stationum, & hortos operantibus, aliisque
que diuersis artibus, aut operibus, in quibus valent
sunt quidem laborare, simul autem alii & segnem-
ta ad meliorem mutare vitam. Si vero ali-
qui noluerint obseruare operibus quibus tradi-
tunt, hos sectari hac regia ciuitate, parcentes enim
eis, hoc sancimus: ut non negitie eos ad illicitos
opus impellente, leges eos abripant ad peccata
nostria tradentes iudicibus. Lexos autem aut lefas
corporæ, aut canicie graues, hos sine molesta effe-
tubemus in hac nostra ciuitate, aut piè agere vo-
lentibus adscribendo: & aliorum singulos inter-
rogare qua venerint gratia: & inquisiti, quæ digna
sunt super eis agere, ut non pigi hic sedearint pro-
vincias.

C A P . VI .

Si vero aliqui aut in hac habitantium ciuitate,

aut etiam deorsim venientibus, inculpent ali-
quos tanquam ab eis damnificati, per occasionem
fori eorum que dicuntur sportulae, aut etiam ex
hoc lezionum: & dicant eos aut prævaricari pro-
hac nostras leges, aut etiam sine judiciali præce-
pto admonitionem eis offere: quætere fulfiliere
hac delinquentes, priuscumque fuerint dignitatis
aut militis, & sub quo constituti sunt cinguloi-
tati: quæ simul quidem comprehendere: simul autem
post probationes, interminatas secundum no-
stras leges, priuscumnullo competentera eis
sudicum defendere eos valere: & tam illatos fer-
uare eos qui iniuriantem pali sunt, recipientes
qua contra legem exacti sunt: quam peccata nostra
definitas constitutionibus super exigere: ac de eis
referere, ubi perspectus dandas.

C A P . VII .

Super hoc autem quicunque querelam suscipiū
salistratis, seu qua vocatur falsa scriptura: in
hac unque collegio hoc requirere & qui super his
denunciatur, comprehendere, & post inscriptione-

nem & probationes punire, sic enim huiusmodi au-
dientis damus potestatem ei. Si vero aliquis talis
in sacrum sollemnem palatum, aut in forum tu-
citudinis occasione codicillorum aut præcep-
torum aliquid dare nunc, aut in futuro tempore
ammenia tua cœlitudinis occasione emolumento
quæ per eos impenditur ei, aut consilio, aut eius officio: sed unde eis pura seruari qua
nostra largitate datur, sufficere eam omnibus
pro medela decenti germand enim gubernauerem
cingulum uniuersi vilissimum esse.

E P I L O G U S .

Quæ igitur nostræ placuerint potestati, co-
gnoscens tua collitudo, omnia ad effectum perdu-
cere festinet, & approbatæ nostram prouidentiam:
quia & nonnulli cinguloi adieciunt, & nostrorum
subiectorum per omnia curam habentur. Dat. vii.
Id. Maij Constantin. Imper. DN. Justin. PP. anno xii.
Arione V.C. Conf.

C A P . VIII .

Maxime autem omnium, qui hanc administra-
putis manibus omnia agere, & administratores ha-
bere non sordidos, neque turpi acceptioni para-
tus, sed pure & liberè administrare: & si tale ali-
quid super ministri peccatum inuenierit, hoc etiam
punire: & ex ipsis prius ostenderi suam firmatam
simil & castitatem. Proprieæ enim & decem libras
auri occasione expensarum decernimus ei, & eius
consilio solidos centum & ministrantibus ad
expensarum causam solidos trecentos triginta da-
mus annonus: quorum etiam descriptionem huic
legi apponi precipimus, ut de fisci largitate con-
tent, alienis, & bellicos: eruntque Dei & nostri
subtiles cultores, & cito hoc nostram fruentes
providentiam & administrationem, causis facilius &
legalius vententes.

C A P . IX .

Damus autem administrationem habenti fidu-
ciam & iudicibus infillere, & ad nos referre,
& ex se agere competentia: ut neque infirmates,
neque alio omnino culpat, nostro super eo iudi-
cio minor appareat. Licentiam vero similiter ei-
damus publicis epistolis vii ad prouinciarum pre-
fides, ut iij qui remittuntur ab eo, emitant ad suas
provincias sine lice ibi ducturos, & si quo egeno
legitimo auxilio, hoc percepturos. Illud maximè
providere, non de ipsis secundo molestari (quod
ipso) eos qui hinc varè commorantur: deinde trans-
missos ab eo, rursus remanere: & mox reverfoss, fe-
cundarum ei caularum præberæ occasiones. Si enim
deinde in hac felicissima ciuitate inuenias quos-
dam nidiſtantes fructa, qui liberati & ad pro-
priam prouinciam transmisli sunt: his & calligati-
onem imponat decentem, & vehementius iterum
transmittat. Si nobis etiam foris ciuitates habi-
tabuntur, & magna ciuitas hac confusione libera-
bitur. Si vero aliquis perspercerit sui offici in trans-
marinis partibus colligate, qui etiam deorsim con-
venientes inquirant, & hinc destinatos suscipien-
tes, ad prouincias dirigant: & hoc agas, quod utile
est reipublicæ per omnia venatus.

C A P . X .

Hæc omnia sancimus nostrorum subiectorum
curam habentes: ut non suas prouincias de-
ferentes hic alterantur, & moriantur, forsan
proprii priuati, & neque paternis frumentis sepul-
turis quod & ante nos ponentibus leges, & remi-
publicanis constituentibus, hic non transitorio stu-
dio fuerunt, sed & pigritæ fuit quædam scriptura,
& peregrinos omnes persecutabantur, & neque no-
nun neque leue leue causa studiis, bonum qui-
dem & antiquum, neglectum vero in medio ab ve-
niuersa lēdente negligientia, paulatim periclitatum
est corrumpti & perire, donec non prodeste
hoc, & vilissimum inuenientes, rursus in tem-
plicam introducimus. Sicut enim probemus in-
corruptum eum, & eius officium esse volumus, &
nil extra quæ à nobis dicta sunt, accipere, ita &
iudicemus eius seruari iubemus, ut neque occasio-
ne codicillorum, neque per occasionem annona-

rum, neque per aliam quamlibet causarum, aut
in sacrum sollemnem palatum, aut in forum tu-
citudinis occasione codicillorum aut præcep-
torum aliquid dare nunc, aut in futuro tempore
ammenia tua cœlitudinis occasione emolumento
quæ per eos impenditur ei, aut consilio, aut eius officio:
sed unde eis pura seruari qua
nostra largitate datur, sufficere eam omnibus
pro medela decenti germand enim gubernauerem
cingulum uniuersi vilissimum esse.

E P I L O G U S .

Quæ igitur nostræ placuerint potestati, co-
gnoscens tua collitudo, omnia ad effectum perdu-
cere festinet, & approbatæ nostram prouidentiam:
quia & nonnulli cinguloi adieciunt, & nostrorum
subiectorum per omnia curam habentur. Dat. vii.
Id. Maij Constantin. Imper. DN. Justin. PP. anno xii.
Arione V.C. Conf.

**C O N S T I T U T I O N E Q U A E D I G N I-
TATIBUS & EPISCOPATU (HILIO) LIBERAT
PATERIA POTESTATE.**

T I T . X .

N O V E L L A C O N S T I T . LXXXI .

Imperator Julianus Avg. fecit Senatus huius
regie ciuitatis.

P R A E F A T I O .

Vicidum ad utilitatem & ornatum respicit à
Deo tradita nobis reipublica, hoc semper
cogitantes, ad effectum deducere felianus.

Igitur etiam dum legem scripsimus super glo-

riostissimis nostris patriciis iniquis liberos eos digni-

tatis collatione paterna potestate demonstrant. Non

enim decens putauimus, ut hos quos nos in offi-

cibum patrum prouinciam nostrorum, hi sub aliena

sunt potestate. Nam si emancipationis actio du-

dum quidem & per eas quæ nuncupantur legis a-

ctiones, facta cum iniurias & alapis, liberabat eos

huiusmodi vinculis: quomodo futuri cedilli

omnium honestissimi dati à praefidente vni-

uersis imperio, non eos posse paterna potestate li-

berare? Nunc autem clementius aut etiam hon-

estius in republica cogitantes, sed super gloriostissi-

mis consulibus, qui proprium nomen ipsi post im-

perium præbent: & solis consularibus codicillis

honoran: & super cinguloi quæ liberare à curia

possum: hoc est praefectus & magistri militum: di-

cimus autem in ipsis sedibus & operibus agnitis

hoc ipsum sanctius elevt, ut omnis talis dignitas,

aut etiam cinguloi huiusmodi acquisitum ali-

quibus quoconscit nos probauerimus quod eos

liberet à curia, hoc valeat, & ut potestate eos libe-

ret parum atque aurorum. Nam si sanciuimus, ut

si quis seruus sciente domino mereatur militiam,

aut quamlibet dignitatem adipiscatur, repente ab

imperio liberetur, & in ipsam rapiat ingenui-

tatem: quomodo non est iustum, tantos promeren-

tem codicillos, non etiam paterna potestate libe-

retur? C. A. P. I.

Proprieta igitur hac honestissima videntes, leges,

sancimus & ordinarios consules, si sub potesta-

te consistant, vñ cum ipso verbo quo hoc his do-

natur officium, sub potestate fieri: necnon & iis qui

honorantur ab imperio per consulares codicillos,

si sub patris sunt manu, fieri codicillos eorum

sub potestate occasionem. Et si quos nos per vñi-

versas dicebas gloriostissimos praefectos sacerdotum

nostrorum praetoriorum institutum, aut in praefec-

tura ciuitatis virilisque Roma proueximus, aut

in quolibet magisterio militari: hos repente citâ

sub potestate fieri, Eum namque qui tangunt ius-

tenus, cum iurecurando eligatur aliquis iudex,

quod permaneat eis & ut appellaciones accipi-

modi omnibus iudicis: & ut in media lice faste

formæ quomodo oportet decidi cognitionem

non attendant iudices.

T I T . XI .

N O V E L L A C O N S T I T . LXXXII .

Idem Imper. Augustus Ianni gloriostiss. prætoriorum

Citâs praef. item excufi

& patricie.

P R A E F A T I O .

A Zenone pia memorie scripta est lex de iudic-

ciorum ordine multas quidem mutationes

subsequentibus sibi cœpimus temporibus: ad hoc au-

tem peruenit, ut paulatim penè omnino caderet

nam & qui in ea conscripti sunt pedanei iudice.

humanam omnes reliquerunt vitam, & plurima definiti iuris tacita sunt & certam non meriterunt memoriam; sed vius huc percipientes, in aliam transfiguram. Nos igitur videentes omnino confusum iudicium schema, exstimauiimus oportere hac legem determinare quae decentem ordinem imponat causa. Non enim exstimauiimus oportere habere iudicium quorundam nomina, maximè legum ineruditorum, & deinde neque causarum habentium experimentum. Nostris enim administratoribus adfuit modis omnibus etiam assessores, & ea que legum sunt explicantes, & occupationes adimplentes, eorum: quantum multi denti curis quas apud nos habent, merito iudiciorum compleat partem per suorum presentiam assessorum. Illi autem neque cingulum habentes, neque nobis ministrantes, nisi potuerint per se nosse quod iustum est, sed aliude emendicare iudicandi honestatem: quonodo non maximum vitum erit reipublice, non eis qui ex se quod agendum si sciunt, lites tradere, sed sine eis querere alios, à quibus liceat discere quae ipsos in iudicando eloqui decet. Hoc nos merito ad presentem exercent, nostrorum subiectorum curam agentes, & volentes eis etiam quae absoque omni dilatione transfigenda.

De iudicis à Iustiniano detinatis.

C A P. I.

VTius igitur schema Zenonis constitutionis piz, memorizans, quæ vniuersi prætorio certos definiuit iudices, omnino perimimus: eligere vero perspicuum in rebus utilibus habentes attestacionem, qui communes omnium erant iudices, tamen videlicet electi. & hoc quidem gestum est: & cledi sunt à nobis iudices. Anatolius vir spectabilis, sibi adiutorius deputatus: ac Flavianus, qui nunc adiutorius sibi constitutus: & Alexander, & Stephanus, & Mennas, eloquentissimi adiutorii, & pedanei iudices sui fori: & Alexander alter, quem pedaneum iudicem esse prætorij gloriofissimum magistrum officiorum cognovimus: & duo subsequentes alij adiutorios sui fori, Victor, & ex Quirico Theodorus. Ex adiutoriis itaque illi iudices preponantur. ¶ **Q**uia vero competens est esse etiam maiores iudices aliquos dignitate proiecto, experientia causarum multarum, aut plures temporis exercitatos, magnis cingulis, aut multitudine horum exercitatos, qui etiam nostra obseruent pietatis deo perspicuum ex gloriofissimis quidem patriciis Platonem gloriofissimum patricium longum qui in urbana præfectura obtinuit tempus: & secundo in illis sedibus constitutus est, & Victorem gloriofissimum & ipsum, qui tam in magna Hellade, quam in nobili Alexandrinorum ciuitate administravit, & præfecturam urbani tenuit præsulatum, & neque legum inexperatum, & Focam gloriofissimum inter nostros annuerandum iudices, virum quemcumque sedes auerterit laudatum, quam sibi præstantem, insuper & que legum sunt scientem. Inter hos Marcellum quoque magnificissimum, semper quidem eum nobis præsentem & circa iustitiam miramur obseruationem & ab omnibus penè nos adiutoribus propero, peritum scimus, & consilio vitemus laudabilis, quatenus disponere que ex legibus sunt, possit. id est Appione viro spectabilis, & sibi adiutorio, & in aliis habente testimonium optimum tam apud alios, quam à nobisipsis.

Ut iudicibus tamum hac legi datae delegate causas liceat.

C A P. II.

Iudices itaque post nostros administratores hōc esse volunt: & his omnibus negotiis secundum quod nobis visum fuerit, delegamus. Si quis autem nostroqua iudicium deputare voluerit causas,

212
iis qui definiti sunt à nobis pedanei iudicibus tradat, & alteri omnino nulli, nisi consularis suis commiserit particulares examinationes: ipse pro omni negotio iudicium portaverit.

De ordine & usumero quo iudices sedere debent.

C A P. III.

Sedebunt autem hi pedanei iudices continuè, & ruditiorum, deinde neque causarum habentium experimentum. Nostris enim administratoribus adfuit modis omnibus etiam assessores, & ea que legum sunt explicantes, & occupationes adimplentes, eorum: quantum multi denti curis quas apud nos habent, merito iudiciorum compleat partem per suorum presentiam assessorum. Illi autem neque cingulum habentes, neque nobis ministrantes, nisi potuerint per se nosse quod iustum est, sed aliude emendicare iudicandi honestatem: quonodo non maximum vitum erit reipublice, non eis qui ex se quod agendum si sciunt, lites tradere, sed sine eis querere alios, à quibus liceat discere quae ipsos in iudicando eloqui decet. Hoc nos merito ad presentem exercent, nostrorum subiectorum curam agentes, & volentes eis etiam quae absoque omni dilatione transfigenda.

De iudicis à Iustiniano detinatis.

C A P. IV.

Illio custodiendo, ut si sibi appellatione à pedaneis iudicibus aut gloriofissimis viris fiat causas, & ipse quidem à nobisipsis delegatae sint secundum quantitatem, aut id commune: apud gloriofissimos iudices nostros examinabuntur: aut alii secundum confutindinem sacram. consultationum delegabuntur. Si qui tamen gloriofissimorum nostrorum iudicium causas eis delegaverint: ad eos qui hos miserint, eis audientibus appellatio remebatur illis autem rursus secundum prædictum iudicium iudicabuntur.

De iudicis à Iustiniano detinatis.

C A P. V.

Avidentes igitur omnes quidem item vsque ad accedentes solidos existentem sub scheme annotationis. Sic ente velocius lites indicabuntur, & circulus cognitibilis ac temporis contritione omnes litigantes librabitur. Palam verum est, quia eis per annotationem audient causas, veruntamen dabum terminum per scripturam, quod eorum manifeste sententiam: appellationibus in his nulli penitus perimentis: nisi forte tertio appellare voluerit, aut per contumaciam desuerit, talibus enim etiam appellationum perimitur ratio-

De appellationibus, ut causam datur mensura habent, nullaque amplius concedatur reparatis.

C A P. VI.

Appellationes autem ex hac magna ciuitate à pedaneis iudicibus non ultra duos menses habere inducias in cursu fatali volumus: post quos necesse est fatales suum inchoare cursum: ea que vocatur à legibus reparatio, locum in his nullum habente.

Ut spuriarum motu legi Iustiniani subtraheatur.

C A P. VII.

Nullo quoque praesumere transcendere quod in spuriis, aut in litis expositi à nobis disputatione sunt: sed omnibus his contentis, formidabilis penam quam in talibus sacra nostra constituto terminatis. ¶ **H**is qui causas preparant, sic existentibus, sicut & militis figura habentur, exceptoriis videntur, & duabus causas preparantibus & complementibus: non valentibus eis pluribus quam duabus omnino ministrare iudicibus, hōs autem omnino locupletes, & probatos esse: ut neque ab eis aliquid peccetur: neque prodatur, neque malignè agatur: sed periculo officiorum, aut scolarum, aut scriitorum præbentium eis super eos electionem simul & ministerium: & si vel si quid ad eis peccatur, ad illos qui deputati eis, referri exinde periculum, qui omne damnum eorum causa factum sit, qui ab eis lēsi sunt, curabit. Necesitatem habentibus etiam competentibus iudicibus, si eis interpellatio habeat preparare modis omnibus eos qui ex officiis suis, aut scholis aut triuitiis eliugunt ministrantes hinc lēsi damnum curare. Si vero iudex aliquam senserit malignitatem ab aliquo

mixtum.

ministrantium fieri, expellat quidem auditorio suo eos qui non cum vitiis opinione causis viuntur: alios autem instituit, sententia & electione eorum quibus hoc scilicet prediximus, periculi est.

Ut in locum remoti inducis alius à principe subrogetur.

C A P. VIII.

Si quis autem aut gloriosissimorum, aut eloquentium iudicium remouatur indicare pro qualibet causa vel necessitate: non aliter aliorum in eius succedit auditorum, nisi nos decerentes, alij aliderimus pro eo causarum examinationem.

Ut duos in exordio & duos in fine litis aures accipiunt pedantes iudices.

C A P. IX.

Nec autem circa hec labo sine mercede nostris fiat pedaneis, sancimus eos in unaqua dicta apud eos causas, vel si diuinus fuerit deputata, duos qui dem aureos, ab virtute parte in contestatione litis acciperet, & duos in fine negotii, & ultra hoc nihil (quod etiam prædecessores nostri definerunt) sed his contentos esse solis priuilegiis quippe que in diminutione sumptuum quibusdam concessa sunt, omnibus integris secundum suum ordinem conseruantur. Hoc autem dicimus in liibus transcendentibus quantitatam aureorum centum. Si enim virtus ad hoc mensura fuerit litium, nihil eos audientes causa volumus excipi. qui enim ira parvae quantitatibus exactionem facit, pro maxima parte victoria sic pauperem fraudat. Et neque in hoc solummodo stamus, sed etiam de proprio ipsi largimur. Volumus enim unumquemque istiusmodi pedaneorum, annis singulis à mensa cuius celibitatis perciperet duas libras aurum, & his eis contentum solis, & neque redimi: & aurum omnino despicer. Propter enim eligimus scimus minorem, quatenus horum vnuisque contentus nostra largitare, & quaternis aureis, puras Deo & nobis & legi custodiat manus, cogitans quæ à prioribus legislatoribus delhis definita sunt.

De appellationibus, ut ne eis non resipere.

C A P. X.

Nostros tamen iudices omnibus modis suscipiunt, & nulli licentiam esse penitus hoc repellere præter solam tuam eminentiam cui hoc ab initio legitur imperium, representationis introducens auxilium.

De diversis scriptis ad iudices directis.

C A P. XI.

Malis autem index huc cingulum habens, siue aliter iudicis custodiat leges, & secundum eas proferat sententias: & vel si contingat iussionem nostram in medium, vel si sacram formam, vel si orationem procedere sapientem dicentem, aliter agi, sequatur legem. nos enim volunt obtinere quod nostra volunt leges. Si enim sub appellatione lis sit, index quidem suscipiat modis omnibus oblatam appellationem, nihil penitus excusans, in quibus omnino licet appellare, auxilium vero circa appellationes omnibus adiaceat: per quod licet lasso & queri, & mereri correctionem aut ab eis qui de appellatione indicant: aut à nobis ipsis, si ad nos sententia referatur.

De relationibus.

C A P. XII.

Si quid autem audientes iudices putauerint esse dubium, datum eis licentiam de his nuntiare nobis, & consule nos, ut dicant quæ necessaria sunt, & ita quod agendum est, explicit, & faciant iusta simul & rationabilia iudicia.

E P II. O G V S.

Tua igitur eminentia, quæ placuerint nobis, & proprie nostrarum subiectorum utilitatem gesta sunt, hic & in imperiali proponat basilica, & in aliis patribus nostris regis ciuitatis, ut voluntatis hæc sine manifesta, & dicant quæ per omnia nobis cura est eorum utilitatis pariter & qualitatis. Dat. * Arione v.c. Consule.

V T C L E R I C I A P V D P R O P R I O S

episcopos primum contentantur, & post hoc apud ciuiiles iudices.

TIT. XI.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIIIR.

nobis subventione digna visa est. Et quia cogno- uimus ex rerum experimento incunio hoc esse, sanc- mus de cetero nullum fieri omnino iudicem arbitralem, & cum iurisconsueta cautione indicare: ex hoc in peritum iniurum incidenti homines propter iudicium ignorantiam peccare compulsi: sed omnino qui iudicem aut indices eligunt, cum præna- eligant eos, quatenus partes adiungent, coant, & ne- cessitatem habent aut contentas esse indicio, aut si retrahere voluerit alter, dei multam, & sic licentiam habeat dicere reus ab eis qui indicata sunt, & ad alium venire auditorum: nostris iudicibus, si adi- fuerint, exigentibus multam: &is qui eam iussi sunt, & re- tinent, retinuerint penam, fed exstimatorum sufficiere sibi ex iurisconsueta cautione: deinde iudices sic ele- cte noceant ei, si quidem ex studio à domino Deo pre- pasi peritum sustinunt: si autem ex ignorantia hoc paliuerint, nihil præter iurisconsueta erit eis am- plius: quia neque peritum voluntus ab aliquo in- ferri, neque rursus litigante, sustinere damnum mag- num propter iudicantium ignorantiam circa iuri- sconsueta iurisconsueta permittimus: omnibus ante fac- citis sive ex antiqua legislatione, sive à nobis de compromisariis iudicibus: aut arbitris, extra tamen necessitatem iurisconsueta, in propria virtute manen- tibus, & nequaquam ex hac nostra legi nouandi.

De appellationibus, ut ne eis non resipere.

C A P. XIII.

Nostros tamen iudices omnibus modis suscipiunt, & nulli licentiam esse penitus hoc repellere præter solam tuam eminentiam, hoc ab initio legitur imperium, representationis introducens auxilium.

De diversis scriptis ad iudices directis.

C A P. XIV.

Omnis autem index huc cingulum habens, siue aliter iudicis custodiat leges, & secundum eas proferat sententias: & vel si contingat iussionem nostram in medium, vel si sacram formam, vel si orationem procedere sapientem dicentem, aliter agi, sequatur legem. nos enim volunt obtinere quod nostra volunt leges. Si enim sub appellatione lis sit, index quidem suscipiat modis omnibus oblatam appellationem, nihil penitus excusans, in quibus omnino licet appellare, auxilium vero circa appellationes omnibus adiaceat: per quod licet lasso & queri, & mereri correctionem aut ab eis qui de appellatione indicant: aut à nobis ipsis, si ad nos sententia referatur.

De relationibus.

C A P. XV.

Si quid autem audientes iudices putauerint esse dubium, datum eis licentiam de his nuntiare nobis, & consule nos, ut dicant quæ necessaria sunt, & ita quod agendum est, explicit, & faciant iusta simul & rationabilia iudicia.

E P II. O G V S.

Tua igitur eminentia, quæ placuerint nobis, & proprie nostrarum subiectorum utilitatem gesta sunt, hic & in imperiali proponat basilica, & in aliis patribus nostris regis ciuitatis, ut voluntatis hæc sine manifesta, & dicant quæ per omnia nobis cura est eorum utilitatis pariter & qualitatis. Dat. * Arione v.c. Consule.

Nam Augustini Ioanni gloriost, per Orientem praefecto, iterum ex consuli & patricio.

P R A F A T I O.

Princessas scribentes leges & deo amabilibus episcopis, & reliquo omni sacerdotio, necnon de reverendissimis monachis, & super hoc agenes, in quibus volumus reverendissimos monachos, apud solos ciuitatis episcopos, sub quibus sunt monasteria, conventiones suscipere: peccati sumus a Menna Deo amabili archiepiscopo huius scelitissime eritatis, & voiuersali patriarcha, reverendissimi clericis hoc dare priulegium, ut si quis haberet aduersus eos quamlibet pecuniarum causam, prius ad Deo amabilem archiepiscopum perget, sub quo constitutus est, & interpellat eum, & ex non scripto iudicium mereatur, & si hoc fiat, hec inquietet eum, nee trahat ad auditum ciuilium, neque a sacra ova vacare faciat ministerio, sed ex non examinatur negotium. **A**me dannis, & accipiat formam forsitan etiam scriptam, si hoc quoque partes voluerint & poposcent, & liberentur alterutro certamine.

T Si vero aut proper cause naturam, aut propter quandam fortis difficultatem non fuerit possibile Deo amabili episcopo decidere negotium, tunc licentiam esse & ad ciuiiles iudicibus pergere, & priuilegii omnibus custoditis, que reverendissimus clericis sacerdos constitutions, & litigare, & examinationem fieri, & terminum imponi sit, & ita libera fieri causam clarissimis iudicibus secundum nostras constitutions, vel leges ciuiilibus cum magnanimitate & velociter iudicere, ut non propter huiusmodi causa sacris amoueatur obseqii, & cum oporteat Deum placari & deconia sacerdotibus agi, auditoris definirentur, & illis turbis, & que inherentem tumultu litigantium animabitis.

T Si tandem ex crimib[us] conueniantur, si quidem ciuilibus, hic quidem competentes iudices, in prouincia autem earum praeses sine iudicis, non transcedente lice mensurae diorum spaciis ex quo lice contestatio sit, quatenus brevis imponatur causa terminus, illud palam est, si reum esse putauerit, qui conuenitur, prouincia praes, & prima iudiciorum dignum: prius hunc spoliari a Deo amabili episcopo sacerdotiali dignitate, & ita sub legem fieri inservi.

C A P . I.

Si vero ecclesiasticum sit delictum, egens castigatio ne ecclesiastica & multa, Deo amabilis episcopus hoc discernat, nihil communicabitur clarissimis prouinciez iudicibus, neque enim volumus talia negotia omnino scire ciuiiles iudicibus cum oportet tali ecclesiastice examinari, & emendari animas delinquentium per ecclesiasticam multam, secundum sacras & diuinias regulas, quas etiam nostrae sequuntur dediti negotia. Si vero quidam prius contineat lites, haec in ipsi schemate, velociam accipientem finem: omnibus que iam a nobis auctoritate sunt super sanctissimis ecclesias, sine suis & Deo amabilibus episcopis, & super clericiis, sive super monachis, propriam virtutem habentibus.

E P I L O G U S.

Tuas igitur eminentias: quae placuerint nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, per orationem propria manifesta faciat voiuersis, & in perpetuum studeat custodiari. Dat. xv. Kal. April. Constantino. Domi. Iustin. P.P. August. Apione V.G. Consule.

DE CONSANGVINEIS ET VTERIIS
nisi fratribus.

TIT. XIIII.

Imper. Iustin. Augst. Ioanni gloriost, per Orientem praefecto, iterum ex consuli & patricio.

P R A F A T I O.

Multis igitur natura nouitibus vtiens, dictum est iam in legis hoc lege processum, dicitur autem & iterum: donec illa quae in sua lute operatur, ad opus militare nos peritare legum. Legitimas enim & co gratias successiones dicunt quidem nobis & veteres, & qui ex antiquissimo iure hac sumentes, descendenter vique ad nos, qui plurimum eorum correspondimus. Prouenit autem ad nos aliquid tale.

T Duxit quidam vxor, & filii ex eadem sunt nati: deinde mortua illa duxit rufus aliam, ex qua nati sunt filii ei, prioribus consanguineis, solum, non tamen veteribus, deinceps etiam tertium introduxit matrimonium: fecitque filios ex eo post mortem vero eius ad secundum mulier descendit virum: ex quo alios fecit filios, sive qui ex priori viro fuerint, veterinos solum, non tamen consanguineos, moriente igitur matre, postea mortuam fratrum exterrito matrimonio coniugit sine filiis & sine testamento, multis fratres relinquenter, non quidem consanguineos, sive autem veterinos, alios vero simili & consanguineos, & veterinos. Et quae quidem adiunguntur est natura nouitas, tali quidam modo fuit. Licebit autem tali principio dato nobis, ab eo & aliis quidam opinari casus tale aliquid proferre volente, sive morte viri, sive morte mulieris, sive alia legitima separatione nuptiarum diversis hoc facientibus. Quod igitur illa erat, si ad mortuus fratris hereditatem oportet omnes vocari, & consanguineos, & veterinos, & simul quidem consanguineos, sive autem veterinos fratres.

C A P . I.

Q Via igitur considerantes leges omnes quas congregamus, & veteres omnes, & nostras huiusmodi non innenimus emeruisse questionem: congruum est ean ferre tandem resserare lege, & considerare quia fratibus sunt ad desuntum alii quidem cognationis iura, quae nos legum copulauimus, autem hoc ipso legitima, communicabant enim aliquid ei circa paternam problem, sicut alij circa maternam: alij autem illud pure habebant, & lege & natura iuvante se, eo quod ex ipsis erant procedentes matrum finibus, eratque eis patris semen vnum: & vndeque velut quidam signum eis germanitas resplendebat. Si igitur huiusmodi fratres libet & legem & dubitantes voluerint, ad testamentum venerat & suam sententiam fecerat manifestam & per scripturam honorat ad hunc dictum vocaremur. Quia vero hoc agere noluit, aut non potuit, (multe namque sunt homini & anxietates numerus, & repentina mortes) hinc nostra lex causam determinet.

T Vult autem huc lex, ex viroque decorato, & simul quidem consanguineos, simul autem veterinos fratres, ad successione morientis meliores esse quae illos qui solummodo consanguinei, aut solummodo veterini sunt, & nos non faciat hestare natura varietas: sed nos huiusmodi adiunctiones ostendimus legitimas, atque decernimus, & posterioribus distinguebentes quae meliora sunt, & minores ex qua non patientes.

T Plurima namque ad hos nos iuvantur. Primum quidem altera nostra lex, si filii morientur filios non habentes: deinde ex istis ita foris maternis rebus, aut ex nuptiis, aut etiam ex alia causa, quae non acquiruntur, prius ex iisdem nuptiis fratres ad hereditatem vocari: deinde ex aliis: & post hos patrem: quod probatio erat eo que

menta publicis vniuersiusque ciuitatis recessatis coegerant, & que renouent. Si qui vero unum aliquid armorum instruxerint, hoc similiter & ipsi inter publica arma praestent, & nulli alteri penitus vendant. Hoc quoque custodiunt, qui in balistariis depurant, p[ro]p[ri]o partum ciuitatum, sub quibus & ipsos ballistariorum statim, & publicorum armamentorum diligenter, atque custodiam continimus: quatenus si qui vni fuerint aut deputati aut fabricensis vendentes arma, prouideant per loca iudicea eos supliciti subdere, insuper etiam armazib[us] iis qui comparant, fine precio auferre, & publico vendicare.

C A P . III.

Hanc igitur gubernant nos Deo cogitationem, per praeuentum sancimus legem, in nulla ciuitate aut prouincia nostra reipublice habere licentiam priuatos aut aliis quemp[er] armare facere, aut videres, aut quol[er]bet mercari modo: sed solos eos qui inter fabricenses referuntur, h[ab]e[re] instruere, & deferre ad scutum nostrum armamentum, & hoc a tua ciuitate, & qui post te suscepserint cingulum, custodi fabrici sicut veterini aut consanguinei, & moriantur aliqui fratrum: hic prioribus subiaceant legibus, quae eorum successiones disperguntur. Locum tam[en] h[ab]et lex habeat non solus in hoc casu, qui quidam in iure non soli in his qui postea futuri sunt. Quocirca priora si aut iudicis festinatio, aut pacatum expedita sunt formis, habeant propriam dec[re]tum, & in aliis ciuitibus nostra reipublica arma faciunt requiri, prohibeant priuatos, aut etiam alios quodammodo citra eos qui deputati sunt inter fabricenses, armis fabricare agere cauam: & in quibusunque comp[ar]erint locis aliquos priuatos hos audientes, h[ab]e[re] auferre, & nisi applicare armamento. Si autem inter operarios priuatos sacrificies opportunos inuenire potuerint: hos, si voluerint, in militiis statuere, & in descriptione nomina eorum facere, & destinare nobis descriptionem artificium: ut per fabrarium nostrum rescriptum in illis statuantur locis, in quibus sunt publica[re] fabrica, quatenus ipsi operantes arma, & de fisco annonas accipiunt, hoc enim facta & subtiliter obseruat a praeditis personis, licentia penitus nulli dabatur, neque ciuitates inhabitanibus priuatis, neque villas incolentibus rusticitate, armis vel aduersis alterutros, necesseque presumere, & ex hoc plurimos homines occidi, publicas vero perire functiones, dum terrae cultores vitam amittere mequentes, & fuga proprii timorem venturum.

T Oportet ergo eos qui diriguntur a tua ciuitate ex memorato fabricisum scutio ad prohibendo priuatos armorum factores, confessionem accipere etiam per loca iudicium, & subiectorum eius officiorum, & ciuitatum defensores, & pares, quia nihil valebitur de cetero horum quae a nobis prohibita sunt, aliquid agere: sed que per praeuentum sancta sunt legem, custodiunt, prenam, & in pecunias, & in ipsum formidantes caput. Sancimus enim magne quidem Alexandrij iudicem negligenter quae a nobis sancta sunt virginis aut librarum exoluere pennam, & cingulo cadere: & huius officium similiter, ari librarum virginis dare pennam, & capitale subire supplicium: aliarum vero prouinciarum iudices damnum quidem decem librarum ari sustinere, similiter autem & ipsos casu singuli subiacere, & eorum officia. Defensores autem, & pares ciuitatum, trium librarum ari miliari poma, & in capite sustinere periculum, si quod tale factum competentes non punierint, aut hoc agere valentibus non nubent, sed latere permiserint.

C A P . IV.

VT autem palam fiant quae a nobis prohibita sunt, a priuatis, & aliis quibusdam, citra eos qui in ordinibus ballistariorum sunt, quos per diuersas ciuitates ordinantes eos & arma facere facientes ut & ipsi sola publica arma in armis

nius enim priuatos operari & emere arcus, & sagittas & hastas, & enes quæ vocare consueuerunt se misparlia, & quæ vocatur Zabæ sine lorice, cōtōs, & quilibet modo vel figura factis lancea, & quæ a pudūs nominantur monocopia, & appellatas sītū; no; seu missilia: insuper & alpidae, sua scuta, & gales, seu casildes non enim ista alijs cūdām instruere sumus præter eos qui deputati sunt in sacris nostris fabricēsib; solos autem fieri & vendi à privatis, & prauatis vendi permittimus cultellis minores, quibus nullus in prælii vitium. Præsentem igitur legem generalem tua celsitudi in hac proponam regia cinitate, nec non & per alias cinitates nostre recipi biles, ut omnes agnoscentes quæ placuerunt nobis, huc obseruent.

CAP. V.

Enunciamus autem futuris præcessu huicmodi custodias charulariis ex memora fabycenfū sermio, quia ex negligentiā non solum pecuniaria sustinēbāt pēnas, sed etiam in corpore supplicia patiēt, & militia cadent, insuper nec ipsū vterius permitti à nobis sermīnum in huicmodi adesse solitudine, sed alii committit fabricēsib; curam.

CAP. VI.

Qæc igitur placuerunt nobis, & per hanc legem dgcrlata sunt, tamen celsitudo, & qui potiū in cingulo scerim, operi termino quæ contradere festinat: indigatōne nostram & ipsi metuentes, nisi rem sic vilēm reipublīcę custodiērint.

VT DIFFERENTES IUDICES AV dire, interpellātū all-gationes, cogantur ab episcopis hoc agere: & vt quando in susiōnēm habuerint iudicēs, pariter audiat causam & ciuitatis episcopū, & de cautela alia quam omnino, oportet episcopū agere.

TIT. XV.

NOVELLA CONSTIT. LXXXVI.

Imp. Iustinianus August. editum,

PRAEFATI.

Ex quo nos Deus Romanorum præpositus imperio, omne habemus studium vñiuera agere ad vñiliatatem subiectorum commissione nobis, à Deo teipublīc, & illa facere quæ omni difficultate & lasciōde aquæ contritione priuateni occazione litium, & aliorum quorundam discedere cogantur à propria patria, & in peregrinis affligi.

CAP. I.

Propter igitur & in præsenti præfiximus præfens editum ad omnes dirigere subiectos, & palam facere omnium ciuitatum & vicorum habitatorib; quatenus si quis habuerit contentiōnem aduersus aliam sive de pecunaria causa, sive de sublatiōne rerum mobiliū & immobiliū, sive sequentiū, sive de criminalib; prius interpellat clarissimum prouincię iudicem, & vt ipse secundum nostras leges examinet ea quæ proponuntur, & vñiciū que iustitia seruit. Si vero dum aliquis adierit iudicem prouincię, non meruerit iustitiam: sive iubemus eum adire suum clarissimum episcopum, & ipsum mitere ad clarissimum prouincię iudicem, aut per se venire ad eum, & præparare eum vt omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cū omni iustitia secundum nostras leges, vt non cogatur peregrinè de sua patria proficisci. Si vero eritiam sanctissimo archiepiscopo compellente iudicem cum iustitia determinare interpellantum causas index differat discernere negotiū, & non sernerit litigantibus iustitiam: iubemus sanctissimum ciuitatis illius episcopum dare ad nos literas ei qui nō meruerit quod iustum est, iustificantes: quia coadiutus ab eo index difficit audire interpellantem, & iudicare inter eum;

CAP. V.

Ed etiam subiectū ei officium iubemus cū omni studio & administrantes clarissimis iudicibus interpellantes absolvēre, nihil accipiētes præter illa quæ nostris constituta sunt legibus. Si vero hoc non custodiāt, subdi iubemus suppliciis.

CAP. VI.

Si tamen inuenierimus quendam sanctissimorum episcoporum p̄q gratia cuiuspiam prodere iustitiam, regularem ei castigationem inferri iubemus, vt studeant cum timore Dei iuste iudicare: ne non impetrantes iustitiam, cogantur homines relinquere proprias ciuitates quæ prouincias, & in loca quilibet alia inqua concurrere.

CAP. VII.

In ciuitatibus autem in quibus non sunt iudices, iubemus eos qui habent causas, adire defensorēs, & ipsum discerneat inter eos. Si vero literam habentes voluerint defensorēm vna cum sanctissimo episcopo iudicare, & hoc agi præcipimus.

CAP. VIII.

Nequæ autem monachum, neque clericum, nequæ episcopum iubemus venire huc abique literis sanctissimi sui patriarchæ. Si vero hoc fecerint, sciānt quia lementiplos schemata faciunt indignos.

CAP.

& qui ab eo contentus est: vt hoc cognoscētis nos, supplicia inferamus iudici prouincie qui interpellat ab eo qui iniustitiam passus est, & coadiutus à sanctissimo archiepiscopo, non iudicauerit quæ in dubitationem venerunt.

CAP. IX.

Si vero contigerit quendam nostrorum subiecto-rum in dubitationē habere iudicem, iubemus sanctissimum archiepiscopum audire cum clarissimo iudice, etiā ambo per amicib; conveatu disoluere, & cognitio noster iudicetur inter litigantes: & forma decar iustitiae legib;que conuenientis: vt non cogantur nostri subiecti propter huiusmodi causas recedere à propria patria.

CAP. III.

Si quis vero existimat habere se aduersus aliquem quamlibet actionem, neque clarissimum prouincię iudicet, neque sanctissimum ciuitatis episcopum adest, & ita veniat huc abique literis. Deo amabilis episcopi ciuitatis: sciat quoniam & ipse tales fūstib; ponas quales futurus esset sustinere index si interpellatus ab eo non studiasset ei seruare iustitiam. Hæc autem omnia sancire perspeximus propter utilitatē eorum qui habent per ciuitates & vicos: ne priuatis propriis prouinciis, & ipsi in peregrinis astigantur, & res eorum iudantur. Propretra enim indices gratis facimus, & iustitiam eos iubemus subire, vt vñicuique interpellanti iustitiam seruent secundum nostras leges.

CAP. XI.

Si tamen contigerit quendam nostrum subiectōm ab ipso clarissimo prouincię iudicē lœdi, iubemus eum adire sanctissimum illius ciuitatis episcopum: & ipsum iudicare inter clarissimum illius prouincię iudicem, & eum qui putat lœdi ab eo. Et si quidem contigerit iudicem legitimè & inde iudicari à sanctissimo episcopo: fatuscere eum omnibus modis ei qui interpellavit aduersus eum. Si vero refusauerit iudicē hoc agere, & peruenient ad nos ipsi: si quidem inuenierimus quæ iustitiae & secundum leges aditus à sanctissimo episcopo, ea quæ condamnata sunt, non feci: nouissimis cum subiectis subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum, ipsum opprimere reperitur.

CAP. V.

Sed etiam subiectū ei officium iubemus cū omni studio & administrantes clarissimis iudicibus interpellantes absolvēre, nihil accipiētes præter illa quæ nostris constituta sunt legibus. Si vero hoc non custodiāt, subdi iubemus suppliciis.

CAP. VI.

Si tamen inuenierimus quendam sanctissimorum episcoporum p̄q gratia cuiuspiam prodere iustitiam, regularem ei castigationem inferri iubemus, vt studeant cum timore Dei iuste iudicare: ne non impetrantes iustitiam, cogantur homines relinquere proprias ciuitates quæ prouincias, & in loca quilibet alia inqua concurrere.

CAP. VII.

In ciuitatibus autem in quibus non sunt iudices, iubemus eos qui habent causas, adire defensorēs, & ipsum discerneat inter eos. Si vero literam habentes voluerint defensorēm vna cum sanctissimo episcopo iudicare, & hoc agi præcipimus.

CAP.

De deposito, & denuntiationib; in quillinorū.

C A P. I X.

Si quis autem magisterianus, aut praefidianus, & cuiusunque fortunā existens accepit amplus horūculū, quād definitū est facis nostris constitutionib; iubemus omnibus modis ludicrū prouincie revocationē: manere quippe oportet rem etiam sic in mortis causa donationis conditionib; (hoc enim insuper sanctus) & tales donationes firmas esse & stabiles, quod quidem non nunc primū lege statuimus, sed iam lege statutum & nunc per nostrā interpretationē & corroborātū vocē in omniib; aliis personis, præter solos, ut dictū est, curiales, idque propter ipsam nostrā erga rem publicanā & studiū.

EPILOGVS.

Quæ igitur placuerunt nobis, & hac legē manūfacta sunt, tua gloria custodire studeo, in primis utilitati reip; prouidentiam impertiens.

DE MORTIS CAVSA DONATIO-

ne curialium.

T I T. X VI.

NOVELLA CONST. LXXXVII.

Antonio Cato interpretē.

P R A E F A T I O.

Civitatum fraudes nihil posse ferre danni re-publicæ, sed resistere legem talibus curiis (vel consiliis) omni volumus modo. Cognovimus enim quæmadmodum postquam interdictum curialibus donationem modum, non concedentes ipsi postulationem immobilem donare, & neque in testamento relinquere ultra tresvicias, sed dodrantem omni modo curia: seruare, illi calumniantes legem, ex cogitauerunt tales aliquas fraudes contra ipsam legem. Scientes enim quod nos inuenientes vetustos legum:tores dubitantes de mortis causa donationē virūm donatio ad legatum sit, & illos quidem connumerantes ipsam donationem, quosdam verō legatis, ea quæ pluribus & optimis legislatoribus vīla sunt eligentes, legatus ipsiā ellē omnimo decidimus, nec constatione inveniētūtum egeres, sed hanciam habere facere ipsam & inserere ipsi etiam certos fines quos donator voluntis, & si hoc fecerit, licetiam habere renunciare etiam huic ipsi facultati, qua possit p̄cenitē super talib; donationib; revocare & quos vñique voluntas terminos inferre mortis causa donationib; sicuti Julianus sapientissimus constituit, quod quidem nos in trigeminō nostrorum Bigellorum scriptimus. Omnia enim comprehendimus in brevi, & quæ vñius & quæ nobis plācita sunt, qui aurum, aut res aliquas accepturus est, item fortis, & iustitiam & legem promereti, sed ne per hanc causam damnis magnis subiciat eum qui interdictum lucep̄t, & compellatur aut defensiones expētere, aut res habere, & non possit vñlari: cum deponere benignè agere, quod si tale aliqd egerit, (omnino enim oportet nō sola dilectorum nos contentos esse prohibitionē, sed etiā timorem inferre iustum transgressorib;) siue perditionem contigerit retum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur, sive alium quemcumque calum fortuitum: ipsum respicere, qui concilationem dixerit. Insuper etiam ex quo facta est huiusmodi contestatio, vñras pecuniarum usq; ad tertiam centesimam agnolere prohibētē accipere propriā: non solum si aurum fuerit quod depositum est, restituit verō prohibūt: sed & si alia res sint: vt hoc timore stultorum simul & peruerorum malitiae versandi, in depositorib; homines cesserent.

De hī qđ denuntiāti ne ciuitatē amīna vñlari.

finiores filiantur.

C A P. I I.

Sed & totum hoc quod de mādatis est, & aspice, & cōstitue secundū legē prouidimus. Videamus enim frequentari hoc in regia hac præceptu ciuitate, & aliquos intercidētes eis qui ministri publicas annonas, & tesseras accipiēt ab annonaib; praefectis, volētes suspēdi administrationē, & eos qui ex hoc solummodo forsitan nūgūntur, defrau-

dari administratione, per quam eis omnis tribuitur vita occasio. Hunc autem rei seuerius & difficilis illud est, multis enim domo possidentibus in hac felicissima civitate, qui imbanchiti non videantur mox futuri penitentes ab iniquitatibus accipere, calumniantur per interdictiones iniquilinis dirigenates, ut non inferant eis. Illi vero ultra eas sufficientes, quidam propter inopiam forsitan comedunt casu quidam vero & exiles a magna hac sunt civitate, & deinceps omnino pensionem administratio sis qui ex hoc forsitan solo nuntiatur, secundum quod occurrentes in civilibus annos diximus.

¶ Nemini igitur danus huiusmodi licentiam: sed vndeque si aliquam habeat: causam ad omnium libi non obdormiat: in liberalibus autem perniciosa omni plenius aspergit interdictionibus. Cognoscet enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem eius occidit aut administratio panis, aut pensionem datio ex hoc accidente: ipse sustinbit periculum mox quod interdictionem iniquilinis & ministrantibus panem miserit, aut suspendere in anno. nihil enim horum agi omnino volunt, sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omnem dannum sarcire domino rerum super hoc, & sicutur, & tertiam centesimam agnosceretur pecuniam, ut rerum quas non accipere, per cum is qui secundum hunc modum Iesus est, valuit. Et neque aliquis opponat defensiones, quia qui praeiens est ei exactionis domino danti defensionem aut in depositione in aliis recipere rem propriam, non enim omnibus est facile fideiustorem probare, nostris legibus nullam defensionem omnino ratam esse potest, nisi cum fideiustione sit, fideiustorem enim omnino dandum idoneum non facile: neque possibile passim est. Et propterea igitur ad securitatem nostrorum subiectorum volumus hoc cultuari a modo, & de exteriori omni tempore, ut immortale sit huius nostra sanctionis iuuamen reipublica, quae iudicantibus quidem nobis in mentem venit, praesentem vero legem communem iuuamen nostris peperit subiectis.

E P I T O G V S.

Tua igitur eminentia: quae placuerunt nobis, & per hanc divinam manifestata sunt legem, operi effigie tradere, & in perpetuum obseruare fletinet.

COLLATIO VII.

Q V I B U S M O D I S N A T U R A L E S
efficiuntur sui, & de eorum ex testamento sue
ab intestato successione.

TIT. I.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIX.
Imp. Iustinianus, Augst. Ioanni, gloriis, per Orientem
proceditorum prefellos, iurum exco-
filiis ordinarios, & patricios.

P R A E F A T I O .
AT V R A L I V M nomē Romane
legislatione dudum nō erat in suis,
nec quelibet circa hoc fuerat
humanitas, sed tāquam alienigena
nū aliquid & omnino alienum à
republica: putabatur: à Constantini
vero pīz memorī temporibus in
constitutionum scriptum est libris. Deinde paulatim in mediocritatem clementēque sententiam
Imperatores transentes, leges posuerunt: alij qui
dem & dār, & reliqui aliquid eis à patribus con-
cedentes: alij autem etiam adiumentes modis
per quem naturali iure priore liberati, legitime

fierent, & paternz substantia successores: paulatim, que etiam ad nepotes processerunt, huiusmodi legislatio: & quoniam in nostra tempora venerū & eorum qui paulo ante nos fuerunt, multam variatatem causa suscepit. Nos enim duplex habui-
mus iudicium, & plurimos in libertatem perducere homines ex priore seruitute, & ex naturalibus ad legitimos eleuare, nō enim vltio & interdictione despicenda est: sed quod est in necessitate, curandum est & diffingendum quidem quod malum est, invenientem vero vndique quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in constitutionum Codice, & ex omni priori imperatorum legislatione collectum, de naturalibus scripta sunt: quodam vero in libro Institutionum: de his autem nos cōsiderimus, ut iam perfecta conperimus, & nos ipsi plurimas fecimus de his constitutions, alias quidem in predictarum collectione constitutionum, alias autem etiam postea: ne causa sit dispergente, ne habere credidimus: in una constitutione totū colligere, quae pro omnibus sufficiat ea, quae de naturalibus sunt corrige atque sancire.

De libiis naturalibus.

C A P. I.

¶ Aliam namque est quia hominum alij quidē liberi simili sunt, & inter legitimos sunt: alij vero hoc prius nō habentes, postea sunt, & ex servis ad liberos ascendiunt, & ex naturalibus ad legitimos. Alij vero ex ipso hoc naturalibus sunt, & quidē eis successiones existunt: alios autem neque naturales esse decet, sed etiam hoc monstratur indigni. Operes igitur nos ita facere constitutionē, ut nullus ignoret quae possunt in naturalibus valeat: dicimus autem inchoante legem, qui constitutus naturales, quibusque modis procedunt ad legitimos (quorū plurimos inuenimus nos) & quae sunt horum successiones, & quomodo quidem veritas, vfa est his amare, quomodo nos humanē. Nec illud quoque relinquitur, qui nec naturali digni sunt, sicut diximus, appellatione. Natura sicutem ab initio dum de filiorum procreatione sancit, scriptis nondum positis, legibus omnes similiter quidē liberi, similiter autem produxit ingenuos. Primitus namque parentibus primi filii similiter quidē liberi, similes autem legitimū à creatura sibi: bella vero & lites, atque libidines & concupiscentiae causam depoferunt ad aliud schema. Seruitum namque inuenimus bellum, naturales autem castitatis causis, lex autem rursus huiusmodi delicta curans, libertatem seruis molita est, & multum de his trahit, modos introducens dena millia, imperatoris vero constitutions aperciunt iis quā nō recte facta sunt, ad ins legittimum vias, quod non transitorie neque nos sancimus, neque subiectos hanc legem negligenter audire præcipimus. 1. Legitimi siquidem successores procedunt hominibus ex nuptiis, quas contrahunt aut cum dotabilis instrumentis, aut etiā ab aliis eis, sic ad scilicet masculis convenientibus, ut ab initio habeant ad eas legitimarum nuptiarum effectum. Et hoc enim in caluminia positum nos resipicentes lege decreuimus, quid in iis quidem qui fortunā digitate protendunt, quid autem in mediocri hominū statu agentum sit ad demonstrationem legitimarum nuptiarum, quid vero deinceps permisum est plebi. Quapropter nuptiis proceditoribus, ex hoc ipso sunt successiones certae: & si inter legitimos connumerentur, mox lex introducit successorum modos, plurimum de his tractans. Legitimum igitur ius sic se habet. Quod vero non est huiusmodi, sed liber, & quidē, non tam ex nuptiis procedes legitimis, aut etiam in seruitio natum: si libertatem quidē meruerit, manterit autem naturale: hoc modi varijs ad ius legittimum ferunt, quos enumerantes, sic cōstat, quoniam reliqua sancimus.

De pīz memoriā legitimatis.

C A P. II.

225

Quibus modis naturales efficiuntur.

226

C A P. II.

¶ Primus itaque modus est legitimū iuris existens ciuitatibus mox vtilis, quem Theodosius pīz & noui introduxit memoris. Sanctum namque est ab eo, ut possint naturales filios, aut omnes, aut aliquos offere curiis, aut filias curialibus copulare. Et quoniam modus iste non simplicem habuit legislationem, sed variis & de oblationibus dictum est, & de successionibus, quomodo ipsi, & quorū heredes existant, & qui rursus ad ius coram hereditarium accedant: iustum creditum hoc primum legislationis disponentes caput, ita ad reliquos modos qui ad legitimorum ius ferunt, accedere, quae enim inde sunt, facile omnino est dicere.

2. Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pa-

ter, sive curialis existens, sive liber a curia: li-

cenciam habebit, omnes, aut quosdam ex eis, sive legi-

morum sit filiorum pater, sive etiam non, sed lo-

rummodo naturalium, offere curiis, licet forte il-

lustris dignitatis sint filii suscepti: nisi tamen di-

gnitas intercesserit talis, quae homines, sive curia-

les sint, ab eis fortuna liberos facit. Oblationis

autem modus sive fiat à patre adhuc superfite,

cum quispiam in commune filium offerat (hoc

namque gēnum est in Philocalo naturali filio cu-

riali à patre in Bohrenorum ciuitate) & hoc ipsum

dicit secundum inspectionem ibi scđam, & ita cum

offerat sicut à Leone pīz memoris scripta dicit

constitutio: sive ergo secundum huic modum

fiat aliquis à patre pronunciatus curialis, sive cum

pater sub gestis monumentorum offerat, sive mo-

tiens in testamento, conscribat, sive cu-

rialem: deinde illē amplectatur scripturam: legiti-

mūs morū, sive naturalium iure omnino liberatus:

sive etiam mortuo patre semetipsum filius aut filii

offerat: non existente quidem legitima solebo,

atiam sic erunt legitimū & curiales. Proinde pater

quidem etiam existentibus legitimis offerat curia-

zōn legitimis filios: qui vero per semetipsum ad

hoc procedit, tuac solūmodo auditur, cum nullus

legitimorum filiorum exsit. Hoc itaque de obla-

tionibus sit, quod indiferenter sancitum est à no-

bis, in hac præsentī lege reconditum: non autem

simpliciter neque fortunā oblatione, oportet enim

& modos facere manifestos secundum quos offe-

runtur. 2. Si quis igitur ex qualibet oriatur

ciuitate, sive curialis, sive etiam liber huiusmodi

si fortuna: licetibz ei suum naturalem offere fi-

lium curiis illius unde oriatur ciuitatis. Si vero nec

ciuius ipse constat, sed ex villa quadam aut vice

sit oriundus: illi à patre offeratur ciuitati, aut se-

metipsum offerat, sub qua ciuitate villa aut vicus

tributa perfoluit. Palam vero est, quā si quidem

pater eum, aut avus offerat, aut aliquis ascendente-

rum parentum, & liberos habens filios: hoc agere

poterit: si vero ipse quispiam semetipsum offerat,

hoc permittimus cum non alij legitimis sunt fratre-

res. 3. Si tamen aliquis offere volentum luo-

naturales curiis, aut ex maxima hac oriatur ciu-

tate, aut ex seniore Roma, huc damus licentiam,

in quam volerit metropolitum oblationem celeb-

brare: & hanc esse regulam in filiabus, ut iungat

curialibus aut ex ciuitate ipsa ex qua orti

sunt, aut sub qua villa aut vicus tributa perfoluit,

aut si quis liber simili & Romanus aut Byzantius

fuerit cuicunque curialium alterius cuiuspiam,

metropolitam tamen. Sic itaque nobis curialium di-

ligēta est, & iste modus placet iuriis legitimis, quia

damus curialium naturalium existentiolummodo

filiorum patris, licet ex ancilla eos habeat, & libe-

ros facere, & offere curiis secundum quod predi-

ctum est. Et adhuc amplius sancimus de causa, ut

vel si non pater offerat, liber autem semel filius

sit: polsi & semetipsum offere curiis, etiam hic

legitima non existente prole.

De successionē entitatis.

C A P. V.

Ergo sancendum est qui factis ita legitimis effi-
cientur successores. Et si quidem habuerit filios
qui talis est, aut nepotes de legitimis fili proce-
deret: & ex quibus ille natu: est, & qui ex vero quib-
us sunt ex eo processerunt facimus cum velut
ex quadam machinatione cognatum. Sanctus e-
stīm oblatum curia naturale filium solūmodo
patris legitimū fieri successorem, nullum tamen
habere participantem ad ascendentēs, aut descendē-
tes, aut ex latere agnatos vel cognatos patris: aut
illos aliquod habere participantem ad illorum suc-
cessionēs: & quoniam etiam ei dantes prīilegium, ut
sicut ex cognatis patris sit ille successor, si nec il-
li ad eius vocentur successionē, nisi forte scrip-
ferit aut ipse illū: aut ab illis scribarū, foli enim
patris habuit legitimū, & cognati esse creduntur.

¶ Successione entitatis.

C A P. VI.

CAP. III.

¶ E quoniam variè etiam de huiusmodi perso-

narum successione sanctū: est: non videatur

ab iurdū nobis & de successione, sicut prædictum

terminare. Si quis igitur naturalis secundum hoc

schema, id est oblationis, sit curialis sacerdotis patri &

ab intestato successor, & ex voluntate, nihil dif-
ficilis legitimis, & ex donatione percipere poterit

patris: ita tamen, ut non amplius habeat vno ho-

rum qui ab initio legiti sunt, & inter omnes

minus habente. Cum semel autem illi suscepit

oblationem, & propriea ad ius legitimū ase-
cerdote: non sinimus eos abstinere se partum here-

ditate, aut videri quasi donationem in se factam, &

ratam habitan ab eis, relinqueret, & fortuna rece-
dere. Manentes itaque curiales, relata aut dona-

tam (sicuti dudum à nobis dictum est) habebunt

menstrum. 1. Si vero ab initio refutauerint ob-

lationem manere liberi præponentes, sicut natu-

rales, quam fieri diriores, & curiales: deinde videan-

tur potest aut in toto, aut ex parte possidere res

donatas, aut relata sibi, aut etiam alienare: ten-

ebunt omnino curiali fortuna etiam iniuita: vt

non adulterari nobis videantur legislationem, &

luera quidē venientur, qua occasione oblationis

Oferre curia: licentiam habet hoc agendi & distributam curia partem accipient, fieri urbis, & tam fortunam quam suam & nonum succellorū si hoc inperium annuerit.

C A P. VI.

Si quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales autem ei solummodo sint: licet et curia honore scribere eos heredes & scriptura pro omni oblatione consistat, & non egeat hoc antequam legum alia adiectione, neque oblatione, dum superiores esse credunt ex hoc ipso scripti si liberi subscripturales simul & heredes sunt, & habeant ipsi substantias nostras, nec pater eis distibuerit. Si autem etiam totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: veritatisq; usque ad novem vincias omnimodo eis relinquat, scilicet quia si reliquerit minus, a lege modi omnibus supplementis substantias het, illi vero si voluerint, curiales sunt. Si vero aliqui quidem eligant, aliqui vero refutent, ad eos qui eligunt, refutant vel abulant portiones. Si vero omnes tenuerint, una tanquam filii non existentibus ita ad curiam veniant novem vincias omnes. Si vero ille quidem tacuerit, filiorum vero legitimorum ei non fit proles: tunc legitima quidem pars ad heredes ab intellecto veniat, filii vero naturales si voluerint semetipos offerre curia, hoc facient sicuti voluerint, siue omnes, siue quidam ex eis: & modis omnibus novem vincias substantias aut curiales aut curalem perueriant. Si vero etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit aut viuens, aut in testamento obulexit eos, etiam sic suscipiantur & sibi curiales sicut testator voluit, aut sicut eorum desiderium fuit, id est enim semetipos curia percipient (sicut dictum est) novem vincias. Undique enim volumus, vel si testetur, vel si non facta voluntate deciderit, eos qui ad curiam veniunt, novem vincias acciperi. Si vero manumiserit quidem solummodo, non tamen obulexit, aut illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere: etiam tunc novem vincias curiam agenti vel agentibus secundum quantitatem dentur. Si vero nullus naturalium aut velet, aut offeratur, tunc novem vincias curia percipiat. Palam quippe est, quia simus sequitur ubique fiscus secundum constitutionem de hoc a nobis positam. De naturalibus itaque qui per transitum ad curiam sunt legitimi, & de modo secundum quem offeruntur, & successionibus, huc a nobis pure sancta sunt.

C A P. VII.

Tribus autem aliis constitutionibus scriptis Zeno quidem pī memoriz, non de futuris aliquid plenē fanciunt, sed de iam præteritis: quam scribi idem solummodo permisimus, ut eos quibus illa forte constitutio prodest, quod defecit eorum exinde proles, non habilitate priorem: sicut etiam Anastasi pī memoriz, que naturales adopariare contribuit, non esse importunam de exercito nostri subiectis permittimus, nisi ad hoc possem solummodo sibi, ut si qua utilitas aliquibus exinde reposita est, hanc non videamus per nostras amputare leges. Oportet enim semper aliquod inchoare bonum, non ea quae à quibusdam præexistunt, destruere. nostri enim patris approbamus constitutionem, temperate quidem introducimus, & ordinata possumus: que adoptiones naturalium prohibuit, multam absurditatem habentes, & indiscretam vel aduenias quodam legitimis naturales super inducentes.

De secundo legitimacione modo per instrumenta.

C A P. VIII.

Reliqui igitur sunt modi, qui a nobis inueniuntur, quos percurrentur, legitimum ius pra-

bentes eis qui erant primitus naturale circa quorum successione tempore laboratum, semel enim eos efficientes legitimos, datus habere etiam successionem illas quas habent ei qui ab initio legitimis sunt. Si quis igitur dotalia scriperit ad liberam in principio, siue ad libertam mulierem, cui omnino licet copulari in concubine schematis, aut legitimorum filiorum iam pater existens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas esse nuptias, & filios vel precedentes, vel conceptos, legitimis eis esse, & postea non nascantur filii ei, aut etiam natu moriatur, nihil minus prior soboles legitima consistit. Effectus enim circa filios ita ei procedens, qui cum etiam ad totale pronoucavit instrumentum, ipse dedit secundis filii occasionem, qui postea natu sunt, legitimis iuri. Quapropter absurdum erat, benignam occasionem quam poterit sibi filii inuenient ex prioribus sicuti, nam non etiam prioribus legitimis ius simul & sine columnis circa patrum dare successiones. Nam enim est quia iuniores filii ex lege facti sunt sui, hoc initium dotibus probantibus. Quapropter unum amborum fecimus ordinem, & de exercito columnas plurimis abutibus constitutionis: illud de ente, vt vel si non habuerit filios postea pater, dotalia tamen exposuerit instrumenta: etiam sic nihilominus suis habebat filios. Ut enim nascentur et filii alii, causis quidam fortis potestem & licentiam habuite, sicut etiam natu auctor: affectionis vero probatioem quae ex prioribus fuit natus, hoc est ante dotalia instrumenta, probantem legitimum ius, nihil tale fuit quod auctor omnino potuerit.

I Insuper etiam ex rationalibus hoc adiecum est causis, quid si ante dotalia conceptus quidam est filius, natu autem post dotalia auxiliator fui sit: qui etiam ex prioribus constitutionibus hoc facere poruit. & quidam à nobis inveniunt et ratio regularis optimè narrans de ordine nascientium. Cum enim dubitaretur utrum oporteat conceptus, an partus respici temporis, fanciunt ut non tempus conceptus, sed partus insipiciatur propter filiorum utilitatem. Si vero contigit tales aliquas excoigitari circumstantiae casuum, in quibus est utilitas conceptionis tempus quam partus: tempus illud valere magis præcipuum quod vitius sit nascenti.

De tertio modo legitimacione per principia scriptum.

C A P. IX.

Illud tamen à nobis fanciunt est, vt si quis voluerit legitimam suam facere sobolem, & non habuerit vxorem talium filiorum matrem, aut filios quidem valde diligit, mulier autem non sine peccato sit apud eum, neque digna sit quilibet legitimus nomine: & propter ea aut morente muliere, aut legitimis iure non digna in matrimonio putanda, aut causa à filiis maligne tractata, aut ex studio muliere relata: aut à filiis, aut forte aliter ei diuinitas accedens, ne iure legitimorum viam pater & fructum defuncta marre tanquam sub portestate filii constitutus habeat. Si quis ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidem legitimos facere voluerit, mulierem verò in promptu non habeat omnino, aut habeat quidem, non tamen sine peccato, aut si non apparcat, aut aliter dotalium instrumentorum non habeat facultatem: quid enim si ad sacerdotium alter eorum ascendet? damus ei fiduciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimum ius filios educere naturales, legitimis, sicut prædictissimus, non existentibus per quidam huiusmodi viam. Sicut enim sunt modi qui seruos ad libertatem simili & ad ingenuitatem deducunt, & natura resiliunt: ita si pater non habuerit legitimam

Defunctione omnium naturalium filiorum.

C A P. XII.

Discretis igitur & iis qui facti sunt legitimis, & non etiam de successionibus eorum. Valenti liquidem & Valentiano & Gratiano duis memoris primis placuit humanum aliquid agere circa naturales. Et si quidem sit naturalum patre legitimis soboles, una viae nos dignos esse fecerunt, & has eum sua matres non donari, neque ex ultima dari voluntate veteris legitimis proculis soboles: ad concupiscentiam vero facta conuersio naturale ius ei inferuit. Quapropter similibus passionibus exortis, conuenit curam ex equalibus inueniri, aliam quidem à prioribus nostris, aliam vero à nobis. Et si igitur licentia patri in predictis casibus matrem in priore schemate relinquenter, imperio preces offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suo filios restituere natura & antiqui ingenuitati, & iuri legitimorum sub potestate eius consistant, nihil à legitimis filii differentes, quo factō, ex hoc filios frui huiusmodi adiutorio. Una namque hoc modo omnes huiusmodi nature digressiones & opiniones in his qui legitimos non habent filios, curramus: sic brevi solatu tantum impetratum natura corrigenies.

C A P. X.

Seru is qui solummodo naturalium filiorum set patres, per quidam formatos casus non valueantur hoce agere, mōriens autem sub quodam predictorum casum scriperit testamentum, volens sibi legitimis esse filios successores & in hoc damus ei licentiam & fiduciam. Suplicantibus tamen etiam sic filii post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & hereditibus existentibus secundum legem: hoc quoque donum habent patris & principis, id est dicere, natura simul & legis.

C A P. XI.

Generaliter autem in omnibus qui per predictos modos deducuntur ad legitimum ius, tunc hoc voluntus obtinere, dum & filii hoc ratum habuerint. Nam si solvere ius patris potestas in iunctis filiis non permisum est patribus, mulier magis sub potestate redigere in iunctis filium & nolentem, siue per oblationem ad curiam, siue per instrumentorum celebrationem, siue per aliam quamlibet machinatio nem, tanquam locutum metuitem paternam, iufuimus non est: neque imperii & legislatori ponimus proprium. Et si vero plurimis existentibus filiis, alij quidem eligant, alij respiciant, qui volum legitimis fieri, sicuti alii in iure naturali manentibus, & hoc dicimus, nullum priorum legitimorum perientes modum, sed hinc adiuentes alii, in quibus illis acciperi non licet, omnino enim legitimis existentibus, deinde naturalibus prouenientibus, nequaquam ius legitimorum eis adiicitur, nisi omnino aut per curiam, aut per nostras constitutiones, quae dotalium instrumentorum introduxerunt modum.

2 Adoptionis autem modum, qui fuit ordinis quibusdam ante nos imperatoribus super naturalibus putatus non improbus: inuenientes secundum patrem constitutionis virtutem & nos (sicut dictum est) excludimus: quoniam castitatem non perfecte considerant. Et non erit decens, vt que bene, exclusa sunt, in rem publican rursus introducantur. Quam propter his à nobis fanciunt aucti manefactis quo conuenit modo ad ciuitatem Romanam, nequaquam ius transire: nihil de successione super talibus est dicendum. Nam sicut in exercitu ab initio legitimis, oportet etiam in his fieri successores.

3 Si quis autem defundit, fuerit legitimus ei omnino sobole non exante. (filiorum dicimus aut nepotum, vel deinceps suos filios) neque legitima coniugis deinde moriatur nisi disponeat de substantia sua & veniat cognatio fuisse, aut etiam manumissores: poterit honorum possessionem monens & infurgo, aut etiam nostrum exercitum, quam nec illi quantum ad hoc parvius sit aut ei donec vixerit, libera mulier in schema cogitative sociata, &

filii ex ea (talibus enim solummodo hoc sancimus, vbi omnino indubitate est & concubinæ in domo affectus, & filiorum ibidem prole) & alimentum daturis eis, & intellectus parentibus defunctis duas paternæ substantias vincas habere, cum matre partendas, quanticumque fuerit filii vnius filii portionem mater accidat. Et hoc dicimus vni concubinae sufficienter, aut filios ex ea habeas, aut etiam præcedente concubina, morte forsan aut separacione, filii ei doni sunt, tunc enim damnum ab intestato ad duas vincias vocationem.

5. Si vero effusa concupiscentia ei fuerit, & alias superinduxerit priori concubinas, & multitudinem habuerit mulierum fornacarium, (sic enim dicere melius est) & ex eis filios habent moriantur, militas simili defensio concubinæ: dubilis quid est iste talis: procul autem hæc legæ modis omnibus, cū talibus filii & concubinis excludantur. Sicut enim quis legitimæ copulatur virori, alias superinducere non poterit matrimonio consistente, & ex his legimis procreare: ita neque post agnitione quo diximus modo concubinam, & ex illa filios, dabitur, si etiam aliquod opus libidinis aliud fecerit, etiam hoc ad successionem eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non sanciuemus: indistincta quidem erunt quæ mulierum sunt quam prius aut quam minus: amauerit: indistincta quidem & quæ filiorum sunt, & nos non damus luxuriantibus sed pudicæ legem. Non autem differentiam facimus de filiis sine matre, sive feminis. Sicut enim natura nihil circa talia tractat: sic nec nos aliam in masculis & aliam in feminis secundum hoc ponimus legem. 6. Si quis autem (oportet enim per omnem viam, subtilitatem similique pietatem transire) habens filios legitimos, relinquit & naturales, ab duellato quidem nihil eis existere omnino volunt: paci vero naturales à legitimis sancimus, vt decet eos secundum substantiam mensuram à hono viro arbitratum: quod videlicet spid nostras leges viri boni arbitrari dictur hoc ipso custodiendo vel si coniugem quidem habet, filios autem naturales, & ex distincta concubina sibi natos, & illi aluntur ab eius successoribus. De nepotibus enim naturalibus, quæ iam à nobis specialiter etiam de ipsis disposita sunt, obtineant.

C A P. X I I I .

IN quibus autem casibus naturales filios vocamus. Ad successionem, in iiii quoque & ipsi decēt naturalibus patribus devotionem seruire: easdemque mensura sicut parentes prospiciunt naturalibus filiis secundum nostram legem, & ipsi parentibus compēsent sine in successionibus, sive in alimentis, sicut superius sancimus.

C A P. X I I I .

Quoniam vero & dudum in quibusdam constitutis dicū est oportere: in quibus patres donant filii, aut relinquentis hi etiam curatores eis præbere, confirmados iamen: hoc ratus esse etiam tunc ponimus, dantes & mari (secundum quod iam de his de posuit est) & naturaliū tuelā agere filiorū, omnia agenti quæcumque in legitimis definita sunt.

Ut filii ex damnato coitu nati, nec alimenta a parentibus consequantur.

C A P. X V.

Victima si quidem nos pars legis expedit, vt ipsa comperente fuscipiat ordinem, & enumeretur, qui neque ipso naturaliū nomine digni sunt. Primum quidem omnis, qui ex complexibus (non enim hoc vocamus nuptias) aut nefariis, aut incestis, aut damnatis processerit, iste neq. naturalis nominetur, neque alendus est a parentibus, neque habebit quoddam ad præsentem legem participium. Vnde

et si certa à Constantino pia memorie in constitutione ad Gregorium scripta, quædam de talibus dicitur sunt filii: hæc non recipimus: quoniam & nostra viendo premita est. Pleniorachorum enim, & Syriarchorum, & magistrorum, & insignium meminimus, & clarissimorum: & neque naturales esse vult ex his procedentes: amouens eis etiam imperiali munificienti manifestudinem. Quam videlicet constitutionem omnino perinimus. 7. Hæc à nobis sancita sunt, & nulla penitus ignorantia nostrarum erit legum, nec qui sunt legitimæ, quiverò naturales, nec quomodo eis legitima iura dantur: aut quomodo etiam naturales permanentes promerentur humanitatem: & quomodo etiam ipsi competenter honorari sunt, ab eorum qui neque naturales dici digni sunt, communicatione segregati.

E P I L O G U S.

Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam atque naturæ supplementum per hanc legem declarata sunt, tua sublimitas faciat omnibus manifesta, programmatibus propositis, per que omnibus, lex aperta, cognoscitibus quomodo in talibus conuersentur, & nostram considerabimus prouidentiam, qui omni alijs occupationi, eorum preponimus. Aug. anno xxiij. Appione v.c. Cons.

D E T E S T I B U S.

T I T. I I.

N O V E L L A C O N S T I T. X C.

Imper. Iustinian. Anq. Ioann. gloriiss. prætoriorum Orienti prefec. ita non ex consuli ordinario, & patricio.

P R A F A T I O.

Tellum, propter probationes, utilitas adiuvantia quidem dudum est, nequid latet facile adoratur: at caliditate plurima hominum adiuvantia animis, periclitare migrare in contrarium qdæ causæ. Non enim ut patefaciat quæ gestæ sunt, teneat plus rem: sed quatenus adhuc amplius occulentes, nam alla quidem scientes, alia vero pronunciantes, aut quæ non sunt, dicentes: hoc ipso confitentur, quia ea quæ vero scimus, neque volunt paterfici, neque secundum ea proferri indicit: sed quæ nunquam facta sunt, hæc & pronunciante, & ad iudicium deduci querunt. Omnino itaque perimere testimonia vñi rerum incertum est, plurimis existentibus quæ non alter paterfici nisi testimoniis pronunciabitibus. Licet autem omnibus etiam valde vilissimi testimoniis prohibeatur, & ante nos prohibuerunt legislatores, scilicet multis exceptiones facientes, & plurimos excludentes etiam ipso testimoniis nomine vel schemate. Quia vero neque post has prohibitions adhuc purum est testimoniis existimauimus oportere & nos adiure aliquid cause substitutum, & falsa testimonia quæcum est possibile minorare. Tale enim quiddam etiam non apud clarissimum Bithyniz provincie interdicem gestum inuenimus in testamento, offensio testimoniis falsitate peccatum aperiit convictorum, & non illissime confessorum, quia cum testamentum heret, & sufficit defuncta testatrix, testimoniis quidam tenetem tam mortuæ manum, ita per chariam virginem factam & ex latere dudam traxerunt, & signum venerabile crucis videri scripsisse defunctam preparaverunt. Nos igitur ad hoc resipientes, alia quidem de modo testimoniis, alia vero de eorum statu existimauimus oportere decerner. Quæ itaque dicta sunt ab antiquis legislatoribus in probatione horum, quos suspenderunt testimoniis prohibeatur, rata omnia ponimus.

Ut testes

Ut testes non nisi illæ ex testimoniis recipientur.

C A P. I.

Sancimus autem, & præcipue in hac maxima & felicissima ciuitate, vbi plurima consilii (Deo fauente sermoni) multorum honorumque copia virorum, bona opinione esse oportere testes, & auctores haui modi derogatione per dignitates auctilitas aut diuinarum, aut officij causa: aut si non tales constat, ex virtute tamen quia fide digni sunt, testimoniorum perhibere. Et non quidam artifices ignobiles, neque vilissimos, neque nimis obficios ad testimonium procedere, sed vi si qua de eis dubitatio fuerit, possit facile demonstrari testimonia vita, quia inculpabilis atque moderata est. 8. Si vero, ignoti quidam fuerint vndeque, & aliquid apparuerint circa testimonio veritatem corrumptæ testinantes: possit eos etiam verberibus subiacere. Et iudices, si quidem administratores fuerint, hoc ipsi agant. Si vero alij præter eos sunt, qui a administratione habent, ipsi quidem assumunt apparitorum magnificissimi prætoriorum plebis, in prouincia vero locorum defensores: & per eos inferant eis verberum experimentum: quatenus propriæ hoc nihil cessent veritatis, aut eum capiantur per hanc viam pecunia testimonio perhibere, aut aliter circa hoc malignantes.

Ut instrumentis debite pecunia testes regoti non fortuiti adhibeantur.

C A P. II.

Et licet dudum nullam in debitis ex scripto factis non scripturam solutionum probacionem per testes suscipi sanciuemus, nisi secundum observationem ibi dictam, quam feliciter valere præcipimus: & tamen etiam nunc hoc renouamus. Si enim scriptum sit debitum, & non scripta proferatur solutionis à litigantibus per testes probatio: tunc susceptibilem eam apud iudices esse, dum ad hoc ipsum suscipiantur testes, ut pro facienda solutione aut memorialitate alii iam solutionis, & confessione eius qui pecunias accepit, testimonium perhibeant viri fide digni constituti: aut etiam causam testimoniis forte facient manifestam. Hæc autem, inanis & ex transitu perhibita testimonia, nulla modis omnibus valere ratione, & haui modi quedam fingeri testimonia, ut proprie aliud quoddam opus adiuvantius, andia aliquos dicentes acceptisse ab aliquo aurum, aut debere aliquid. Hæc namque aperi nobis suspecta sunt, & nulla dignatio, dum quando & tale aliud in iudicando inuenimus, eo quod cum multe pecuniae dicuntur soluzi, tabularijs quoq. tauminiolo hoc dixerunt audire se, teste pretere nullo, & debitum in scriptis constitutum, & faciente scribere ex hoc scienti, & valente per proprias literas hæc manifesta facere, quod ex illo odio habentes, occasionem presenti ceperimus legis. Et iterum adducam est aliquis ailius similis calumnianti, & prætentibus testimoniis ad hoc, & coram tabularijs depositis apud lemnis debita esse: & is quidem qui mercede hoc egit, decessit, alijs autem exactus est debitum, quod ab alio quodam tanquam ab eo scilicet confessum est, Deo huiusmodi omnino non indulgentia occultari.

Ut testimonia scriptis redigantur, & quos sum.

C A P. III.

Nequi igitur huiusmodi credimus testimoniis, aut tabulariorum (scilicet præmiximus depositionibus, eo quod literis eruditis sint, qui confiteri volunt apud quem, & scribere aut in iudicio conficeri, & dari rei fidem indubia: neque inanere eas veracibus testes, concessimus: neque si tale aliquid factum est, recipimus sed exigimus quod denegatur: est ab eo qui deduxit testes in hoc ipsum: & hoc per testationes demonstrate necesse est eos quod hoc

quod in testamētis) rogatos, & bonæ opinione constituivos, & ita cauta suscipere ab eis probatōrem: & neque attestacionem deinceps, neque testimoniū habentem præsentiam: & depositionem, & subscriptionem, tenere. Si vero non huiusmodi constituti testes sint quales pridem ediximus, & supplicis subdi eos præcipimus. Si vero quidam aperie contraria dicunt sibi, aut alterutris testificantur, maximè iudices hoc animaduertire: & si veraciora testificatio aduersitatis invenientur, cieiani quidem eiusmodi testinationes: ea autem quæ à dignisibus fide & plurimis dicta fuerint, considerim. Si vero ait: apparet in malignis, & ex hoc incidentes in contrarietatem neque immunes eos derelinqui, nisi secundum aliquem errorem forvitum, & non altius contraria dicentes demonstrantur.

Ut cognitis testimoniorum quartæ productioni testium locus non sit.

C A P. IIII.

Via vero multi sepe testes producent, & tertio loco agentes, postea mox ut cocluderint, & excepta fuerint testimonia, iacentes interpellationibus nobis importuni esse, & vele evan quarto ledere testes: sancimus nostros iudices hoc maximè confidere: & si tertio producti iam sint testes & ab eo qui testes deduxit, concludere & edicium accipiente, iterum petantur testes: hos omnino non adesse ut petre suspicione habitan, ne forte reliquis quidem prioribus, & dudum manifestis propriis testimonia faciunt, illæ non productionem testium, id est precedebus, aut non testificari additamentum, aut eorum depositionibus emendationem desideret. Si vero deducens quidem testes, editiōnem nondum accepit, neque perlegit testimonia, neque ipse, neque aliquis adiutoriorum eius: aduersarij autem eius accepit solus, & secerit disputationem, non tamen eam dederit ei qui iterum dudum fecit testimoniū productiōnem: neque per dispositionem edicūs si is qui eos produxerat, quæ testimoniis defuit, hæc adiicit: tunc sandam esse & quartam productiōnem testimoniū ei qui hoc perierit: primus sacramento dando ab eo, quod neque subtrahit, neque percutit, neque testationes, neque ipses, neque aliquis adiutoriorum eius, aut omnino pro eo agens: neque per aliquem dolum aut machinationem vel atem: quartam productionem petit fieri testimoniū: sed propriea quod non valuit primius vii denunciatio testimoniis: & si hoc faciunt fuerit: neque iustitiae pro talibus imperiali egere, sic pridem erat: sed ex hac lege sufficiunt eis hec quæ permitta sunt: & vsque ad quartam testimoniū productionem licentia esse testimoniū vii, non tamen per longum internallum: ut non ex hoc prostrahant litteras oportere omnino velocitatem eis imponeat, secundum quod iudeo existimauerit hoc fieri.

1. Illud tamen indubium, est quia & si semel producent testes, aut bis, aut testificationes tractantur, aut aduersario hoc faciente, in se disputationem accepit, & ex hoc dicere testificata, non habebit omnino licentiam ullam viterius vii testimoniū productionem, neque si diuina hoc iussio praeciperit.

2. Ut testes in propriis prouinciis examinentur.

C A P. V.

Et quoniam scimus dudum faciat legem, ut si quis hic item exercet, oporteat autem in prouincia parte aliqua approbari: licentiam habere, iudice hoc decernente, & sufficiens spaciū temporis deficiente, deducere intra prouinciam testes, & hoc transmittere litteras hæc perlatas: & ab eodem indicari iudice. Multe autem huiusmodi interpellationes nobis sunt, voluntibus aliquibus qui in prouinciis quidē litigant, & hic vero testes habent ut teneantur huiusmodi lege: & licentiam

A 3

esse in prouinciam iudicantem dirigere, hoc ut praefententur testes; aut testificationes omnino dentur, & iterum ad eum referri lites. Et si de prouincia in prouinciam hec petantur fieri, sanctius propter probationum abundantiam, & hoc valere: & posse etiam a prouincia huc ab eo qui index est in prouincia, destinari: & ab uno (qui a nobis definitus fuit) eloquentissimum iudicem, interlocuzione de eo a indice facta, testationes dari: & a prouincia alia in aliam prouinciam, aut apud defensionem, aut apud presidem testificationibus ex interlocuzione indicantis dati: illuc videlicet defensio sententia danda, vbi & lis coateftata est: ut quemadmodum hinc in prouinciam apud iudices aut defensiones de productione testimoniis agi sancta sunt, ita & a prouincia in prouinciam, & a prouincia huc teneantur: & perfecta per omnia sic probatum omnibus facultas testimoniorum quidem non editis, neque in prouinciis, sed gratias datis eis a quibus producentur, aut coram aduersariis sub gestis monumentarum signa percipientibus, & ita huc aut in prouincias destinandas a iudicibus: sequendo forsan & aliis egerat testibus causa naturali, & excludatur proper editionem testimoniis adiectio. Hec omnia in pecuniarum quidem intelligentes. In criminalibus enim, in quibus de magno est periculum, omnibus modis apud idicis praesentari testes: & que sunt eius cogniti, edocere: vbi & tormentorum forsan erit opus, & aliis omnibus observationibus.

Ut testimoniis recipiat etius qui seruus esse dicatur.

CAP. VI.

Si vero dicatur servilis esse fortunus qui testari voluerit, is vero liber aliter eum constitutus, si quidem ex nativitate, impletatur quidem testimoniūm: disputationū vero de statu servata ratione, ut si apparuerit fortunus servilis esse, eius testimoniūm ac si neque neque datum fuerit, ita sit. Si vero liberum se dicat, compellatur demonstrare primum instrumentum, in quo libertatem perceperit, & sic testetur. Si vero in alia prouincia libertatem dicat perceptam, aut non esse in promptu sibi probatores, & hoc evidenter iuraverit, testatio quidem scribitur: non monstrato vero manuī sive instrumento, is qui deducit cum, non vietur eius testimoniūm.

Ut testes propter iniuriam à dicendo testimonio repellantur

CAP. VII.

Si vero quis dicat odiosum praesentem ad testimoniūm sibi constitutū, & ap. robauerit statim quoniam criminalis, inter eos lis mouetur: non adie ad testimoniūm qui visque adeo infestus est, donec de crimine iudicetur. Si vero aliter odiosus esse dicatur, aut conuentus pecuniarū, procedat quidem reatio, tempore vero disputationum serventur, huiusmodi questiones.

Ut mediatores non nisi de partium consensu testimoniūm ferant.

CAP. VIII.

Oniam vero legem proposuimus in pecuniaris causis nolentes testificari, illos non compellendo, testimoniūm dare, qui ante mediatores facti sunt ipsi, & quidam abutuuntur hoc, & testimoniūm nolunt vii. sanctius si vir: pars qui consentiat quod & mediator eorum fiat testator, (compellantur enim ea que ab eo dicuntur) compellere eum etiam nolentem testimoniūm pertibere: prohibitione propter quam eum nolentem testificari penitus nostra volunt lex, pro ter conferendum viri que pars, sublata.

Ut testimoniūm proditio non nisi presente fuit adversaria.

CAP. IX.

Et hoc vero quia multoties actuū scimus, quod quidam aut apud locorum defensiones, aut apud

clarissimos prouinciarum praesides, aut fortis (ut apud) hic apud virum clarissimum magistrum confessores aliquid contra leges, aut aliter, lassitudine damnificati, testes volentes producere, vi non in posterum opponatur eis, quae ab una parte gesta sunt: quoniam expediter antequam ad eum veniret matrimonium, prioris virorum dote: non esse illum, suam quidem tantum inuenient est reliquiae vir: a quantum sufficiet, solum secunda, dote: tam perdere: sed filii hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus existentibus morienti hypothecae seniores potiores quam secunda essent.

CAP. I.

dubium erat, utrum etiam non superflue vxore priori, portaret sibi filios contra secundam: dominum litigantes. Non enim alii deditus dudem & damus hoc priuilegium, aut heredibus, aut creditoribus, sed solum filiis. Plurime si quidem dubitationes existent in hac causa, dicente secunda, quoniam expediter antequam ad eum veniret matrimonium, prioris virorum dote: non esse illum, suam quidem tantum inuenient est reliquiae vir: a quantum sufficiet, solum secunda, dote: tam perdere: sed filii hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus existentibus morienti hypothecae seniores potiores quam secunda essent.

CAP. II.

Hec igitur in dubitationem venientibus, illud eccliam etiam a nobis sanctum est, quia si aliquid apparat rerum prioris aut secundae dote: hoc necessarium filios prioris aut secundae habere: aut si moriatur etiam illa, filios eius singulos, quod propriè habendum suum ostenderint. Hinc enim & in rem que de proprietate est, competit puro, & vanumque quod sicut est habere, nullum privilegio indigena. Si vero nihil appareat, aliqui rerum, aut aliqua quidem apparet, aliqui vero defit: sive superstites sive mulieres, repudio forsan priori matrimonio dissoluo: competit mulieri dote: sive defuncta sive filii existentibus amborum, aut etiam vix haeretis illis qui defunt, superiori esse priorem, & filios ex ea, antiquorum dote: proponentes, id est dicere nepotes & pronepotes, deinceps successores, cuiuscunque naturae fuerint. Sicut enim si duo debita publica fuisse, necessario antiquum proponeretur posteriori: ita & his privilegia necessaria est priori dote: dare priora: & ita secunda: & dote: nec proponere dote, nec hypothecam hypothecis: sed quod antiquum est tempore, amplius manere proprium robur habent & priuilegium. Tempora namque hypothecarum permittunt, aut intermixere vel minuere, nullo modo patiuntur. Et hoc dicimus non ignorantes, quoniam istam & in alia quadam nostra legislatione hoc decrevimus, sed quoniam omnino motum est apud nos, & quadam habuit diversa causa questiones: & propterea ad presentis legis opus accedimus: ut non nunc aliquid prius sanctius, sed vt clariorem eam omnibus confitemus.

Si per maritum statuit quo minus dote ei solueretur.

CAP. III.

VT EXACTIONE INSTANTE DOTTIS PRIMIS & SECUNDIS, VIRO AD SECUNDAM VOX MAGNANTI PRIMI PROPOSITUM, & AP. ROBauerIT STATIM QUONIAM CRIMINALIS, INTER EOS LIS MOUETUR: NON ADIE AD TESTIMONIUM QUI VISQUE ADEO INFESTUS EST, DONEC DE CRIMINE IUDICETUR. SI VERO ALITER ODIOSUS ESTE DICATUR, AUT CONVENTUS PECUNIARI, PROCEDEAT QUIDEM REATIO, TEMPORE VERO DISPUTATIONUM SERVENTUR, HUIUSMODI QUESTIONES.

Ut mediatores non nisi de partium consensu testimoniūm ferant.

CAP. IV.

Dividuum vero legem proposuimus in pecuniaris causis nolentes testificari, illos non compellendo, testimoniūm dare, qui ante mediatores facti sunt ipsi, & quidam abutuuntur hoc, & testimoniūm nolunt vii. sanctius si vir: pars qui consentiat quod & mediator eorum fiat testator, (compellantur enim ea que ab eo dicuntur) compellere eum etiam nolentem testimoniūm pertibere: prohibitione propter quam eum nolentem testificari penitus nostra volunt lex, pro ter conferendum viri que pars, sublata.

Ut testimoniūm proditio non nisi presente fuit adversaria.

CAP. V.

Et hoc vero quia multoties actuū scimus, quod quidam aut apud locorum defensiones, aut apud

clarissimos prouinciarum praesides, aut fortis (ut apud) hic apud virum clarissimum magistrum confessores aliquid contra leges, aut aliter, lassitudine damnificati, testes volentes producere, vi non in posterum opponatur eis, quae ab una parte gesta sunt: quoniam expediter antequam ad eum veniret matrimonium, prioris virorum dote: non esse illum, suam quidem tantum inuenient est reliquiae vir: a quantum sufficiet, solum secunda, dote: tam perdere: sed filii hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus existentibus morienti hypothecae seniores potiores quam secunda essent.

CAP. VI.

Dicitur igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua eminentia operi effectuque tradere felinet. Dat. Kal. Octob. Imp. DN. Justin. PP. A. an. XIII. Apione. V. C. Cosule.

CAP. VII.

NOVELLA CONSTIT. XC V.

Imp. Iustinianus August. Ioann. gloriosiss. Orientalium praetorianis prefcto, iterum exconsul ordinario & patricio.

Vt des prima viroris præseratur dote secunda viroris, sive ipsa sive liberi eius agatur.

CAP. VIII.

PRÆFATI.

Imp. Iustinianus August. Ioann. gloriosiss. per Orientem præf. iterum exconsul ordinario & patricio.

EPILOGVS.
¶ Quo igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua eminentia opera effectuque tradere felinet. Dat. Kal. Octob. Imp. DN. Justin. PP. A. an. XIII. Apione. V. C. Cosule.

DE IMMENSIS DONATIONIBUS IN FILIOS SICIS.

TIT. III.

NOVELLA CONSTIT. XCII.

Imp. Iustinianus August. Ioann. gloriosiss. per Orientem præf. iterum exconsul ordinario & patricio.

CAP. I.

Dividum de Falcidia & illius parte decrupsit. Daugentes nam non ignobilis incremento, quod enim minoris in aequali aut aliquos filiorum fecerit, necessarium habeat in distributione hereditatis tantum uniuersi filiorum seruare ex lege partem, quanta fuit priusquam donationem pater in filium aut filios quos ea honorauit, saceret. Sic enim nihil veterius in donationibus querentur, qui habent quidem in omni substantia patris, quod legitimum est in tamquam aucta quantitate, quantum habent substantia patris antequam donationibus exhaustur: non valentibus filiis qui donataqibus honorari sunt, dicere conuentos se quidem esse immensis his donationibus, videri autem abstinere paterna hereditate. Sed neque cogendis quidem si contenti sunt donationibus, sive scilicet hereditate, non necessitatem autem habentibus omnibus modis complete fratibus quinq; haec defert. Secundum quam scriptum mensuram, si vi non minus habent illi quam quod ex legibus eis debetur, propriæ fidam in donationibus immensitatem dū licet pari mēdiocriter sapienti circa omnem, problem, etiam illis qui ab eo petius diliguntur, donare aliquid amplius, & non carceres filios per immensitatem in illos factam, lēdere, & nostram transcedere intencionem. Et hie quidem nostra ab initio cogitatio fuit. Differentes autem illud dūdum, & hunc quanum experiri animarum, quoniam videbamus eos ita huiusmodi passionibus labefactari, atque descendere, proprie nunc augmentum illi legi, hoc facimus. ¶ Hęc itaque dicimus de filiis gratis existentibus eis, nō de ingratis, & quibus pater ius habet & legitimam ingratitudinem inserit, nam si hoc ita se habere apparuerit, & approbetur ingratitudinis causa, sint ea quia in lege de ingratitudine sunt, ratamq; haec nostra legiſtatione minuenda.

CAP. II.

Illud quoque adiicere legi bonum est, quod molles quidem necessarium nobis ad legislationem fecit. Si enim debet dote mulier, & illa quidem dare voluerit ipsa forsan, & aut qui pro ea promis illam, quicunque fuerit aut proximum, aut extraneum: præfectoria, aut aduentitia sit: dicitur: (hęc enim verba legis sunt) vir autem, aut eius pater forsan aut annus fulciper eam nolit: pars autem mulieris contelleter, & parate, si hoc solueret, aut etiam aliquid maior peragere, & offereat forsan, & si mobilis sit, signacula etiam imponeat, & secundum leges recondatur secundum unam partem ingrediens in iudicium per hoc fieri: & pergentes ex iudicio quidam dehinc huc ad partem viris illi permaneat, ita differens non poterit soluto matrimonio antenuptialis donationis exactiōne declinare tamquam dote non data. Qui enim dare voluit: dum perceptionem recusat, si qui sufficiat postulatur, proximus est datus, & hoc cum aliis in dote valeat. Sicut enim nisi derit, per dilationem dote, negationem ei antenuptialis donationis intermisita vel si voluerit dare, & percepturus ex studio recusat, percepit, nem, datus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionem: lēce, dote, propter viri capsum non iutulerit.

CAP. III.

DE APPELLATIONIBVS.

TIT. V.

NOVELLA CONSTIT. XCIII.

Vt si mota apud appellationis iudicem causa litigatores ad arbitrios deveniant, interaque temporis biennium decurrat, & contingat denuo causam ad appellationis redire iudicem, ne benioij decurris obliticiatur.

Imp. Iustin. August. Ioann. gloriosiss. per Orientem præf. iterum exconsul ordinario & patricio.

CAP. I.

Subiectorum nostrorum interpellationes, legum subditorum conscribendatur. Additionem namque nobis quidam patronus fecit, quia lege volente appellantem, & per biennium tacentem, aut certe exercitentem quidem, non tam per exercitentem, appellatum ad eum, & confirmata sententiam non posse vterius procedere, sed ratam fieri virique sententiam. Helychium autem & aduersarium eius exercevit quidem item apud pedaneum indicem: addicatum autem cundem Helychium appellasse: & causam contigit recurrere ad tam cognitionem: & dum lis in iudicio tuz celsitudinis exercetur, recessisse quidem a certaminibus apud te gestis, arbitros autem elegisse communes ex conscripto, & apud illos concursisse, & quedam exercevit: potest vero neglexisse quidem electos arbitros, non autem perfectos apud eos moram item, sed transacto biennio vii aduersarios eius, quia non possit a condemnato exerceri in two iudicio talis his, sed oportet eam confirmari semel biennio transacto: illum vero propterea non perfectum apud tuam gloriam, eo quod item apud electos diceret arbitros.

C A P . I.

Ancimus igitur memoratum quidem negotium sex quo hac nobis sunt nuncata, nihil sedi ex cursu temporis neque racam esse iudicis sententiam appellatio data sed exerceri apud tuam gloriam, & terminum legitimum suscipere: etiam si decies millies plus quam biennij tempus excesserit aut excedat. Deinceps autem in omni negotio in quo talis aliquid agitur, & in medio mota causa apud iudicem appellacionis, aut non mota, si aliqui eligantur alii & propterea biennium transiat, intra quod oportet appellacionis iudices item decidere, & per quamlibet circumstantiam rursus revertantur ad iudices appellacionis causa: alii quidem omnibus liceat uti partibus, tamquam si eos non contigisset deferere quidem appellacionis iudicium, ad electos autem venientes non tamen posse vii, quod biennium praecepsit. Nam qui semel iudices alios elegit, non est iustum ut taciturnitatem culpet eis qui propterea iudicis est, quia iis que gesta sunt de electione iudicium excedit: & ideo non est executus, neque complevit item illi, eo quod apud iudices illos sit exercitum negotium.

E P I L O G V S .

Hec igitur in omni negotio seruari apud tuum forum volumus, & in omni alio vbi secundum appellacionis iudicatur schema: quatenus nihil iniuste circa nostros subiectos agatur. Si vero etiam postquam deseruerint electos iudices, biennij transeat tempus: tunc confirmari volumus sententiam secundum constitutiones de hoc factas a nobis, quod etiam deinceps in omnibus futuris secundum hos modos negotii valere volumus alii omnibus que de appellatio certaminibus priscis dicta sunt legibus, & a nobis in legum conscriptis codicibus, in propria virtute mauentibus.

V T SINE PROHIBITIONE M A t r e s debitrices & credirices tutelam gerant minorum, neque iuslurandum presentem quod non vocant ad secunda vota:

T I T . VI.

N O V E L L A C O N S T I T . X C I V .

Imp. Iustinianus Augusti. Iannii gloriissimi. facrum per Orientem praetorium prefecos, iterum excofusum & patricio.

P R A E F A T I O .

Nuper scriptissimam legem super cura minorum, (maliginitates que circa eos sunt ex frequen-

tibus litibus que apud nos agitantur, invenientes,) quatenus nullus obligatus existens minoribus, aut obligatos eos habere se dicens, curam exercet, ut forsan in potestate rerum factus agat alii quid circa minorem malignitatem: & lex ipsa rata nobis sit, & ex praesenti firmata.

C A P . I.

Qvia vero matribus voluntibus curam habere minorum, & pertinentibus secundum veteres & nostras leges curam subire, obiecta est contra nostram intentionem: volumus in legem hoc dicentes, matrum excipi personas. Primum quidem causam introductam pro minoribus semper prohibere, nunc ineptissimum existimamus: inde nullus tandem constitutionem obiciat matri & aliis, cum illam namque natura amior plus circa filios sine suspitione facias quam plurimum: illis nullam habentibus ad filios favoris necessitatem: rete non est matribus derogandum, id est licentia sit, matribus secundum antiquam observationem abrenuntiantibus & obligantibus suas res, sicut prius schema fuit, & tueri filios, & tales præscriptionem non sursidare: sed ita super his effe, ac si nec ab initio configisset legem in hoc scribis. Quapropter siue dores, siue sponsalitatis largitatem exiguntur, siue alia debita habeant siue matres ad minores, siue minores ad matres, ex paternis forsan occasionibus, aut etiam ex propriis: (multa namque quilibet cogitans, & considerans adinueniet) sint hæc integra virisque, secundum priores constitutiones iudicanda & tractanda, siue legitimorum siue naturalium mater filiorum tutelam gerat.

C A P . II.

Qvia vero multam habemus formidinem neutrum, & hoc prævaricetur: propterea credimus oportere & hanc emendare legem, que vult matres dum fuorum filiorum cuiam gethre sunt, iuslurandum iurare, quod ad secundas nuptias non venient: & tories scimus prævaricatam legem, & iuslurandum peritum datum, quoties penitatum est: ut peccatum apertissimum esset, quia hoc intulimus iuslurandum ad prævaricandum, non enim eo quod aliquis seruauerit iuslurandum, propterea oportet & eas que exhortante eum, habet occasio ne impietas in Deum. Nam quod raro fit, (sicut etiam vetus sapientia docet) non obseruant legislatores: sed quod si plerisque, & resplicant & medentur. Propterea igitur sanctimus aliam quidem observationem quam in matribus observationem, valere secundum schema & abrenuntiare eis & Velleiano senatusconsulto, & omni auxilio, & omnia agere quo prius decreta sunt iuslurandum vero non praberit, sed sufficere abrenuntiationem solam Velleianam, & aliorum omnium: & de secundis nuptiis nullo iurecurando de hoc dormitorum tamen ut secundas contraxerit nuptias, repente expelli à tuela, & ea agi quia si eam iurare contigisset, perficeret, semel in iudicium mentita, & proponens propriis confessioni & depositioni secundas concupiscentias.

E P I L O G V S .

Quez igitur lex super pietate sit pœna, ut enim non iniurietur in aliquo honor in Deum, hæc à nobis sancta sunt: ut ex nunc valeant, tua celsitudine manifestans faciente hanc legem in provinciis omnibus. Hinc etiam gloriissimo praefecto huius felicissime civitatis, cui hæc cura sunt, de his transmissione legem: ut prouidentia eius, & viri clarissimi praefectoris, cui luuius partis cura est in omni tempore seruari, & ex nunc teneat: quatenus in omni pupillari subfaticia omnis cautela sit circa minorum custodiz, & præcipue ut cum subtilitate descriptiones hanc præsente quoque clarissimo scriba, cui de talibus cura communista est, & alii qui confutet talibus intervenient: subtiliter & fide-

& fiduciis omnibus dandis: & omnibus agendis sicut nostris decernitur legibus, prouidentia clarissimi praefectoris, cui huius partis cura est: proponatque eam ipse in hac regia ciuitate, ut omnibus si manifesta, & nullum latenter que à nobis sancta sunt. De hoc enim legem sicut oportet in prouinciam statuto quidem quasi aliquo ab eo qui à nobis ordinatus est, ut eius implat locum, homine forsan rerum non habente experimentum: illo vero qui in ipsis operibus est, & discedere de prouincia antequam adueniat tempus, & fraudando emolumens qui eum accipere oportet donec deponat cingulum. Deponet autem id, dum successor accederit in prouinciam, ante duos solūm dies quam prouinciam ille ingrediatur.

E P I L O G V S .

Quez omnia cultiori à sede tuz celsitudinis in perpetuum volumus & mox ut cognoveris adstille eum à prouincia, ex illo transponere emolumens in successorem: alioqui ministrale ea priori, secundum quod à nobis dispositum est, donec in prouinciam successor, veniens semetipsum subiectus ostendat. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram inlinuata sunt legem, tua celsitudi operi efficiue tradere festinet. Dat. Kalen. Nov. CP. Imp. DN. Iustin. PP. A. anno XIII. Appone v. C. Conf.

DE ADMINISTRATORIBVS.

T I T . VII.

N O V E L L A C O N S T I T . X C V .

Imp. Iustin. Augusti. Iannii gloriissimo per Orientem praefectos, iterum excofusum & patricio.

P R A E F A T I O .

Iam quidem nouimus positum legem volentem. Leos qui in cingulis fuerint, siue ciuitibus, siue militariibus: neque si remouentur ab administratione, discedere inde non posse antequam dies quinquaginta in metropolibus commonetur publicè apparet, & convenire volentibus satisfacientes: vt nec per occasionem hinc euocationis, posint à prouincia discedere: & vel si quid egerint, rursum eos ad prouinciam delinari. Inuenimus autem aliquos sic existentes audaces, vt etiam hac posita lege, antequam discingerentur, præsumerent derelinquerre prouincias & ad hanc felicissimam ciuitatem venire, timore à se gemitum, & ne iusta perserrent horum quæ deliquerunt.

C A P . I.

Sancimus igitur nulli penitus licentiam esse cunctumque prouinciarum iudicii, & Orientalium, & ex vitroque, eam relinquerre antequam deponat cingulum: sed etiam poitea (reponamus enim verutatem) quinquaginta communitarii, publicè apparet in prouincia in qua administratur: quicquid monumentorum conficeret, secundum quod advenit prouincia: vt sit palam siue fiduciam habeat in suis actibus, sine etiam non. 1. Si quis autem administrationem administrans aliquam militarem, vel ciuitalem, aut etiam remotus ab ea relinqueret prouinciam: administrans quidem adhuc eam dum relinquit extra nostram iuslusionem, ipse quidem maiestatis reus sit: in prouinciam vero denuo definitus, postquam accusantibus fatus fecerit, tunc maiestatis nouissimas sustinet penas. Si vero deponens cingulum, deinde non moretur, tunc legitimus diebus publicè cunctis semetipsum ostendens, & fugiat de prouincia: quicquid dum a nobis hoc sancta sunt, valere. 2. Illud autem omnibus prædicimus, vt dum aliqui acceptent cingulum, tueantur illud: successores autem eis cinguli factos, solere non ultra terminos mittere quæ vocantur interdicta, neque remouere quidem præsidem, ipsos autem auctoritatem iter agere: aut hic degere: aut aliquas alias prius ira prouincias patriam visuras: & quæcumque fortuitis & blandientibus hominibus consuetu sunt: sed velociter ad administrationem ire cuius regina suscepunt: vt non alij quidem remouentur, alij vero non sint, & prouincia sine judice maneat: sed ante duos solūm dies quam ad prouinciam accedant, in qua qui cingulum habet, est: mittere ad eum amicabilem epistolam voluntem officium definiri ad occisionem eius: & vtque tunc annonas accipere in cingulo existentem, & gubernantem eum: & non ex codicillis cinguli iudicare tempus, neque præceptis tuz sedisile ex-

DE EX E C V T O R I B V S , ET D E i s qui conueniuntur, & reconueniuntur.

T I T . VIII.

N O V E L L A C O N S T I T . X C V I .

Imp. Iustin. Augusti. Iannii gloriissimi facrum per Orientem praefectos, iterum excofusum & patricio.

P R A E F A T I O .

Quoniam calumniam odimus, & omnem tergiuerationem auersamur, propriea huiusmodi adūs egere legitimis medelis existimavimus. Didicimus enim quia quidam non habentes villam obligationem, sed vnam statuentes voluntatem cum iis qui causas exequuntur, conueniunt quodam: deinde libellos dirigunt: & dum damnum perculerint fugientes, deserunt eos, & proficiuntur, inearable eis dantes dispendium: & hoc adhuc amplius in prouinciis committuntur, communione lucrorum ipsi conuenientibus, & causarum executoribus proficiente.

Dein ius vocando: vel ut affor evocat de convesta lata intra duos menses.

C A P . I.

Nisi igitur hæc jugiter committantur: sanctimus non aliter actores libellos dirigere, & damnum occasionem præbere conuentis, antequam cautio nem exponat & in fugientem, & in negotiis executores, quia intra duos menses omnibus modis lites contentionem facient apud iudicem: aut si hoc non egerint, omne damnum euenientis conuento restituunt duplex, non transcendente cauzione triginta & sex aureos.

De huius qui conueniuntur & re-conueniuntur.

C A P . II.

Illud quoque promereri competentem correlativem decet, adit nos quidam docens, quia in conuentione fecit obligatum sibi apud quendam gloriissimorum nostrorum iudicium: deinde qui factus est in conuentione, tamquam & ipse actorem obligatum habens, cum apud alium traxit iudicem: & aliquid inopinabile fiebat quia enim

verque seorsum auctoris obtinet officium, miserandum quiddam & risibile inde veniebat. mox enim cum volueret aliquis propriam mouere litum: repente es qui ex diuerso conteretur, apud alium iudicem trahebat eum; apud quem ipse sortitus fuerat iudicem: & alterutros protrahentes, immortaliter permanerunt litigantes. ¶ § San- cimus igitur si quis obnoxium arbitratur habere cum qui contra se conuentione expulsi sunt, non apud alium iudicem, sed apud eum non ex principio conuenire: & eundem esse iudicem in vitroque negotio. Si vero forsan displicuerit apud quem lie- fortius ei iudex, sicut ei etiam hoc emendare, vi- ginti enim dierum inducetas dantibus nobis post libelli transmissionem, postquam oportet item contestari, sicut intra predictam suspensionem re- futare quidem illum: alium vero metiri, apud quem iterum similiter viramque exerceri compe- tet item: & eiusmodi artes in nullo heri, sed v- numquaque proprio iure vii. Si itaque tacuerit, deinde postea voluerit causam apud alium iudi- cem mouere: necessitatem eius habere sufficiere terminum eius litiis illatae sibi ab eo qui cum in iudicium traxit: & dum haec lis accepit, tunc eum suam causam apud alium iudicem proponere: ut ita tales coram auferamus artes, & in alterutros columnas.

E P I L O G U S.

¶ Quid igitur placuerunt nobis, & per hanc sa- cram declarata sunt legem, tua celsitudo operi ef- fectuque tradere festinat. Dat Kal. Nouembr. Con- stantinop. Imperat. DN. Iustinia. PP. A. anno XIII. Ap- pionne viro clarissimo Consule,

D E AE Q U A L I T A T E D O T I S , E T propter nuptias donationis: & augmento dotis, ante nuptias donationis: & de privilegio dotis, quia alii, praeponerunt priuilegiis: & vi excipiunt horum privilegiorum credores in emptione militie: & de dote remeante ad patrem, & rursum data pro eadem filia secundo viro: & de dotis collatione, inope marito moriente,

T I T . I X .
N O V E L L A C O N S T I T . X C V I I .

Imp. Justinian. Augst. Iustini glorijs. Orientium praetoriorum prefectoris etenim exercituli ordinatio, & parvus.

P R A E F A T I O .

Quoniam plurimas in legibus questiones vi- demus & circa primas nostras natiuitates, (id est nuptias & filiorum procreations) motas, & circouissima, quale est aliquid voluntatum & testa- mentorum: cogitatione facta est nobis super perseverati & agnoscere quid volens nobis antiqua lex super dotis instrumentis, mensuram quidem pa- diionum nuptialium inter alterutros aequaliter esse & masculos & feminas vult, & aequaliter pe- sat eorum qui ad inuicem copulantur: non alij quidem medium forte darunt nuptiarum partem, alteri vero teriam, aut quartam: sed ex medio trahens, aequaliter virinque exigit fieri pastum, aut medianum in vitroque constitutum, aut teriam, aut quartam, aut quantamcumque contrahentes voluerint, hoc autem non multo prius quam huius, ut ipsorum que dantur aequaliter sint mensura: sed alii quidem permisit in milles forsan aut in duobus millibus aureis facere rationem, aut in quantumcumque voluntaria: autem non in tantum, sed in minus: ut aequalitas in verbis solis, & literis puris, sed non in rebus ipsis queratur.

De exequitione dotis & propter nuptias donationis.

C A P . I .

Moc igitur ante alia uniuersa corrigimus, aequalitas in dotibus esse, & propter nuptias do-

nationibus, & ea quae offeruntur, & ea quae in al- pulationem deducuntur pasto: & tantam quidem quantitatem conscribere virum, quantam & mul- tieremantur, quoque lucrum stipulari: & ex tan- ta parte, ex quanto voluerint, & qualiter tamen men- sura, non enim aliter iustitia & aequalitas serua- bunt ratio, si negotiari eum alterutros circumue- niant: & videatur quidem aqua fæcere stipula- tiones, pro vero autem inqualis natus est, etiam, non prius quantitate datorum eadem confitentur. Irridet videatur vndeque lex, si ille quidem con- scribat duo millia aureos, mulier autem sex mil- lia foris in dote offerat: & stipulerint alterutros quartam conscripient in lucro percipere, proinde illo euenerint lucro, illa quidem nihil aliud lucra- bitur, nisi quingentos aureos ex quartatis autem quingentis & milles ex eadem quarta: & tanquam in exiguae multo videbitur quarta vnius alterius quarta minor, ex suspecta namque vel aequali- tate, quanta inqualitas ex hoc ipso procedit. Quod igitur prius exposita sunt dotalia, secundum quem constituta sunt modum habentur, quod enim factum est, infectum manere impossibile est. De cetero autem, in omni datione sancimus aquas quidem esse oblationes ipsorum autem mediorum lucra pacis: ut per omnia iustitiam aequalitatem honorem. Si enim aliquis amplius alio diu- es, licet ei per alium modum, legitimum tamen & agnitos nostris legibus, elementum præberet alijs: non in aequalitatem redigere, ad aequali- tam: lucrum maius alteri acquirere, & hinc quidem de hœc lex ita quodammodo habeat, suam iusti- tiam uniuersis ostendens.

De augmento dotis & donationis propter nuptias.

C A P . I I .

Allud quoque quod circa nuptiales oblationes fit, insipimus atque consideravimus idemcum autem de augmento. Quia enim & ab ante nos le- gillatoribus, & à nobisipso, de augmentis dictum est: plurima autem à nobis, & non facile numeranda, etiam in his super antiquitate philologata sunt adiumentas ab aliquibus circumscriptiones permentes, & puram iustitiam seruari volentes, etiam illud corrigimus. Privilegium enim dedi- mus dotibus, ut contra antiquiores hypothecas habeant honorabilita: iura, ut pote dum contrahentes cum viris eorum credant substantias, & non mulierum: & quod forte tunc neque competebant iis qui prius contraxerunt. Dedimus autem licentiam (hoc videlicet quod antiquitus) & aug- menta facere permissentes & viro & mulieri, siue ambo voluerint, siue etiam horum alter celebrare augmentum. Primum quidem illud sancimus, ne aliqua sit circumscriptio: sine augere voluerit do- tem, aut propter nuptias donationem, non licet alij quidem facere, alij autem in prioribus man- resed utriusque celebrare omnino augmentum: non in electione, sicut prius, sed in necessitate causa: omnino tamen quantitate aequali- qualibet quod etiam notis patris dicit constitutio. Et ne contingat augmentum non ipsa fieri veritate, sed schematicum, & maximè in parte mul- tieris, & ne viri credores circumscribat, priuile- gio viens: siquidem habuerit virerque immobiles res, mellus est in immobilebus fieri oblationem: quatenus sit palam & indubiatum quod quidem ab initio sit, quod autem postea additum est. Si autem non virinque immobiles res fuerint mul- tierem omnino per immobiles res celebrare augmentum, ut & dos & augmentatione similiter habeat aduersus antiquiores credores priuilegium vndeque indubitate augmento existente: vir autem etiam in rebus mobilibus faciat augmentum, nulla enim hinc orietur lex. Si autem mulier in- mobilibus habens rerum substantiam, in rebus mobilibus scribat augmentum: sciat priuilegium non habituram, nisi in antiqua sola dote, non in quo-

in figura existente augmento. Quod enim ab ini- tio factum est, in toto fine suspcionem est, quod autem postea machinatur: ut contra credores, & hoc ipso intradictum & editationem: & hæc homines ex dato a nobis dotibus priuilegii osnulo voluntus no- do. Si vero non faciet neque cum contra viras vilius, neque iusquæ contra credores circumventionem: tunc & vero autem inqualis natus est, etiam, non prius quantitate datorum eadem confitentur. Irrebit videatur vndeque lex, si ille quidem con- scribat duo millia aureos, mulier autem sex mil- lia foris in dote offerat: & stipulerint alterutros quartam conscripient in lucro percipere, proinde illo euenerint lucro, illa quidem nihil aliud lucra- bitur, nisi quingentos aureos ex quartatis autem quingentis & milles ex eadem quarta: & tanquam in exiguae multo videbitur quarta vnius alterius quarta minor, ex suspecta namque vel aequali- tate, quanta inqualitas ex hoc ipso procedit. Quod enim erit invenitum, si prius, vero obligatio nulli existente, & præterea augmentis sine tergiversatione facta?

De priuilegio dotis, & creditorum ex causa mili- tia empte.

C A P . III .

His consequens est & illud deceperit, quod in causa huiusmodi dubitatum est. Novimus & an- tiquioribus creditoribus aquas hypothecas prepo- nere iuniores existentes, ex priuilegiis à legibus da- tis: quale est quando aliquis propriis pecuniis pro- rauerae naem comparare, aut fabricare, aut reparare, aut domum forsan adificare, aut etiam enim agru- ar aliquid horum, in his enim omnibus priores existunt posteriores creditors quorum pecunis em- pia aut renovata res est, iis qui etiam multo anti- quiores sunt. Quæcum est igitur si mulier præten- dens priuilegium super antiqua dote, & augmentum, in quo etiam hoc seruari priuilegium, (sic ut predictum est) prioribus voluerit præponi creditori- bus, veniat autem & alter creditor posterior quidem, prætendens autem pecunis sua emptias aut reparatae naem, aut dominum, aut agrum, aut compere- re ēum in his rebus quæ eius pecunis emptæ aut re- paratae sunt, habens predictum priuilegium: virtus opereat dote etiam talibus præponi: in aliis quidem prævalere creditoribus, quicunque non talia prætendunt: his autem cedet, quoniam ex eorum substantia res acquista est. Plurimum igitur super hæc cogitantes, non invenimus mulierem inste ex- citemem cedere alijcuius talij priuilegio. Videbamus eni- m (qua cause absurditas est) quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore aduenit quæstus, & viuunt ex hoc quæstū, aduersantibus autem, & quia semetipsa sive substantiam ad vi- rum introducunt, non solum nullus sit quæstus à vi- rum malè degentibus, sed etiam minuantur, & spe- cis nulla sit. Volumus igitur secundum hoc, ut si quis domum renovasset, aut etiam agrum emis- set, non posset talia priuilegia mulieribus opponere, in- firmitatem, namque mulieris nature satius novi- mus: & quia sic la: circumvenerunt sunt aduersus eas, minui autem eis dote, nullo sinimus modo, suffici enim quidem à lucris caduca, si priora antenu- pitalis donationis inveniantur, & sufficiens quoddam exter eis damnum: non etiam eas volumus & circumspicere dote periculum sustinere.

Ut excipiantur hoc priuilegio credores in em- ptione militie.

C A P . I I I .

Illud quoque sancire necessarium existimauimus, in plurimis videlicet & innumeris rebus quæ- sumis, oblitus enim pater dote, aut forte mater pro- filia sua, haec autem illa oblitus marito: & defun- ctus est vir inops, deinde pater & matre mortuis ex- gitur quia nupsit, conferre suam dote, aut mi- nus tanto accipere. Si quidem vir idoneus est causa vobisque absoluta est. Si vero nullius alterius domi- na consit illa, nisi adiutorum qua contra mar- tum sunt, at illæ minus idonea sunt: & obiecta- tur mulieri: quod iam data sit dote, pro ea: illa vero adiutorum conferat: nullum habentem penitus effectum legis: causa nobis digna putata est. Et noui- mus quidem in plurimis iudicis durum postea- sic iudicatam, & mulierem coactam conferre dote.

C A P . V I .

Illud quoque sancire necessarium existimauimus, in plurimis videlicet & innumeris rebus quæ- sumis, oblitus enim pater dote, aut forte mater pro- filia sua, haec autem illa oblitus marito: & defun- ctus est vir inops, deinde pater & matre mortuis ex- gitur quia nupsit, conferre suam dote, aut mi- nus tanto accipere. Si quidem vir idoneus est causa vobisque absoluta est. Si vero nullius alterius domi- na consit illa, nisi adiutorum qua contra mar- tum sunt, at illæ minus idonea sunt: & obiecta- tur mulieri: quod iam data sit dote, pro ea: illa vero adiutorum conferat: nullum habentem penitus effectum legis: causa nobis digna putata est. Et noui- mus quidem in plurimis iudicis durum postea-

ne facies ab breviis in quibusdam calibus pecuniae non numeratae querelas: quas licet ex iis quae à nobis ià sancta sumi colligere. Quia enim omne tempus matrimonij datur viris donec matrimonij consummari, queri de non data dote interpositio quoq; maiori tanta est etiam post mortem virorum, ut & post repudium intra annum datur querela: id existimamus brevi & compendiosa lege velociam facere & pecunie non numeratae super dote querelam, & liberare à probatione mulieres in talibus ex longo tempore.

Dote non numerata.

C A P. I.

S ergo annis duobus solummodo habeat aliquis vxorem, aut etiam his temporibus minus, & non recipiat dote nihil ex taciturnitate vir ledatur: neque heredes viri, licet tacuerit ille: sed intra annum alium querela mouetur, brevis enim matrimonij ad hanc nos legislationem voca. Si vero maius biennio tempus, minus autem decennio matrimonium protulatur, datus marito queri, & dicere non illa sibi dorem aut in partem, ante in solidum: & si hoc fecerit, transmittere querelam, semel marito querente, & muliere qui dedit non probante. ¶ Si autem neque infra decennium queratur, taciturnitate marii usus, non querela: neque ei post decennium hoc agere sicut: nec annum dantes vicerius hereditibus eius. Siquis in hoc non nostra aduersus aliquos peccata, sed libertatis subiectorum diligentia, ubi enim licet in prolixi si tempore (decimis) dicimus) proponeat querelam: si tacere elegit, palam est voluisse, vel si non accepit dorem, omnino eum, aut suos redere herede, his valentibus & si repudio solui contingat, natriumque in nullo differenteribus nobis, sive mulier unquam dorem offerens conscribat, siue pater, sive alter quispiam pro ea: tempore in omni casu tali, sicuti predecimus, extende suos effectus, & dante vel peritente querelam. Contestationem vero dicimus non in sermonibus solum: (sepe enim indignationis, aut alterius incidentis occasione, ita quod dom virum preparat dicere, aut etiam illi quidem dixit nihil, testes autem redempti hoc incutuntur) sed oportet contestationem in literis esse. Si autem etiam in iudicio tam aliquis forte facere voluerit, oportet omnino innotescere mulieri, aut ei qui dote omnino offerre conscripsit, nam nihil est quod prohibeat maritum in semper hoc agere, & queri, & quasi parum quidem mulieris quod agitur, ignorare: prouidentiam vero si etiam ponere nullo valere modo, & quia vel ab eo querela facta sit, nescire.

C A P. II.

Generaliter igitur dicendum est, intra biennium quidem matrimonio soluo sive morte, sive repudio, & ipsi marito de non numerata pecunia licere queri, & heredi eius infra alium annum. Si vero ultra biennium sive ad decem annos matrimonium extendatur, marito damus querelam, & heredi eius intra menses tres. Si vero transcurrit decennium: tunc neque marito, neque heredibus eius querela erit, tempore ad omnia sufficiens mulieri. Et si quidem intra statum maritus sit, & non queratur: tandem ad integrum restituendum ei datus tempus, ut non transcedat duodecim annos à tempore nuptiarum. Nouimus enim eos qui velut mente citius contrahunt nuptias, non minus quindecim annorum ad hoc procedentes, qua de re transiit quintum & viceannum: & erit possibile intra vicecumum septimum annum queri de non numerata pecunia dote: moriente quoque eo intra predictum tempus, heredes habere annum ad querelam. ¶ Si autem minores sint non querentes heredes, sive maiori sive minoris: quinquennium habeant solummo-

do ad mouendā querelā non numerata pecuniae fassione tēpore, & non expēctante exitum omniiū m-

onum: quod nos ad presentem legem mouuit. muliere namque contundā queri & decimmo anno post vicecumum annum mortis patris, & butens minori statu, mouebat quidem contra ma-

triam non numerata pecuniae obiciens: actionem post quartum & vicecumum nuptiarum annum, quod nos indicantes curavimus: & propter has circumstan-

cias, & statutum minorum in quinquennium in pra-

fenti decennium lege: illo videlicet non numerata pecuniae obiciens, qui scriptus fuerit dote

sufficiens, & secundum sua tempora, sive pessime statu, sive minoris causa iudicanda. Valente haec lege super illi que postea fuit: sunt nuptiis super iis enim que condant, si quidem residuum est decen-

nium, aut non minus biennio, hoc habeat tempus in non numerata pecunia, quod ei etiam post transmis-

siōne habebat. Si vero aut minus ei biennio reliquum est tempus, auctoriam excludit totum decennium tem-

pus: tunc ipsi quidem biennium datus ad querelam non numerata pecuniae: eorum autem heredi-

bus & post solutione n. matrimonij intra tres menses

per omnia eis iustitiam feruimus.

E P I L O G V S.

Sed & si quis consanguineus curialis existens vel alter ab eadem conditio liber ad successionē curialis defuncti fuerit vocatus, tanquam eius qui non scripsit testamentum, voluerit autem & ille seipsum dari curia, licet ipsi hoc agere, & suam voluntatem in actis iudicaz intra menses sex: & pariter curiale, cum suis successoribus atque substantia pariter fieri heredem, nihilominus ex eadem substantia expectando occasione quartæ portionis seu novem viuciarum: semel eo qui successerit in hereditatem aut curiali existente aut inox exituro & re ad substantia rursum ad curiam veniente. Sed & si quis donauerit res propriæ facultatis, aut multas aut omnino non minus novem viuciarum vel curiali eiusdem civitatis existenti vel alio: videlicet, tamen se & propriam substantiam atque problem sive que est sive que erit, & residuum successionem curiae cuius est qui donationem fecit, sancimus valere factam sub hac conditione largitatem: omnimodo enim nobis studiū d'gnū in videre, ut nullus modo substantia curialium alienetur à curia illius civitatis cuius sunt curiales.

253
cum vel eos qui se dederint curia, tuis autem vincias residuos qui ex lege vocantur, accipere heredes. Studiū enim nobis est omnimodo novem vincias ad curiales eiusdem civitatis peruenire.

C A P. II.

Sed & si quis consanguineus curialis existens vel alter ab eadem conditio liber ad successionē curialis defuncti fuerit vocatus, tanquam eius qui non scripsit testamentum, voluerit autem & ille seipsum dari curia, licet ipsi hoc agere, & suam voluntatem in actis iudicaz intra menses sex: & pariter curiale, cum suis successoribus atque substantia pariter fieri heredem, nihilominus ex eadem substantia expectando occasione quartæ portionis seu novem viuciarum: semel eo qui successerit in hereditatem aut curiali existente aut inox exituro & re ad substantia rursum ad curiam veniente. Sed & si quis donauerit res propriæ facultatis, aut multas aut omnino non minus novem viuciarum vel curiali eiusdem civitatis existenti vel alio: videlicet, tamen se & propriam substantiam atque problem sive que est sive que erit, & residuum successionem curiae cuius est qui donationem fecit, sancimus valere factam sub hac conditione largitatem: omnimodo enim nobis studiū d'gnū in videre, ut nullus modo substantia curialium alienetur à curia illius civitatis cuius sunt curiales.

C A P. III.

VT autem non ad collusionem hoc fieri videantur, & quidam dominii effecti hereditatum curialium aut per donationes, aut per testamentum (secundum quod predictum) aut ab intestato deferantur, & properat hanc oblationem & rebus quidem frui velint, oblatum autem suum non faciant. Sanctius si quidem per donationem hoc quod predictum est declarerit, non prius traditionem fieri serum, sed hoc manere apud donatorem, donec is qui donatione accepit, inter dicta confecta apud iudicem prouincia gratis & circa omnem datio- nū secundum predictum modum datus fuerit curia & mox conscriptus albo, tunc enim etiam res ei dari volumus. Quid si donator tradiderit res, & neclam confessione facta, quae accipientem locet curia, etiam sic defendi quod donata sunt curiae ad quaeque viri supererit, habeat easrum viuum, explesa in eis curiae functiones, & si quidem ad secundas venerit nuptias, & filiorum fuerit effectus pater masculorum seu seminarum, & has coniuxerit curialibus, rursum similiter curiae servabunt corpori. Quid si mortuus fuerit aut ad secundas nuptias non venerit, aut filias non procreans eas non sociaverit curialibus vel quid sunt vel qui fuerint, tunc recto ordine curia has res accipiet, neque enim inquam hanc partem curialium copiarum & functionum alienari concedimus vel si ad plurimos redactum fuerit genus successionis, quatenus per omnes hac linea descendentes, sive per masculos liberos curialium, sive per generos dantes se curiis, novem vincia curiae salutem. Quam legem valere volumus in omni deinceps tempore, & in causis adhuc etiam nunc pendentibus, & quae consecutus non sunt judiciali sententia aut amicabilis ineruentu absolutiōnem.

E P I L O G V S.

¶ Quis igitur visa nobis sunt, & hac sacra lege declarata, tua excellētia custodiē felinet, maxime omnium utilitatis publicæ prouidentiam omnem faciens. Dat. Kal. April. CP.DN.Iustinia.PP. Aug. Arione V.C.Coff.

DE MODERATORE ARABIAE.

TIT. III.

NOVELLA CONSTIT. CII.

Imp. Iustinianus August. Iann. gloriiss. p. Crim. p.

præf. et consil. istum ex consili.

ordinatio. panis.

P R A E F A T I O.

Cum plerosque alios prouinciarum magistratus,

ad meliorem iam formam traduximus, qui

curiales, ita & ipsi cum propria prole curia vnit, & alio & corpori. Neque enim quicquam differt, aut eum qui est curialis eiusdem civitatis scribere heredem, aut eum qui mox erit.

C A P. I.

Sed & si quis consanguineus curialis existens vel alter ab eadem conditio liber ad successionē curialis defuncti fuerit vocatus, tanquam eius qui non scripsit testamentum, voluerit autem & ille seipsum dari curia, licet ipsi hoc agere, & suam voluntatem in actis iudicaz intra menses sex: & pariter curiale, cum suis successoribus atque substantia pariter fieri heredem, nihilominus ex eadem substantia expectando occasione quartæ portionis seu novem viuciarum: semel eo qui successerit in hereditatem aut curiali existente aut inox exituro & re ad substantia rursum ad curiam veniente. Sed & si quis donauerit res propriæ facultatis, aut multas aut omnino non minus novem viuciarum vel curiali eiusdem civitatis existenti vel alio: videlicet, tamen se & propriam substantiam atque problem sive que est sive que erit, & residuum successionem curiae cuius est qui donationem fecit, sancimus valere factam sub hac conditione largitatem: omnimodo enim nobis studiū d'gnū in videre, ut nullus modo substantia curialium alienetur à curia illius civitatis cuius sunt curiales.

C A P. II.

VT autem non ad collusionem hoc fieri videantur, & quidam curialibus eiusdem civitatis, aut qui seipsum dari curia, licet in dominio suis, & ipsi quibusdam nuptiis fuerint aut curialibus eiusdem civitatis, aut qui seipsum dederint curia eiusdem civitatis, similiter & ipsa eas habebunt sine villa, molesta, subiecta curiae functionibus per proprios viros. Quid si non nuptiis fuerint curialibus aut qui sunt aut fuerint, tunc secundum datam olim divisionem, nuptiis quidem curialibus novem vincia habebunt, properat quae functiones curiae compleantur, residuis autem sufficiente tres vincia. Quid si neque masculi neque feminis eis erunt: quousque vir supererit, habeat easrum viuum, explesa in eis curiae functiones, & si quidem ad secundas venerit nuptias, & filiorum fuerit effectus pater masculorum seu seminarum, & has coniuxerit curialibus, rursum similiter curiae servabunt corpori. Quid si mortuus fuerit aut ad secundas nuptias non venerit, aut filias non procreans eas non sociaverit curialibus vel qui sunt vel qui fuerint, tunc recto ordine curia has res accipiet, neque enim inquam hanc partem curialium copiarum & functionum alienari concedimus vel si ad plurimos redactum fuerit genus successionis, quatenus per omnes hac linea descendentes, sive per masculos liberos curialium, sive per generos dantes se curiis, novem vincia curiae salutem. Quam legem valere volumus in omni deinceps tempore, & in causis adhuc etiam nunc pendentibus, & quae consecutus non sunt judiciali sententia aut amicabilis ineruentu absolutiōnem.

E P I L O G V S.

¶ Quis igitur visa nobis sunt, & hac sacra lege declarata, tua excellētia custodiē felinet, maxime omnium utilitatis publicæ prouidentiam omnem faciens. Dat. Kal. April. CP.DN.Iustinia.PP. Aug. Arione V.C.Coff.

humiles abieciique prius existentes, neque ulli rei conuenienter agenda idonei, pokquam in ampliorum constitutius ordinem, & valentiores per omnia facti sunt, & ita rerum administrationem capessere cooperari, vt vniuersa in melius committantur: tum vero à nobis etiam proconsules & praetores, & moderatores, & veterum horum nominum amplitudo inuecta est, autemque ipsi annoꝝ, & summa potestas data, & ante omnia interdictum illis fuit, ne perniciem inferant subditis, & multis ad ipsos diripiendos vtiuantur maibus, iumentis quoque rem minuimus omnium horrendissimis: neque aliter eis officia tradimus, quam præstis iuramentis, ita codicillis magistratus digni sunt habiti. Concurrit igitur & ad Arabum regione oculos, & requista cauſa quam obrem & publicum laborei inopia, quamquam regio florenſis sit, & tam magnus non interpellantium numerus in locis excedat, & omnes lamentantur, alijs fortia & rapinas, alijs iniurias, alijs aliam dannam in querelam deferentes: occasionem & causam huius mali ex imbecillitate & impotentiæ eorum qui magistratum ibi gerunt, prouenire deprehendimus. Erat enim ita tenui potestate praeditus is qui ciuii magistratu defungebatur, vt ei qui praedicti armis, feruili propemodum more manciparetur, & in illius arbitrio huius salus esset posita, aut ut non esset quidem omnino hic magistratus. Inde adeo & longum tempus est, ex quo is deserit, & militaris ea qua ciuilem magistratum concorditer peragat. Cum tamen ne pte sibi neque iſſi per omnia sufficiat. In hie enim est, non reuolutum aliquam subditis adserit, sed ut si quisque lacuſt cpiat.

C A P. I.

HABE nos ad ſuſcipiendum praefens consilium excitarunt: & praefenti vientes lege, magistratum ad pulchriorem formam tranponimus, beneſignaque & ipſi Moderatoris appellationem largimur. (Id quod etiam in Ponto fecimus) & spectabilium magistratum ius concedimus, vt in nullo ſit Duciane inferior. Sed & publicis exactionibus cum summa vehementia, adhuc refecto etiam priuatorum utilitat, neque committito, vt vel spectabilis dux, vel tribunus, vel aliqua potentiorum domum, vel etiam ſacrum patrimonium, vel ſacre noſtre res priuatae, vel ipſa ſacra noſtra domus, qualecumque subditis noſtri danno irroget: neque facile ſuccumbito, neque formidinem contrahit, ſed viriliter subditis praedito, & ante omnia Deo pariter ac nobis, & legi puras conuertere manus, ſiquidem iſſiēti iuramenti & hunc ſubmitti i volumen, quibus & ceteros magistratus ſubmifimus. Deinde cum eradiciliis percipit etiam imperialia mandata: quæ tam ante nos legumtatores, quam vetus illa reipublice forma nouit, & nos cum penè obſoleſſent, denovo parauitur, & in reipublicam reduximus: vt ea ſemper adhibeat veluti in colloquio: & iuſſiones noſtras culto- diat. Nam ſi illas ſane ſequutur: non eſt cauſa quonobrem non omnia illi praedare & ex ani- mi ſentientiam occurrit, & legum beneficio ad ſumman ipſe in rebus gerendis facilitatem & ju- ſtam facultatem perueniat.

C A P. I I.

Principio ſigilum (vt diximus) ſtudio ſit illi pu- blicorum tributorum exaction, deuotis quidem humano paternoque ſe affectu exhibens, indeutis vero vehementer & ſeruum. Deinde curam geret etiam reipublice, & vt recte in ea atque ordine omnia ſint, neve tumultibus & ne ſeditionibus dediti ſint vel Bolteni, vel aliis: & quæ à vetuslate permitta ſunt ad delectationem ea conuentant in ſuore & cedes. Habebit item ſecundum manda- ta noſtra dicto ſuo audientes milites (ſi quide in &

hoc inde libabit defumere) neque villam omnino rem negleti quæ coiuonitatem aliquam infe habeat. Quemadmodum enim in Ponto cum Moderatore egimus, ita & Ipſu per eadem eius magistratus veltigia ingredi facimus. Eritque & ipſe ſpectabilis & confinimenter cum alia multa, tum ex ea que appellations concernunt, adminiſtrabit. Sed neque admodum prioris dumatas ſolatijs refiſtemus. Volumus enim, vt ipſe quidem per cauſam annonarū & reliqui ſolatijs percipiat quindecim auri libras, adfert vero eius magistratus duas libras, & cohortes eius nouem aurum libras habent. Et quanquam (vt diximus) ex imperialibus mandatis iam etiam militibus prædictis: ex tamen vobis cura, vt nonnullos illi ſtatua agentes militares numeros & ei ſubdamus qui in hoc magistratum gerit: vt illi ſoli obediant, etiūque formulis ac preſcriptis cedant & obtemperent. Non igitur communionem omnino habebit aliquem ſpectabilis. Dux neque cum militibus, quos exprefſi huic aliſignabimus, neque cum pagano aliquo, neque cum illorum libibus, quas inter ſe habent, neque ſi paganorum aliquis in ius producatur. Nulla denique habeat cum paganicis cauſis commerciū: quandoquidem magnum in medio interuallum eſt inter ciuilem & militarem administrationem: diſcernuntque ea inter ſe, quemadmodum patres nostri in reipublica illa ordinariunt & instituerunt, ſeturo ſpectabilis duce, quod ſi rebus ſe ciuibus immittere auſtineque militaria retinebunt, ſed & illis ſpoliatus priuatum agerent, & huius magistratus Imperio ſubditus erit.

C A P. I I I.

ATQUE hæc item de magistratu regionis Arabica ſane ſinto. Perſuimus enim habemus voluntate Dei, quod ea res ad melius profectura ſit. Ex quo enim neque pecunias pepercimus, & annonas illi auximus: inde aedo certe ſcimus, quod & qui hunc magistratum gerit, talē ſe circa verē publicorum tributorum exactiones prebeſt, ut non damnum exinde, ſed iulfum lucrum ſiſco adducat. Illud ſane fieri obincirque volumus, vt ſpectabilis dux inde annonas suas percipiat, vnde provincie praes inſerit, cum maniſtentum ſit, non cum tanta cum ignauis his rebus admoturum animum, vt ſuas ipſe annonas exigere nequeat: ſcimus, quod ſi quid hæc contra fererit, quindecim librarum auri prena multabitur. Datum v. Kalend. Jun. Constantiopol. D.N. Biliſ. V. C. Conf.

DE PROCONSULE PALAESTINAB.
TIT. IIII.
NOVELLA CONSTIT. C III.
Scripta LXXXI. ſcriberunt per Orientem prædictum prefelleſt, ſterum exconfalit orationis
& parvo.

PRAEFATIO.

IAM quidem & alios gentium praefidatus maiores reddidimus, qui prius humiles pariter erant, & ad aliquid fortius agendum impotentes: tam inter ſpectabilis ipſos constitutius, quam etiam annonas ipſis, adfertibufque, & cohorti auximus: & inter alia omnia, quæ benigne illis elargiti ſumus, vt item de appellationibus cognoscetis, praebimus: alioſque honore preconfulum exornauimus, alios (vt appellanti) comitum, alios prætorum, alios denique moderatorum: & ſemper præclaro aliquo adiuueniendo, nouum veluti ſtrenu noſtre addimus reipublice. Venit autem nobis in metropolitana & metropolis Cæſarea, qui in prima Palæſtina principatum tenet, quam præ ceteris maiore etiam honore perfrui oportebat: propriea quod & quondam proconfuli ipſam tenet, & praefetus talis magistratus ſunt, licet postea ab ampliore dignitate ad minorem

ad minorem tranſierit: nimisq[ue] cum vni prius tota Palæſtina effe, ea deinde in tres diuina partes, & neque proconsulatum retinet, ſed ad magistratum hunc (vt appellant) ordinariū delata. Quamquam ſane & vetus vrbis ſit, & ſemper ampli non minus fuerit, tam cum Strato primus eam in formam vrbis rediget, qui rotatis ſedibus excedens Græcia huius conditor extitit: quam cum diu memorie Vespasianus celebratissimus ille Imperator, qui p[ro]p[ter]a memor Titi pater fuit, quod illi ad ſummam gloriam vel ſolum potius ſufficeret, ſp[irit]um Cæſarum appellatione, eam nominavit, eam antea Stratoni turris vocareret: hoc illi honore impenso, ex quod in ea poſt ludaicas vitorias inter Imperatores adſcripsit.

C A P. I I I.

QUOD si etiam militibus indiget, qui in provicia ſtaciones habent: adiungimus & huius illi ex quo militarium numerorum strenuitate compertant habemus, tam in tuenda dignitate vrbium, quam conſervanda moderatione in iis qui in habitant, & exigendis tributis publicis. Sacra pragmatika forma, qua ad eam illi rem prius data eſt, nunc quoque rata manente, que non vult, ut vel ſpectabilis dux, vel glorioſissimus magister militum licentiam habeat, militum praſidia que apud illum conſtituta ſunt, ab illo abſtrahendi, ne quis exinde in ciuitatibus oriatur motus ac turbam: id quod nunquam eventurum eſt, ſi illi & ciuilem magistratum gubernet, & inter publicorum tributorum collatores recta disciplina prouidentiam accommodet, tam in auxiliis paratos habent milites, quād ſi quid indecorē vel ab ipſis, vel ab aliis per ipſos geratur, corripient. **C**Eruntque omnino inter ſe diuiniſti officii ſpectabilis locoruſ Dux, & is qui proconfularum gerit magistratum. Nam ille quidem militibus, & limitaneis, ac ſederalis, & quicquid omnino in provicia armata militiſ adſcripsit, & praedit, exceptis hiſ militibus qui proconfuli deputati ſunt, ut pro ciuilibus perfonis, quād rebus, & praefulsi militum illi adiutribus prouidentiam adhibebit, & custodiā. Certe publicorum tributorum nomines, aut per cauſam noſtrot in populo ſeditionis nemorū, aut per cauſam noſtrot in ſeditione nemorū, propterea ſpectabilis proconfuli iurisdictione extinetur. Sed omnibus imperabit, omnibus præcipiet, neque quicquid eius reſiſteret formulis ac disposi- tionibus, aut vllum habebit p[ro]textum vel defra- dandi publicum, vel ciuitibus inferende iniurias, publice ſeditionis auctor ſatus, aut etiam vietue vel cingulii, vel dignitatis, vel facerdiſ, vel cuiuslibet alterius cauſe prærogatiua: ſed eo ſolo ſe- pluſa noxa liberabit & ſupplicioſi nullam noxam contrahat. **C**AP. I I.

Inſuper nullam omnino cum ciuitibus cauſis pu- blicorumque tributorum profitigatioſibus com- munione habebit, pro tempore ſpecialis eorum locorum duxi ſed ipſe omnes publicas priuatque cauſas (prout diſcum eſt) diſceptabit, & maxime omnium prouidebit, vt publica tributa ſine retardatione detinimenter inferantur, & puris ipſe vtratur manib[us]. Qua quidem re diligenter oblerata, cum & ſpectabilis vir Stephanus, qui nunc prius in ea verſatur, magnam laudem conſecutus ſi[us] proſuſ in eam opinione venimus, ſumptu vi- delicit ex antecedentibus coniectura, quod rurſus hoc faciet. Maxime omnium vero curam geret, vt

EPILOGVS.

Quia igitur nobis placuerunt, & per hanc facram declarantur leges, ea ſtudeo excellentia tua effectui & fini tradere.

Necell 104. que Latinis ſunt epiftome patrum ex Haliodio patrum ex Iuliano.

DE PRÆTORE SICILIAE
TIT. V.

NOVELLA CONSTIT. C I I E D.
Ab eo Sicilia prætorem, qui & res ciuitatis & curam gerat militaris impensis. Publica tributa Sicilia non pertinet ad sollicitudinem prætoris, sed censetur sub comite patrimonij Italix. Provocationes ad Siciliam in hanc ciuitatem venientes apud excellentissimum quæstorem ventilentur. Et si defensionem ciuitatis vel patria creando de cœtu opus sit celebrari, apud eundem illustrissimum virum celebrantur.

DE CONSULIBVS.

TIT. VI.

NOVELLA CONSTIT. CV.
Idem August. Stratiot. comit. sacrum sagittinum ex consulis & patriciis.

PRAEFATIO.

Consulatus nomen & causa prisca quidem Romanis aduersus hostium adiumentum est utilitatem: & in decreto quæcūs ordinatio communis dabant reipublica figura, sortiebantur repente provincias in quibus Romani bellum habebant: & secundum has sortiebantur fæces, sequens verò tempus in imperatorum p̄fissimorum transponens bellandi & pacificandi potestacem, ad largitatem solam causam consulibus mutauit, & hanc temporatam & ordinatam, mensuramque non excedentes, paulatim vero quidam ita sumptuose causam aggressi sunt, ut suam quidam edenter magnanimitatem, non tamē cogitarent, quia exemplum aliud non haberent, non enim ad plurimos venit substantia magnitudine transcendens etiam magnis etiam animis, non mensura rei, sed propria magnitudine prouenient. Quia igitur videmus periclitari consulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis, & ad millesimum prope annum veniens, cum Romanorum republica prullauit: propterea credimus portare causam comprehendere, & immensitudinem eius recedentes, ad beneplacitas consulares statuere expensas: quatenus continua sit Romanis omnibus autem bonis viris existat accessibilis, & quocunque huicmodi nos dignos esse honore decreuerimus. Cuncta siquidem perfruentes perspicimus quantum esse conueniat quod datur. A Marciano itaque imperatore eximo scripta lex est, quæ volebat non spargere pecunias consules, & ipsa eius constitutionum prima fuit. Igitur & post prædictam constitutionem, quoniam inuenimus quid quidam hanc sequentes, nihil spargere populo passi sunt, alii autem & ultra legem agere hinc pertinentes, & promerentes quæ perierunt, deinde ad sui animi respicientes mensuram circa adspersionem largitatem ultra terminum celebraverunt: quidam verò medium bene eligentes, mediocribus pro plurimis contenti fuerunt: quoniam etiam nos precedentibus, quod medium est, optimum vīsum est esse, tanquam ex vitro summis pericitantibus mox ad immensitatem procedere: propterea existimauimus & nos de hoc definire quod decet, ut nihil nec immensum nec inordinatum sit, neque nostrorum temporum indigamus.

CAP. I.

Quantumcunque ergo competens est dati ab eo qui à nobis eligitur, per annum consul, occasione sporularum omnium, & distributione & expensarum: hac omnia competenti scriptione huic nostræ interponi sacra iustissimæ legi. In legis enim hoc ponimus schemata, transcendenti etiam pena quædam inferuntur competens. Processiones autem eorum esse volumus septem. Si enim ad hoc adiumentum est, ut spectacula ad animi voluntatem agantur populo, hac autem à nobis determinantur

In Circensibus, & bestiarum spectaculis, & thymelis delegatione, nullo horum noster priuatus, ut populus: sed erit quidem ei processus primus quo lucebit consulatum, & huius possider codicillos, galenos Ianuarii, post illum verò secundum ager spectaculum certantium equorum, (quam mapam vocant) & tertium qui theatroquinquegium dicunt, non bis, sed semel exhibendum & post ille, quod dicitur totius diei, multa delegatione implebit populum: hoc quod vocatur Græca metapraga, & cum belitis pugnantes homines, & vincentes audacia, insuper & interempte bestiæ. Quintum quoque facit processus, qui ad theatrum dicit, quem adorant vocant: vbi in scena ridiculorum est locus tragedis & thymelicis choris, & spectaculis variis, & audibilibus apertum est theatrum. Tertius quidem spectaculum equorum certantium edit, seu quæ vocatur hippomachia. Sextum agers hunc convenienter, ex hoc deponit annalem hunc honorem, in distributione agens sollemnem editionem & ita septem noctium & processuum complebitur cursus: nullam specierum antiquitus statutum derelinquet. Vnam siquidem aliam adiuvare mappam, duoque continetur, quæ vocantur theatroquinægia, & nos priorum horum contentos esse: palam est quia nihil noui ultra id quod prius agitur, habet. Sufficere itaque rite causa putabitur: & singulis dantur clare & non in tantum veniam populo etiam odibile sit, ut illi enim quæ raro sunt, miraculum est. Hæc itaque de consulatibus & nobis scripta & determinata sunt expensis.

De vxore consulatu.

CAP. II.

Si autem etiam vxorem consul habeat: definita est à nobis & circa illam expensarum mensura, decet enim frui eas & coniugis claritate. Si vero non copulatus est vxori, his lati est nisi mater eius contans iam consulatu digna & prius honorata, & velit eas una frui secum schemate, & hoc in sola matre præbemus, alia vero non decorabitis mulier penitus, præter coniugem & matrem: & illæ quidem omnibus modis: quoniam vxores coruscant radis maritorum, hoc legi dante: matres vero, si consul hoc voluerit, nam neque filia, neque soror forte neque vxor filii: & multo magis si nec pertinens ad genus sit, hoc enim purè illicitum existimat. **T** Quid autem oporteat spargere in septem his processionibus populo consulem, melius nos designauimus, quæ sicut Marciani diu memoria constituto dicit. Illa quidem abnegavit omnino munificentiam, autem corrigitur eam causam, voluntate eius qui consulatus habet honorem, disponentes, siue enim nihil voluerit spargere, non cogimus, siue rursus venire ad hoc voluerit, & ex argento munierit honorare populum, nec hoc interdicimus, non tamē aurum spargere finitum, non minoris aliquius, non maioris omnino, non medii characteris aut pondetis: sed argenteum, sicut prædictum, solum enim aurum spargere damus imperio, cui soli etiam aurum contemneret præstat fortunæ fatigimus, argenteum vero quod mox post aurum preciosissimum sit, & alii consulibus largimur decens: & hæc sinimus eos spargere in his quæ vocantur missilia, thymelicis, & caueis, & in quadrangulis, & talibus. Quanto enim minora sunt quæ sparguntur, tanto plures suscipientes erunt. Sitque rei mensura, dantis virtus, & voluntas, siue nihil, siue mediocre, aut transcendens populo erogandi, hoc enim in consulatu definitum, neque invitos spargere cogentes, neque volentes prohibentes. Sed de argento quidem spargendo ita à nobis sanctum sit, & si omnia ad hoc accesserit, licentiam habet distribuendi argenti munificentiam in suis processionibus sicut ipse

et se habere putauerit: solo prohibito aurum omnino iaculari: quod imperatori tanquam tributum est contingere.

T Aliorum autem quæ à nobis decreta sunt, & conscripta in descriptione quæ hac continetur legi, transcedi aliquid omniōne aut addi non nullo permittimus modo. Quod itaque infinitum est (dicimus autem spargere) in dantiis ponimus voluntates omnino proprieatis statis hoc eius qui dat, facientes, quod vero à nobis definitum est semel & ordinatum, transcedi hoc nonna leprohibit. Sed si quis præsumperit, quod definitum est, egredi centum libras aut per sollem pœnam, vi posse nostra prevaricatis precepta, & omnem huius legis corruptus, quantum in se est, intentionem. Si enim pro hac tantummodo posita est lex occasione, ne dandorum immensitate consulatus definiri, & propterea nos super illas donationes & expensas abbreviavimus: & in populum effusa processiones, & spectacula ad bene se habentem deduximus mensuram: rite aliquid decentius de numeris considerantes, id est spargere argenteum, & neque quicquam dare, eundem consulum dimittentes voluntatibus, ut nobis sint amplius, & semper ex suo vocabulo tempus adorant: qui quod dispositum est, transcedit, rite, vi posse nostram prevaricatu, legem, dignus est pena. Sic enim nobis erunt iugiter consules, cause immensitatē non formidantes, ne tamquam certissimum periculum consulatum refugiant, & auerlanges, & propterea sanctius legem hanc sub firmitate seruari.

T Nullus igitur eam egredi præsumat, nec si vehementer idoneus sit, nec si nostro gumi sit iudicem, nec si maximus curia, aut nulli administrationi præfici. Hæc enim omnia nos considerantes omnibus proposuimus super donationibus equalitatem, nulli penitus licentiam dantes exire mensuram quæ hac continetur legi, nisi in solidi argento in processionibus spargendo aut neque hoc faciendo: quod in corundem consulum polvus (sic ut diximus) voluntatibus. Ipsius quoque qui hoc accipere consueverunt, maxime gratis in hac nostra deposita sunt legi. Si enim periculum erat deficiens consulibus neque quicquam accipere, nunc autem accipere mediocriter, multam habent rite hic legi gratiam, quod sufficiat pro nihil offere, & hoc enim ipsum non permittere nos glorioſissimis consulibus aut aurum spargere, aut vaia maiora, sed in miliareis & incis & caueis & quadrangulis mediocribus, & huiusmodi facere donationem: sanctio ad humanitatem à nobis adiungit: & populo medelam præbens. Si enim hoc egerint qui consulaire edent munificentiam, & his foliis concilient populares, nequaquam de maximis lucis decertantes seditiones exercubunt adiungit, & venient vique ad alternas plagas, quæ per futes & gladios & lapides egerant frequenter, rem omnino nobis odibilem. Videbamus enim eos contentientes quidem, & malis innumeris implentes alteruros occasione sparborum, & ab eis arreptorum, domum verò referentes omnino nihil: sed ea die in ebrietatis & porationibus omnia expendentes. Si verò forsan sic luci maioris etiam præexpendit contigerit, postea verò aut nihil aut minus accipiat: etiam dannum & debitum habebit, & plagi & vulneribus & ex hoc malis incurrit cogitur. Si autem mediocre sit quod spargitur, nec vehementer contendit: nec quæctus expeditantes, abundatia vulnera aut plagues alterius ultra mensuram dabant. Id est que communem prouidentiam introduximus ex hac lege & communi reipublica figura, quæ tenui tempus habeat post imperium, & consulis iugementum, atque vocabulum in glorioſissimis nobis iudicibus, & qui ex maxima curia simile quo honorare nobis placet dignos non expendentes immensè decentem damus consolationem & nostro populo, & aliis omnibus, licet desperantibus iam paucam: propterea quod superfluum est aufere-

rentes, ut consulatum immortalem reipublica sustinamus.

T Subiaceat igitur (sicuti prediximus) nostra dispositio huic legi: cuius exemplaria reconducatur in foro tua celsitudinis cum hac legi, quam ad eam diximus. Per tempora tamen glorioſissimos consules sanctius ex solo tuo foro exemplar descriptionis accipere huic subditæ legi, ut secundum eam omnia dentur. Descriptionem namque id est à sede tua dari volumus, ut nec ipsi licet prævaricari, nec hi qui vocantur breviatores, transceder aliquid horum quæ à nobis disposita sunt: sed periculo custodiendis hanc descriptionem in foro tua gloria, dari exemplar eius cum subscriptione cingulum habentis hoc, cui nunc ipsi prædictis per omnia adulterata maneat quæ à nobis disposita sunt. Difficultatem verò nullus habebit horum qui ad consulatus veniunt horum, si mediocrem ita faciens expensam in omni tempore fieri. Etenim omnes quicquid haecenus consulatus habentur, & ex foro tua celsitudinis, & ex glorioſissimis præficiis nobis, aut etiam aliunde per munificantem nostram precipiant, & nunc eis datum: ab eis quidem facientes expensas abbreviantes: à nobis autem largitatem non minorantes. Omibus autem à nobis dicit, imperatoris excipiat fortuna: cui & ipsa Deus leges subiecit, legem anatam eum militis hominibus, eo quod imperatori quidem iugis & indefinens consulatus omnibus ciuitatis & populis & gentibus, in singulariis que placent distributis, adiungi: aut cum ipse annuerit trabea: id est & imperij consulatus per omnia fit sequens scripta.

E P I L O G Y S.

Tua igitur celsitudo hanc nostram suscipiens, legem, perpetuè eam in sua manere fortitudine procurat secundum omnem quæ in ea continetur virtutem. Legi. Scriptum exemplum Ioanni glorioſissimo sacrorum prætoriorum præfecto iterum ex consuli & patricio. Scriptum exemplar Longino prædictissimi, & glorioſissimo præfecto huius alma viribus. Dat. v. Kal. Iul. Constantiop. post Conf. Biliarij v. Clarissimi.

DE VSVRIS N-A-V-TICIS.

TIT. VII.

NOVELLA CONSTIT. CVI.

Imp. Iustinianus Aug. Petro glorioſissimo præfecto sacrum præteriorum.

PRÆFATIO.

Nunc audiuitus à tua celsitudine, cui occasione nos ipsi præbuiimus. Duo enim Iros Petrum & Eulogium supplicasse nostræ fæcie postriti, & per se explanantes, quidem consueverunt naucleis, seu negotiatoribus mutare, & maximè in mari negotia facientes, & hanc vita habere occasionem. Ipso verò marina credita vocare nostra cōsueuit lex trætitia: & metuere eos, vi posse dubitamus hinc eis exortis, opere propterea fieri manifestum: que valeat super his consuetudo, ut & sacra nostra in hæc procederet iusso: quæ consuetudinem, ad certissimum ducere formam. Itaque nos delegantes tibi dubitatione naturam cognoscere, & hanc ad nos deducere: quatenus maio festa nobis fæcia, quod videtur, lege comprehendenter perpetuāque gloriari hoc à nobis agere iustum, conuicte naucleos quibus hæc mutua cura sunt, & interrogatis quæ aliquando antiqua consuetudo fuit. Illos autem & iusserandum adiungentes testimonijs, perhibuisse modos esse varijs talium mutuorum, & si quidem placuerit creditoribus, in foro

gulis solidis pecuniarum quae dederint, vnum tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem publicis praberent teloniaris; sed quantum ad ipsos fine telonio nauigare naues, & hunc habere fructum & barum quae crediderint pecuniarum, & insuper etiam pro deceni aureis vnum percipere solidū prout usit; in ipso autem creditores respicere ex eveni- bus periculum. Si vero non erumpant hanc viam creditores octauam partem percipere pro singulis solidis nomine vslarum, non in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naues reuerrant salu- ux. Secundum hoc autem schema contingit forsan & in annū extēndit tempus, si tantum foris moretur nauis ut annū aut terminis iūos sumat, & etiam transcedat; citius autem ea remaneant tempis in vnum solū aut duos trahī mēses: & ex tribus filiis quis siliatatem habere: vel si breue sit tempus, vel si apud alteras iusta debitorum manente debitis, hoc idem valere: aliam rursus negotioribus proficationeū absumebit, & per vnumquodque onus definiti schema, secundum quod competit mu- tuum, aut manere aut percutere secundum pactum quod ob hoc conuenient paribus. Si tamen post re- uersione nauis salugine qua nauigare proprie- tatis valentes reuertantur: tringita solū diem in- ducias dari à creditoribus debitoribus, & nihil pro- dobitis vslarum causa exigere; donec vendi contin- gas: non, parceret quid alium esse debitum non red- dendum, duas partes cestimata dominis pecuniarum date vslarum, & mutuare, & mox mutuum in terrenū transportere modum nequam maritinis percu- lii creditoribus molestandis: & hæc omnes dixi- cum incuendo perhibentes testimonium, quæ ad nos nunciasti, ut nos faciremus quod nobis vide- tur: & super his dicebas hæc nostra nunciare pote- sti.

Imp. Iustinianus Augst. Baflo magnificissif. comi- deutissif. domellicorum locum oblinientis Ioannis gloriōssif. prætoriorum prefelli; item ex consuli & patrīo.

P R A E F A T I O .

A Constantino diuīz memorie lex scripta est po- antique conjectura simplicitate tempore causa- rum varietas & natura eas frequenter mutant, ege- itaque lex, oportere morientem voluntatem, quando sunt parentes, omnibus modis inter filios tenere, & tamē eos erubet parentes existentes, quia eis & claram rerum concedit significationem, dicens, & si non manifeste sint eorum dispositiones, apparuering autem ex quibusdam indiciis & conieciūris, & quilibet scriptura; & sic eas valere. & hoc in suis & enā cipatis filiis. Insper & Theodosius decreuit non in paribus hoc disponere, sed etiam in matribus & ascendentibus virtusque natura. Hanc appre- hendentes licentiam homines in tanta ingrediuntur obscuritate, ut diuinariis magis quam interpre- tanibus egrent. Itaque neque personas scribentes, neque rerum dicentes ostiūt, & foris nec quantitatē, tamen dignantur conieciūris & verisimilium ratione talia permittere.

De voluntatis parentum in distributione pa- trimoniū facienda.

C A P . I.

Nos igitur omnia clara & aperta considerare vol- est, quid enim sic proprium est legum, sicut clari- tatis, maximē super defunctorum dispositionibus) vo- lumiū, si quia literas sciens, inter suos filios voluerit facere dispositionem, prium quidem eius subscrip- tione tempus declarat: deinde quoque filiorum no- minis propria manuad hoc vncias in quibus scriptis eos heredes, non signis numerorum significandas, sed per totas litteras declarandas: ut quaque clara & indubitate constat. Si vero eius rerū voluerit facere diuīsē, aut in quibusdam rebus certi, aut omnes, aut quibusdam institutiones statuere, & harum inscribae, significationes: ut eius litteris omni declarata, nullā vterius contentionem filii derelinquant. Si tamen aut vxori aut extraneis personis aliquibus voluerit, relinqueret legata, aut fideicommissa, aut libertates, & hæc propria scripta manu, & ita que à testatoribus coram testibus, quoniam omnia consequentur in dis- positione post ipsi & scripserunt, & volunt valeres, sine firma: nihil minuenda eo quod videantur in charta scripta, reliquam observationem testamentorum nos suscipiant: sed hoc solū immutetur, quod eius manus & lingua habet omnem virtutem chartæ præbitam.

C A P . II.

E T si quidem vsque rd mortem maneat hoc sche- ma, nullus potest deducere testes quia voluit foris talen voluntatem commutare, aut conuenerere, aut aliud tale facere, cui licuit rumpere quod factum est, & aliam facere voluntatem, declarantem perfec- tē eius sententiam quam competit valere, hoc enim cō- cedimus ei agere, hoc ipsum expressionem significantem sub praefenti testium viri, quia & si fecerit quandam talen voluntatem: non tamen eam valere vterius vult, sed rursus vult aliam facere: & hanc aut in testa- mento perfecte faciat omnia testamentorum habente signa, aut in non scripta perfecta voluntate: viderā eum defundum esse prioribus infirmis factis ex se- cunda eius secundum perfectum testamentum aus- volutatēm dispositione.

C A P . III.

TIT. VIII.
NOVELLA CONSTIT. CVII.

DE TESTAMENTIS IMPERFECTIS
Parentes in filios faciunt, de divisione rerum à filiis coram parente, & de eius facultatibus facta & subscripta.

Qvia vero nouimus aliquos divisiones fa- cientes inter proprios filios, & præparantes eos ha-

Imp. Iustinianus Augst. Baflo magnificissif. comi- deutissif. domellicorum locum oblinientis Ioannis gloriōssif. prætoriorum prefelli; item ex consuli & patrīo.

E P I L O G V S .

¶ Quia igitur placuerunt nobis, & per hanc sa- cram declarata sunt legem, tua gloria cognoscens, omnibus faciat manifesta: ut nullum latente q. & rete & prouidenter pro nostris subiectis sanctis.

A. Imperii anno x i. 1. Basilio V. C. Consule.

D E R E S T I T U T I O N I B U S ,

T I T . I X .

NOVELLA CONSTIT. CVIII.

Imp. Iustinianus Augst. Baflo magnificissif. comi- deutissif. domellicorum, locum tenetis. Ioannis gloriōssif. prætoriorum prefelli.

P R A E F A T I O .

Negotium audiuimus pro testamento dubitato, quod etiam interpretari iustum existimauimus, & lege comprehendere certissima: hoc quod nostre confitudinis est, in negotiis moris ex legibus optimis accipere occasiones. ¶ Filios enim quidam suos instituēt heredes, deinde alterius eos filii non existentibus substituere volens, ius sit, si conti- gerit aliquem eius filiorum, & heredem futurum, sine filiis humanam soluere vitam: post exceptionem horum quæ ex lege debentur ei, ex eis quæ ab eo relinquentur ei rebus, reliqua omnes res, & iura quæcumque apud eum in tempore mortis inue- niuntur, venire, & restituāt ex his superfluti, aut eius filii, si etiam ipse moreretur: omni cestante inter eos proper memoriam substitutionem cautele & alienissione in his, & moriente, & uno quidem eius filiorum & heredem filios habente, alio vero manente sine filiis, prohibet eum qui sine filiis est, is qui filios habet, uti rebus, vixit eas deferentem. At ille vixit verbis testamento, quia quicquid inueniretur in tempore mortis apud eum, hoc eum restituere iustis secundum hoc vale schema licentiati, habere uti rebus sicut voluerit, nulla prohibitione de cori- gubernatione illata. ¶ Nos igitur sumentes ex hoc occasionem, existimauimus oportere & antiquam definitionem, & deinceps discretionem hanc quidem definire, hauc autem puram hominibus reponere, & propriae legi causam comprehendere, ut dicant homines omnem legis ordinem cum quo competit talia & discere, & indicare. Noniusi- gur apud Papinianum sapientissimum dictum in decimonono libro eius questionum, vbi permitit alienationes in tali casu illad solum velut ex studio in exiguae pronovens, ut nūc opere reperiatur alienationes, cum ad soluendum fideicommissum, ex studio qui hoc oneratus est, ad alienationē venit. ¶ Iungamus philosophatus inter imperatore Mar- cus tali quodam proposito casu, viri boai arbitratū videri inesse talibus verbis dispossit.

C A P . I.

Nobis ergo recte vīsum est, & hanc ita disponere legislationem, vt si quidem uniuersaliter

quæ in talibus decreta sunt, & à nobis iam sancta. Sin vero tale sit fideicommissum, quale subiaceat: & ea quæ inveniuntur seu remaneant in tempore mortis, restator submittat sola in fideicommissum tunc indefinite dictum prioribus, sub quadam legitima deducere divisione & ordine. Si quis enim hæc aut etiam aliquid aliud tali dixerit: sanctus vñus ad Falcidianam solūm sua institutione necessitate habere seruare cum qui oneratus est fideicommissi relinzione, & non posse aliquid penitus ex illa minore sufficiēt existens sed hæc quidē superflui tres partes, illi autem quaræ solius relinquatur ratio. Non enim concedimus ei qui gra- tuas esteriam donationibus vti aliquis, & forsan ex studiis (quod Papinianus dicebat) interuerandi fideicommissi causa, vt etiam quarta ministrare institutionis eius: sed hoc omnino relinqueret fideicommissum aliis omnibus in eis positis potestatē: & licentiam habere cum his sicut voluerit vñus quemadmodum per seūs dominis competet. Si vero & ipsam quartam est qui gravatus est, contingat necessarium est preservari causam & cunctum quam hæc egit: & si quidem aut dovent voluerit dare, aut honestam largitatem, aliam non habens substan- tiā: & potest ei hoc permitti agere, hoc videlicet quod nostra continetur iam legi in qua ei omnino non negquimus realem deminutionem. Si vero & in captiōnē redēptionem (hanc enim ex ipsius & dicimus Deo caſan) & hoc licentiam eū habere facere, & minore etiam quartam pietatis ratione quod omnium nobis preciosius videtur.

C A P . II.

Si vero contingit neque ipsum habere ex aliis, sicut quibus causis vnde faciat expensas, ex illi restitutioē etiam has facere damus ei licentiam (hoc quod & testator permisit) quod relinqueat, omnino hoc volens ad restitutioē trahi, & quasi aliquis dicit, ex hoc quod remaneret, restitutio- nem. Si autem nulla talis subiecte occasio, necesse sit habere omnino quartam partem proprie- institutionis seruare, & tali & aliis restitutioē donare. Si tamen aliquid expenderit, habens vnde supplementum faciat: ex illo suppleri quartam, & per nullam causam hanc minui. Si vero contingit quartam, & non habeat ad supplementum aliā subiectam: tunc dāmus ei & contra emptores, aut alij accipientes res, in rem, & hypothecas ex auctoritate huius legis, vt licet complete sibi fideicommissum ex rerum vindicatione: hoc quod in legatis iam dedimus, & ex constitutioē in reh ei donantes, & fideicommissarii persecutioē, vnde & cautionem fideicommissarii dabit nō minus quartam seruare: nisi & ipsam testator in pronūcia- to nobis facit, prohibuit. cum enim ipse testator omnem non fideicommissum solum, sed etiam cautionem relaxauerit, nos aliter disponere, non est mo- rientis coniūcere voluntatem.

E P I L O G V S .

¶ Hæc igitur sit causa decisio, ipse quæ præbuit, questionem, & allis omnibus, in quibus vnde contigerit cosius testamentorum quidem fadōrum, & testatorum quippe defunctorum: pondum autem tali locū accipiente fideicommissi, sed adhuc eo qui gravatus est, superflue. Et hæc dicimus non in filiis solū, sed etiam in aliis cognatis, & extraneis agere, in quibus omnino tale fideicommissum re- linqui contigerit. Tua igitur gloria omnibus hæc manifesta faciat nostris subiectis, vt sciant quemadmodum competit & vinere eo, & mori, & testari, & fideicommissa relinqueret, & alia agere quæ in ta- libus sunt sancta. Dat. Kal. Feb. C. P. Dom. Iusti- pp. Aug. anno x i. 1. Basilio V. C. Consule.

DE PRIVILEGIIS DOTIS
hereticis mulieribus non praestandis.

TIT. X.

NOVELLA CONSTIT. CIX.

*Imp. Iustinianus Aug. Ioanni. glorioſſ. Orientalium
praetoriorum prefecṭo, iterum exconsuli or-
dinario, & patricio.*

PRÆFATI O.

VNAM nobis esse in omni nostra reipublice & imperij vita, in Deo spem credimus scientes quia haec nobis & animis, & imperij dat salutem. Vnde & legiſtiones nostras inde pendere competit, & in eam respicere i & hoc ei principium esse, & medium, & terminum. Scilicet utruiusque quia antenos imperantes, & maximè Leopoldum memoriz, & Iustinus p̄g memoris noster pater, in suis constitutionibus, hereticis omnibus interdixegun, & neque illi ipsi participarentur militia, neque quodlibet curis participium haberent, vii ne occasione militarij & publicorum colligitorum fande Dei catholice & apostolice ecclie fix me, nra videtur enarrare. Et nos ipsi hoc egimus, nostris constitutionibus hoc roburantur. Hereticos vero & illi differunt, & nos dicimus eos, qui diuerſarum sunt heretorum: quibus coniugianus & communeramus, & qui Nestorii Iudicat sequuntur veniani, & Eutichianistas, & Acephalos, qui Dioscori & Seuerini fidei lauguunt, & Manichei & Apollinaris renouantur impietatem: & ad hoc omnes qui non sunt membrum fande Dei catholicae & apostolicae ecclie, in qua omnes concorditer fidelissimi episcopi, & torius orbis terrarum patriarchæ, & Hesperiq, & Romæ, & huius regiæ ciuitatis, & Alexandriæ, & Theopoleos, & Hieropolymonum, & omnes qui sub eis constituti sunt fidelissimi episcopi, & apostolicae prædicant fidei, & traditionem. Igitur sacram communionem in catholica ecclie non percipientes a Deo amabilibus facerdotibus, hereticos iuste vocamus. Nam licet nomen Christianorum fibinet impofuerint: attamen a Christianorum fide & communione separantur, Dei iudicio semel ipsos subdi cognoscentes.

CAP. I.

QUÆ igitur de hereticis, prolatæ sunt: lege, omnibus sunt manifesta, nos autem volentes orthodoxam amplectentes fidem, & eam defendantes, habere aliquod amplius priuilegium in quæ alieni semper a Dei oculi (quoniam neque iustum est æquilibus cum orthodoxis hereticos dignos fieri priuilegiis) propria & nunc ad præsentem respetimus legem. Quia enim dedimus priuilegium mulieribus dotium, ut etiam prioribus creditoribus præponantur, & meliorem ordinem eas habere, & nec à tempore supereras in donationibus autem propter nupicias secundi tempora per quæ sunt hypothecas habere omnib. in presenti facimus manifestum per hanc nostram legem, quia & hoc priuilegium, & tacitas hypothecas, & omnia alia quæ mulieribus omnibus in diversis priuilegiis a nostris legibus data sunt, illis damna solis, quatenus his fruantur, & viantur, qui diligenter habent restam, & adoranda nostram fidem tenere (catholicae dicimus & apostolicae ecclie) & participare in eius salutari communione. Quæ enim separant se a fidei Dei catholicae & apostolicae ecclie, & fidei sanctam in ea communionem perciperi non potiuntur a Deo amabilibus facerdotibus nolumus omnino talibus frui priuilegiis. Si enim se separant a Dei munieribus & a sacra communione alienas faciunt: multo potius & nos non eas dignas fieri priuilegiis, neque

ex nostris legibus frui permittimus continentiae sed sine eis in aggressibili omnino ex legibus beneficio: & omni priuilegio ex nostris constitutionibus eis dato priuabuntur.

CAP. II.

Licebit autem eis melioris sententia facta, & trebam veramque amplectentibus fidem, & hac semper contentas, talibus petrfui mulieribus & priuilegiis. His in omni ditione valentibus, atque seruandis: principaliter quidem a Deo amabilibus episcopis & facerdotibus, deinde a nostra administrationibus & iudicibus, siue sine maiores, siue minores, & infuper a tua celstitudine, apud quam & præsentem facimus legem. Vnde competens est, & iudices apud quos aliquis movebuntur contra mulieres caufas, aut a mulieribus quædam priuilegia sibi vindicare voluntibus, respicere ad præsentis antenos imperantes, & maximè Leopoldum memoriz, & Iustinus p̄g memoris noster pater, in suis constitutionibus, hereticis omnibus interdixegun, & neque illi ipsi participarentur militia, neque quodlibet curis participium haberent, vii ne occasione militarij & publicorum colligitorum fande Dei catholice & apostolice ecclie fix me, nra videtur enarrare. Et nos ipsi hoc egimus, nostris constitutionibus hoc roburantur. Hereticos vero & illi differunt, & nos dicimus eos, qui diuerſarum sunt heretorum: quibus coniugianus & communeramus, & qui Nestorii Iudicat sequuntur veniani, & Eutichianistas, & Acephalos, qui Dioscori & Seuerini fidei lauguunt, & Manichei & Apollinaris renouantur impietatem: & ad hoc omnes qui non sunt membrum fande Dei catholicae & apostolicae ecclie, in qua omnes concorditer fidelissimi episcopi, & torius orbis terrarum patriarchæ, & Hesperiq, & Romæ, & huius regiæ ciuitatis, & Alexandriæ, & Theopoleos, & Hieropolymonum, & omnes qui sub eis constituti sunt fidelissimi episcopi, & apostolicae prædicant fidei, & traditionem. Igitur sacram communionem in catholica ecclie non percipientes a Deo amabilibus facerdotibus, hereticos iuste vocamus. Nam licet nomen Christianorum fibinet impofuerint: attamen a Christianorum fide & communione separantur, Dei iudicio semel ipsos subdi cognoscentes.

EPILOGVS.

QUÆ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celstudo cognoscer, causis apud eam motis seruare, & opere effici que tradere eure, & per solemnia edita & præcepta propria omnibus facias manifesta & in hac felicissima ciuitate, & in prouincia: vi cognoscane omnes quæ & quæ nobis cura est, & veræ circa dominum Christum verum Deum fidei, & nostrorum subiectorum salutis. Dat. xi. Kal. Maij. Conſan. Dom. Iust. PP. Aug. anno XIIII. Basilio V. C. Coſſi.

DE NAVTICIS VSVRIS.

TIT. XI.

*Imp. Iustin. August. Ioanni glorioſſ. Orientalium
praetoriorum prefecṭo, iterum exconsuli
ordinario, & patricio.*

PRÆFATI O.

Nouimus ex denunciatione tuæ celstitudinis, N legem fecisse iam nos de trajectis pecuniis, quæ manifesta facta est foro tuo.

C A P. I.

SED quoniam postea illam non valere, rescindi eam sperantes ex foro tuo: & cognovimus autem eam & in quibuslibet prouinciis insinuarant: propriea fancinus talem legem omnino vacare: & si contigerit eam per prouincias eam destinari, nec ibi valere: sed inualidam esse. Sicutque non volumus causam procedere, tanquam si nec scripta fuerit memorata lex: sed secundum de talibus posita: leges a nobis negotia & estimatione & sententia potiatur.

EPILOGVS.

QUÆ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celstudo operi effici que tradere festinet. Dat. VI. Kal. Maij. CP. Dom. Iust. PP. August. Belisario V. C. Consule.

HAEC CONSTITVTIO IN NOVAT
constitutionem quæ præscriptionem centum an-
norum venerabilibus locis dederat.

TIT. XII.

*Imp. Iustin. August. Theodore Orientalium pre-
toriorum prefecṭo.*

PRÆFATI O.

QUOD medicamenta morbis, hoc exhiben-
tia negotiis, vnde consequitur, vt norma
quam à

quam à iudicio discordet effectus, & quod credebat conjectura prodicere, experimento inueniatur inutile probat igitur hoc prætentis etiam necessitas sanctionis, in qua priuilegium ex religioso proposito sacrosanctis ecclie Dei, & monasteriis, aliisque religiosi locis constitutione nostra super iudicium, necessaria correctione distinguimus. Dum si quidem iusseramus ad centum illis annos exceptionis propagari curricula, per cuius licentiam functionis negotia quidem multa commotum sunt, & velut antiquorum vulnerum obduxit paucernum iterum cicatrices: sed eorum sanitas prouere non potuit, probationum scilicet difficultibus impedita: quoniam per tantum seculi magis quam temporis (pacium, nec documentis integratis, nec adiis fides, nec axas valet testibus suffragari).

C A P. I.

VNDE quia largitati nostræ causarum non occurrit angustia: cum ratione simili ac religione trahentes prædictum priuilegium, vsque ad possibilem modum deducere experimento retraximus, & iubemus in negotiis quæ ante hac triginta annorum remouebat exceptio, nunc venerabilibus ecclie, monasteriis, & xenodochiis, nec non orphanotrophiis, & brephothrophiis, & prochotrophiis quadragesima annorum protelatio conferatur: salua talièce circa alias personas & cauſas virtute quam semper tricennali sibi præscriptio vindicabat: quoniam hanc decem annorum adtectionem foliis diuum est religiosi locis, coriūque iuri vel contracibus indulgens: vt sopia hoc temporis spacio tam personales quam hypothecariz actiones in perpetuum conquescant: nihil penitus alii exceptionibus derogantes: sed tam in aliis quam triennio vim roburque tenentibus, in illis namque (vt diuum est) negotiis religiosis contractus memorato quadragesima annorum priuilegio volumus perfui, in quibus eis centum annorum prærogatiuum constitutio nostra cōtulerat. Si quas plane causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclie exterrifque sacris locis vbicumque commotis, judicialis sententia aut transactiōnem, conuentio terminauit, nolumus refaciari, sed in reliquo illis hanc obici sanctionem, quæ ante hac sopia octo luctuoso silentio moueri hactenus, aut motas terminari non contigit.

EPILOGVS.

QUÆ igitur placuerunt nobis, & magna auctoritas tua, quæ per hanc generalem legem nostra statuit aeternitas, edictis propositis ad omnium nostrarum faciat peruenire. Dat. Kal. Iunij, Constantinop. Imperij DN. Iustini, perpetuū August. Ann. XV. Basili. V. C. Colf.

DE LITIGIOSIS, ET DE DECIM.
ma parte litis ab auctore cautela praestanda.

TIT. XIII.

*NOVELLA CONSTIT. CXII.**Imp. Iustinianus August. Theodore Orientalium
praetoriorum prefecṭo.*

PRÆFATI O.

Multa quidem de litigiosis tam antiqua legi dicatorum prædicitur quæ imperiali dispensatione, promulgavit. sed in præfecti quidem iudices à nostra clementia petierunt, vt dubitatem discessamus, quæ adhuc pro huiusmodi causis in iudicis commouetur, & leges necnon constitutiones super his positas apertius explanemus, vt iam manifestissimum sit quæ res vocari litigiosas operantur.

Quæ litigiosa sit.

C A P. I.

IDeoque sanctimus litigiosam dicti & intelligi rem mobilem, scilicet moventem, de cuius dominio causa inter petitorum & possidentem movetur aut per iudicariam conventionem aut per præces principi oblatas, & insinuatas iudiciorum, ac per eum aduersario interpellatoris cogitas. In his enim casibus etiam præteritam constitutionem manutenebimus nostræ postulati volumus obtinere: in qua scientes & ignorantes empires discreverunt, & hoc adiudicium esse perspicimus, vt si luce de re litigiosa pendente pullatum contigerit ab hac luce recedere, heredes autem eius velle divisionem rerum facere, sine aliquo obstaculo licet eis hoc agere. Quando enim res litigiosa per successionem ad heredes peruenient, non debet alienatio intelligi earum inter coheredes divisio. Et hoc autem præfenti nostra legi determinamus, vt si contigerit unū pro tali causa litigantem, ab humano confortio recedentem, per ultimam voluntatem res aliquas de quibus dominij dubitatio vertitur, legati nomine cuiuscumque reliquerent: si quidem heres judiciali sententia dominus earum fuerit determinatus, tunc legatarius quod ei reliquum est, modis omnibus convegetur. Si vero heres in iudicio vixit exsisterit, non habeat legatarius licentiam: aliam rem pro codem legato heredem exigere: quoniam sciens testator rem litigiosam esse, licet euuentum legatario dereliquerit. Vnde danus licentiam legatario (si huc prædicti sibi putauerit) licet participem fieri ne aliquam fornicem negligiat, seu præditionem heredi possit obiciere. Ab hoc autem litigiosi vocabulo hypothecas separari decernimus, & in his hanc distinctionem tenere: ve si quidem speciales res mobiles, vel immobiles, aut se mouentes nominari fuerint hypothecæ supposita, licet quidem debitor ea, cui & quandoque ad voluntari vendere: sic tamen, vt ex pretio earum vsque ad debiti quantitatē satisfaciat creditori. Si autem debitor non fecerit, danus licentiam creditori, qui rem videtur suppositam habere, candem rem vindicare, donec ei satis pro debito fiat. Hoc autem præcipimus obseruari, si non forte antea aut per generalē aut per speciale nominatio hypothecā eadem res aliis fugit creditoribus obligata, tunc enim secundum faerarum nostrarum legum tenorem, temporum priuilegia uniusque creditorum seruari decernimus. Ex quo iam claret quod generales hypothecas multo magis litigiosi vocabulo nolumus contineri: sed earum actiones secundum veterum legum constituta examinari, & inde viam præcipimus obtinere. Et hæc quidem de litigiosis, & speciali necnon generali hypotheca disolutus, vt iam nulla de his in iudicis dubitatio generetur, sed secundum distinctionem huiusmodi certamina terminentur.

*D*e causisque anteriores citationem præla-
ti debet ab auctore.

C A P. II.

AD excludendas autem calumniosè mouentium intentiones, & executorum fraudes, aliud inuenit prouidentia nostra remedium. Sanctius enim omnes iudices, si quando aliquos teneri vel amoeriri voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus adiungere: vt non aliter conventionalis libelli pulsatis porrigitur, aut sporulis executoribus dentur, nisi prius & in libello aucto per se aut per tabularios subscriptis: & adis interuenientibus fidei iussum idoneum periculio competentis officij præfiterit, consuetum quod usque ad finem litis permaneat, & suas intentiones aut per se aut per legitimū procuratorem exerceat: & si postea fuerit approbatus iniuste item mōisse sumptuum & expensarum nomine decimam partem eius quantitatē que in libello contineatur, pullato restituit. Si autem dixerit non valere fidei iussum dare: tunc apud iudicem à quo causa examinanda est, & sanctis propositis euangelii per se

eramentum hoc ipsum affirmet, & sic iuratoriam cautionem exponat, & per eam huc quæ superius dicta sunt, proficeretur. ¶ Si vero non has omnia quæ prædictis, secundum antè latum modum præcillerent, nullatenus pulsatum responsum facere executori conceditur, nam si citra memoriam dispositionem, aut aliquis iudicium, aut officium eius, vel quilibet executor negotio aliquem eius denariorum librarum auri peccatum sustinet, ipse autem executor negotio & confitacionem suæ substantiam patetur, & exilio quinquennali damnabitur: pena videlicet ex hac lege competente, periculo viri magnis pro tempore comitis rerum priuarum exigenda, & nostri filii iuribus inferenda. Omne autem dispendium quod pulsatus ex hac conventione præter tenorem non permanenter factum perpessus fuerit, ex peccatis subfictâ pulsato refaciatur periculo iudicis, cuius ab executori detenus est, necnon & officiis quod eius iussionibus obsecundat, vt vndique nostro imperio supererna maiestate ac diuinitate creditis pro sua indemnitate latentur. Causas vero quæ ex consensu veriusque partis in iudicio mouentur, à pena huia constitutionis liberas esse decernimus: & sicut alii nostris continetur constitutionibus, terminari.

Vt post annum & tria edicta in ultima constitucionis sententia firatur.

C A P. III.

OMNEM VERD causarum finem volentes celeriter peruenire, illorum malignitatibus obviamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autem usque ad finem exercere iudicium, dicentes legem esse, quæ decernit neminem actiones suas exercere nolet compellere. Et hanc igitur præ uitatem extinguere festinantes, subvenimus memoria legi auxilio non eos ut, qui contra aliquem suas proposuerint actiones, sive per iudicariam conventionem, sive per preces principi oblatias, & iudicii insinuas, vel sub legitimi iudicis coprias examine. Inimicis enim agere recusat, qui paratus adversarii sumi ad iudicium vocavit: cum excusatio huc pulsata magis quam actori conueniat. Quonibet fancimus actorem excepimus negotium usque ad finem litis exercere. Si vero causam prosequi distulerit, damus pulsato licentiam, iudicem apud quem lis copia est postulandi: vt ab eodem iudice actor ad iudicium aut per se aut per legitimum procuratorem venire monatur: & si hoc minime fecerit, propositis tribus vocetur edictis: unaquaque cautione non minus quam triginta dierum spacio concludenda. Iubemus enim ordinarios iudices non solum præconum vocibus, sed etiam edictis propositis quamcumque litigatorum partem absentem in iudicium vocare. Vocem enim præconum pauci possunt, qui presentes inveniuntur, audire: edicta vero per multis dies sic posita possunt penè omnes agnoscere. Aliis autem omnibus iudicibus qui per imperiale iussionem causas examinant, ex præsentis lege permittimus partes quæ in iudicio non permanent, propositis editiis vocare, ne causa infinita permaneat.

¶ Si vero apud iudicem initium lis non accepterit, sed tantum conventionali libello quicunque pulsatus est, aut precibus nostris oblatis elementiz: iusso nostra super hoc prolatas, sive scriptis, sive mandata iudicis fuerit intimata, & ea aduersario per eum cognita: etiam sic libet pulsato ire ad competentem iudicem, & per eum suum aduersarii simili modo vocare: vt si quidem sui presentiam actor fecerit, causa secundum legum ordinem examinata siveum legitimum sortiatur.

¶ Si vero propositis editis vocatus ad iudicium venire, & suas intentiones aut per se aut per legitimum (sicut dictum est) procuratorem propo-

nere noluerit: tunc & aliud viuis anni spaciū ei concedimus: intra quod nisi suam intentionem erit prosecutus, damus licentiam iudicis, & absente aduersario, partis permanentis allegationes secundum nostras leges examinare: & veritate subtilius requisita, legitimam proferre sententiam. Si vero intra prædictum anni spatium venerit, sive intentiones exercere voluerit: subvenimus iudicem modis omnibus expensas vel sumptus quos proper item pulsatus permanens in iudicio sustinerit, ante omnia exigere actorem, & pulsato dare: & sic adorem permanere, donec causa finem secundum leges accipiat. Nam si tanquam venuerit, & expensis sive sumptibus datis solum annale tempus interrumpere voluerit, & iterum à iudicio recedens, usque ad exitum causa non permanenter subvenimus eum post prædictas edictorum & analisis spacijs observationes ab omni cädere actione quam sibi competere contra pulsatum existimat. Detractionis namque dolor eius agnoscat, qui interrumpit iterum litem deseruit, quām qui semel acceptam dereliquit. Legis autem priuilegio, quæ noletibus non imponit necessitatem proprias actiones mouere, illis tantummodo vii concedimus, qui nullam secundum prædictos modos aduersario mouerent quæsiōem.

E P I L O G U S.

Hac autem omnia obtinere decernimus in causis quæ necedum vel iudiciali sententia, vel amicabili conventione, vel alia iuri cognita decisio ne finita sunt, Theodore parens charissime, aque amansissime. Illustris itaque magnifica auctoritas tua præsentem nostrum numini legem in perpetuo valitum, editis in hac regia rite propositis, & præceptionibus in vniuersi provinciali sub tua constitutis iurisdictione directis faciat manifestatio ne omnes ea quæ pro virilate eorum sanctim, à eisdem cognoscant. Dat. IIII. Idus Septemb. Constantino. Imperij D. Iustiniani PP. A. anno xv. Basilio v. C. Coss.

*IN MEDIO LITIS NON FIERI
sacras formæ, aut sacras iussiones: sed
secundum antiquas leges generales lites decidi.*

T I T. X I I I.

N O V E L L A C O N S T I T. C X I I I.

*Imperator Iustinianus Augusti Theodozo facitum
prætorum prefatis.*

P R A E F A T I O.

OMNIA SECUNDUM nostras leges agi volentes, & omnia virtutem seruari studentes, perspicimus præsentem scribere legem ad ipsarum legum observationem. Agnouimus enim quoniam quidam iudicibus eis qui causas dicunt, tergiversari, & celare sive festinantes, dilationes, excusante se frequenter, dicentes quod sacra formæ aut sacra iussiones aut dispositiones speciabilium nostrorum referendariorum insinuatae sint, tanquam disponentes quemadmodum oporteat negotium examinari aut iudicari.

C A P. I.

ET propterea fancimus, vt dum lis examinatur, sive in peculiariis, sive in criminalibus, aut aliis quibuscumque emergentibus causis apud iudices, sive hic, sive in provinciis, neque pragmatum typum, neque aliam præscriptionem, neque sacram nostram qualibet ex scripto, aut non scripto iussionem aut dispositionem in hac regia clitate speciabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cuiuslibet, disponentem eos quomodo decet.

decet inchoatum examinare aut indicare negotium: insinuare iudicantibus, aut insinuata valeare: sed secundum generales nostras leges causas examinari & decidi. Quod enim in legum postulum est potestate, non egebis aliqua extrinsecus dispositione. Si quid enim ad nos negotium, apud iudicem sam dictum, aut antequam hoc principium sumat, perspicimus nos hoc per proprium nostrum iudicium disponere & dicere: hoc nequaquam alterius iudicis egebis iudicio. Sicut enim à nobis per sacrum (sicut dictum est) iudicium disposita, aut decisa, non egebunt aliorum examinationes, aut iudiciorum, aut retractationis aliqua: si nos quisbus Deus sancti poteat donauit si aliquod iudicium in quolibet negotio proulerimus, non alij iudicii hoc committimus sive per formas, sive per dispositiones speciabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cuiuslibet, quomodo conuenientem namque dolor eius agnoscat, qui interrumpit iterum litem deseruit, quām qui semel acceptam dereliquit. Legis autem priuilegio, quæ noletibus non imponit necessitatem proprias actiones mouere, illis tantummodo vii concedimus, qui nullam secundum prædictos modos aduersario mouerent quæsiōem.

C A P. III.

VT autem omnes nostri subiecti, & maxime qui litibus alteratur, nostram, pro se nouerint prouidentiam, & nullus habeat sacra nostram circumveniat legem, neque ignorantiam in ea proposat: fancimus in vnoquoque negotio iustitia apud iudicem accipere ex procedenti mox, & ante ipsam personarum firmationem inscribi eam, & monumentorum fieri pariem. Sic enim gestis praesulgenis prohibebit ea qua prater eius virtutem tentantur circa eam, & circa ipsam forsitan personarum firmationem: & prævaricari eam, nescitibus per multa interquinata reprobabit à talibus eos præsumptionibus, & propriis tempus non sinecure poni possit. Vi enim iniuriam simul & iniustitiam per omnia expellamus: propterem præsentem pavimus legem, vndeque eam, & per eam alias causas & incertitudinem custodiemus recipiebilez leges, secundum quas & nos ipsi imperium, quod Deo dante suscepimus, custodire, non tamque rem publicam ab his legibus muniri semper optamus.

E P I L O G U S.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celitudo seruare quidem studeas: omnibus autem palam facias, proponebas quidem eam in hac felicissima ciuitate, præceptis autem solenibus vtiens ad prouinciarum præfides: vi omnes homines sciant eam quam super eos habemus prouidentiam. Datum x. Kalen. Decemb. CP. DN. Iustin. PP. Augusto, anno xv. Basilio v. C. Coss.

*V T D I V I N A E I V S S I O N E S S V B
subscriptionem habeant glorioissimi
quæstoris.*

T I T. X V.

N O V E L L A C O N S T I T. C X I I I.

*Imper. Iustinianus Augusti Theodozo facitum
prætorum prefatis.*

P R A E F A T I O.

NOSTRÆ serenitati sollicitudo remedis inulgatur subiectorum, nec cessamus inquirere si quid sit in nostra republica corrindū. ideo namque voluntarios labores appetimus, ut quiete alii preparemus. Vnde ad vniuersorum utilitatem pertinere perfeliximus, si sacras etiam iussiones quæ competenti iubemus cautela procedere, ne aliquibus licet eas pro sua voluntate proficeret.

C A P. I.

Super hoc autem & illud iudices nos opus est, quia competit ei eos & quæ adhuc & nunc mouent quæstiones, secundum generales determinate leges, vel si quispiam præcessit imperatores sanctiones disponentes iudicantis examinationem, aut sententiam, ei enim qui tale aliquid imperavit iam, sententiamque definitiū nondum promeruit, nihil ex his quæ impetravit, prodest voluntus. Si enim semel peruenit sententia definitiū data: nequaquam hanc ex nostra hac permutari lege iubemus: sicut appellatio subsecuta sit, aut retractationis est aliqua species contra sententiam. Eam autem iussionem quæ non disponit quidem iudicantem, aut iudicare futurum, quomodo operat quæstionem fieri: aut iudicium inferi: causam vero fini studiose tradi legitimo vult: aut auctorum imponit editionem, aut iudicem cogit, legitimam proferre sententiam, aut simul alium iudicem secundum nostras præstitutas leges & fieri, & valere & scriptio, & sine scriptura non prohibemus.

NAM præsentí legi decernimus, nullam diuinam iussionem neque per viri magnifici quæstoriis adiutores, neque per aliam cuiuslibet militiae, aut dignitatis aut officiis personam, cuiusque iudicis, & quæstoriis annoatio subiecta non fuerit, qua continetur & inter quos, & ad quem iudicem, vel per quam fuerit directa persona: quatenus omni posibili ambiguitye submotu, nulla cuiuslibet excusationis reliquerat occasio scientibus iudicibus vel administratoribus vniuersis, quod si in quolibet negotio sacra suscepimus iussionem, nisi cuiusque viri magnifici sententia fuerit subiecta annoatio, multa viginti librarum auri, & officium eorum simili pena plectetur: quibus iubemus, si qua talis iusso ad eos peruenire, mox ad prædictum virum magnificum quæstorem referre, aut cum illo qui huc ingreditur, destinare: vt ea cum vindicta procedat, quam in falsarios iura

nostra constituerunt, Theodore parens charissime, atque amantissime.

E P I L O G V S.

¶ Quam legem perpetuam valitaram celsitudine sua ad viuorum faciat peruenire notitiam.

Eiusdem breui argumentum.

Omnis sacra iusso questoris subscriptionem habet: & quibus de rebus publice qualiter judicem de manifestator. Non repugnat quod iubetur, omne principis rescriptum principis manu omnino subsignari debere. Nam præsens constitutio non tollit & abrogat quod in Codice dictum est, sed addit quod hic statuit, videlicet quæ à principe subsignari non oportet.

V T C V M D E A P P E L L A T I O N E cognoscitur, secundum illas leges debet iudicari, quæ tempore latæ sententie obtinebantur, non secundum eas quæ postea promulgata sunt: & de alijs capitulis.

T I T . X V I .

N O V E L L A C O N S T I T . C X V .

1. Usq; cum de appellatio*nibus*, & iuris*titutis*, & vel*lata*, & iudicium cognoscitur, secundum illas leges contraria*re* defidantur, quæ tempore latæ sententie obtinebantur, non poetae promulgata sunt.

2. Si altera litigantium pars renunciatur se allegationibus consonantem fore, altera vero difficit, quasi non consentia, index dabo vnius, & item alterius, & scilicet mensis dilationem, his autem præteritis, non amplius expectari, sed profero sententiam.

3. Que causa iuris*titutis* rationabiliter filii eibis possumus à parentibus.

4. Quæ rufum causa iuris*titutis* rationabiliter possumus parentibus ab eis à filiis.

5. Ut legato*s* & qui genere illis proximi sunt, nulla de causa iuris*titutis* item prebenduntur, & ceterisque in iis.

6. De confituta pecunia obligatione & functionibus, si quis ita pecuniam constitutus au*spic*te*re*at, satis tibi faciat, aut satis tibi faciat à me, aut hoc, ut ille: satis tibi sibi fit à me, aut hoc, ut ille.

Imper. Justin. Augst. Theodore Orientalium factum prætorianum prefetto.

P R A E F A T I O .

Deuent ad scientiam nostram serenitatis, quod cum inter Eu& Bathium virum reverendissimum Tholozon ciuitatis episcopum, & Pittum diaconum ecclesie Thelmissensis, fuerit causa commota, processit à rectore prouincie definitiva sententia, contra quam appellatio est porrecta. Judices igitur apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes, ad nostram clementiam retulerunt, an secundum leges quæ obtinebant quando processit definitiva sententia, an secundum tenorem illius legis quæ post definitiuan sententiam à nobis promulgata est, eandem causam examinare deberent. Nos itaque iustum esse perpexit, secundum leges quæ obtinebant tempore latæ sententie prædictam appellacionis causam examinari, & terminum secundum ipsas accipere. Prævidimus autem & post hanc si quandocunque dubitatio talis emerget, etiam simili ordine terminare.

Prae*causa* appellacionis dissimilans ex illi legibus quæ tempore latæ sententie obtinebantur.

C A P . I .

Iudeac sancimus, si quando de aliqua causa processerit definitua sententia, & propositio fuerit subsecuta appellationis examinatores se-

De his qui post renunciationem adiutoriarum se allegaveri habere dicuntur.

C A P . II .

¶ Ed & hoc præsenti addimus sanctioni. Quia Inter litigantes aliquando contingit vna quidem partem suis allegationibus renunciare, aliam vero scientiam se malas causas habere, post cognitione certamina, & dilaciones, quæ postulationum causa leges concedunt, nolle conseruare allegationes sibi sufficere, ne cito cause qualitas agnoscatur iubemus, vt, quando vna pars allegationibus renunciaverit, alia vero pars dixerit se habere aliquid quod proponat: iudex negotio modis omnibus, eam partem quæ virut dilatione: compellat intra triginta dies postquam altera pars renunciaverit, quicquid velit, sine aliqua intermissione proponeat: quod si non fecerit, tunc ad eius malitiam convincendam alius vnu mensis indulgetur à iudice. Si vero & sic distulerit, alterius vnu mensis eius dilatio præbeatur ita vt vñque ad prædictos tres menses quos litigatoribus protrahentibus concessimus, non propositur allegationes: tunc cognitor causa non amplius expectari, modis omnibus proferat sententiam legibus consonantem: vel si voluerit, referante litigatoribus male certantibus lieget, cauſarum exitum ultra protrahere.

Quæ sunt iuste exhereditationis liberum causa.

C A P . III .

Aliud quoque capitulum præsenti legi addendum est perspicuum. Sancimus igitur non licere penitus patri vel matri, aut vel avi, præuo vel præuo suum filium vel filiam, vel ceteros liberos præterire, aut exhereder in suo facere testamento, nec si per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicomissum, vel alium quemcumque modum eis dederit legibus debitum posteriorē: nisi forsan probabuntur ingrat: & ipsa nominatiu ingratitudinis cauſas parentes suis inferuerint testamento. Sed quia causa ex quibus ingratiliberi debeat iudicari, in diversis legibus dispersas, & non aperiū declaratas inuenimus: quarum aliquæ nec dignæ nobis ad ingratitudinem vñ sunt aliquæ quæ vero cum essent alij, prætermis sunt deo necessarium esse perspicuum, eas nominatiū præsenti lege comprehendere: præter ipsas nulli licet ex alia lege ingratitudinis cauſas opponere, nisi quæ in huius constitutio*nibus* serie continentur. Caufas autem iustas ingratitudinis has esse decernimus. 1. Si quis parentibus suis manus inulevit. 2. Si grauem & in honestam iniuriam eis inficerit. 3. Si eos in criminalibus cauſis accusaverit, quæ non sunt aduersus principem, sive rem publicam. 4. Si cum maleficis hominibus vel maleficis veretur. 5. Vel vita parentū suorum per venenum, aut alio modo insidiari tentaverit. 6. Si nouerit suz, aut concubina patris, filius sese immiscuerit. 7. Si delator contra parentes filius exierit, & per suam delationē grauia eos dispendia fecerit sustinere. 8. Si quelibet de prædictis parentibus inclusum esse contigerit, & liber qui possunt ab intestato ad eius successione veni-

re, penitus ab eo vel vñus ex his in sua eum noluerit, & alius qui ad eius hereditatem vocati sunt, eum redimere non festinaverit, in captiuitate defonsus fuerit: nullus ex his qui neglexerit, ad hereditatem eius pervenient, licet ante captiuitatē testamentum forsan ab eo suillet, coscriptum, in quo memoratas personas scripti heredes: sed haecque institutione hereditum infraferat, & ceteris testamenti capitulo*s* in suo robre permanentibus, substantia talium personariorum similis modo ecclesis civitatum ex quibus orti sunt, applicetur, & nullis alius causis quam in captiuorum redemptiōnibus expendatur: vt unde illi a suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa pliissima subleveatur. Hoc eodem obseruando & si aliam extraneam personam ante captiuitatē scripti heredes, & illa sciens se ab eo heredem scriptam, sum redimere à captiuitate neglexerit. Hanc autem poenam contra illos valere iubemus, qui octauum & decimum sus*titutis* annum compleuerint.

In huiusmodi vero causis quando pro captiuorum redemptio necessarium fuerit dare pecunias: si quis proprias p*ecunias* s*unt* non habuerit, licentia erit ei, si memorias sit æx*piare*, mutuandi pecunias & res mobiles vel immobiles suppōndi, s*unt* propriæ ipsius sint, s*unt* illius qui in captiuitate deveniunt: quoniam in prædictis omnibus quo pro captiuorum redemptione data vel expesa probabuntur, contractus huiusmodi tanquam à persona sua potestatis & legitimi*titutis* actus factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis qui cum huiusmodi personis in memoratis causis quo prædictum est modo contrarerint, prauidicio generando necessitatem scilicet habente coqui ex captiuitate redierit, tales contractus ratos habere & eis tanquam suis debitis obligari.

10. Si præter voluntatem parentum inter arenas vel mitos sese filii sociauerit, & in hac professione permaneant: nisi forsan etiam parentes ciuidem professionis fuerint.

11. Si alius ex prædictis parentibus volenter vel nepoti maritum dare, & dotem secundum vires substantia suz pro ea prestare, illa non consenserit, sed luxuriosam degere vitam elegerit. Si vero vñque ad vigintiquatre annorum ætatem peruenient filii, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsan ex hoc conigerit in suum corpus eam peccare, aut sine consensu parentum marito, s*unt* liberato tamen coniungere: hoc ad ingratiudinem filii nolumus imputari: quia nosa culpas sed parentum id commissio cognoscitur.

12. Si quis de prædictis parentibus furiosus fuerit, & eius liberis, vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus alij eius cognati, qui ab intestato ad eius hereditatem vocantur, obsequium ei & eorum competentem non præbuerint: si quidem à tali sanau: fuerit infirmitate, erit ei potestas virum velit negligenter filium vel filios, aut cognatos inigratibus vel in gratus in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extra nos aliquis viderit à suis neglectum liberis vel cognatis, aut alius ab eo scripti hereditibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiam attestacionem eis qui ab intestato, vel ex testamento iam facto ad furiosi hereditatem vocantur, scriptis dirigere, vt cum procurare festinent. Si autem post huiusmodi attestacionem neglexerint, & extraneus in suam dominum furiosum suscepimus sumptibus propriis vñque ad finem, ita ipsius procurasse monstratus fuerit: cum qui obsequium ac diligenciam furioso exhibuit, licet extraneus sit, ad eius successum peruenire decernimus, evacuata institutione eorum, vñpote indignorum, qui furioso (sic diximus) curam præbuerit neglexerint: ita tamen, vt cetera testamenti capitulo*s* in sua maneat firmata.

13. Si vñus de prædictis parentibus in captiuitate detineri contigerit, & eius liberis, s*unt* omnes, s*unt* vñus non festinaverint eum redimere: si quidem valuerit calamitatem captiuitatē euadere: in eius sit potestate, virtus hanc causam ingratitudinis testamentum suo velit adscrivere. Si autem per liberorum negligenciam vel contemptum non fuerit liberatus & in captiuitate detinserit illos ad successionem venire non patimur: quia festinaverint eum redemptiōnem citius procurare: sed omnibus liberis in hoc negligentibus res uniuersas ab eodem relatis, ecclesias ciuitatis ex qua oritur, applicari, inueniatur. sc. sub publica attestacione celebrando: ne quid ex eius facultatis pereat: ita vt quicquid exinde ad ecclesiam peruenierit, captiuorum redemptiōni proficiat. Sed huc quidem quantum ad personas dictas sunt quæ exherere non licet nisi in gratitudinis cauſas vñque approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generali legem promulgandam hac præfens causa noscitur obvulisse. Sed valuersaliter iubemus, vt si ille qui in captiu-

recette 115e cap. 3.
Suivant en force les dispositions
de cette constitution.
Les paroissiens devant l'institution nommée
mentent devant une juste cause.
avec une déclaration marquée par
la croix. Les ordonnances de nos rois
notamment celle de 1550. et 1560. ont
ajouté celle où les paroissiens mar-
quent la consternation de leurs parents,
avant d'avoir atteint l'âge où il peuvent
requerer ces entourages.
La juridiction est supérieure sur toutes
ces personnes à la fideicommission universelle
selon l'autorité de l'église universelle
et de l'ordre des ecclésiastiques
qui sont l'affirmative s'appuyant de la
Loi 36 au Code de droit canonique.
Ainsi il est dit que la croix
représente le Christ. Les autres sont
qui suivent la disposition prescrite
de la croix de l'église canonique.
C'est à ce qu'il a été fait
des donations de l'ordre et qui réau-
toient des intitulés pour assurer
satisfaire le testament.

& ab eccl^{is} catholica communione alieni intenti fuerint, alii autem proplacqui agnati vel cognati religionem catholicam colentes, & communicatores esse fuerint approbatos eos liberi hereticis anteponi, & eorum hereditati succedere. Si vero liberi & propinquai agnati vel cognati ab orthodoxa religione communione sunt extraneiunc si quidem schema clericorum parentes eorum habuerint ad ecclesiastiam ciuitatem vbi domicilium habebant, re: eorum volumen pertinere: ita si eccl^{is}iaficiit intra amplexum spaciū huiusmodi personarum viadicare res neglexerint, eorum dominium nostri filii iuribus vindicetur. Si autem laici sunt, sine aliqua distinctione substantiarum eorum ad res priuatas nosfimiliter peruenire facilius. Quis obtinere decernimus etiam si testamento non facto tales personae decesserint: omnibus qui contra ceteros hereticos in aliis constitutionibus dissident sunt, & contra Nestorianos & Acocephalos, & alios omnes qui catholicae ecclesie in qua predicuntur quoniam synodi, & patriarchae recitantur, & communiantur, & successiones eorum similiiter obseruantur. Si enim pro causis corporalibus cogitamus: quanto magis pro animarum salute prouidentia est nostra sollicitudinis adhibenda? Siue igitur omnes minoratas ingratitudinis causas, siue certas ex his, siue vnam qualibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti heredes nominatae vel nominatis causas, & vnam ex his veram esse monstrauerint: testamentum suam habere firmate decernimus. Si autem haec obseruaria non fuerint nullum ex hisius testamentum quantum ad institutionem heredum habere sanctius: sed recesso testamento, eis qui ab intestato ad hereditatem defunctorum vocantur, res eius dari disponimus: legales videlicet fideicommissis & libertibus & iurorum donationibus, seu aliis capitulis, siue superioris dictum est, siue obtrinibus firmatum. Si quid autem pro legitime sive fideicommissis & libertibus, & iurorum donationibus, aut quibuslibet aliis capitulis, in aliis legibus invenientur fuerit huic constitutioni contrarium: hoc nullo modo voluntus obseruere. Et haec quidem exhereditationis auctoritate praecepimus: quantum ad ingratitudinis causas contra predictas personas statuendae sunt: si quod autem ex his inter erimina reputantur, earum auctoritas etiam alias peccatas sentiantur legibus definitas.

Ut non liceat creditori heredes defuncti pro debito molestare ante novem dies.

CAP. V.

Hec autem disposuimus, ut & parentes & filios testatorum iniuria liberos reddamus. Ceterum si qui heredes fuerint nominati etiam si certis rebus iusti fuerint esse contenti, hoc casu testamentum quidem nullatenus solui precipimus: quicquid autem minus eis legitima portio reliatum est, hoc secundum nostras alias leges ab hereditibus ingeri. Sola enim est nostra sententia intentio, a parentibus & liberis iniuriarum præteritionis & exhereditationis auctoritate. Considerare namque debent parentes, quia & ipsi filii fuerint, & cedem a suis parentibus sperauerunt. Et similiter qui nunc filii sunt, debent studere parentum animos sanare: quia & ipsi parentes fieri desiderant, & a suis filiis optant honorari. Unde & constat ad viri sui partis uillitatem atque cautelam, præsestat legem suisse prolatam: quam ex hac occasione promulgandam esse perspeximus. In aliquo autem negotio disceptantes, inuenimus Pulcherianum filiam gratam quidem à sua genitrici suisse distata, exhereditata autem testamento nominatam tam in paternis quam in maternis facultatibus, & talem quidem scripturam, quia dolo eam & machinatione quorundam compositam suisse compemimus, nullo modo perspicimus obtinere: filiam autem hereditem patris ac matris iussimus fieri sententia & in scriptis prolatum super hac causa nostrum manifestat arbitrium. **I** Si Meminimus insuper legem à nobis suisse prolatam, per quam iussimus nulli penitus esse licentiam corpora defunctorum debiti gratia desinere, aut impedimentum eorum facere sepulcrum. Sed in presenti quendam cognovimus, cuiusdam mortui genitorem à sepultura sui filii redirentem, nomine debiti tenuisse: id est que pium & humanum esse perspicimus talem crudelitatem.

*L*ege finit infra causa parentum exhereditationis.

CAP. IIII

IVsum autem perspeximus imus & contrario de liberorum testamento haec eadem cum aliqua distinctione disponere. Sancimus itaque non licere liberis parentes suis præterire, aut quolibet modo à rebus propriis, in quibus habent testamti licentiam, eos omnino alienare: nisi causas quas enumeravimus in suis testamento specialiter nominauerint. Has autem esse decernimus.

2 Si parentes ad interitum vite liberos suis tradiderint: circa causam tamen quia ad maiorem pertinet cognoscitur.

3 Si venient aut maleficis, aut alio modo parentes filiorum vite infideli probabuntur.

3 Si pater nurui fuz, aut concubine filii sui feliciter immiscuerit.

4 Si parentes filios suis testamento condere prohibuerint in rebus in quibus habent testamti licentiam: omnibus videlicet in huiusmodi testatorum prohibitione seruandis, quae in parentum persona distinctius.

5 Si contigerit autem virum uxori fuz ad interitum, aut alienationem mentis dare venenum, qui exorem marito, vel alii modo alterius vite alterius infideli: tale quidem viro publicum crimem constituum, secundum leges examinari, & vindicari legi clementiam promotri decernimus: liberis autem eis licentiam, nihil in suis testamento de facultatibus suis illi persona relinqueret, quae sole fecerit noscitur commissio. **6** Si liberis, vel

vno ex his in sutoro constituto, parentes eos curare neglexerint: omnia & hic obseruari precipimus, quae de parentibus surios superius dispositum.

7 His casibus etiam cladem capiuitatis ad iungimus: in qua si liberos desiner, & per parentum contemptum vel negligentiā non redemptos, ab hac luce transire contigerit, nullatenus eorum parentes ad facultates peruercentur liberorum, de quibus filii testari poterant: sed omnia in hoc quoque capitulo seruentur, quae & de parentibus vel cognatis aquae agnatis qui ab intestato ad talium personarum iura vogantur, aut de extraneis scriptis hereditibus supra censimus.

8 Si quis de predictis liberis orthodoxis constitutis fererit suum parentem vel parentes non esse catholicos fidei: huc & in corum persona tenere,

9 Si tales igitur causas, vel certas, aut vnam ex his liberi suis testamentis inscripserint, & scripti ab eisdes heredes, aut omnes, aut certas, aut vnam ex his probauerint: testamentum in sua firmitate nonne precipimus. Si autem haec omnia non fuerint obseruata, nullam vnam huiusmodi testamentum quantum ad institutionem heredum habere sanctius: sed recesso testamento, eis qui ab intestato ad hereditatem defunctorum vocantur, res eius dari disponimus: legales videlicet vel fideicommissis & libertibus & iurorum donationibus, seu aliis capitulis, siue superioris dictum est, siue obtrinibus firmatum. Si quid autem pro legitime sive fideicommissis & libertibus, & iurorum donationibus, aut quibuslibet aliis capitulis, in aliis legibus invenientur fieri exhauditum: hoc nullo modo voluntus obseruere. Et haec quidem exhereditationis auctoritate præcepimus: quantum ad ingratitudinis causas contra predictas personas statuendae sunt: si quod autem ex his inter erimina reputantur, earum auctoritas etiam alias peccatas sentiantur legibus definitas.

crudelitatem haec lege piissima coercere. Sancimus itaq; nulli penitus esse licentia, aut heredes, aut parentes, aut liberos, aut coniugis, aut agnatos, vel cognatos, aut alios affines eius, aut fiduciatores ante novem diecum spaciū, in quibus videntur lugere, coparenti, aut quocunque modo inquietandi, aut aliquam admonitionem eis ostendendi, aut in iudicium eos vocandi, sine debiti gratia quod ad fundo defecundit, siue alterius cuiuscumque cause nomine ad membra personas specialiter peruenientis. Si vero intra nouem diecum spaciū aliquis aulus fuerit qualibet praedicatio, personis aut aliquam cautionem seu promissioem vel bideiussionem exigere ab ea: haec omnia invalida esse decernimus. Post novem autem diecum excusum, si quis contra tales personas aliquas habere putauerit actiones: eas secundum leges exercet, nullo videlicet præjudicio arbitrios ex hoc intervallo circa tempore praefectionem, sive in alia quacumque legitima allegatione penitus generaliter.

De constituta pecunia.

CAP. VI.

Ad hoc aliud capitulum ad pecunias constitutio nem seu promissionem respiciens, haec lege prævidimus debere. Sancimus igitur, si quando aliquis aut pro se, aut pro alia persona pecuniam constitutio, vel spoderit, dicens forte cuicunque, **S**atis ibi facio: eum in quantitate quam dixit, modis omnibus obligari, atque promissionem seu sponsionem suam adimplere, & debitum compelli perfolere. Si quis autem dixerit, Fieri tibi satis à me, & ab illo, & illo illis quidem quo non inuenitur, non consequentibus, nullum ex tali voce fieri præiudicium: sed nec ipsum qui hoc dixerit, pro illis per longe quas nominavit, aliquam exactionem sustinere: pro se autem, quod secundum legem debere monstrauit, sive rata tantum portione perfolere. Si autem dixerit, Fieri tibi satis aut à me, aut ab illo & illo: tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri præiudicium: ipsum autem qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persolueret. Si quis autem dixerit, Fieri tibi satis: euinali verbo, vi impersoliter dico, tanquam si nihil promiserit, ita ab omni exactione liberum seruari. Si quod autem contra nominatas personas putauerit fieri actionem competere: secundum leges aduersus eos propondere, & legis auxilio perpetrari.

EPILOGVS.

Tunc haec autem obtinere sanctius in causis omnibus que nondum judiciali sententia, vel amicabili conventione sivez sunt, parentis charissime atque amissimae, Celsitudi, itaque tua præsentem nostri munis generalem constitutionem edidisti, quidem in hac regia civitate more solito proponendis, præceptionibus autem ad prouinciarum rectores dirigendis, ad omnium notitiam facias peruenire. Dat, Kal. Feb. CP. Domini Iustini. PP. Aug. anno xv. Basilio v.c. Conf.

VT NE QVE MILES NE QVE FOR

deratus obserueretur domui priuatae, aut

possessioni alicuius.

TIT. XVII.

NOVELLA CONSTIT. CXVI.

Imp. Iustini. Augst. Theodo. Oritalium prætorum pref.
Orientalium prætoriorum.

PRAEFATIO.

Diversis capitulis ad nos relatis, necessarium esse

perspicimus generali hac lege disponere.

Ei qui filium sa. heredem insisterint, ut pater ipse

rum fructum hereditatis non habeat.

CAP. I.

Sancimus igitur, licentiam esse & mari & a-

vix, alisque parentibus postquam reliquerint filii partem nec lege deberunt quod reliquum est sua substantia, sive in solidum voluerint, sive in partem, filio vel filiis nepoti vel nepi, & deinceps descendentes donare, aut etiam per ultimam relinqueret voluntate, sub hac defensione atque conditione, si voinerint, ut pater aut qui omnino eos habet in potestate, in his rebus neque vsum fructum, neque quodlibet penitus habeant patricium. Hoc enim & extraneis relinqueret poterat, unde nulla parentibus viliat nascetur. Hoc itaque non solum parentibus, sed etiam omnibus personas licere pricipimus.

Verò res autem ita relias sive donatas possitis sub potestate personas, si quidem perfecte sint etatis, sive sub potestate sint, licentiam habent, quo voluit modo disponere. Sive etiam minores non per quem perfruerit tellantur, aut donator, hec gubernentur, donec illi quibus donata sunt aut relias, ad perfectam etiam veniant; licentiam habente testatore, vel donatore, & matre & uxore horum quibus res collata sunt, ipsarum rerum si voluerint gubernationem committere, licet in ratis iunctae sint membrorum mulieres, sicut ramen, & ipse huiusmodi gubernationem sibi perferat. Si vero sors eius qui reliquit, aut donat, nullum his dispensatorem ordinaverit, aut ab eo datius huiusmodi gubernationem subire voluerit, aut moriar, antequam illi perfecte sicut etiam inbemus iudicem competentem curatorem sive dignum cum legiuita fideiustione rebus calibus ordinare, qui debet reliquam calibus personas substantiam gubernare atque custodiare, donec illi ad perfectam (sicut dictum est) etiam pertinenter. In illis enim casibus legem que vsum parentibus præbet, volumus curodriri, quibus non inest specialiter huiusmodi conditio.

De eo qui in aliquo instrumento nominatus est filius.

CAP. II.

Ad hoc autem & illud facere perspeximus, ut si quis filium aut filiam habens de libera muliere cum qua nuptiae consistere possunt, dicat in instrumento, sive publica sive propria manu conscripsi, & habente subscriptionem trium testium fide dignorum, sive in testamento sive in gestis monumentorum, hunc aut hanc filium sive filiam, & non adiecerit naturalem huiusmodi filios esse legitimos, & nullam aliam probationem ab eis queri, sed omni frui eos iure quod legitimis filiis nostris conferunt leges: viro ipso patre (sicut dictum est) filios proprios ex vocante, ex hoc enim & cum eorum matre monstratur legiuum habuisse matrimonium: ut neque ab ea pro nuptiarum fide alia probatio requiratur. Si autem pater ex ipsa muliere multos filios habens, vni ex eis testimonium qualibet ex predictis præbuerit modis: sufficere ex eadem muliere natu, ad legitima iura patris testimonium vni datum.

De muliere qua sine dotalibus instrumentum nuptiis.

CAP. III.

Hoc quoque presenti constitutioni perspeximus. **I**nadiendum, ut si quis ex non scripto per affectum nuptialel xorem acceperit, & ex ea filios procreauit, solum autem matrimonio contingat cum aliam, ducere coniugem cum dotalibus instrumentis, & ex ea similiter filios procreare: nullum circa parentem hereditatem, alii filii ex indotata coniuge matris præjudicium fieris, cum alii filii ex secunda nati vixore, quae cum dotalibus instrumentis copiata est, ad patrem etiam illas hereditatem vocari, cum etiam ex solo affectu possit consistere matrimonium, quod similiter valere volumus etiam si prius quidem cum dotalibus instrumentis iungatur aliquis vxori, post etiam vero alteram ducat solo nuptiali affectum.

De nuptiis illiusrum ut cum dotalibus instrumentis sicut.

CAP. IIII.

Via vero legem dudum protulimus iubemus, aut dotalia fieri documenta, aut alias probatiores factas apud ecclœsiæ defensores, per quas duprias competit confirmari, aut certè sacramenta præberi: in presenti perspeximus meliusq; spone re ea que de his pridem sancta sunt. Et propter etiam maxims dignitatibus decoratis, si tamen liberæ sunt, & cum quibus licet nuptias celebrare, nisi dotalia scribantur instrumento: nisi tam aliquis antequam mereretur huiusmodi dignitatibus, ex affectu solo duxit uxorem. Tales enim nuptias ante dignitates factas, & post dignitates, legiūnas manere pricipimus, & ex his non legitimos esse filios. Postquam vero honorari fuerint aliqui huiusmodi dignitatibus non aliter ducere uxores nisi cum dotalibus instrumentis. Hanc autem legis subrationem concedimus subiectis nostris recipibiliis Barbaris, & certe dignitatibus huiusmodi decoratis, ut etiam sub affectu possint ipsi volentes contrahere nuptias. Reliquos autem omnes præter eos qui maximis (sicut dictum est) dignitatibus decoratis sunt, cuiuslibet sive dignitatis, aut militis; aut suis, quae quidem voluerint, aut potuerint, non prohibemus eos cum dotalibus instrumentis ducere uxores. Si autem etiam hoc non custodierint, & ex solo affectu, celebratas nuptias firmas esse "anciamus, & ex eis ratos, legitiros esse filios iubemus.

Verò cum matrimonium si sine dote, & coniuge superficies inops, mortui quartam partem accipiat.

CAP. V.

Via vero legem dudum pusilium pricipitem, ut si quis vixorem aliquando sine dotalibus accepterit, cum affectu solum nuptiali, & hanc sine causa legibus agnita proicerit: accipere eam quartam partem substantia eius: & aliam posthac secundum legem decernentem, si quis in dotalium uxorem per affectum solum acceperit, & vsque ad mortem cum ea viuens, præmoriorum, accipere similiter & eam quartam illius substantia portionem: ita tamen, ut non transcendat hoc centum librarum sura quantitatem: in presenti melius virangle legem dispensantes, sancimus in vitroque eas in talibus matrimonio sicut etiam in aliis, legitimos esse, & ad paternam vocari hereditatem: vxorem autem ex vitroque horum casuum, si quidem vsque ad tres habuerit filios eius vir, sive ex ea sive ex alio matrimonio, quartam partem ex substantia viri accipere. Si autem amplius fuerint filii, tantum in vitroque similiter eas accipere iubemus mulierem, quantum vsque competit filiorum: ita quippe, ut vsum solum in talibus rebus mulier habeat: dominum autem illis filiis seruetur, quas ex ipsis nuptiis habuerit. Si vero talis mulier filios ex eo non habuerit: iubemus etiam dominij iure habere eam res quas ex vi faciatis, ad eam venire per presentem iussimus legem. Quia tamen irrationaliter exclusa est in ipso tempore expulsione partem iubemus accipere, quae continetur haec legem. Virum enim in talibus casibus quartam, secundum priorem nostram legem, ex substantia mulieris accipere, modis omnibus prohibemus.

De Leoniana & Constantiana constitutione.

CAP. VI.

Illio indubitanter obseruando, ut Leonis prie memoria constitutio in omnibus aliis casibus qui non continentur presenti legi, propriam habeat formidem. Constantini vero prie memoria legem ad Gregorium scriptam, & super ea factam interpretationem à Martiano prie memoria per quam mulierum coniunctione (quae Constantini lex abieetas vocavit) ad quodam dignitatibus decoratos prohibeatur: nullo penitus

Ut licet matri & auia, &c.

CAP. VII.

penitus modo valere permittimus: sed licentiam volentibus præbemus (uti quibuslibet magnis dignitatibus decorantur) huiusmodi mulieres cum dotalibus instrumentis subiecte copulare. Reliquo vero circa eos qui maioribus dignitatibus decorati sunt, licentiam habebunt huiusmodi mulieres accipere, sive scripto voluerint, sive solo affectu nuptiali: si tamen liberæ sunt, & cum quibus licet nuptias celebrare.

Sicuto per repudium matrimonio quomodo & apud querilibet aliam.

CAP. VII.

Illud quoque disponendum esse perspeximus: ut si quando inter maritum & vxorem nuptias soli conigerit: ex huiusmodi nati filiis, nullo modo ledicte ex separacione nuptiarum, sed ad parentum hereditatem vocentur, ex patris substantia indubitanter alendij. Et si quidem pater occasionem separationis prebeat, & mater ad secundas non verit nuptias: apud matrem nutritur, expensas parte præbente. Si vero per causam matris intenditur solutio matrimonium: tunc apud patrem maneat filius, & alans. Si autem conigerit patrem quidem minus idoneum esse, matrem vero locupletem: apud eam pauperes filios manere, & ab ea nutriti iubemus. Quicquidam enim filii iuveniles coguntur matrem egentem alere, ita iustum esse decernimus & à matre locupletis filios paci. Quod autem de alenda matre, & filiis indigentibus dehincius, hoc quoque in omnibus ascendentibus descendibutque personis viriusque naturæ valere pricipimus.

De insula dicitur non causa matris permisit.

CAP. VIII.

Via vero plurimas in veteribus & nostris legiibus inuenimus causas, ex quibus facile nuptiarum solutiones sunt, ex causa perspeximus ex his absindere aliquas, quae nobis indigneæ ad solendas nuptias vix sunt: & eas columnmodo nominamus præficiere legi pro quibus rationabiliter potest sive vir sive mulier repudium mittere. Nunc autem causas ex quibus maritus repudium mittere sine periculo potest, & dote vxoris lucrari, seruat in ea dominio ex eodem matrimonio filius aut filiabus, quibus non extantibus, sive etiam proprietate: has esse decernimus. Si contra imperium cogitaribus aliquibus concia est mulier aut etiam viro suo non indicet. Si autem vir hoc à muliere denunciatum tacuerit, liceat mulieri per quancunque personam hoc declarare imperio: ut vir nullam ex haec causa repudiis inueniat occasionem, si de adulterio maritus putauerit posse suā vxorem conuinciri: oportet virum prius inscribere mulierem, aut etiam adulterum: & si huiusmodi accusatio vera est ostendatur, tunc repudio missio habere virum super ante nuptias donationem, etiam dote: ad hoc, si filios non habeat rautuus accipere ex alia vxoris substantia quantum dotis tercia pars esse cognoscitur: ut eius proprietati & dos, & a nobis definita pena applicetur. Si enim filios habuerit ex eodem matrimonio: iubemus etiam dote (secundum quod de hoc censent leges) aliamque mulieris substantiam filii conferuari: & ita adulterum legitime coniunctum, vñà cum uxore puniri: & si quidem habeat vxorem adulterum, accipere eam & dote propriam & proprie nuptias donationem: & si filios habeat, solo vñà mulier fruatur, donationis proprietate secundum leges filii seruanda. Aliam vero mariti substantiam eius filii ex nostra largitate donamus. filii autem non existentibus: antenupialis quidem donationis proprietate, mulieri congerere sanctius: alia vero mar-

285

CAP. X.

ti substantiam omnipotens secundum antiquas applicamus leges. Si quolibet modo mulier vita viri fuerit infidela: aut alii hoc facientibus consentient, viri non indicaverit. Si cu viris extraneis, nolite viris donis manerit: nisi forsan apud propria parentes. Si circensibus, aut theatris, aut amphitheatris interfuerit ad spectandum ignorante aut prohibente viro. Si vero conigerit aliquem: circa unam predictarum causarum, vxorem suam à domo propria expellere, & illa non habens parentes apud possit madere, ex necessitate foris habitet nocte iubemus nullam esse marito licentia propter causam hanc repudium mittere vxori, quod ipse huius rei auctor erit.

Pro insula dicitur causa matris non permisit.

CAP. XI.

Causas autem pro quibus rationabiliter potest & dote recipere, & proprie nuptias donationem exigere, similiter filii seruanda donationis proprietate, aut filii non extantibus, has esse solas disponimus. Si contra imperium aut ipse cogitauerit aliquis ad cogitationibus concus, non indicaverit imperio, aut per se, aut per quancunque personam. Si quilibet modo vir infidela fuerit vita mulieris, aut alii hoc volentibus licens non manifestauerit vxori, & studuerit secundum leges vñcisci. Si maritus vxoris castitati insidiatus, alii etiam eā adulterandam tentaverit tradere. Si vir de adulterio inscriperit vxorem, & adulterio nō probauerit: illi mulieri volenti, etiam pro hac causa repudiū definite viro, & recipere quidem propriam dote, lucrari autem & antenupialem donationem: & pro huiusmodi calunnia, si filios non habuerit ex eodem matrimonio, tantum secundum proprietatem accipere mulierem ex alia viri substantia, quācum antenupialis donationis tercia pars esse cognoscitur. Si autem filios habuerit, iubemus omnem viri substantiam filii conferuari: sicuti manentibus, quae de antenupiali donatione alii legibus continentur: ita tamen, ut etiam, propter illatā adulterij accusationē, & nō probatam, illis quoque maritis subdatur suppliciis, quae efficiuntur mulieris si huiusmodi fuerit accusatio comprobata. Si quidem in sua domo, in qua cum sua coniuge cohabitent, contemnit eam, cum alii inueniantur in ea domo manens: aut in eadem ciuitate degens: in alia domo, cum alia muliere frequenter manere coniunctur: & fēmel & secundo culpatus, aut per suos parentes, aut per mulieris, aut per alias aliquas fidignas personas, huiusmodi luxuria non abstinerit: licet mulieri pro hac causa soluere matrimonium, & recipere datam dote, & antenupialem donationem, & pro tali iniuria terciam partem estimari: quam antenupialis facit donationem, eius substantia percipere: ita tamen, ut si filios habuerit, vñà solo mulier potiatur rerū quae ex antenupiali donatione, & pena tertie portio mariti substantiam accepere, dominio communibus filiis conferando. Si autem filios non habuerit ex eodem matrimonio: habere eam talium rerum etiam proprietatem pricipimus.

Ut non licet consensu manerent dissolue
nisi ex causa probabili.

CAP. XII.

Via vero ex consensu aliqui usque ad presentem alterna matrimonia soluebant, hoc de casero fieri nullo finimus modo, nisi forte quidam castitatis concupiscentia hoc fecerint. Si autem huiusmodi personæ filios habuerint: tam dote quam antenupialis donationem corū filiis conservari disponimus. Si quis autem horum, aut maritus forsitan, aut vxor postquam propter castitatem ex consensu soluerit matrimonium, inueniatur alias cōtra-

De muliere qua sine dotalibus instrumentum nuptiis.

CAP. III.

Hoc quoque presenti constitutioni perspeximus. **I**nadiendum, ut si quis ex non scripto per affectum nuptialel xorem acceperit, & ex ea filios procreauit, solum autem matrimonio contingat cum aliam, ducere coniugem cum dotalibus instrumentis, & ex ea similiter filios procreare: nullum circa parentem hereditatem, alii filii ex indotata coniuge matris præjudicium fieris, cum alii filii ex secunda nati vixore, quae cum dotalibus instrumentis copiata est, ad patrem hereditatem vocari, cum etiam illas hereditatem vocari, cum etiam ex solo affectu possit consistere matrimonium, quod similiter valere volumus etiam si prius quidem cum dotalibus instrumentis iungatur aliquis vxori, post etiam vero alteram ducat solo nuptiali affectum.

hens nuptias, aut luxuriose viuens: iubemus, si quidem (sicut dictum est) filii fuerint ex memorato coniugio, super dotem & propter nuptias donationem, eis tradi & proprietatem pene substantiam illius, quae conuinicitur deliquisse personam. Si vero filii minoris sint, etiam: gubernari eos & paci ab illo patre, qui præcipimus, qui nihil presenti legi contrarium egerit. Si autem anno parentes in huiusmodi vitium incidant, tunc viri, que parentis substantiam filii applicari, dispensatorem autem, si in minori sunt, etiam constituti, ordinari prouidentia competentem iudicis, & aliorum quibus hec ex nostra legibus sunt: omnis. Si autem filii non sint: viri, que parentis substantiam fiscationibus applicari, & eos qui talia deliquerunt, legi imis subdi suppliciis. Alter enim separatio matrimoniorum fieri ex causa, nulla ratione permittimus.

Quod tempore expeditare maritum in expeditione dignum debet mulier.

Quod autem à nobis sanctum est de his qui in expeditiōnib[us] sunt & in militiis, constiuit, h[ab]et milites sibi, que federati, que scholares, que ali[li] quidam sub alia quacunq[ue] militia armata, constiuit: melius ordinare per seipsum & iubemus, quantumcumque annos in expeditione manteri, sicuti ex eis, que viri, licet nec literas nec refectionis aliquod à suis maritis suscepint. Si quae vero ex huiusmodi mulieribus suum maritum audebit esse mortuum, neque tunc ad alias cam venire nuptias finiantur, nisi prius accessit mulier aut per se aut suos parentes: aut per aliam, quamcumque personam, ad priores numeri chartularios, in quae huiusmodi maritus militabat, & eos seu tribunum (sicut tamē adeit) interrogauerit, si pro veritate mortuus, ut quae coniux: vel illis, sacris euangelis propostis, sub gestis monumentorum depositari pro se ipsi, & postquam hoc gesta monumentorum confecta mulier pro suo testimoniō perciperit, etiam post hoc, iubemus mandare eam per vias anni spatium, ut etiam post hunc decursum, licet legitimas contrahere nuptias. Si autem pater hanc observationem mulier preclamperit, ad aliud venire matrimoniu[m]: ipsa, qui ducit eam vxorem, velut adulteri puniatur, si autem, qui sub gestis monumentorum cum iure, transiit, & coniunctur etiam falsum postea depositissimum testimonium ipsi quidem militiā denudari, deinceps auri librarum poenam exigatur: officium autem eius alias x. Si vero in prouincia si huiusmodi iudex qui negotium examinat, hoc non fecerit, id est tradiderit in hoc comprehensam ciuitatis episcopū, ut debeat in monasterio miti, si quidē in hac felicissima ciuitate sit iudex, ipse quidem xx v. librarum auri poenam exigatur: officium autem eius alias x. Si vero in prouincia si huiusmodi iudex, & non egritur quae nobis in hac iusta sunt, x. librarum auri, poenam, & officium eius alias v. Si vero iudex fuerit non habens ciuolum: ipse quidem poenam x. librarum auri exigitur: ministriane autem ei quinque: quatenus multa quae hinc accedit a memoratis personis, per comitem rerum privatarum, & Palatinum scholam exigatur: & nostro assignetur aratio. Si autem vir circa mulierem transfigeret studierit matrimonium, & irrationaliter repudium destinaret iubemus reddere quidem eum quam suscepit, dum yna cum sponsalicia largitare, & tantum ex aliis eius substantia pribari mulier, quantum terciā partem sponsalicia faciat largitare, & si quidē eius filii sunt, solum viuū & antenupitalis donatio[n]is, & à nobis additæ tertie partis mulierem habere: proprieatem vero filii conseruare, filii autem non existentibus, habere mulierem super viuū in his rebus etiam proprietatem, & praedictas quidē dispositions dispositions rationabiliter auerem in rationaliter nuptiis ordinamus: & omnia de memoratis casibus secundum hanc nostram constitutionem judicari & decidi decernimus.

Si quis causa matrimonii sine pena solvatur.

Predicatis itaque causis proximus etiam has nominatis adicere: ex quibus matrimonia sine pena licet transigere: hoc est de his qui non potuerunt ab initio nuptiarum misceri suis exoribus, & quae per naturam viris concessa sunt, agerent super de his viris ac feminis, qui consistent matrimonio sanguinem, conversationem & monasterij habitationem elegerint, & de his personis quae in capititate aliquanto tempore detinentur, in his enim tribus casibus, que de eis prioribus nostris legibus continentur, firma esse sanctum. Memoratis igitur omnibus cauas, quae in presenti nostra legge continentur, solas suscepimus ubique ad tractare.

actionem legitimorum matrimoniorum. Reliquas autem omnes vacare præcipimus nullamque aliam causam citra eas que nominatum inserta sunt huic legi, posse solvere legitimum matrimonium, siue nostris h[ab]et veteribus legibus continentur.

Si malitia causa ista causa marito suo repudium manifesto.

Qvia verb quædam mulieres in honeste valentes, vivere, sed in propriis matrimoniorum solueret, sicuti in minori sunt etiam constituti, ordinari prouidentia competentem iudicis, & aliorum quibus hec ex nostra legibus sunt: omnis. Si autem filii non sint: viri, que parentis substantiam fiscationibus applicari, & eos qui talia deliquerunt, legi imis subdi suppliciis. Alter enim separationem matrimoniorum fieri ex causa, nulla ratione permittimus.

Quod tempore expeditare maritum in expeditione dignum debet mulier.

Quod autem à nobis sanctum est de his qui in expeditiōnib[us] sunt & in militiis, constiuit, h[ab]et milites sibi, que federati, que scholares, que ali[li] quidam sub alia quacunq[ue] militia armata, constiuit: melius ordinare per seipsum & iubemus, quantumcumque annos in expeditione manteri, sicuti ex eis, que viri, licet nec literas nec refectionis aliquod à suis maritis suscepint. Si quae vero ex huiusmodi mulieribus suum maritum audebit esse mortuum, neque tunc ad alias cam venire nuptias finiantur, nisi prius accessit mulier aut per se aut suos parentes: aut per aliam, quamcumque personam, ad priores numeri chartularios, in quae huiusmodi maritus militabat, & eos seu tribunum (sicut tamē adeit) interrogauerit, si pro veritate mortuus, ut quae coniux: vel illis, sacris euangelis propostis, sub gestis monumentorum depositari pro se ipsi, & postquam hoc gesta monumentorum confecta mulier pro suo testimoniō perciperit, etiam post hoc, iubemus mandare eam per vias anni spatium, ut etiam post hunc decursum, licet legitimas contrahere nuptias. Si autem pater hanc observationem mulier preclamperit, ad aliud venire matrimoniu[m]: ipsa, qui ducit eam vxorem, velut adulteri puniatur, si autem, qui sub gestis monumentorum cum iure, transiit, & coniunctur etiam falsum postea depositissimum testimonium ipsi quidem militiā denudari, deinceps auri librarum poenam exigatur: officium autem eius alias x. Si vero in prouincia si huiusmodi iudex, & non egritur quae nobis in hac iusta sunt, x. librarum auri, poenam, & officium eius alias v. Si vero iudex fuerit non habens ciuolum: ipse quidem poenam x. librarum auri exigitur: ministriane autem ei quinque: quatenus multa quae hinc accedit a memoratis personis, per comitem rerum privatarum, & Palatinum scholam exigatur: & nostro assignetur aratio. Si autem vir circa mulierem transfigeret studierit matrimonium, & irrationaliter repudium destinaret iubemus reddere quidem eum quam suscepit, dum yna cum sponsalicia largitare, & tantum ex aliis eius substantia pribari mulier, quantum terciā partem sponsalicia faciat largitare, & si quidē eius filii sunt, solum viuū & antenupitalis donatio[n]is, & à nobis additæ tertie partis mulierem habere: proprieatem vero filii conseruare, filii autem non existentibus, habere mulierem super viuū in his rebus etiam proprietatem, & praedictas quidē dispositions dispositions rationabiliter auerem in rationaliter nuptiis ordinamus: & omnia de memoratis casibus secundum hanc nostram constitutionem judicari & decidi decernimus.

Si quis causa matrimonii sine pena solvatur.

Si quis autem propriam vxorem flagellis aut flagibus excidet, sive aliqua causarum quae contra vxores ad matrimonij solutionem sufficiere iussimus, matrimonij quidem solutionem ex hoc fieri non possumus: virum autem qui monstratur sine huiusmodi cauila vel flagellis vel flagibus excidisse uxori suam, tantum pro huiusmodi iniuria ex alia sua dare substantia vxori etiā constitute matrimonio, quantum terciā partem antenupitalis facit largitatis, si g[ra]m

De heredab intest. venient.

Si quis substantia fuerit de aliquo, vello cum padou ex eius fuerit illudetur.

His quoque etiam illud adiicimus, vt si quis forsan suspicatur aliquem velle sua vxoris illudere castitati, & contestationes ei ex scripto tres definiaverit habentes testimonia trium virorum fide dignorum, & post has tres ex scripto contestationes inuenientur eum conuenientem sua vxoris quidem in sua domo, aut ipsius vxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in suburbanis: esse licentiam marito propriis manibus tales perimere, nullum periculum ex hoc formidanti. Si vero in alio loco taliter inuenientur cum sua vxore loquentem: non minus tribus testibus fide dignis convocatis, per quos probare possit quidem cum sua vxore competere: iudicis tradere crimina examinantis. Illum vero pro veritate cognoscem, post tres ex scripto contestationes cum tali muliere eum inuenientur: talis quidem tanquam ex hoc solo adulteri criminis subiacenter, nullā alia ratione quæsita puniri licentia tenet exequi crimen. I Quia vero ita compriuntur aliqui impii, vt etiam in venerandis dominibus presumant in talibus se misere sceleribus, & ibi de peccatis tractare, ybi consuetur Deum timere, peccatorum veniam postulare: iubemus vt si quis talis inuenientur in locis venerabilibus alieni vxori de qua in suspicione est, post tres (sicut dictū est) contestationes loqui, licentiam esse eius marito utraverse personas defensori, ecclesiastici, aut alii clericis tradere: vt ad eorum periculum diuīsimi isti seruentur, donec iudex hoc cognoscens mittat ad episcopum ciuitatis, quatenus eli si tradantur, vt debent sustinere tormentum secundum leges quæ interdicunt adulteros a sanctissimis ecclesiis vindicari nullam neque in hoc aliam iudice querente de adulterio probationem, nisi tres (sicut iam supra diximus) contestationes. His enim tribus contestationibus ostendit, omnibus modis illi sicuti adulteri punitur. Non enim debent huiusmodi persone in venerabili loco muniment habere, quem ipsi per seculi proprium despicerunt, nam si eos qui alibi rapina mulierum, aut adulteria committant, & ad orationum domos consurgunt, ab eis vindicari nostre leges non sinunt: quomodo illis qui in ipsa ecclesia tale scelus studierint perpetrantes permitimus aliquod auxilium ex ecclesiasticis terminis inuenire: sed omnibus modis iudicibus eos trahi, & poenam sustinere qua digni sunt qui sanctissima loca violare presumunt. Quis enim ibi delinquit, vbi salutem petat? Et generaliter disponentibus, qui sunt sub potestate defunctorum, siue sacerdotum, si quis intenterit suam vxorem, aut filium, aut neptem aut sponsam in venerandis locis cum aliquo inquietante, & suspicatus fuerit turpis gratia causa eos colloquitrat eos defensori, aut alii sanctissimi eius ecclesiastici clericis, ut ipsi suo periculo utraverse personas diuīsim tamdiu custodiunt, donec iudex eos accipiat, & secundum leges cauas decretant.

Quod igitur de presentem & in perpetuum variatur legem nostra definivit tranquillitas, in omnibus prædictis casibus valere volumus: nisi tamē nondum aut judiciali decreto, aut amicabili conventione decisum: quae suum robur habere sancimus. Gloriosa igitur & eminencissima auctoritas tua in hac quidem incolta ciuitate edicis propriatis ad nos itinerum perducat vires forum: in prædictis autem per præcepta ad clarissimos prædictorum iudices destinata h[ab]et omnibus facere ministrum: sicut in aliis defunctorum, sicut per sublegatio[n]em declarabitur. Si autē plurimi ascendentium viuunt, h[ab]ent præponi iubemus qui proximi gradu reperiuntur, quatenus siue publibet iauis dispensatio

nostris collatoribus præfentis legi fiat inveniatio[n]e. Dat. xv. Kal. Ianuar. Dom. iustit. PP. August. anno x. v. Basilio V. Cons.

COLLATIO IX.

DE HEREDIBVS A B IN TESTATO
venientibus, & de agnatorum iure sublati.

NOVELLA CONSTIT. CXVIII.

Imp. Ital. Augst. Petri gloriosiss. prefec[tor]i senatori
provinciali Orientis.

PRAEFATIO.

LVRIMAS & diuersas leges veteribus temporibus prolatas invenientes, per quas non iuste differunt ab intestato successione inter cognatos ex masculis & femenis introducta est, necessarium esse per ipsum, omnes simul ab intestato cognitionum successione per præsentem legem clara compendiosa divisione disponentes itaque prioribus legibus pro hac causa positis vacantibus, de extero ea sola seruari, quae nunc constituimus. Quia igitur omnis generis ab intestato successione tribus cognoscitur gradibus, hoc est, ascendentiū & descendentiū, & ex latere (quæ in agnatos cognatosque dividitur) primaria esse disponit mutu descendantium successionem.

De descendentiū successione.

Si quis igitur descendantium fuerit ei qui invenit, status moritur, cuiuslibet naturæ aut gradus, siue ex masculorum generi, siue ex femininarum descendantium, & siue lux potestate, siue sub potestate fidei omnibus ascendentibus & ex latere cognatis, præponatur. Licet enim defunctus sub alterius potestate fuerit: tamen eius filii, cuiuslibet sexus sint, aut gradus, etiam defunctorum parentibus præponi præcipient, & ad orationum domos consurgunt, ab eis vindicari nostre leges non sinunt: quomodo illis qui in ipsa ecclesia tale scelus studierint perpetrantes permitimus aliquod auxilium ex ecclesiasticis terminis inuenire: sed omnibus modis iudicibus eos trahi, & poenam sustinere qua digni sunt qui sanctissima loca violare presumunt. Quis enim ibi delinquit, vbi salutem petat? Et generaliter disponentibus, qui sunt sub potestate defunctorum, siue sacerdotum, si quis intenterit suam vxorem, aut filium, aut neptem aut sponsam in venerandis locis cum aliquo inquietante, & suspicatus fuerit turpis gratia causa eos colloquitrat eos defensori, aut alii sanctissimi eius ecclesiastici clericis, ut ipsi suo periculo utraverse personas diuīsim tamdiu custodiunt, donec iudex eos accipiat, & secundum leges cauas decretant.

De ascendentium successione.

Si igitur defunctus descendantis quidē non relinquit heredes, pater autem, aut matr[er], aut alii parentes ei superfluit, omnibus ex latere cognatis his sacerdotibus: excepto solis fratribus ex viro, que parente coniunctis defunctis, sicut per sublegacionem declarabitur. Si autē plurimi ascendentium viuunt, h[ab]ent præponi iubemus qui proximi gradu reperiuntur, quatenus siue publibet iauis dispensatio

fin. Si autem cūdēm habent gradum, ex quo inter eos hereditas diuidatur: ut medietatem quidem accipiant omnes à patre aliendentes, quantūcunque fuerint; medietatem verò reliquam à matre ascēdentes, quantūcunque eos inuenienti contigerit. Si vero cum ascēdentes inueniantur fratres aut sorores ex virtutis parentibus coniuncti defuncti: sum proximis gradu ascēdētibus vocabuntur: si & pater aut mater fuerint, diuidēta inter eos quisque hereditas secundum personarum numerum, ut & ascēdētum & frātrum singuli, eāqualem habent portionem: nullum vīsum ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi pehitus vindicare: quoniam pro hac vīlū portione, hereditatis ius & secundum proprietatem per presentem dēclimus legem: differentia nulla seruanda inter personas itas: siue feminas siue masculi sunt, qui ad hereditatem vocantur: & siue per masculi, siue per feminas personam copulantur: & siue per potentias, siue sub potestate fuerit in cuius succēdunt. Reliquum est ut tertium ordinem decernamus: qui vocatur ex latere, & in adgreditos & cognatos diuiditur: ut etiam hac parte disposita, vīdique perfecta lex inuenientur.

De successione latere vīdique.

CAP. III.

Si igitur defunctus neque descendētes neque ascēdētes reliquerit, primos ad hereditatem vocamus fratres & sorores ex eodem patre & ex eadem matre natos qui etiam cum patribus ad hereditatem vocauimus. His autem non existētibus, in secundo ordine illos fratres ad hereditatem vocamus, qui ex uno parente coniuncti sunt defuncti, siue per patrem solum, siue per matrem. Si autem defuncto fratres fuerint, & alterius fratris aut sororis premortuorum filii, vocabuntur ad hereditatem istuc de patre & matre tñis masculis & feminis: & quantūcunque fuerint, tantam ex hereditate praeципiant portionem, quantam eorum parentes futurus esset accipere si supereret. Vnde consequens est, ut si fortè premortuus frater cuius filii vivunt, per vitram partem nunc defuncte personæ iungēbatur, superestates autem fratris per patrem solum forsan: aut matrem ei fungebantur: præponantur itis filii propriis tñis. Itēt, in tertio gradu, siue à patre, siue à matre sint filii, & siue masculi, siue feminas) sicut eorum parentes prægenererit si viueret. Et ex alio si quidem superest frater ex vitro parente coniungitur deinde, premortuus antea per vīnum parentum iungēbatur: cuius filios ab hereditate excludimus: sicut ipse si viueret, ab hereditate excludebat. Huiusmodi verò priuilegium in hoc ordine cognationis solis probemus, fratrum masculorum & feminarum filii aut filiabus, ut in futurum parentum suorum succedant. Nulli enim alii omnino personæ ex hoc ordine videntur, hoc ius largimur. Sed & ipsi fratrum filii tunc hoc beneficium conferimus, quando cum propriis iudicantur tñis masculis & feminis, siue paterni, siue materni sint. Si autem cum fratribus defuncti etiam ascēdentes (sicut iam diximus) ad hereditatem vocantur: nullo modo ad successionem ab intestato fratis aut sororis filios vocari permittimus, neque si ex vitro que parente eorum pater aut mater defuncti iungēbatur. Quandoquidem sicut fratis & sororis filii tale priuilegium dēclimus, ut in propriorum parentum succedentes locum, solum in tertio constiuit gradus, cum illis qui in secundo gradu sunt, ad hereditatem vocentur, illud palam est, quia tñis ascēdētibus masculis & feminis, siue à patre, siue à matre præponuntur, si etiam illi tertium cognatius similicer obtingant gradum. Q Si vero neque fratres, neque filios fratrum (sicut diximus) defundūs reliquerit: omnes accēpsēt à latere cognatius.

De vi & potestate latere vīdique in pīo sūm & in rebī.

CAP. V.

HAEc autem omnia que de successionibus generis sancimus, obtinere in illis volumis qui catholicæ fidei sunt: in hereticis autem iam a nobis positas leges esse præcipimus, nullam noscēt aut immutationem ex præsentī introducēti lege. Quz igitur per hanc constitutionem in perpetuum obseruantur: sanciuit nostra tranquillitas, in illis volumi obtinere casibus, qui à principiis Iulii mensis presentis sexta iudicantis seu euengrunt, seu posthac emerentur. Præcedentes namque casus qui vīque ad memoratum tempus pertinuerunt, secundum veteres leges decidi præcipimus.

E P I L O G V S.

Q Tua igitur gloria, per præsentem legem à nobis

ubis disposita, ad omnium cognitionem venire procuret: in hac enim regia civitate editis consuetè propostis: in prouincia autem præceptis dirigendis ad clarissimos præfides earū ut nulli nostri imperij subiectorum sit ignota nostra circa eos mansuetudinis prouidentia: ita tamen, ut sine omni dispensacione, aut provincialium, in omni loco præfentis legis sit insinuatio. Datum vīt. Kalend. August. Se-pūniliaris in nouo palatio. Domi. Justin. PP. August. Imperij eius anno xxviii. post consulatum Ba-tij. v.c. anno tertio.

V T S P O N S A L I T I A L A R G I T A S,
specialis fit contractus, & de duocis
capitulis.

TIT. II.

NOVELLA CONSTIT. CXIX.

*Imperator Iustinianus. Augustus Petrus gloriosissime Orientalium prætoriorum
prefectus.*

Donatio proprii nuptiis insinuanda non est.

CAP. I.

Possalitiae largitatem contractum speciale esse, & iudicari, & non alii donationibus eam consummati, per præsentem sancimus, quoniam pro ea equalitas doni ostendit. Sicut igitur hat sub ge-bris monachorum eius insinuatio, siue etiam non iubemus eam per omnia suum robur habere tam apud mulierem, quam apud virum, siue ab ipso viro, que ab altero aliquo mulieri detur seu confratribatur, vel in vita personam donatio fiat, quatenus ipsa res in nuptiis donationem conserbat. & hoc valere possit, quippe harum publica descriptione sub gestis monachorum manifestanda.

De prescriptionibus aliis, De mala fide possidente.

CAP. V.

Et hoc quoq. præsentis cōstitutione sancimus, ut Elicēria sit miniorib; in ipso tempore in quo licet eis testari de alia substantia, si uero puerit casus res competere sibi, hoc agnoscent, intra decēm annos inter præsentes, & viginti inter absentes, non contestatus fuerit secundum leges imperiorum, aut donationem acceptum, aut illū ad quem res alio quilibet modo translare sunt: eum qui tales res habet, firmè eas habere, post decēm videlicet inter præsentes, & viginti inter absentes discussum. Si autē ignorat verus alienatarum rerum dominus, & quia res ei competit, & quia alienatio facta est non aliter huc excludi, nisi per tricēm præscriptionem: non valē dicere eo quod res hoc modo possideret, quia ipsa bona fide prædet, quando ipse à mala fide possidētur.

Ut non aliter credatur instrumento de altero instrumento facienti mentionem, quam si id ipsum probetur.

CAP. III.

Et hoc insuper iubemus, ut si quis in aliquo documento alterius faciat meūiorem documentum, aut ex hac memoria fieri exadiōem: nisi aliud documentum cuius memoria in secundo facta est, præstaurant alia secundum leges probatio exhibeat, quia & quantitas cuius memoria facta est, præveritate debetur. hoc enim etiam in veteribus legibus inveniuntur.

De applicationibus.

CAP. III.

Hoc quoque sancimus, ut si quando appellatione secuta, in nouissima induciatur die, aut pars viraque, aut solus qui appellatione vīsum est, occurrerit, & suam præsentiam manifestauerit iudici futuro appellationis examinare iudicium, aut consiliariis eius, aut qui lites intronimunt, & index eum in decēm diebus suscipere differat, nullum præjudicium paribus aut vni carum ex hoc penitus fieri, sed & post hoc examinari appellatione huiusmodi, & sententia legitimata terminari.

De revaluationibus sententiariis P. Praetorio.

CAP. V.

Aliud ad hoc capitulum nostra indigens prouidentia prospeximus emendare. quia enim nostra leges decernunt, si quando gloriosissimi præfectorum prætoriorum sententiā protulēti, nullā

Via vero ante hanc legem protulimus, ut testator aut manu propria, aut per testes noviūs heredum scribat in testamento agnōti.

mis autem ex huiusmodi subtilitate plurima testam
entia desumpta testatoribus non valentibus huius-
modi custodire subtilitatem, aut forsan nolentibus
sece aliquos suam voluntatem: iubemus licentiam
quidem esse volentibus, hoc seruare in propriis te-
stamentis. si enim hoc non obseruant, sed secundum
priscam consuetudinem testentur, etiam sic firmum
testamentum esse sanctum: sive per se aliquis, sive
per alterius personam nomen hereditis inscriperit; si
omnino reliquam legitimam obseruationem in
testamento testator obseruerit.

*De rebus immobilibus que locis venerabili-
bus pertinent.*

CAP. X.

Legem vero per quam lanximus non transferri ad
alios res quae ad nostram domum ex venerabilis
peruenient, per quae sanctinus tam in illis que
ad nostram domum legimus peruenient, quam
que postea peruenient futura sunt.

*De lege Falcidia in rebus alienari prohibitis
cautio.*

CAP. XI.

Si quando autem quis testamentum faciat, &
siquam rem immobilem sive familiam aut alteri
cuiuscunq; personae nomine legati reliquerit, &
specialiter dixerit, nullo tempore hanc rem alienari, sed
apud heredes, aut apud successores illius cui reliqua
est, permanere: in his legato iubemus Falcida legem
locum penitus non habere, quoniam alienationem
eius testator ipso prohibuit. Hac autem obtinere pre-
cipimus in illis casibus qui nondum iudiciali decre-
tavit, aut amabilem conuentum, aut qualibet modo
legitimo decisi sunt.

EPILOGVS.

Eminentia igitur ita quae per preseniem legem
in perpetuum valitatem nostra sanxit tranquilitas:
editis quidem in hac regia ciuitate propositis, pre-
cepimus autem ad omnium prouinciarum iudicium de-
catis, ad omnium notitiam venire procure-
dat. xvi. Kal. Febr. CP. Dom. Iustin. PP. Aug. an-
no VIII. Consil.

**DE ALIENATIONE, ET EMPHY-
TEUSI, & LOCATIONE & HYPOTHECI, & ALIIS DIVERSIS
CONTRIBUTIS IN VNIVERSIS LOCIS RERUM SACRARUM.**

TIT. XII.

NOVELLA CONSTIT. CXX.

*Sig. Infinianus August. Petro gloriosissimo per Ori-
entalium praeceptorum prefecto.*

PRAEFA TIO.

Multis & diversis legibus super alienationibus,
& emphyteusibus, & locationibus, & reliquis
administrationibus ecclesiasticis, plantarum
rebus praevidimus omnes presentem comprehendere
tege.

De alienatione & emphyteusi rerum ecclesie.

CAP. I.

Sancimus itaque nullam habere licentiam ordi-
natores rerum huius regiae ciuitatis, sanctissimam
maiores ecclesias, aut orphantropij, aut nosocomij,
aut xenodochij, aut procorophij, aut alterius vene-
rabilis domus in hac regia ciuitate sive eius fini-
bus constitutas, exceptis venerabilibus monasteriis,
aut vendere, aut donare, aut commutare, aut subalter-
no doce dare, aut alio qualibet modo alienare rem
immobilem, aut ciuilium annonam, aut rusticum ma-
cipientiis ad imperiale domum commutatio so-
la facta est. Sed neque (de colonis iuste) dari quidem
concedimus. Emphyteusis vero a predicta sanctissima
maiores ecclesia regiae ciuitatis, & commemora-
torum locorum fieri iubemus in personam eius qui
acepit, & alii duobus deinceps heredibus, & non
superius de sexto parte in tantis capenis dimittimus

ei qui emphyteusis iure acceperit. De competenti-
bus vero propositis ipsi sanctissima maiori ecclesie,
& nominatis venerabilibus domibus in regia hac ci-
uitate, aut in eius in regione aut mansione consti-
tuere aliquos suam voluntatem: iubemus licentiam
quidem esse volentibus, hoc seruare in propriis te-
stamentis. si enim hoc non obseruant, sed secundum
priscam consuetudinem testentur, etiam sic firmum
testamentum esse sanctum: sive per se aliquis, sive
per alterius personam nomen hereditis inscriperit; si
omnino reliquam legitimam obseruationem in
testamento testator obseruerit.

*De rebus immobilibus que locis venerabili-
bus pertinent.*

CAP. X.

Legem vero per quam lanximus non transferri ad
alios res quae ad nostram domum ex venerabilis
peruenient, per quae sanctinus tam in illis que
ad nostram domum legimus peruenient, quam
que postea peruenient futura sunt.

*De lege Falcidia in rebus alienari prohibitis
cautio.*

CAP. XI.

Si quando autem quis testamentum faciat, &
siquam rem immobilem sive familiam aut alteri
cuiuscunq; personae nomine legati reliquerit, &
specialiter dixerit, nullo tempore hanc rem alienari, sed
apud heredes, aut apud successores illius cui reliqua
est, permanere: in his legato iubemus Falcida legem
locum penitus non habere, quoniam alienationem
eius testator ipso prohibuit. Hac autem obtinere pre-
cipimus in illis casibus qui nondum iudiciali decre-
tavit, aut amabilem conuentum, aut qualibet modo
legitimo decisi sunt.

EPILOGVS.

Eminentia igitur ita quae per preseniem legem
in perpetuum valitatem nostra sanxit tranquilitas:
editis quidem in hac regia ciuitate propositis, pre-
cepimus autem ad omnium prouinciarum iudicium de-
catis, ad omnium notitiam venire procure-
dat. xvi. Kal. Febr. CP. Dom. Iustin. PP. Aug. an-
no VIII. Consil.

*Si quis vult nominare ecclesie habere
voluerit.*

CAP. II.

Seruando aliquis voluerit quamlibet rem immobili-
e nomine vultus accipere a sanctissima maiore eccle-
sia regiae ciuitatis, aut unius memoriarum venerabilium
domorum, non aliter hoc accipiat, nisi aliam re-
mox dominij iure praebetur, ex qua eadem rem
accipit, tantum habentem redditum, quantum habeat
res que ei datur: & non maioribus fisci praestationi-
bus praevariat: ut post eius mortem, aut post tem-
pus in quo datio vultus conuenit, non transcendentem
videlicet accipientem vitam, viraque res integra &
in dominium & in vultum in eandem venerabilem do-
mum veniat.

*Ut licet usque ad xxx. annos res ecclesie
ficias locare.*

CAP. III.

Locationes vero ab ipsis venerabilibus domibus
fieri concedimus in quantiscumque contrahentibus
annos placuerit, non transcendentibus videlicet
xxx. annorum temporibus.

Ut licet res ecclesie immobiles pigiori obligare.

CAP. IV.

Seruando contigerit aliquam predictarum venerabilium
domorum nomine fiscalium tributorum, aut alterius
eiuslibet superuenientis necessitatis venerabili do-
mum, pecunias egerit, licet eius ordinariis, immobi-
le, re aut supplicare aut dare in speciali pigiori, & cre-
ditum.

or possideat eandem rem, & eius fructus colligat,
& reparet fiduci in his creditis pecunias, quam in
vulnis, non autem maioribus quam quartam parte
centum. Si vero peccauerit debitum prepositi
eiusdem venerabilis domus, aut ex fructibus ad-
impleatur creditum: redat iterum res ad venerabi-
lem domum ex qua data est.

De emphyteusi & hypothecarum ecclesie.

CAP. V.

Emphyteusis vero & hypothecas & ultra quin-
quenni volumus fieri a sanctissima maiore ec-
clesia regiae ciuitati, conficienda & confessu beatissi-
mi huic ciuitatis episcopi & patriarche, iurantibus
presentibus Deo amabilibus economis & chari-
tariorum eiusdem sanctissima maioris ecclesie, quod non
ad prescriptionem iuris eius contractus efficiantur.
In aliis vero venerabilibus domibus si quidem sine
chartulari, ipso sequenti modo iurare presente
eo qui praestet venerabilis domus. Si vero non sine
chariarij, ab his qui praestant venerabilibus do-
mibus propria fidei euangelii contractum fieri
in scriptis cum iure iurando addito huiusmodi in-
strumento, quod non ad lesionem aut prescriptionem
venerabilis domus contractus efficitur.

Et Oceanis vero & orphanotrophis & re-
liquis venerabilium domorum ordinariis, nec-
non omnibus chartularijs, & parentibus coram, &
filii, & aliis qui vel genus eius, vel nuptiarum iure
coniuncti sunt, interdicimus emphyteusis & loca-
tiones sine hypothecas reru ipisis. venerabilibus do-
mibus competitum, aut per semetipos, aut per in-
terpositam personam accipere: scientibus eiusquid si
tale aliquid fiat, & hoc invalidum erit: & omnem
substantiam eam coram qui accipit, quam econ-
omorum & chartulariorum & ordinarij, quibus
secundum praeditum modum coniuncti sunt in
venerabilis domum de qua rem accipiunt, post
obitum eorum peruenire iubemus.

*De rebus alienarum ecclesiarum extra circitatem
Constantinopolitam.*

CAP. VI.

Ethoc quidem super iij qui maioris ecclesie
sunt, & predictarum venerabilium domorum
que sunt in hac regia ciuitate, vel cuius circuitu
adherentium disponimus. In aliis vero sanctissimi mis
ecclesie, & monasteriis, & xenodochiis, & nosocomiis,
seu reliquis venerabilibus domibus, quae in
omnibus prout incipi nostra reipublice posita sunt,
verumerum monasteriis in: hac regia ciuitate, &
eius circuitum adherentibus consequenter definire
praedictum.

Et licet igitur damus predictis ve-
nerabilibus domibus non solum ad tempus em-
phyteusim facere immobilium rerum sibi compe-
tentium, sed & perpetue huc eis emphyteutico iure
voletibus dari, si si quidem sanctissima ecclesie
sunt, vel aliae venerabilis domus, quarum gubernationem
loci sanctissimis episcopos aut per se, aut
per venerabilis chorum clericorum faceret, cum
voluntate eorum & confessu fieri huiusmodi con-
tractum, iurantibus praesentibus economi, & ad-
ministratoriis, & chartulariis ipsius venerabilis
domus, quod ex hac emphyteusi nullum damnum
eiderit domum inferatur. Si vero prochilii,
aut xenones, aut nosocomium aut alia si venerabilis
damus, apud praepositum ipsius fieri contractum,
upantibus ordinariis carundem venerabilium

venditione fieri, precio modis omnibus pro debito
dando, vt non aliter habeat emperor munitionem,
nisi precium pro ipso debito persolvatur, & hoc e-
videnter inscribatur, quod nihil ad lesionem aut
prescriptionem eiusdem venerabilis domus efficiat.
Si vero secundum praeditum modum emperor ha-
iustusmodi rei non inueniatur: iubemus credidorem
ex iure predictarum venerabilium domorum, quod
pro soluto dictere, eandem accipere possessionem,
iusta & disticta estimatione faciat: & addita in precio
decima parte vultus estimationis, in ipsa quan-
titate accipere rem creditorum pro solutione, certo
domino posselur: ita tamen vt ordinatores de-
betris venerabilis domus, & amplior pars defer-
uiantur, huiusmodi venditionibus consentiant. Quod
autem praebetur in hoc immobilis res, non per
electionem creditoris deitur, sed secundum aquita-
torem: aliud quidem frumentarum, aliud vero pos-
sessionum aerarium eiusdem venerabilis domus, &

in regis etrum, & in fiscal solutione, & reliqua ordinatio.

Si vero qui aut episcopo, aut economo, aut ordinarii cuiuslibet venerabilis domus, sive in regia ciuitate, sive in provinciis constituta pecunias credidit, aut post haec crediderit: iubemus neque eis hoc reputari pro venerabili domo, nisi primus ostenderit quod in viuilitate praedita venerabilis domus ista proferetur, neque ipsius creditorem, aut heredes eius contra venerabilem domum habere aliquam pro ipsis actionem, nisi montraverint quod in utilitatibus venerabilis domus competentibus pecunias profererunt: sed contra mutuas acceptas pecunias, aut heredes eius, proprias mouentia actiones.

De permutations rerum ecclesiasticarum.

CAP. VII.

Hoc vero iubemus, ut excepta sanctissima maiore Ecclesie regie ciuitatis, & venerabilibus orphnophis, xenonibus, & piochis que sunt in regia ciuitate, sub eius constitutis ordinatione, licentiam esse omnibus sanctissimis ecclesias, & venerabilibus domibus, necnon & monasteriis, in hac regia ciuitate, quae in diversis provinciis constitutis, permutations adiuvicem facere quando verique venerabili domui seruat indemnitas: conscientibus in scriptis aut per depositiones huiusmodi contractu non solum ordinariis, veriusque venerabilis domus, sed etiam ampliore parte in eis deseruentium. Et vero que ab imperiali domo in quamlibet venerabilem domum peruenient, aut postea peruenient, nullo modo vedi, aut pignori supponi, aut permutari, aut omnino alienari, concedimus, neque si ad alteras venerabiles domos tale aliquid egere.

¶ Et quoniam cognovimus ab aliquibus fieri alienationes monasteriorum, ut hæc à sacra figura in priuatorum conuersationem transferantur: & hoc omnibus modis prohibemus. Si vero talis aliquid factum deprehendatur: licentiam præbemus sanctissimo loci episcopo hoc monasteriis vindicare, & in antiquam figuram reducere. Si vero quis de praeditis venerabilibus domibus que in hac regia ciuitate, sive in aliis provinciis sunt, (excepta sanctissima maiore Ecclesie regie ciuitatis) praediu habeat plurimi fiscalibus tributis grauatum, ex quo nullus inferatur redditus venerabili domui: licentiam præbemus eiusdem venerabilis domus ordinariis, tale prædium alienare quilibet modo voluerint, ad perfectam securitatem eiusdem venerabilis domus, gestis monumentorum videlicet in huiusmodi alienatione confidendi ab illis à quibus ordinatores talium locorum præponitur, sive ordinantur & iurantibus in sanctis scripturis, presente amictu ejusdem venerabilis domus & ampliore parte in ea deferuentium, quod neque per prodigium, neque per gratiam, aut quamlibet prescripti, nonem alienatio fiat, sed vi seruet immunitas eidem, venerabili domui. Economis vero & ordinariis clericorum, & charulariis vbi cuncti venerabilium domorum constitutarum aut parentibus eorum, & filiis, & quibus secundum genus aut secundum matrimonij iuxta coniunguntur, loca iones aut emphyteuse, aut emptiones, aut hypothecas rerum immobilium, ipsis venerabilibus comibus competentium subire aut per se, aut per interpolitam personam, secundum quod & iis qui in regia ciuitate sunt, prohibemus.

Si emphyteuta ecclesia per biennium in soliendo canone effuerit.

CAP. VIII.

Si vero quis aut locator, aut emphyteuta aliquius

rei competentis aut sanctissima maiori ecclesie, aut alteri venerabili domui in quolibet loco nostre reipublice constituta, aut deteriorem faciat rem quam quidem aut accepit, aut post hoc accepit, aut per biennium non intulerit quod ab eo promissum est emphyteicum, aut locatonis canonice damnum licetiam venerabili domui ex qua locatio aut emphyteus facta est, & qua debentur solam pro præcedente tempore & antiquum statum sive emphyteicu rei exigere, & efficer de emphyteicu sive de locatione: non valentem de emponematis actionem aliquam contra venerabiles domos mouere. Si vero noluerint praediti ordinatores expellere eum, exigi quidem eum præcipimus que pro locatione sive emphyteicu debere cognoscitur: que ad definitum vero tempus completum, sibi datam regem tenero eum, & que placita sunt dare. Si vero resigiat, licentianum præbemus præpositis eorum venerabilium locorum indemnitatem venerabilibus domibus de eiusdem rebus fieri, non valente neque hic de emponematis aliquid praetendere.

Ut licet pro redēptione capitiorum res immobiles ecclesie alienare.

CAP. IX.

Sanctissimas vero ecclesias omnes seu economes sciuittum præcipimus alienare, res immobiles pro capitiorum redēptione, nisi sub hac conditione possessiones aliqui eis dederint, vi nullo modo has alienent. Hoc autem concedimus, ut Hierosolimorum sanctissima ecclesia licentiam habeat domos competentes ei non positas in eadem sancta ciuitate, sive in provinciis positæ, steriles possessiones donauerint, aut vendiderint, aut alio modo concesserint, aut dereliquerint: iubemus pro talibus rebus nullam lassionem sustinere venerabilem domum in quam huiusmodi possessiones peruenient: aut his calium nomine, aut alterius cuiuslibet causa, gratis prægrauari: sed omne huiusmodi onus in dantes & eorum heredes recurrere: necessitatem habentibus recipere datas huiusmodi possessiones, & restituere de propria facultate venerabili domui omne damnum quod ex huiusmodi occasione ei contigerit. Si vero etiam talis dolas in re subsecutum est, & aliqui pecunia pro hoc venerabili domui darentur, & eas iubemus in proprium lucrum venerabilem domum habere: steriles vero res ei qui dedit, & horribiles eius omnino restitu.

¶ Ad hæc iubemus, ut nulla necessitas sanctissimis ecclesiis, vel aliis venerabilibus locis tam in regia ciuitate, quam in omnibus reipublice nostræ provinciis positæ inferatur, possessiones steriles aut frugiferas, vñlibet constitutas emere: vt non insinuat per hanc occasionem, & quas habent perdere, aut debitis obnoxiae. Si vero quis voluntaria immobilem nomine svis accepit, ab aliqua prædictatum venerabilium domorum (secundum quod superius de venerabilibus domibus que in regia ciuitate sunt positæ, disponimus) non aliter hoc accepit, nisi aliam more re domini iure, præterea venerabili domui à qua eadem rem accepit, tantum habentem redditum, quantum habet res quæ ei datur, & non maioribus tributis grauatum, quantum post eius transiunctum aut tempus, in quo datum svis est placita non transcendeat scilicet eius qui accepit vita répus: trampe rem integro iure, & secundum dominium & secundum svis in ipsam venerabilem domum peruenire. Et hoc quidem de immobilibus rebus iubemus.

Dicitur

De facili usurpiatione ecclesie vel ciuitatis.

CAP. X.

De facris autem validis competentibus sanctissima maiori ecclesie regie ciuitatis, aut aliis venerabili oratoriis domibus, in qualicunque loco nostre reipublice politis generaliter constitutis, ut non aliter hæc vendantur, aut supponantur, ut pro captiōrum redēptione. Si vero sunt plura vali in aliqua memoriarum venerabilium domorum, nullum necellarium svis facili, & contingit huiusmodi venerabilem locum debitis agraveri, & non sint alia manifesta res, de quibus debent debiti reddi: licentiam ei danus gelis monumentorum (sicus superius dictum est) constitutis prædicta superflua vaia aut aliis venerabilibus locis necessaria (non)habentibus vendere, aut confare, & similiter vendere, & eorum pretium in debitum præbere ut non immobiles res alienentur.

Quibus partibus subiecti intur qui præsistunt constitutis.

CAP. XI.

Si vero præter hæc que infra sunt præsentis legi, contractus fiat super competentibus rebus mobilibus & immobilibus vñ memoriarum venerabilium domorum redēdi quidem eidem sanctissima ecclesie sive venerabili domui rem super quam tale aliqui subsecutum est, cum medijs temporis fructibus maneat autem apud eam & premium aut antidotum, aut quod pro permutatione, aut alia qualibet occasione datum est ei. Si vero emphyteus agatur præter hæc que disposita sunt à nobis, reddi sanctissime ecclesie, sive venerabili domibus vel locis eandem rem iubemus, & emphyteicum secundum quod placitum est, dare, & parum finiti secundum virtutem emphyteuti alium instrumentum. Si vero donetur res ecclesiastica, aut alterius venerabili domus, & hanc reddi sanctissima maiori ecclesie, aut aliis venerabilibus domibus cum medijs temporis fructibus, & tantum aliud quantum valebat ipsa res. Si vero hypotheca contra hæc dentur, creditor quod ei debetur, perdat, & res venerabili loco reddatur: tabellionibus præsentibus præter hanc nostram legem talibus ministrare instrumentis, perpetuo exilio condemnandi. Si vero aliquis ante hanc nostram legem secundum antiquas constitutions factum est: hoc iubemus omnibus modis propriam virtutem habere. Omnia vero que contra antiquas leges facta sunt, revocari sancimus, & res que contra virtutem earum data est, & venerabili domibus reddatur, & ex extero secundum præsentem legem omnia fieri disponimus: vacantibus pothac aliis omnibus constitutionibus que super talibus casibus dum loquebantur.

EPILOGVS.

¶ Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valitatem nostra faxis tranquillitas, in consueta obliterare fertur, editio in solennibus & legitimis locis per decem dies proposito: & nullo pro tali occasione in provinciis delinquo. Nos enim prouidemus quali modo sine collatorum lassione omnibus prælens nostra generalis constitutio manifesta fiat. Datum vñ Id. Maij, Constantiopol. D.N.Iustin. Ep.A. Basilio V. C. Conf.

V T P A R T I C U L A R E S V S V R A
rum solutiones in duplum com-
putentur.

TIT. IIII.

NOVELLA CONSTIT. CXXI.

Imp. Basilio. Aug. Basilio præf. Tars.

PRAEFATIO.

Cum decuriones videamus nobis instare preci-

bus,

& libenter iis indulgeamus: merito sa-

nè legibus contrarias artes, & per fraudem excep-
giatas confessiones valere non concedimus.

CAP. I.

Ocupant enim potentiam nostram Eusebius & Aphthonius, qui Demetrio nepote extiterunt, nati ex Palladio Demetrio filio quod is Demetrius Artemidore pro causam mutui quingentos aureos debuerit, in quam summam etiam floras stipulatus fit. Nuper vero sacram prodidisse formam, quæ voluntari si dupli debiti solutur, vi nulla contra ipsius secundum leges nostra superest exactio. Artemidori autem creditoris successores Epimachum & Artemonem dixisse, mentitos ipsos in precipiis, neque nostro dignandos auxiliorum debito plene satisfactum non fuerit, sed soli nonenti quadriginta novem aurei perficiunt sint. Atiunt enim supplices, patrem suum Palladium vñ cum Demetrio, gatæ, elius & Paulio octogenitor sexaginta pater soluti debitis aureos. Sed Artemonem & Driscianam Artemidori filios, qui Epimachi & Artemonis illius alterius annus fuit, dixisse particulariter se solutio- nem fortis non adiungere, sed omnia velle reputare in floras, hæc item innuere tententia prouincie presidis, & properè exigere Palladium pro priore quingentorum aureorum feneratia, syngrapha alteram aurorum sexingentorum. Soluisse autem ipsi (inquinum) diversis temporibus & Palladium aureos septuaginta, & Eusebius aquas Aphthonium decem, vi inde colligatur noncentorum quadriginta nouem aureorum summa. Eum vero qui controversie audiuntur præbuerat, cum in animo non revolueret, quod tortus accusatoris eadem epula esset: non admisisse ipsos, sed voluntarie in sexigentos eos aureos fortis condemnare. Petieruntque, ut hac necessitate eximerent & collecto vnueretur debito quingentorum aureorum, si quinquaginta vnuaduoluerent, qui reliqui essent ad mille solidorum quantitatem, tam vniuerso debito liberarentur quam feneratia sexingentorum aureorum syngrapham recipere.

CAP. II.

Cum igitur leges nostra nihil ultra duplum solvi velint: & nos in hoc tantum differentiam habemus cum prioribus, quod ille quidem debiti constituantur, quæ ad duplum, si nulla particulares facta fuerit solutio: nos vero recipiamus, ut particulares etiam solutiones debita dissoluant, si visque ad duplum pertingant: sancimus, ut secundum hoc fieri computaretur: & si tantum hi persoluerint, quantum adhuc ad mille aureos deficit, recuperent etiam feneratiam sexingentorum aureorum syngrapham, ne debitum ex hac causa multe pliciter exigi deprehendatur.

EPILOGVS.

¶ Quæ itaque nobis placuerunt, & per hanc faciem pragmaticam declarantur formam, ea studete magnificientia tua effectui & fini tradere, tam ea interpretatione, quæ de hac causa in sententiis, quorum supplices meminerunt, facta est abolita, quam omnibus que per obceptionem & ex una tantum parte concessæ sunt aut confidentur, vacantibus. Divinitas te seruit per multos annos, frater iucundissime. Dat. xvii. kalend. Maij, Constantinop. Basilio V. C. Conf.

EDICTVM PLENTISSIMI DOMINI nostri Iustini de formula

artificis.

TIT. V.

NOVELLA CONSTIT. CXXII.

PRAEFATIO.

K. 4

Cognovimus, quomodo post castigationem dominii Dei benignitate immisam, qui negotiations & ludos literarios exercent, diversi etiam generis artifices & agricultores, insuper & nautae, cum potius meliores fieri deberent, lucri cupiditatem sediderint, & duplicitia triplicisque precia ac mercedes praeter veterem confuetudinem requirant.

C A P. I.

Visum igitur est per sacrum edictum omnibus interdicere detestandam illiusmodi auaritiam, & ne quis in posterum cuiuscumque disciplina aut artis magister, qualiscumque etiam negotiationis negotiator, qualiscumque demum agriculturae agricola, quam vetus confuetudo ferat, plus precij mercidise nomine exigat. Lubemus vero etiam, ut aedificiorum, & colendae terrae, aliorumque operum mensores nihil amplius operariis impudent, & illis antiquam confuetudinem conservent. Hec autem obseruantur iubemus & eos qui qualiacumque opera demandant, & eos qui aliquam redditum. Si quidem nec ipsi amplius quam more constitutum sit, dare concedimus. Sciant vero qui quicquam amplius quam pro veteris confuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiscaum inferre cogentur, si supra id quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit.

E P I L O G U S.

Hoc porro inquiri a vindicari lubemus & ab excellentiâ tua & gloriis, felicitate huius urbis praefecto. Volumus enim per vos ab huius nostri editi transgressoribus constitutam multam exigi, & non sicut illos subdi: ita ut que vobis patet cohortibus quinque librarum auri multa incubitura sit, si quid ex iis quæ a nobis constituta sunt, neglegatur. Dat. 11. Kal. Aprilis Constantino. DN. Iustinian. PP. Aug. post Bifur. Viri Clariss. Confusatum.

P R E S A N C T I S S I M I S E P I S C O P I S,
& Deo amabilibus & reverendissimis clericis, & monachis.

T I T. VI.

NOVELLA CONSTIT. CXXIII.

Impr. Iustinianus Augustus Petri gloriosissimi (magistri sacrae nostrorum officiorum.)

P R A E F A T I O.

De gubernatione, & privilegiis, aliisque diversis capitulis ad sanctissimas ecclesias, & alias venerabiles domos pertinentibus, iam quzdam dispoñimus. super sanctissimis autem episcopis, & clericis, & monachis dudum in diversis constitutionibus disposita, cum competitâ correctione hac comprehendere lege prospexitus.

In editi uilis Halestinensis due hic pagina inservatur, quæ nec in Scripturis, nec in misericordiis reperitur. Contra.

De ordinazione episcoporum.

C A P. I.

Sancimus igitur quoties opus fuerit episcopum ordinari, clericos & primates ciuitatis cuius futurus est episcopus ordinari, mox in tribus personis decreta facere, propositis eis factores & euangelii, periculo suarum animarum dicentes ea ipsi decretis: quia neque propter aliquam donationem, neque propter aliquam promissionem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet causam: sed scientes eos recte & catholice fidei, & honeste esse viras, & literas nosse, hos elegerunt: & quia neque vxores, neque filios aliqui eorum habent, neque coniubinam aut filios naturales cognoscunt eos habuisse, aut habere sed & si prius vxorem aliquis

ex eis habuit, ipsam & unam, & primam, & neque viduam, neque viro coniunctam, neque legibus auctoritatis configurationibus interdictam, sed & quod neque curiam, aut officiale lunc esse cognoscunt: aut si curial vel officiali subiecte fortunam, scilicet cum in monasterio non minus quindecim annis monasticam confuetudinem implesse.

x Hoc quoque decretis oportet inseri, quia non minus quam trigintaquinq; annis habet is qui eligitur ab eis qui cognoscunt personam: vt ex triu personam prs quibus talia decretaria facta sunt, melior ordinetur electione & periculo ordinantis, curiam vero vel officiale, qui sicut dictu est, quindecim annis in monasterio confutatus est, & ad episcopatum provocatus, liberum esse propria fortunata tamen, vt libera teneat: reliquias eius rebus secundum nostram legem curia & fisco vindicandi. 2. Quidam autem licentiam decretaria facientibus, si quemplam laicorum præter curiam & officiale, digram memorata electione esse putent: hunc cum aliis duobus clericis aut monachis eligere: vt si laicus hoc modo ad episcopatum eligatur, si non repente episcopus ordinetur, sed primo clericis non minus tribus mensibus consummetur, & ita sanctas regulas & cotidianum ecclesiæ ministerium edodus, episcopus ordinetur, qui enim alios debet docere, post ordinacionem ab aliis doceri non debet. Si vero (ye evenit in quibusdam locis) non inveniatur tres personæ ad talen electionem opportunitas, sicut de ceteris facientibus in dubiis & in una persona decretum facere: eos tamen omnes iam distas a nobis habentes testimationes. Si vero qui debent episcopum eligere, citius ipsa decretaria intra sex menses non faciant: tunc periculo propria animæ, ille quem competit ordinare episcopum, ordinet, omnibus aliis quæ diximus obseruantur. Si quis autem citra memoratam obseruationem episcopus ordinetur, iubemus hunc omnibus modis episcopatu depelli. Sed etiam illum qui propter hoc presumperit ordinare, segregari uno anno à sacro ministerio, & omnem eius substantiam quæ quollat tempore aut modo in eius dominium deducatur, propter culpam quam fecit, domino ecclesiæ cuius episcopus est, vindicari.

De accusatoribus episcoporum.

C A P. II.

Si quis autem electum ad ordinacionem episcopatus accusauerit in qualibet causa quæ polis secundum leges aut canones eius impedit ordinacionem, differetur huiusmodi ordinario: & prius contra eum propositam causam, sive presente accusatore, & ab eo propositam causam exequente, siue etiam deficiente per tres menses suam accusationem implere: diligenter examinari ab illo a quo futurus erat episcopus ordinari: & si quidem obnoxium eum accusator inueniret, prohibetur ordinatio. Si vero obnoxius non ostendatur, ordinatio quidem non impeditur: accusator autem siue non probauerit, sive etiam fugit propositam à se accusationem, à provincia in qua habitat, abiciatur. Si quis autem ante examinationem accusatum ordinatur, ordinatio quidem a fæcere repellatur: qui vero talem ordinare festinauerit, superioris dictæ subiectat poena; tam annuali prohibitioni sacerdotii ministerij, quam etiam ut omnes eius res ecclesiæ vindicentur. 3. Quidam ille seruari faciemus, ut nullus per suffragium aurum, aut aliarum rerum, episcopus ordinetur. Si quid autem tal committatur: ipsi semetipsi, & dantes, & accipientes, & mediatores eorum, secundum sacras scripturas & sanctas regulas damnationi subiecti: & propter ea qui dat, & qui accipit, & mediator eius factus fæcere aut cleri honore remouetur: quod autem pro hac causa datum est, ecclesie.

305 De sanctissimis episcopis, & Deo amab. &c. 306
C A P. III.

Post ordinationem vero seruili & adscriptiatis fortuna episcopos liberos esse præcipimus, nisi curialis aut officialis circa predictam obseruationem ordinetur. tales enim episcopatus remotos curia, aut officio restituvi subemus: sed etiam omnem cautionem pro hoc quilibet modo expositam, & pignorum vel fidei sui locutionem, vel oblationem, & omnem quamlibet aliam cautionem vacare sancimus. Et qui super hoc promissione accepit, non solum professionem regdat: sed etiam aliud tantum quantum professione continet, exigitur: quod debet ecclesiæ dari.

Si quis episcopu ante ordinacionem vel post ecclesia res suas ibi uult: & quid pro cathedrali- co dari conueniat.

C A P. III.

Si quis autem episcopum sive ante ordinacionem voluerit proprias res, aut partem earum ecclesiæ offerre, cuius fæcere acceptio prohibemus, & omni condamnatione & pena, praefatis legis liberum eum esse sancimus: sed etiam omni laude dignum iudicamus: quoniam in hoc non est emptio, sed oblatione. Pro confutandis autem illa iusta permitimus prebri ab ordinariis episcopis, qui subleguerint presenti legi interea sunt, lubemus igitur beatissimos archiepiscopos & patriarchas, hoc est senioris Romæ, & Constantinopolis, & Alexandris, & Theopoleos, & Hierosolymorum, si quidem consueudo habet episcopu & clericu in eorum ordinatione non minus quam viginti auri libras dari, ipsa solummodo prebri qua consuetudo recognoscit: plus autem ab hac quantitate nihil supra viginti auri libras prebri, metropolis autem à propria synodo, aut à beatissimis patriarchis ordinatos, & alios omnes episcopos qui aut à patriarchis, aut à metropolis ordinantur, dare pro intronis solidos centum: notariis autem ordinantibus, & aliis ministrantibus ei, & solenniter accipientibus, solidos trecentos. Si vero ecclesiæ redditus minus quæ triginta auri libras per annum reddant, non minus autem quæ decem: dari pro intronis solidos centum, aliis autem omnibus qui ex more capiunt, solidos 200. Si vero minus quidem quæ decem, non minus autem minus quinque auri libras ecclesiæ redditus esse contingit: pro intronis solidos quidem dari solidos quinquaginta: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus, solidos ducentos. Si autem minus quæ quinque, non minus autem duas auri libras ecclesiæ redditus habeat, pro intronis solidos decem: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus, solidos 24. Si autem minus tres non autem quæ duas auri libras quantitas redditum ecclesiæ compertatur, dare pro intronis solidos duodecim: pro omnibus vero alia consuetudine solidos sex. Episcopum enim ecclesiæ minus duas auri libras redditus habentem, neque pro intronis solidos: neque pro alia qualibet consuetudine dare aliquid permitimus. Hæc autem quæ prebri disponimus, primus presbyter ordinantis episcopi & archidiaconus suscipientes, ex consuetudine percipientibus dividant hæc. Igitur iubemus hæc omnibus modis obseruari non ex talibus occasionibus ecclesiæ debitibus prægrauentur, & fæcere venalitatem. Si quis autem ultra quantitatem à nobis definitam pro intronis solidos aut consuetudinibus quolibet modo presumat accipere: iubemus quicquid plus accepit, triplum ex rebus eius vindicari ecclesiæ dantis. Sed hæc quidem pro episcoporum ordinatione dicta sunt.

Et episcopatus & seruili & adscriptiatis summa- bonum libere.

C A P. IV.

Propter ordinationem vero seruili & adscriptiatis fortuna episcopos liberos esse præcipimus, nisi curialis aut officialis circa predictam obseruationem ordinetur. tales enim episcopatus remotos curia, aut officio restituvi subemus: sed etiam omnem cautionem pro hoc quilibet modo expositam, & pignorum vel fidei sui locutionem, vel oblationem, & omnem quamlibet aliam cautionem vacare sancimus. Et qui super hoc promissione accepit, non solum professionem regdat: sed etiam aliud tantum quantum professione continet, exigitur: quod legitimam vero partem ex propria rebus curia & fisco dare: sic tamen nullam immunitiōne ecclesiastica iura sustineant in rebus quæ in episcopatu acquisiatis, ecclesiæ eorum competere dilipsumus. Si vero contingit ordinatum episcopum sub proprii parentis potestate esse: ex ipsa ordinatione sua potestatis sit.

De presbyteris & diaconi & subdiaconi cognoscendo ad tutelam vel curam vocatis.

C A P. V.

Deo autem amabiles episcopos & monachos, Dex nulla legi iurent aut curatores cuiuscumque personæ fieri permitimus, presbyteros autem, & diaconos, & subdiaconos iure & lege cognoscendi tuelam aut curam suscipere hereditatis permitimus, proprio & solo gradu cognationis ad tutelam & curam vocatis, huiusmodi suscipere administrationem permitimus: si tamen intra quatuor menses ex quo vocati sunt, apud competentem iudicem scripto declarent talem administrationem propria voluntate suscepisse. & si quis eorum forsan hoc fecerit, nullum ex hoc in alia tutela aut cura præiudicium patiatur.

Vis clericis & monasteriis personalibus & negotiis secularibus abstinere.

C A P. VI.

Sed neque fieri susceptorem aut exactorem sicut calum functionum, aut conductorem publicarum aut alienarum possessionum, aut curatorem domus, aut procuratorem litis, aut fidei usq; pro talibus causis episcopum, aut ecclasiæ, aut alium clericum cuiuslibet gradus, aut monachum proprio nomine, aut ecclesiæ, aut monasterij habimus: vt non per hanc occasionem & sanctis dominibus dannum hat, & sacra ministeria impediatur. Si autem ecclesiæ aut monasteriis possessiones quædam adiacentes intendantur, & voluerint dispensatores ipsarum venerabilium domorum in conductione aut emphyteusum has accipere: tunc omnibus clericis & monachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monumentorum conscientibus, & manifestantibus pro utilitate venerabilium domorum hoc fieri talem conductiōem & emphyteusum procedere finimus, sed etiam ipsi sanctissimis ecclesiæ, & aliis venerabilibus dominibus damus licetianam, conductiones & emphyteusam facere adiuvicem: & clericis similiere propriarium ecclesiæ possesiones conducere, & gubernare, cum voluntate tamen episcopi & economi permitimus: exceptis personis quas per alias legem hoc facere prohibuimus. Si quis autem contra ea quæ dicta sunt, aliquid fecerit, quidque episcopus fuerit, omnes eius res ex qualibet causa vel persona sua ante episcopatum sive post hoc fuerint ad eum venientes, eis ecclesiæ vindicari sancimus. Si autem economi aut alij clerici fuerint hoc delinquentes pecuniariam eos penam, qualem episcopus eorum probauerit, exigere ecclesiæ vindicandam, cum etiam conductiōem feloniorum, aut cuiuslibet possessionis, aut publicarum collationum percepitionem, aut exactiōem, aut solicitudinem, dominus ei credentes, aut fidei usq; eos pro memoria causa suscipientes: nullam contra ecclesiæ, aut monasterium, aut res eius, aut gubernantium, aut contra illas personas quibus crediderint, aut con-

tra facultates aut fideiissores eorum habeat actionem. Illi vero qui publicarum collationum auctributorum suscepione, aut conductione, aut exactionem memoratis personis crediderint, aut fideiissores eos accepterint: si quod publico dampnum contingat, hoc ex propria facultate restituere compelluntur.

Ne episcopos diendi testimoniū causa cursetur.

C A P. VII.

Nilli vero iudicium licebit Deo amabiles episcopos cogere ad iudicium venire pro exhibendo testimonio: sed index mittat ad eos quosdam ex personis ministrantium sibi: ut propositis fandis Euangelii, secundum quod decet sacerdotes, dicant quae nouerint.

No propter quamlibet causam episcopū ad faciem iudicium trahatur.

C A P. VIII.

Sed neque pro qualibet pecuniaria causa vel criminali episcopum ad iudicium civilem aut militarem inuitum producere aut exhibere extra imperiale iussionem permittimus: sed iudicem qui tale aliquid sine ex scripto, sive ex non scripto presumperit imperare: post cingulū priuationem, virginis librarum aut pœnam exsolueri iubemus ecclesie cuius episcopus produci aut exhiberi iussus est: executore similiiter post cingulū priuationem, & veteribus subdendum, & in exitu deportandum.

Ne episcopū proprias ecclesias ubiq̄uant.

C A P. IX.

Interdicimus autem Deo amabilibus episcopis proprias relinquere ecclesias, & ad alias regiones venire. Si vero necessitas faciendo hoc congerit: non aliter nisi cum literis beatissimorum patriarcharum aut metropolitarum, aut per imperiale videlicet iussionem hoc faciant: ita tamen nec illis episcopis qui sub beatissimo archiepiscopo Constantinoepoleo, & patriarcha fuerint, licet circa permissionem eius, aut nostra iussionis, ad regiam ciuitatem venire. Si vero etiam secundum hunc modum episcopus cuiuscumque loci profectus fuerit, non amplius uno anno suam relinquat ecclesiam. Episcopos autem in regiam ciuitatem, sicut dictum est, venientes, cuiuslibet fuerint, diecessi, praे omnibus ire ad beatissimum archiepiscopum Constantinoepoleo, & ad patriarcham, & ita per eum ad nostram introire tranquillitatem. Ultra autem hanc nostram dispositionem aut præficiuntibus, aut ultra definitum unius anni tempus extra suam ecclesiam facientibus moram, primū quidem non ministrari ab economis propriæ ecclesiae expensas: deinde admonerent eos per literas sacerdotum sub quibus agunt, ut reverterantur ad suas ecclesias: differentes autem reverti, secundum sanctas reuocari regulas & nisi intra definitum à sacris canonibus tempus reverterantur ad suas ecclesias, ipsos quidem ab episcopatu expellit: alios autem pro eis meliores ordinari secundum presentis legis virtutem: hoc ipso & super clericis valitudo cuiuscumque ordinis fuerint aut ministerii.

Vt archiepiscopū & patriarche sapientiā annis singulis consilia & symbola celebent.

C A P. X.

Ver autem omnis ecclesiasticus status, & sacræ regule diligenter custodiuntur: iubemus unumquaque beatum archiepiscopum & patriarcham & metropolitam sanctissimos episcopos sub se constitutos in eadem provinciâ servari aut secundo per singulos annos ad se conuocare, & omnes cauas subtiliter examinare, quas episcopi aut clerici aut monachi adiuicem habent: eisque disponeat & super hoc quicquid extra regulas: quacunque persona delinquitur, emendare. Interdicimus autem sanctissimis episcopis, presbyteris, & diaconis & subdiaconis, lectoribus, & omnibus aliis qui

iussibet venerandi collegij aut schematis continuitas, ad tabulas luderes, aut aliis ludicribus participes aut inspectatores fieri, aut ad quodlibet spectaculis spectandi gratia venire. Si quis autem ex a venerabili munificè proluberet, & in monasterio dignam sui viuī premitantem, licet & faciat hunc rursum proprio redire ministerio, scientibus quoque sanctissimis episcopis debentibus hoc vincuauerint, ipsi rationem Deo pro tali causa persolvent. Nullum autem episcopum inuitum cogi quilibet clericus sub se constitutum de proprio clero dimittere.

De quis ante cause exitum excommunicatur.

C A P. XI.

Omibus autem episcopis & presbyteris interdictione antequam causa monstretur propter quam regre hoc fieri iubent. Si quis autem praeter hoc à sancta communione, quemcumque segregatur: ille quidem qui iniurie à communione segregatus est, solitus excommunicatione à maiore clero, sanctam mercurat communionem. Qui vero aliquem à sancta communione segregare presumperit, modis omnibus a sacerdotio sub quo constitutus est, separabitur à communione quanto tempore illi persevererit: ut quod iniurie fecit, iuste sustineat. Sed neque propriis manibus liceat episcopum aliquem persecutore, hoc enim extraneum sacerdoti est. Si quis autem episcopus secundum ecclesiasticas regulas sacerdotio pulsus, presumperit ingredi ciuitatem ex qua pulsus est, relinquent, locum in quo iussus est degere: iubemus hunc in monasterio in alia regione constituto tradiri: ut quod in sacerdotio deliquerit, degens in monasterio corrigitur.

Quales esse debent qui in clericos ordinantur.

C A P. XII.

Clericos autem non alter ordinari permittimus, nisi literas scientes & rectam fidem: viamque habent honestam: & neque concebinant aut naturales habuerint aut habent filios, sed calce viventes, aut uxorem legitimam, & ipsam vnam & primam habentes, neque viduam neque separatam à vita: neque aliter legibus, aut sacris canonibus interdictam.

De aitate præbitionum & ceterorum clericorum.

C A P. XIII.

Presbyterum autem minorem trigesimamque annorum fieri non permittimus. Sed neque diaconi aut subdiaconum minorem vigintiquaque, neque minorem lectorum decem & octo annorum. Diaconissam vero non ordinari in sancta ecclesia, quia minor est annorum quadraginta, aut ad secundas venerit nuptias.

De uxoriis clericorum.

C A P. XIV.

Si autem tenuerit ordinacionis clerici culuscum, que collegi aut ordinis, accusator aliquis apparuerit dicens eum indignum ordinatione esse differitus ordinatio, & vniuersa procedant tam pro examinatione, quam pro multis causis quas ad episcoporum ordinacionibus sanciuitus. Si vero futurus ordinari diaconus non habuerit uxorem (sic prius dictum est) coniunctam sibi: non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit posse post ordinationem & sine legitima uxore honeste vivere: non valente eo qui ordinatur, tempore ordinationis permittere diaconum subdiaconum post ordinationem uxorem accipere. Ita autem qui permittit episcopos, expellatque

ab episcopatu. Si vero post ordinationem presbiter aut diaconus aut subdiaconus uxorem duxerit: expellatur a clero, & curia ciuitatis illius in qua clericus erat, cum propriis rebus tradatur. Si vero lector secundum ducat uxorem, aut primam: quidem seruam, aut separatam a viro, aut legibus vel scris canonibus interdictam, nequamquam ad alium ecclesiasticum ordinem prouehatur: sed si quolibet modo ad aliam ordinem prouehatur, expellatur eo, & priori restitutus.

Quibus casibus curiales clericis ordinari possunt.

C A P. XV.

Sed neque curialis aut officiale clericum fieri spermittimus: ut nōjex hoc venerabili clero iniuria faciat. Si vero tales personæ in clero constituantur, tamquam nec ad ordinem prout, propriis sunt restitutur, nisi forsitan monasticam vitam aliquis eorum non minus quindecim annis impluit, tales enim ordinari præcipimus, legitiua videlicet pars curiae & clero danda, si in clero constitutus monachus concedentem vitam impleverint. Si vero post cler. ut nonne aliquis eorum: uxorem duget, aut concubinas habuerit, curia & officio, cuius fortunæ subiacebat, reddatur: etiam si maxime tali ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus non prohibetur sacerdos canonibus & legibus uxorem accipere. Hoc autem & super alios omnibus monachis teneat sancitum, qui de monasteriis ad quilibet ecclesiasticum transferuntur gradum, etiam si nulli fortunæ subiecti fuerint. Et generaliter sancitum, nulli licet in quolibet ecclesiastico gradu constitutu, discedere ab eo: & seculari fieri: scientibus tale aliquid scientibus, quia & quasi appositio sibi cingulo aut dignitate aut militia angabuntur, & curiali fortunæ propriæ ciuitatis tradentur. Qui autem ante nostram legem clerici ordinati sunt ex curiali fortuna: per substitutas personas pecuniaria munera complete, à corporalibus autem liberos feruari.

Ut ordinaciones gratis sint.

C A P. XVI.

Sed neque clericum cuiuscumque gradus dare alii quid ei a quo ordinatur aut alij cuilibet personæ permittimus: folias autem præbere eum consuetudines isti qui ordinantium ministrantes sunt, ex consuetudine accipiuntibus: vnius anni emolumenta non transcendentem. In sancta vero ecclesia in qua constituitur, sacram complete ministerium, & nulla penitus propriis clericis dare pro sua insufficiat: nec ob hanc causam propriis emolumentiis aut altis portionibus hunc priuari. Sed neque xenodochium aut nosocomiū aut ptochorophi, aut aliis quilibet venerabilis domus gubernatorum, aut quamcumque ecclesiastica sollicitudinem agentem, dare aliquid illi a quo constituitur: aut alij cuique personæ pro commissi sibi gubernatione. Qui vero præte r hæc que disposuit, aut dat, alicui accepit, aut mediator fit, sacerdotio aut clero huiusmodi commissa sibi cuiuscumque gubernationis nudiburiis quæ accipiuntur, vindicandi venerabili loco: cuius talis persona ordinationem aut sollicitudinem aut gubernationem accipit. Si autem secularis sit qui accipit, aut mediator factus est: quod datum est, duplum repetitur, & venerabili loco in qua talis persona ordinationem aut gubernationem aut sollicitudinem suscepit, præbeatur. Si quis autem clericus cuiuslibet gradus, aut gubernator cuiuslibet venerabili domus, aut ante ordinationem commissa sibi cuiuscumque gubernationis aut sollicitudinis, aut postea aliquid voluerit huius rerum offere ecclesiis in qua ordinatur, aut loco, cuius gubernationem aut sollicitudinem suscepit: non solum non prohibemus hoc fieri, sed etiam magis inuitamus eos talia pro salute animarum suis facere. Nos enim illa sollem dari prohibemus, quæ propriis personis quibusdam præbenduntur, non quæ sanctis ecclesiis, aut aliis venerabilibus locis offeruntur;

Quomodo seruus ordinari possit, aut adscriptus.

C A P. XVII.

Si seruus scient & nō contradicte domino in clero ordinatus fuerit: ex hoc ipso quod constitutus est, liber & ingenuus erit. Si vero ignorante domino ordinatio fuerit: dicitur domino intra spaciū vnius anni & seruilem fortunam probare, & suum seruum recipere. Si vero seruus scient domino sibi inserviet (scilicet diximus) quod in clero constitutus est, liber factus ecclesiasticum ministerium reliquerit, & ad secularis transferit vitam: suo domino ad seruilem tradatur. Adscriptio: autem in ipsis posselliis, quibus quarum sunt adscripti, clericos etiam præter voluntatem dominorum fieri permitimus: ita tamen, ut clerici facti impositam sibi agriculturam adimplant.

De adscriptoribus ecclesiasticis.

C A P. XVIII.

Si quis oratoriū domum fabricauerit, & voluerit si expensis ipsius clericis ministrant, & dignos denominant, denominatos ordinari. Si vero qui ab eis eliguntur, tamquam indigos prohibit sacerde regule ordinari: tunc sanctissimum episcopum quoscumque putaverit meliores, ordinari proceret. Sanctimus autem reuerendissimum clericos sicut ecclisis obsecundare, & omne eis competens ecclesiasticum ministerium adimplere: hoc requirent vniuersitique tunc sanctissimum episcopo, & cuiuscumque ordinis ecclesiastici primatibus, eos qui hoc non custodiunt, regulari mulce subdientibus.

Ut omnes clerici res suas in sua potestate habent.

C A P. XIX.

PResbyters autem & diaconos & subdiaconos, cantores, & lectors, quos omnes clericos appellamus, res quolibet modo ad eorum dominium ve- nientes habere sub sua potestate præcipimus: ad similitudinem castrensis peculiarium, & donare secundum leges, & in his testari, licet sub par entum sine potestate: sic tamen, ut horum filii, aut his non extenuibus parentes eorum legitimam partem ferant.

Quibus paucis subiectantur clericis qui falsi sunt testimonium.

C A P. XX.

Reuerendissimum autem presbyteris, aut diaconis retiam, si intenti fuerint pro pecuniaria causa falsum perturbuisse testimonium: sufficiat pro verbis, tribus annis separari a sacro ministerio, & monachis tradiri. Pro criminalibus autem causis si falsum testimonium dixerint, clero nudatos, legitimis subdi poenitentia sibi cuiuscumque gubernationis nudiburiis quæ accipiuntur, vindicandi venerabili loco: cuius talis persona ordinationem aut sollicitudinem aut gubernationem accipit. Si autem secularis sit qui accipit, aut mediator factus est: quod datum est, duplum repetitur, & venerabili loco in qua talis persona ordinationem aut gubernationem aut sollicitudinem suscepit, præbeatur. Si quis autem clericus cuiuslibet gradus, aut gubernator cuiuslibet venerabili domus, aut ante ordinationem commissa sibi cuiuscumque gubernationis aut sollicitudinis, aut postea aliquid voluerit huius rerum offere ecclesiis in qua ordinatur, aut loco, cuius gubernationem aut sollicitudinem suscepit: non solum non prohibemus hoc fieri, sed etiam magis inuitamus eos talia pro salute animarum suis facere. Nos enim illa sollem dari prohibemus, quæ propriis personis quibusdam præbenduntur, non quæ sanctis ecclesiis, aut aliis venerabilibus locis offeruntur;

Ut clerici apud proprium conservantur.

C A P. XXI.

Si quis contra aliquem si clericum aut monachum habeat aliquam actionem: ad eadē prius sanctissimum episcopum cui horum vnuquisque subiaceat: ille vero caufam inter eos iudice: & si quidem viraque pars iis que iudicata sunt, acquireverit: iubemus per loci iudicem hoc executioni perfecte contradi. Si quis autem litigantium intra decem dies contradicat iis quæ iudicata sunt, & tunc locorum iudex causam examineat: & si inuenierit iudicium recte factum, & ejus per sententiam propriam hoc confirmet,

executio*n* propri*e* i*trat* que*d* i*ndic* a*sunt*: & n*on*
l*iceat* secund*o* in t*ali* c*ausa* v*ide* a*p*pellare. Si v*er*ò i*u*
d*cis* s*ent*em*a* contraria f*uer*it i*n* q*ue* à D*e* a*m*
a*bili* e*p*isc*o* i*udi*c*at* s*ui*: t*unc* l*ocum* hab*er*e ap*pe*
llationem com*it* sent*entiam* i*udi*c*at*, & hanc se*c*
c*und* leg*io* d*ic* refer*re* & ex*er*c*et*. Si t*ame*n ex i*mp*er*ial*i*u*
i*lli*o*n*ne, aut i*udi*cial*o* p*re*cept*o* e*p*isc*o* i*udi*c*at* i*nt*er
q*ue*nt*u*ne*que* p*erson*as: app*el*l*at* i*o* d*am* i*mp*er*iu*
m*u*ne*rum*, aut a*d* e*um* qui*t*ra*f*u*s* i*negot*iu*m* r*es*, r*es*ta*r*
t*ur*. *¶* Si v*er*ò cr*im*en f*uer*it quod ad*u*ersus
quamlib*et* memor*ar*um re*ver*endiss*im*mar*u* per*for*
nar*u* m*is*fer*atur* q*ui*dem ap*ud* e*p*isc*o* al*iq*uis
acc*u*si*g*at, & ip*s*e ver*it*atem i*nu*uen*it* pot*er*it: ab ho*no*
n*ore* & gradu h*u*ne secund*o* ec*cl*esi*st*icas reg*u*las
de*ci*ci*at*, & t*unc* c*ompet*ens i*ude*x h*u*ne c*ompre*
dat, & secund*o* le*ges* l*ite* exam*in*ans c*ausa* f*aci*et,
Si v*er*ò p*ri*us c*iu*il*u* i*udi*c*at* a*d*eat, acc*u*si*g*at,
& cr*im*en per leg*iti*ma*u* examinationem po*te*
uer*it* appro*b*or*at*, t*unc* e*p*isc*o* loc*u*rum gest*at* mo*nument*orum pal*am* fac*it*; & si*ex* h*is* j*ag*os*er*at
pro*posit*a cr*im*ina comm*is*isse e*u*m*u*ne*rum* ip*s*e e*p*isc*o*
pus h*u*nc secund*o* regul*u* ab hon*ore* s*ue* gradu
quem ha*be*re, separ*at* i*ude*x aut*em* s*lio*ne*rum* ei*inf*er*at*
leg*ib*us congruent*em*. Si v*er*ò e*p*isc*o* p*u*na*re*
xit gest*at* non i*ust*e*ca*se*ta*: t*unc* l*iceat* ei*dis*fare, &
n*od*are hon*ore* seu gradu ac*u*si*g*at p*erson*am: it*a*
tamen, vi*h*uius*modi* persona sub legit*ima* caute*la*
f*at*, & it*a* nos neg*o*ti*u* tam ap*ud* e*p*isc*o* quam à
i*ude*x refer*re*, ve*l* nos hoc cognosc*it*, q*ue* nob*is*
vid*en*t*ur*, i*ube*amus. *¶* Si quis aut*em* pro pec*un*
ni*aria* c*ausa* contra aliqu*am* om*n*ium memor*ar*um
p*erson*ar*u*rum ha*be*re*at* action*em* aliqu*am*, & e*p*isc*o*
pus dist*u*ler*at* i*nt*er eas i*udi*c*at*: i*lic*ent*iam* ha*be*re*at*
ad*o* ci*u*ile*m* i*udi*c*at* ad*o*re*re*: i*lic*ent*iam* ha*be*re*at*
p*erson* a*n*ulo modo ro*ga*re f*idei*u*so*rem*u*re*re*, d*at*, sed
sol*am* cautionem sine i*ure*ir*an*do cum hypoth*ec*
s*uar*um rer*um* expon*at*. Si v*er*ò pro cr*im*inal*u* c*ausa*
acc*u*si*g*at contra aliqu*am* memor*ar*um p*erson*ar*u*rum
pro*pon*at, sub legit*ima* caute*la* ac*u*si*g*at f*at* perso*n*
¶ Si aut*em* ec*cl*esi*st*ica*ca*sa*est*, null*am* c*omm*
uni*onem* ha*be*re*at* i*ude*x ci*u*iles circa tal*em* exam*in*
ationem, led*ant* f*ac*ili*ss*im*u* e*p*isc*o* secund*o* sac*ra*
reg*u*las c*au*se*fin*em*im*pon*at*.

Ut e*p*isc*o* ap*ud* propri*u*m*u* con*ven*iant*ur*
metropol*it*an*u* & vt ca*u*re*pro*lite
non t*ene*ant*ur*.

C A P. X XI.

Si v*er*ò s*an*ctiss*im*or*u*um*u* e*p*isc*o*rum*u*, eius*d*e*u*s*u*
synodi dubitationem aliqu*am* ad*u*ni*ce*re*re* hab*er*
s*ue* pro ec*cl*esi*st*ico*ca*re*re*, s*ue* pro ali*is* quibus*dam*
re*bus*, pri*mo* metropol*ita* e*u*rum*u* cum ali*is* de*u*s*u*
synodo*ep*isc*o*rum*u* c*ausa* ex*am*inet & i*ude*c*at*: & si n*on*
rato ha*be*re*at* v*ira*que pars que*d* i*ndic* a*sunt*, t*unc*
be*at*iss*im* patri*arch*a*di*oc*es*os*ill*ius*int*er eos au*dit*, & illa de*term*in*at*
& leg*ib*us consonant*ia* la*par*e*re* eius*sent*ent*ia* con*tra*
dic*at*re*val*ent*ia*. Si aut*em* & a*cl*ero*aut* al*io* q*uo*
cum*que* ad*it*io*n* contra e*p*isc*o* f*at* pro*pter* quant*it*
lib*et* ca*u*sa*m* ap*ud* s*an*ctiss*im*um*u* eius*metropol*itan*u*
secund*o* sac*ra* reg*u*las & no*tr*as leg*ib*us c*ausa* i*udi*c*at*
& si quis i*ndic*at*co*tr*ad*ix*er*it, ad be*at*iss*im* arch*ie*p*o*sc*o* & patri*arch*am*di*oc*es*os*ill*ius*re*
fer*at* ca*u*sa*m*, & ille secund*o* can*ones* & leg*ib*us hu*ic*
pr*eb*at*fin*em*u*. Si v*er*ò contra metropol*it*an*u* tal*is*
ad*it*io*n* f*at* ab e*p*isc*o*, aut cl*ero*, aut al*ia* q*uo*
que*d* persona*di*oc*es*os*ill*ius*be*at*iss*im*u* patri*arch*a*sim*
ili*mo* ca*u*sa*m* i*udi*c*at*. Pro omnib*u*s aut*em*
ca*u*sa*m* ap*ud* propri*u*m*u* metropol*it*an*u*, aut
p*ari*arch*am*, s*ue* ap*ud* al*ios* quo*cu*m*que* i*ude*x
e*p*isc*o* con*ven*iant*ur*, null*am* f*idei*u*s*ion*em* aut
cautionem*pro* lite*exig*ant*ur*: si t*ame*n vt i*sti* f*u*
t*il* ill*at* i*lli*ca*u*sa*m* sem*et*ip*o*lo*s* abs*olu*re*re*.

Ut econ*omi* & sim*iles* ap*ud* propri*u*m*u* e*p*isc*o*

con*ven*iant*ur*.

C A P. X XI.

O*economos* aut*em*, & xenodochos*, nosocomos*,
p*ro*tochrophos*, & aliorum venerabilium loc*u*rum
g*ub*ernat*o*rum*, & alios om*n*es ec*cl*esi*st*icos i*nb*er*amus***

pro credit*is* s*ibi* gubernationibus ap*ud* propri*u*m*u*
e*p*isc*o* qui sub*z*ac*et*, con*ve*ni*re*, & ratione*m* si*z*
gubernationis fac*er*re & ex*ig*i, quod ex i*ps*is deb*en*
tes ostend*u*nt ill*is* venerabil*is* reddendum dom*u*is
ex cui*s* ordinatione deb*itum* appar*uer*it. Si v*er*ò
putauer*it* se gra*zi*ri*post* repetitionem metropol*it*an*u*
ca*u*sa*m* examine*n*. Si v*er*ò metropol*ita* f*uer*it
contra quam*que* pred*ic*ator*um* p*erson*ar*u*rum*u* h*u*is*modi*
ca*u*sa*m* exam*in*ans, & deb*itum* ex*eg*er*it*, & ex*am*
bus putauer*it* se gran*u*atum*g*ra*zi*re*post* hoc ver*ber*ando*, &*
i*n* ex*ilium* dir*ig*endo*loc*orum*u* s*an*ctiss*im*is e*p*isc*o*
pis*pro*u*s*ur*is*, vt o*hi*l*u* s*u*l*l*contr*ari*um*u* f*uer*it*al*ii*li*
al*iquid* comm*itt*at*ur*, memor*at* v*er*io*pro*ced*at*, i*udi*
cem*v*er*o* v*in*g*at* i*am* differ*ent*em*im*pon*at*, & sc*ien*
tia*m* nostr*u* e*p*isc*o* refer*at*.

De ep*isc*op*u* ill*is* ob*li*qui*er*int*con*uen*iant*ur.

C A P. XX III.

S*Si* quis e*p*isc*o* aut cl*eric*is ex quac*um*que pro*te*
n*tu*ncia*in* Con*stanti*inop*oli* re*peri*at*ur*, & vol*uer*
al*iquid* ad*o*vers*u* e*u*um*u* a*ction*em*pro*pon*at*: si quide*m*
l*icit* contest*at* i*n* pr*iu*nc*ia* pro*ip*so*neg*o*ti*o*n* f*at*
est*ib*i item*o*cl*eric*i*s*. Si v*er*ò n*od*um*u* incho*ra* est*ib*
ap*ud* s*an*ctiss*im*um*u* p*ref*ect*u* Orient*is* p*re*tor*iu*
rum*u*, aut ap*ud* eos*u*, qui*u* nob*is* fuer*int* de*put*ati*u*
i*udi*c*es*, con*uen*ient*ibus* e*u*um*u* respond*at*.

De ap*ocr*is*ar*ia*s*.

C A P. XX V.

R*Ex* vend*iss*ioni vero ap*ocr*is*ar*ia*s* cui*s*cum*que* san*ct*
ec*cl*esi*st*ica*ca*sa*est*, qui*u* reg*ia* ci*u*itate*de*g*en*it*ur*,
aut*ad* be*at*iss*im* patri*arch*as*u*, aut*ad* metropol*it*as*u*
s*u*e*p*isc*o* ordin*at* & destin*at*, ne*que* pro*pter* suis
publico*u* aut*priv*ato*u*, aliqu*am* con*ven*ient*em* sust*in*
e*nt*, n*isi* mand*at*um*u* ha*be*re*at* à s*ibi* e*p*isc*o*, aut*co*e*cono*
m*o*, aut*aliqu*ois*u* con*ven*iant*ur*, d*am* i*lic*ent*iam*, si*q*u*ā*
obligationem*ha*be*re* contra ec*cl*esi*st*am*u* qui*u* contra
e*p*isc*o* e*u*rum*u* pro*pon*at*ur*. Si v*er*ò i*n* quib*us* d*am*
ca*u*sa*m* vel*action*ib*u* sem*et*ip*o*los*u* oblig*at*er*at*
in*tempore* i*n* quo*u* res*pon*ta*fac*unt*ur*, pro*pter* his*con*ve*c*
t*ion*es*u* s*u*sp*ec*tant*ur*.

Ne e*p*isc*o* leg*ation*is*u* temp*ore* con*ven*iant*ur*.

C A P. XX VI.

S*I*l*o* v*er*ò e*p*isc*o* vel cl*eric*i*s* pro*ci*u*ar*ate*at* pro*su*is*u*
Se*cc*lesi*st*is*u* prop*ter* su*is*u* leg*ation*em*u*, aut*ord*in*atio*
nem*u* p*ro* i*reg*ia*ci*uit*at*, vel*ad* al*iu*m*u* secund*o* s*an*ctar*u*um*u* regular*u*um*u* vir*u*tem*u*
mul*ier*um*u* aliqu*am* in*prop*ria*dom*o super*ind*uct*am*u* ha*
ber*et* am*ita* c*ite*a*m*are*re*, aut*so*lor*u*, aut*fil*iam*u*, &
al*ias* p*erson*as*u* qui*u* omn*em* sus*pic*ion*em* es*fu*gi*ent*. Si
quis aut*em* ab*so*l*ue*re*at* s*u*sp*ec*tionem*u* mul*ier*em*u*
i*n* sua*dom*o ha*be*re*at*, & i*ci*rc*u*le*re*re*at* e*st*, & i*ci*rc*u*le*re*re*at* e*st*, &
i*ci*rc*u*le*re*re*at* e*st*, & i*ci*rc*u*le*re*re*at* e*st*, & i*ci*rc*u*le*re*re*at* e*st*, &
i*ci*rc*u*le*re*re*at* e*st*, & i*ci*rc*u*le*re</**

Sugientem agriculturam, aut quasi aliquid rapiente, aut propter aliquam culpan in monasterium cum ingressum: proprio domino hunc reatum cum rebus quas probatur in monasterium introduxisse: iurando primum, quia nihil patitur a suo domino percipiente. Si autem iusta triennium nullus conueniret, aut inquietauerit, aut contra aliquam memora, tamen per sonarum questionem fecerit, abbas monasterii post transversum triennalis temporis, si talem virum dignum indicauerit: tunc de ei schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio. Res autem quas in monasterio introduxit videatur, illa a domino reddatur. Si quis autem memoratarum personarum reliquerit monasterium, & ad secularem venerit vitam: aut in ciuitatibus, aut in agri circuatuens, proprie fortunam reddatur.

Ut monachii in uno condam habent.

CAP. XXXV.

IN omnibus autem monasteriis, que coenobia dicuntur, iubemus secundum canonones monachos in uno habitaculo omnes spatiat dormire, ut mutuum alterius testimonium easque conversationem prebeat: nisi quidam tamen eis aut propter longeuanum in monasterio conversationem quiete volentes viatore, aut senectute, atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis intra monasterium constitutis degant: & hoc cum conscientia & voluntate abbatis heri. Hac omnia in monasteriis & aeternis sciamuram servantibus, in nulla loco nostra reipublice esse monasteria perijuntur aliter. Vbi autem monasterium inueniatur, omnibus modis iubemus viros a scemini separari, & sceminas quidem in quo sunt monasterio remapere: viros autem aliud monasterium sibi miserere. Si vero plura sunt monasteria, ut necesse non sit noua monasteria edificare: locorum sanctissimum episcopos monachos cum monachis, & sceminas cum scemini separare: & in aliis monasteriis congregare procurete, quicumque vero habentur communia, inter eos secundum competentes eiusmodi dividere. Familias autem quemcumque ipsa elegerint sive presbyterum, sive diaconum, ad faciendum eis responsum, aut sanctam eum communionem portandam: sanctissimus episcopus, sub quo sunt, deputet, quem regere fidei, & vita bonae esse cognoverit. Si vero qui ab eis electus est, non sit presbyter aut diaconus, dignum tamen eum huiusmodi ministerio episcopus iudicaverit: ordinationem ei imponat, qui dignus esse videbitur ut responda (sicut diuini est) monasteriis distribuenda tamen ut neque sit electus ad responda sceminarum, in monasterio maneat.

Conditionem nupiarum, vel liberorum non extare, si quis monasterium ingrediatur,

CAP. XXXVII.

Si quis sub conditione nupiarum, sive liberorum sine dotis causas, sive antenupialis donationis donauerit, sive reliquerit suis liberis, sive alij cuiuscumque persona hereditatem, sive legatum, aut ab initio pure relinquentis eis, oneret eos subdictione, aut restituione, aut sub una praeditarum conditionum reliquerit, vel donauerit, subdictiones vero vel restitutions eis fecerit adiectis conditionibus quibuscumque ex iis, que superius enumeratae sunt: sancimus personas talibus conditionibus subiectas, sive masculinas, sive femininas, monasteria ingrediuntur, aut clerici aut diaconis, aut asceticis fratiales conditiones invalidas, & pro non scriptis esse, hoc autem folatio & clerici & diaconis ecclesiarum fruantur, si vndeque ad sua vita in his perserverauerint, ut res sub talis conditione donatas aut relictas, ad pia opera expendant, aut relinquant. In personis enim quae in monast.

rum vel asceticorum ingrediuntur, & relinquent huiusmodi conversationem castam: monasterio aut ascetario vbi a principio ingrediuntur, se sub tal conditione donatas aut relictas, cum alia coram substantia competere volumus. Si tamen in redemptio nem capitulum, aut regentum alimenta sub praedictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat: ex nullo memoratorum modo eam excludi permittimus.

Ut qui monasteria ingrediuntur, se sedent monasterio.

CAP. XXXVII.

Si qua mulier, aut vir monasticam elegit vitam, & intraverit monasterium: sive filii non extantibus, monasterio quod ingreditur, res eius competere iubemus. Si vero talis persona filios habeat, & non antequam intra monasterium, de suis rebus secerit dispositiones, & legitimam partem filii deputaverit: etiam si licet ei postquam monasterium ingreditur, suam facultatem in propriis diuide & filios: ita tamen, ut nulli filiorum suorum minuat legitimam partem, quam vero non dederit filii partem, monasterio competat. Si vero omne substatim inter filios dividitur, voluerit propriis sua filiorum filii connumerata, vnam libi partem omnibus modis reineat, quae debet iuri monasterii competere. Si vero in monasterio degens moratur antequam inter filios suos proprias distribuat res, legitimam partem filiis peripatet: reliquam vero substatim pars monasterii competit.

Ut soluti sponsalibus per monasterium ingressum simulantur arra reddantur.

CAP. XXXIX.

Spousalibus quoque secundum leges factis inter Saliqos, sive sponsis monasterium ingrediatur, recipiat quae per sponsalibus arrarum nomine fundata: sive sponsa monasticam vitam elegit, illa solummodo reddat quae similitudine arrarum nomine accepta, pena viri pars concedenda.

Si vir aut uxor ingrediatur monasterium.

CAP. XL.

Si vero constante adhuc matrimonio, aut vir solus, aut vir sola intraverit monasterium, soluta matrimoniis, & circa repudium, postquam tandem persona pergens ad monasterium schema perceperit. Et si quidem vir elegit monasticam vitam: restitutus prius mulieri dote, & si quid aliud ab ea receperit. & super hoc ex nuptiali donat, onceptam partem quanta ex morte viri competit mulieri secundum pactum dobilis instrumentis insertum. Si vero mulier fuerit monasterium ingressa, simil modo restitutus vir nuptiali donationem, & calum dojis ex morte mulieris placitum: reliquum vero dojis mulieri restitutus præcipimus, & si quid aliud ex rebus multeris apud eum inveniatur. Ambobus autem monasticam vitam eligentibus, iubemus vacibus dobilis placitis, virum retinere donationem ex nuptiale, & mulierem propriam accipere dote, & quicquid aliud vir o dedisse probetur: ut vnuus quisque circa denum suis fruatur rebus nisi forte sponsus sponsa, aut sponsa sponso, aut maritus uxori, aut vir marito aliiquid donare aut cedere voluerit: quoniam neque ex patris nuptialibus viro aut mulieri lucrari aliquid conceditur.

Ne licet parentibus exheredare filii qui ingrediantur monasteria velut ingratos,

CAP. XLI.

Nullam vero licentiam damus aut parentibus filios, aut filii parentes, secularem vitam sedantes, & reliquentes, velut ingratos a sua excludere hereditatem, monasterium aut monasticam vitam subsecutos. Interdicimus autem parentibus filios sive monasticam vitam eligentes, ex venerabili & monasteriis abstrahere.

Bemas

316

De monachis monasterium deferente.

CAP. XLII.

Si monachus reliquerit suum monasterium, & in aliud ingreditur: quascumque res tempore quo monasterium dereliquerit, habere videbitur: proprio monasterio in quo ab initio ingressus est: et competit iubemus. Prudere autem sanctissimos locorum episcopos, ut neque monachi neque monachus circumstante ciuitates, sed si quod necessarium responsum habuerint, per proprios responsarios hoc agant, in suis manent monasteriis. Si monachus reliquerit monasterium, & ad secularem vitam migrauerit: hunc militiam, & honorem, si quem habet, prius spoliatus, ab episcopo locorum & provincie iudice in monasterium mitti: & res quae potest habuisse probatus fuerit monasterio in quo mitti possit, competit. Si vero rursus reliquerit monasterium: tunc cum index provincie in qua inventus fuerit, teneat, & subdito sibi officio comendat.

De taperibus sanctissimis. Mm.

CAP. XLIII.

Si quis rapuerit, aut sollicitaverit, aut corrupserit sacerdotem, aut diaconium, aut monachum, aut quamlibet aliam feminam venerabilem habentem, huius res ex talis sceleris participio iubemus venerabili loco, in qua talis femina habitat, per locorum sanctissimos episcopos & econatos corum, nec non etiam cuiuslibet provincie iudices & corum officia vindicant. Eos autem qui talia deliquerint, & participes eorum sceleris fuerint, capitale periculum sustinerent: talem vero misericordem vbiunque est, cum propriis rebus in monasterio recendi, in quo causis custodiri possit, & non turba in eodem crimen reperiatur. Si vero diaconis fuerit, & filios habuerit legitimos & legitimam partem dari filii. Si autem intra annum postquam cognoscitur tale facinus commisus, tales res iuri venerabilis dominorum non vindicentur: iubemus omnibus modis comitem priuarum siccis nostro has assignare, locorum iudice, iustiurandum modo a nobis dicto sub gelis monitorum apud indicem provincie, aut apud locorum defensorum præbere. Illo videlicet generaliter obseruando, ut si quis litigantium absens vel præfens huicmodi iustiurandum præberet, noluerit, & hoc manifestetur iudicii, persistentiā eius actionem quidem calum actionis reus autem condemnatio dem sustinet.

Vt litigantes iurent in exordio litiis.

318

bis, neque dabunt: & de spottulis: & ut quis iubetur, referendarij compleant, & nol misceant semetipos causas, & per se exequantur.

TIT. VII.

NOVELLA CONST. CXXIII.

Imper. Justinian. Augst. Petri gloriosissimi imperatorum prætoriorum prefato.

R A E F A T I O.

Presentem legem profimus, ut & iudicium publicitas appareat, & non valeat litigantium suffragium circumvenire leges.

CAP. I.

Iubemus igitur, quoties apud quoscumque iudicantes aut administrantes, iuris, aut appellatio-nes examinantes: præ omnibus principales litigantes personas, aut illos ad quos in medium negotium forte migraverit, in praesentia iudicium ian-gentes sancta euangelia, iurare, quod nihil penitus iudicibus, aut patrocinij causa ipsi, vel alij cuiusque personæ pro hac causa quolibet modo deruderet, aut promiserunt, aut posse dabunt vel per se, vel per aliam quamcumque medianam personam: exceptis illis qui propriis adiutoriis pro patrocinio praetulsi, aliquis personis quibus nostra leges dari disponerunt. Hoc autem seruari præcipimus & in sacro nostro consistorio, quando consultationes intromittuntur, ut sub præsencia sacri senatus memorata sacramenta præsentur. Si autem (vt contingit) aliqui litigantium nequeant ad judices venire, tunc iubemus præfentes quidem iurare prædictum iustiurandum: ad absentes autem dirigi ex officiis ministransibus aliquos cum aduersa parte, ut eis præsentibus memorata sacramenta similes præbantur. Si vero mulier fuerit, quae propter honestatem sive pudicitiam, & filios habuerit legitimos & legitimam partem dari filii. Si autem intra annum postquam cognoscitur tale facinus commisus, tales res iuri venerabilis dominorum non vindicentur: iubemus omnibus modis comitem priuarum siccis nostro has assignare, locorum iudice, iustiurandum modo a nobis dicto sub gelis monitorum apud indicem provincie, aut apud locorum defensorum præbere. Illo videlicet generaliter obseruando, ut si quis litigantium absens vel præfens huicmodi iustiurandum præberet, noluerit, & hoc manifestetur iudicii, persistentiā eius actionis calum actionis reus autem condemnatio quidem calum actionis reus autem condemnatio dem sustinet.

Si persistens datus litigator personam cui alij quid dedit, preferat.

CAP. II.

Si quis autem ex litigatoriis dixerit se dedisse, salvi aut promisso, & personam declarauerit, & hoc probauerit: ipse quidem in euclio litiis venientem mereatur: qui vero accepit, aut promissione sucepti, aut ei probetur si quidem pecunaria sit causa, siquicquid datur, triplicum: quod vero promittitur, duplum a comite rerum priuarum exigatur, & dignitatem seu cingulum quod habet, in vitroquo calu amittat. Si autem criminalis sit accusatio, confisio, & propriæ substantiaz patiatur, & mittatur in exilium, qui propter acceptationem alienum crimen in se tranponi festinavit. Si autem datum aut promissum litigator probare nequeuerit: iure persona quae datum aut promissum dicitur suscepisse, quia neque per se neque per aliam personam aut accepit, aut promissionem habuit, & hoc præbito sacramento, ipse quidem liber litigator autem qui non potuit ostendere, in pecuniaris quidem causis estimatione litiis à comite rerum priuarum exigatur: ita quippe euentum proprium sufficiat in criminalibus autem causis confisio, & suarū rerum sufficiat, & cause sapid competentes iudices secundum ordinem legū terminentur. Si autem à litigatore manifestetur persona quae memoria

vsum antequitalis donationis; sicut prius san-
cimus habere vero eaq; & proprietatis tantum,
quantum filiorum quantitas faciat; ut secun-
dum proprietatis rationem vnius & ipsa filii per-
sonam obtinere videatur. Hec vero valere non
in matribus solis iubemus, sed etiam in patribus,
& aliis ascendentibus volumus, ad secundas nuptias
non venientibus.

Maritimonium sine causa dissolendum non esse.

C A P. IIII.

Qvia vero interdiximus dudum per nostram le-
gem, & viris & mulieribus repudia mittere, &
transigere matrimonium (nisi ramen quadam sit
causa nostra legi cognita) & penas hoc facientes
& viris & mulieribus impotius mutatione
quandam circa penas viri ac mulieris facientes, &
ad melius hoc transformantes, sanctius nullus esse
differentiam quanum ad penas inter virum &
mulierem hoc praesumentes: sed ipsius penas quo
contra mulieres a nobis definitae sunt, si sine causa
nostra legi cognita matrimonio distrahant, etiam
iugorum, siue villarum, siue centuriatum, &
nomina possessionum pro quibus functiones fulci-
piunt. Si vero secundum prae dictum modum de fu-
scepta siue securitates non fecerint: iubemus eos &
penam decem librarum auri exigiri, & tormentis
subiiciuntur. Iudicem prouincie decem librarum
auri exigiri penam, si de hoc interpellatus non iu-
dicaverit, & compulerit de fuscpta siue securita-
tes secundum quem definiuitus ordinem scribi.

C A P. IIII.

Hoc autem iubemus ut obseruari, si quis forsitan colla-
torum dubitat de possessione pro qua fiscalia
exiguntur, aut pro qua fiscalium quantitate, omnibus
modis fiscalium descriptiuncula custodes cogi-
antur iudicem prouincie decem librarum aurum
negligere, aut illo negligere, a locorum
sanctissimo episcopo eas profecte, & fiscalium offe-
dere quantitatem, & seruitutem publica descriptio-
nem exigi possentem.

C A P. V.

Et in hoc quoque adiuuare nostros collatores
perpleximus, vt non necessitas inferatur posses-
toribus sub hypothecis decimationes nominare in
auro collationis, vt non aliquam ex foro ipsi pa-
tiantur lassionem, sed eos quibus in unaquaque
provincia aut ciuitate periculum fiscalium exactionis
imminet, siue vindices sunt, siue curiales, siue
exactores, aut canoniculari, alii quidam propriis
periculo & subiace pecunias, & transmittere, &
expendere in quibus deputati sunt utilitatis,

C A P. VI.

Et hoc custodiri iubemus, canonicularium talem
in prouinciam destinari, qui possit periculo ordi-
natim cum exigere fiscalia tributa, & per nullam
occasione impulsorem post eum mitti, &
damnum subiectis inferri impulsori, & ipsum vo-
cabulum de cetero perimum. Si vero non oppor-
tunitas iuueniatur canoniculari non impulsor miti-
tatur, sed illo remoto alter dirigatur canonicularius.
Ipsum quoque canonicularium contentum esse iube-
mus deputatis consuetudinibus, & nullam subje-
cis iustitia lassionem.

C A P. VII.

Sin autem aliquando contingit superindicatione
seculis posse possent conferre aut contribu-
toria fieri: ex illo tempore iubemus superindicationem
aliis titulos prater eos qui continent particula-
ri dispositione anni, collatores fiscalia exoluant,
aut in prouincia expendant: iubemus eis in ciui-
dem indictionis collatione hoc reputari: vt nullum
ipsi paruant damnum. Si vero secundum a nobis
definitum tempus non dirigantur huiusmodi par-
ticulares dispositiones, qui quidem per tempus gu-
bernante nostrum prætorium, tringita librarum au-
xi penam perfoliant, vniuersaliter vero prouin-
cie contracte quinque & viginti librarum aurum
penas exigantur. Si audem iudex missis easdem
particularis dispositiones in prouincia non pro-
posuerit, decem librarum aurum penam dampnabitur.

C A P. VIII.

Si vero aliquando contingit dominum cuius-
cumque possessionis aut non apparet, aut ad
fiscalium solutionem non sufficiere, vt ex hoc su-
perindicationis necessitas fuscipiat: iubemus

& spoliationem cinguli sustinebit: eius quoque of-
ficium quinque libras auri exigetur.

C A P. I I.

Vbemus vero speciem quidem collationem mox
lex principis vniuersaliter indictionis incipi-
re: argenti vero illatibus sigillum secundum de-
tempora.

C A P. III.

Pro fiscalibus autem collationibus de fuscpta siue
securitates particularares ab plena, omnibus
ab iis qui fiscalia fuscipiat, fieri definitius, mani-
festantes & solidarum qualitatem, & speciem, nec-
non & iugorum, siue villarum, siue centuriatum, &
nomina possessionum pro quibus functiones fulci-
piunt. Si vero secundum prae dictum modum de fu-
scpta siue securitates non fecerint: iubemus eos &
penam decem librarum aurum exigiri, & tormentis
subiiciuntur. Iudicem prouincie decem librarum
auri exigiri penam, si de hoc interpellatus non iu-
dicaverit, & compulerit de fuscpta siue securita-
tes secundum quem definiuitus ordinem scribi.

C A P. IV.

Hoc quoque iubemus, vt pro pecuniis aut specie
bus in prouincie expensis non exigatur colla-
tores ea quae dicuntur transmissoria: vt iis autem
qua transmittenur, non amplius praebent horum
que ex initio in unaquaque prouincia deputata sunt.

C A P. X.

Eos autem qui in prouincias pro quibusque pu-
blicis exactionibus diriguntur, non aliter incho-
re exactionem, nisi prius prouinciali iudicio insinua-
re, ut exactionem, & fiscalia tributa, & exactiones
fiscalia tributa, nulli pro his pericula aut damno
subiiciantur: hoc ipso & super priuatis negotiis ob-
seruantur.

C A P. XI.

Hoc quoque iubemus eis quibus fiscalium ex-
actio iniungitur, nullam priuatarum causarum
executionem committit: sed & si quid eni in-
giatur, nullo modo presumere eos hoc agarene occa-
sione publicarum functionum nostri subiecti la-
dantur.

C A P. XII.

Si autem aliquis pro veritate publica debens tri-
buta, dicat executori esse sibi alium debitorem: non
dicere executori molestiam aliquam denominato
infere, nisi prius debitor probetur nullo omnino
modo posse publica tributa perfoluer. Hoc tamen
prius requiri apud iudicem prouincie, si pro verita-
te debitor est in qui denominatus est, & ita fiat ex-
actio, in virgo vero casu si quis aut exequi aut ex-
igere circa ea quae a nobis disposita sunt presumpe-
rit, & cingulo nudabitur: & confiscabitur, & exilio,
etradetur. Qui autem iuueniatur aut præcepit iu-
dex, decem librarum aurum exigitur penam & offi-
cium eius quinque librarum aurum subiaceat pena.

C A P. XIII.

Non illi vero penitus licet publica tributa exig-
endum, neque censilibus, aut rationum scripto-
ribus, aut aliis quibusdam publice ministratis, bus
excusatione vii, quod in sacro loco resident, contra
eos qui dicunt se laos ab eis in fiscalium exactione.

C A P. XIV.

Non illi autem penitus molesteatur pro tributis
terrarum quae non possidet, sed etiam si contin-
get agricultores alii competentes aut adscripti
proprietate possident, illos molestiam su-
ficiunt, nisi forte propria voluntate tali functione se
fecit obnoxium.

C A P. XV.

Eos autem qui publica tributa exigunt, iustis pon-
deribus & mensuris vii præcipimus: vt neque in
hoc nostros tributariorum laedant. Si autem collatores
penam gravari se sine in mensuris, sine in ponderi-
bus: habeant licentiam specierum quidem mensuras
& pondera a gloriostissimis præfectis: aurum vero & ar-

genti & reliquorum metallorum pondera a glori-
ostissimo per tempora comite sacrarum largitionum
accipere: & has mensuras & pondera in sanctissima
vniuersaliter ciuitatis ecclesia seruari, vt secundum
ea & grauamen collatorum, & fiscalium illatio, &
militares & alii expen- hant.

C A P. XVI.

Cuiatum vero nostre reipublice & habitantium
ceas perfecte & proprie- tates, iubemus nullam ou-
nino esse licentiam fiscalium exactionibus communica-
& aqua ductibus, aut aliis quibuslibet solennitatibus
aut salariis deputata sunt: aut retinere aliquid
ex iis, aut a proprium lucrum redigere sine ali-
qua dilatione aut immuniione, has præbere, vt pro-
ficiant a initio in quibus deputata sunt operibus,
sed neque possessores aut habitatores ciuitati præ-
sumere quolibet modo auferre. Aliquid ex ipsis pe-
cuniis, aut nomine descriptionum, aut pro portulis
debet aliquid ex his aut expendere. Si quis autem da-
re aut accipere ex his præsumperit, iubemus cum
de eo in duplice quantitate hoc ciuitati reddere. Sed
neque prouinciarum indices, aut eorum officia, aut
alium quilibet omnino participium habere ali-
quod ad prædictas pecunias, aut eorum dispensationa
semper misere: sed ciuitatis sanctissimum epis-
copum & primates, necnon & eius possessores con-
seruare qualem partem ciuitatis & frumentarios, &
alios huiusmodi dispensatores. Singulis autem annis
implitis, sanctissimum episcopum cum quinque pri-
matibus ciuitatis rationes exigere eos qui ab ipsis or-
dinatis sunt: & si quid ex talibus ratiocinis apparuerit
debitum, aut remansisse: exigere huiusmodi dispensato-
res pericula co-constituentia & vilitatis quibus
deputata sunt, reseruari. Si quis autem ex prædi-
ctis dispensatoribus in efficiaciam inueniatur, repente hu-
c remoueri iubemus, aliumque pro eo a sanctissimo
ciuitatis episcopo & reliquis possessoriis (sic) præ-
dictum est) ordinari: scientibus iis qui denominant
eos, quia si quod dannum ciuitati contigerit, ex pio
priis substantiis hoc medebuntur.

C A P. XVII.

Non illi vero licet eorum qui in officiis santi glo-
riostissimorum prætoriorum, aut in alio officio
aut in schola constitutorum, ita ratiocinia commis-
sive excepit, neque excepito ciuidam administratori, aut
alterius iudicis scriptis, nec si pragmaticam, aut alia
sanctionem, aut sacrum commonitorum accepit,
præcipiens ei aliquid tale. Sed si quid fiat huiusmo-
di, licentiam habere vniuersaliter ciuitatis sanctissi-
mum episcopum memoratis capitulo talibus per-
sonis: referre autem ad nos: vt hoc agnoscetis, & illat-
e ciuitatis damnum ex eorum substantia restituiri iuc-
beamus, & competentem vindictam talibus inser-
mus.

C A P. XVIII.

Super hot iubemus, seruatiis operum sub pre-
fecto factorum prætoriorum constituto, nullum
participium ad talia ratiocinia omnino habere; va-
cantibus omnibus per que eis sine generali-
tate specialiter aliquid tale pridem concep-
tum posse impetrare. pro prædictis enim causis rationes
nulli committi volumus, nisi nos prodeste ciuitati-
bus existimantes, virtutum opinionis bonae, & dignitate
ornatum elegantibus, qui dñebeat a nobis in scriptu-
ra divinam iustitionem percipere continentem nostram
speciem subscriptionem, & illius nomen & dignitatem
& causis & tempora quorum ei ratiocinia commis-
sive. Eos autem qui a talibus personis rationes ex-
iguntur, omne habere tutelam iubemus, aliquam
quæsiōnem nullatenus sustinentes.

Ad huc sancimus in nullo nostra reipublica locum eundem episcopum & dicem esse, & loci servatores gloriissimorum prefectorum, aut magistrorum militaris cinguli: sed nec aliquam exactiones fiscalium tributorum agentem, loci servato rem esse gloriissimorum prefectorum, aut magistrorum militum. Et simpliciter dicendum est, nullum in provinciis fieri loci servatores prefectorum nisi per nostram iussionem in expeditionibus vbi viuitas exigit loci servatores mitti eiusdem praefectus, qui debet prouidere militibus expensis. Si quid antea extra loco delinquatur & committitur: qui quidem loci servatorem suum fecit, tritiga libratum auri penam exigitur, restitutus omne damnum quod per eum qui ab eo directe erit, aliquis pertulerit, qui vero fieri presumperit: proprio cingulo & dignitate & militia priuabitur, & decem libratum auri pena multabitur.

Ad huc prohibemus & in provinciis existentes indices ciuilis & militares, in ciuitatibus aut castris loci servatores in commissarii sibi provincias facere, ex quo videlicet in provinciam accesserint, & in quantum in ea administrant: quinque aut libratum pena imminent tam facient loci servatores iudicii, quam fieri presumunt. Antequam vero in provinciis veniant iudices, damna eis licentiam vices agentes suos instituere, qui debeant omnia vque ad eum presentiam agere, quae possunt ipsi iudices facere, ita tamen nouissimum supplicium, aut membris incisionem. Sed si quis ex iudicibus secundum iussionem nostram in aliam regionem militatur, licet ei per similem modum loci servatorem suum facere.

Iubemus autem omnes iudees & militares quidam ciuiiles per se requirere eos, qui latrocinia, aut violentia, aut rapinas rerum, aut scismaticorum, aut alia quelibet in provinciis illicita committunt, & supplicia eis legitima inferre, neque pro his causis accipere aliquid consuetudinis nomine: ut omnes vnde que nostri collatores illi fieri seruentur, non enim permittimus cuilibet maiori aut minori militari iudicii, aut latronum infecutores, aut violentiarum inhibitores, aut tribunos pro talibus causis in provinciis ordinare, aut qui debent aliquos examinare: non per tales occasiones ampliores violentie inferantur provincialis. Si quis autem iudicium hoc non custodierit: cognoscatur, non solum se commissarii sibi cingulo poliandrum, sed decem libratum auri penam exoluere, eo quod presumptitalem, causam affert, et post tormenta vero & confiscationem substantiae in exilium redigendum & relegandum.

Ad hoc iubemus provinciarum iudices, & officia aeraria, si quando de ciuitate ad ciuitatem veniunt, neque angariis neque descriptionibus, aut aliis expensis collatores grauare: sed ex deputatis sibi de fisco amoniti expensas facere.

Super hoc sancimus provinciarum iudices omnibus modis post dispositionem cinguli quinquaginta dies in provinciis commorari, & conventiones aliquas contra se mouentibus respondere. Si vero conigerit aliquem ex eis ante completo quinquaginta dies deferere provinciam: iubemus omnes ab eo damnum aliquod passos simul ingredi apud sanctissimum metropolis episcopum eiusdem provincie: & sub gestis monumentorum vnumquemque tangentem sancta euangelia, palam facere illata dispensia: & ex illius substantia, contra quem talia facta sunt monumenta, omne damnum iuris restituimus. Nam neque nostrum fiscum nec aliquam publici partem ex his quicquam accipere possumus, licet hoc expressum lex daret.

eiusdem provincie: scientibus quia si hoc completere neglexerint, & ipsi de propriis facultatibus omnia damnata iuris restituere compellentur.

Si quis autem ex iudicibus provinciarum aut eis sequitur ad aliam administrationem, aut opus ad aliam provinciam ei credatur: iubemus cum legitimo procuratore constituto conventiones pro domino proponentibus respondere, quod nisi fecerint, sancimus monumenta apud sanctissimum episcopum (si superius dictum est) & pro domino illis eis iuratis secundum gemitum virtutem omne damnum dum proponit: provincia similiiter & periculo per temporis praefectorum & viuis cuiusque provincie tractatorum.

Omnes autem pecuniarias poenas quae praesentia lege continentur, a comite per tempus prouatarum exigit eos qui praesentem legem non servant, & nostro fisco vindicari sancimus: qui nisi eas vindicaverit, ipse cum ministrante sibi schola ex propria facultate huiusmodi quantitatem solvere cogatur.

TQuae igitur per praesentem legem nostram salutarem, in perpetuum valitam, pro vilitate & stoliditate nostrorum collatorum dispossimus, tua gloria iniuria & immota per omnia seruare sentient, & ad omnium notitiam perentie faciat: edicis quidem in hac regia ciuitate solemnitate propositus, & precepis autem ad clarissimos provinciarum iudices directis, ut per eos omnibus collatoribus manifesta sint. Dat. Id. Jun. Dom. Iusti. PP. Aug. Basilio V. Conf.

DE SAMARITIS.

NOVELLA CONSTIT. CXXIX.

Idem Augustus Areobindo. P.P.

Nihil iam ita magnum subiectorum nostrorum delictum est, quod non nostra clementia medeat, licet enim corum facta odio habentes ad vindictam pro eis insurgamus, tamen tempus medietus & commonetes modis competenter delinquentes, rursus ad nostram clementiam remeamus, iustitiam iracundia, benignitas reconciliates rationibus, quale quidam & praesens nostra celebrat lex. Samaritans enim pride atrocies & elatos contra Christianos & in omnium velut nouissima superbii excedentes pluri mis quide poenit, & fiximus, una vero maximè quod neq; testameta ipsi possunt cōscire, neq; hi defuncti abfuge testamento, cognitis quia ab interfago vocantur, hereditatem transmittere, nisi ad hereditatem, ex utraque causa vocatos recte Christianorum, fidei esse contingere. Interdiximus autem eis & legitare dare, & donations scribere, aut aliquas omnino alienationes in suis ponere rebus, nisi forsitan orthodoxa fide percipiens persona est. Licet autem lege generali hac comprehendentes tunc meminerimus, tamen non eadem in operibus quam in literis subtilitate referuimus. Nam neque nostrum fiscum nec aliquam publici partem ex his quicquam accipere possumus, licet hoc ipsum est.

Nunc itaq; ad moderationem redditos, videntes eos & nobis ipsi indigni esse putantes in hisde permanere terminis, contra eos qui non similia prioribus langue, praestates maximè omnij Sergij sanctissimi Cæsarij metropolis episcopi iustis præstitionibus que pro eis

QUOMODO OPORETEAT MILITES, &c.

EPILOGVS.

Tua igitur gloria nostram in eis declaratam humanitatem per praesentem nostram legem cognoscens, manifeste per provincias solemnis edicis que nun nobis placuerunt, faciat ut perpetuo hoc ipsi fruatur auxilio. Datum XXII. Kal. Jul. Constant. D.N. Justin. P.P., anno XXV. Basilio V. Conf.

QUOMODO OPORETEAT MILITIBUS

testraplitum in ciuitatibus facere, & introitum.

NOVELLA CONSTIT. CXXX.

Imper. Augusti. Petri P.P.

Primum & maximum arbitramur statum esse nostrae reipublice ut inculpabiliter nosfer exercitus in iteribus converteatur, & innoxias atque indemnitatis nostris collatoribus custodiatur.

Iubemus igitur, quoties transitus sit nostrorum iudicium & exercitum, delegatores simul esse ob eius qui curam habent eorum alimenta, & singularia provinciarum vocantes per quas transitus sit, præparationem facere expensatum ut nostri exercitus inquamque provinciam ascendent, inculpabiliter converteatur, & viuis cuiusque numeri optiones suscipere species sine qualibet tergiuersatione, & erogare magistris milium & militibus in specie præbitas annona, habere autem eosdem optiones deputata ipsi occasione enolimeti quintadecimam portionem. Ex confutacione autem & re causarum ab optionibus, collatoribus pro his quae ab his expenduntur, pericula eorum qui cum eis sunt iudicium & tribunorum, & coniunctum & diafractum & delegatorum & viuis cuiusque numeri primatum, & nullo modo gratis expendere milites a collatoribus aut occasione non facere, forsitan præparationis, aut introitorum nomine, quorum etiam ipsum vocabulum omnino perimus, ut vnde illi & indeennes custodiatur nostri subiecti.

Species autem quae inueniuntur in vnoquoque loco, ipsos accipere milites, & non a lia quaque quae in ipsa regione non inueniuntur, & propter hoc tergiuersationem aut damnum inferri collatoribus.

Eam vero quae sit a nostris possessoribus expensam, & declaratur per recanta, iubemus reputari eis à fede tuz & celiudinis line qualibet tergiuersatione aut damno aut iniunctione in collatione eam quam ab eis fiscus caput pro indictione illa in qua expensae sit. Si vero aliquis quam præfessiones sunt ab his qui dari species, inueniantur expensae, iubemus ex omni corpore fiscalium eiusdem provincie compleri eos qui vlti functiones suas exhibuerint, si vero non habeat ipsa provincia sufficientia ad expensam fiscum, compleri eos qui hanc expensam fercent ex generali mensa quae regitur à tua gloria, aut retinere hanc eos ex his quae ab his inferenda sunt secundum sequentem indictionem, & hanc reputari eis ex omni modo ab his qui fiscalia exigunt, his omnibus admittendo & obseruando pericula tuz gloriae & singularium provinciarum tractorum & iudicium & obsequium eis officiorum & suffectorum & curialium & omnium fiscalium tractorum.

Hoc quoque iubemus seruari, nullus indicet aut

predicis in minimo aliquid accepere. Si autem inuen-
tus fuerit quis pro transitu annoam accepere,
iubemus tale aliquid agere ex duplo totum;
quod accepere pro hoc presumperit.

C A P. V.

Siquis vero nostrorum iudicium ave militum aut optionum ipsorum non recusat fecerit facta ab his expensis, iubemus expensas facientes collatoris gesta monumentorum conficeret, sicuti inven-

ritur ipsi huiusmodi iesfionis sibi auctores fiant. Da-
rum Kalend. Mart. Constantino. D. M. Iustina. P. P.
Aug. anno XIX. post Consilium Basili V.C. anno
quarto, iudicione octava. Proposita in civitate Con-
stantinopolita.

32

D E E C C L E S I A S T I C I S T I T U L I S

& priuilegiis, aliisque capitulis.

T I T. X I X I I .
N O V E L L A C O N S T I T. C X X X I .
Imp. Iustinianus Augusti. Petro gloriosissimo praefecto
sacrorum pretoriorum.

P R A E F A T I O.

De regulis ecclesiasticis & priuilegiis, aliisque capitulis ad sacrofandas ecclesias & reliquias venerabiles uosmos pertinentibus, praetentem profe-

tus factis collatoribus quidem præbere aut eis

reputare quæ ab eis facta expensa, sicuti superius di-

ximus: reuenerare autem hanc quantitatem quæ ex-

gesis declaratur, ex his quæ delegata sunt de fisco

principalibus militiæ, & militibus qui expensam

fecerunt.

C A P. VI.

Ahæc iubemus principes militiæ nos trus siue eos qui deducunt exercitum, & delegatores, in transiitibus permittere ad illum locum in quo futurus est oster exercitus applicare, & preparationem facere exercitum, & non mettere ad alias ciuitates aut possessiones aut prædia, quasi debeat exercitus ibi manere, & ex his pecunias accepere de possesso- nibus & villis. Si autem accipere aliquid pro hoc presumperit, iubemus etiam sic quidem gesta fieri, significans & vnde & cui datum est, & reputari damnificatis à tua gloria, aut præberi secundum prædictum modum omnia quæ ex talibus gestis significantur, principes autem militiæ & quocumque modo diaforas nostri exercitus & delegatores & in dupli quantitate daro quæ accipere presumperint: proxiatore vero etiam supplicium & exilium sustinere.

C A P. VII.

Sequitur iudicium prouinciarum colludentium. Forte cum diaforis nostri exercitus, non præparaverint expensas, & ex hoc per diversas ciuitates & villas eos perdantur, iubemus eos cingulo romanos confiscationi & exilio cum obediens eis officiis subi: quos autem collatores & ita indegenes seruantes recuatorum datione aut ex gestis, quæ secundum prædictum modum debent fieri.

C A P. VIII.

Imagis autem ipsa feruari præcipimus non solum in transiitibus nostrorum iudicium & militium, sed etiam aliorum qui ex qualibet gente in auxilio nostra reipublice nobis mittuantur.

C A P. IX.

Ver autem non occasione metatorum damnationis iniurietur nostrorum collatorum libertas, iubemus nulli penitus licere nostrorum militum in authentica habitatione in quibus domini dominum inueniantur mane res, accipere sibi metata, fed illas quidem sine molesta feruare propriis dominis, accipere autem milites in aliis diafore metata.

E P I L O G U S.

Tque igitur placuerunt nobis, & per presentem declarata sunt legem, tua gloria in regia ciuitate & per loca sanctissimis episcopi, clarissimisque iudicibus & omnibus nostri subiectis in unaquaque prouincia & ciuitate palam faciat, vi sciant nostri subiecti quæ à nobis pro eorum indemnitate dif- posita sunt, & agnoscant, quia si contra hæc aliquid agatur, & qui iaduatur taciturnitatil causam tradide-

re, simili quoque modo ius pontificis quod episcopo Iustinianus Carthaginis Africana ciuitatis de- dimus ex quo Deus hanc nobis restituit, feruari iubemus. Sed & alia ciuitates, & earum episcopi, quibus in diversis locis metropoliticum ius præsumvit est huiusmodi priuilegio in perpetuum potiantur. Omnia autem priuilegia vel folia quæ ex imperiali munificentia, aut etiam alio quolibet modo sanctissimis ecclesiis aut aliis venerabilibus domibus & locis collata sunt, firmè eis per omnia conseruentur.

De priuilegiis possessorum ecclesiasticorum.

C A P. V.

Ahæc sanctissimus omnium sanctorum ecclesiarii & omnium venerabilium domorum possesso- nes, neque scandidas fuctiones, neque extraordinariæ defunctiones suscitent. Si tamen itineris sternendi, aut pontium adiicij, vel reparacionis opus fuerit, ad instar aliorum possessorum, huiusmodi opus & sanctæ ecclesiæ & venerabiles domos completere, du sub illa possident ciuitate, sub qua tale sit opus. Si que verores ex curialium substantiis ad quamlibet sacra-

libet sacrofanciam ecclesiam, aut aliam venerabi- lem domum secundum leges venerantur, aut potea venerant, liberas eas esse sanctius descriptio- ne, libet.

De prescriptione xl. m. ad venerabilia le-

ca pertinet.

C A P. V I.

Pro temporalibus autem prescriptionibus de- cem & virginis & triginta annorum, sacrofan- cis ecclesiis & aliis uiuieris venerabilibus locis solani quadraginta annorum prescriptionem op- ponit præcipuous: hoc ipso feruando & in exacto re legatorum & hereditatum quæ ad pias causas relata sunt.

De adiunctione celsiflorum.

C A P. V I I.

Si quis autem voluerit fabricare venerabile oratorium aut monasterium, præcipimus non aliter inchoandam fabricam; nisi locorum sanctissi- mus episcopus orationem ibi fecerit, & venerabilis se semel, siue annale: & hoc modis omnibus secun- dum relatoris voluntatem ab iis quibus iustum est hoc facere, compleri. Si autem specialiter dixerit quomodo pauperibus hoc reliquit: præcipimus sanctissimum episcopum ciuitatis in qua relator habuit domicilium, percipere easdem res, & eius eiuitatis pauperibus erogare. Si autem pro redem- ptione captiuorum aliquid relinquatur, & non no- minatim testator dixerit per quem oporteat fieri redemptionem captiui: etiam si iubemus res ad hoc relatas, locorum episcopum & eius econ- nos accipere, & huiusmodi pium opus, templer, in omnibus enim talibus pisis voluntatibus, sanctissi- mos locorum episcopos volumus prouidere, ut secun- dum defuncti voluntatem, uniuersa procedant, licet pia caput a testatoribus aut donatoribus in- terdicendum si eis habere ad hoc aliquid partici- piunt. Si autem qui hoc facere iussi sunt, semel & secundo a beatissimo locorum episcopo, aut eius economis per publicas personas admotis distule- rint quæ disposita sunt, adimplere: iubemus eos omne lucrum relatum eis ab eo qui hoc præcep- rit, amittere: & acorum episcopos omnes res eum- dis (sic) dictum est.) pisi causa distributis, cum fructibus & augmentis medijs temporis & membra- to loco vindicare: & que testator dispositus, adim- plere scientes, quia si neglexerint, pro his omni- bus rationem Deo persolvent. Si autem sanctissi- mus locorum episcopus reliquerit aliquid horum quæ à nobis dicta sunt, fecerit sanctissimum eius me- tropolitæ hæc omnia exigere, & complere: & omni- alii legatus si huiusmodi mouere questionem, & audire vi modis omnibus cause pia com- plentur.

De legatum Dei reliatum, ut ecclesie deputati, & bi- natus domicilium habeat.

C A P. V I I I.

Si quis in nomine magni Dei & saluatoris nostri Christi hereditatem aut legatum reliqui- rit, iubemus ecclasiam loci illius in quo testator domicilium habuerit, accipere quod dimidium est. Si quis autem vnum, sanctorum hereditem scripe- rit, aut legatum ei reliquerit, & non specialiter nominauerit locum in quo eis venerabilis domus, inuenientur autem in eodem loco aut ciuitate plura oratoria eiusdem sancti: illi magis domui quæ pauperior est, quod reliatum est, præbeatur. Si autem non est in ciuitate basilica nominata sancti, inuenientur autem in territorio eius, illi detur. Si autem neque in territorio eius reperiatur huiusmodi domus, tunc ecclesiæ ciuitatis in qua testator domicilium habuerit, quod dimidium est, præ- beatur.

Si quæ orationum edificia inserviant.

C A P. X.

Si quis edificationum venerabilis oratori, aut xenodochi, aut piochij, aut orphanotrophij, aut nosocomij, aut alterius reverendæ domum in nouissima voluntate fieri disponeretur: oratorium quidem intra quinque annos compleri iubemus prouiden- tia locorum episcopi, & ciuitatis iudicis: xenodo- chium autem aut piochium, aut aliud venerabili domum intra unum fieri annum. Si autem in tra annum non fecerint heredes xenodochium, are quilibet venerabilem domum à testatore disponitam hereditibemus eos domum aut comparare aut

locare, ubi possint quæ iusta sunt adimplere, donec huiusmodi domus venerabilis explatur. Et si qui- dem ipse testator decreverit qui debet xenodo- chi fieri, aut prochætophi, aut alteri tales guber- natores, huiusmodi hereditibus huiusmodi electionem comitentur: iubemus modis omnibus heredes eius, quæ ab eo definita sunt, adimplere: locorum beatissimi episcopi, insipientibus si gubernario re- ducere procedit & si inuenientur non vires exulte- re rectores, licentiam habentibus sive damno alios pro eis opportunos efficiere.

Vi legata pro redemptione captiuerum reliqua-

stentur ab episcopis, &c.

C A P. XI.

Si quis autem pro redempione captiuerum am- Salientes pauperum hereditatem aut legatum reliquerit in rebus mobilibus, aut immobilibus, siue semel, siue annale: & hoc modis omnibus secun- dum relatoris voluntatem ab iis quibus iustum est hoc facere, compleri. Si autem specialiter dixerit quomodo pauperibus hoc reliquit: præcipimus sanctissimum episcopum ciuitatis in qua relator habuit domicilium, percipere easdem res, & eius eiuitatis pauperibus erogare. Si autem pro redem- ptione captiuerum aliquid relinquatur, & non no- minatim testator dixerit per quem oporteat fieri redemptionem captiui: etiam si iubemus res ad hoc relatas, locorum episcopum & eius econ- nos accipere, & huiusmodi pium opus, templer, in omnibus enim talibus pisis voluntatibus, sanctissi- mos locorum episcopos volumus prouidere, ut secun- dum defuncti voluntatem, uniuersa procedant, licet pia caput a testatoribus aut donatoribus in- terdicendum si eis habere ad hoc aliquid partici- piunt. Si autem qui hoc facere iussi sunt, semel & secundo a beatissimo locorum episcopo, aut eius economis per publicas personas admotis distule- rint quæ disposita sunt, adimplere: iubemus eos omne lucrum relatum eis ab eo qui hoc præcep- rit, amittere: & acorum episcopos omnes res eum- dis (sic) dictum est.) pisi causa distributis, cum fructibus & augmentis medijs temporis & membra- to loco vindicare: & que testator dispositus, adim- plere scientes, quia si neglexerint, pro his omni- bus rationem Deo persolvent. Si autem sanctissi- mus locorum episcopus reliquerit aliquid horum quæ à nobis dicta sunt, fecerit sanctissimum eius me- tropolitæ hæc omnia exigere, & complere: & omni- alii legatus si huiusmodi mouere questionem, & audire vi modis omnibus cause pia com- plentur.

Vi in pia legata efficit Falcidia.

C A P. XII.

Si autem heres quæ ad pias causas reliqua- sunt, non impluerint, dicentes relatum sibi substanciali- mente sufficiere ad ista: præcipimus omnibus sanctissimis locorum episcopos volumus prouidere, ut secun- dum relatoris voluntatem ab iis quibus iustum est hoc facere, complere: & omnibus omnibus cause pia com- plentur.

*C A P. XIII.**Si autem heres qui in hoc onerari huius-*

huiusmodi præbent legatum, & fructus & vixit & omni-

legem eius qui hoc reliquit. Si autem annale le-

gatu cuiuslibet venerabilis domii reliqua- tur: si- denum qui hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius- tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

tum est hoc dare iusta sunt, aut locus ex quo ius-

idoneos, & cum augmento non minus quarta pars relatae quantitatis, & neque plurimis tributis fiscalibus pregravatos: aut vendentes, si voluerint, huiusmodi legatum, & non minus pro pretio percipere, quam ex tali legato intra vigintiquinque annos colligiturita tamen, ut huiusmodi presum ad utilitatem predicit venerabilis domus vbi regium est, proficiat.

Vt de iis que post episcopatum adquisivis episcopis, sed etiam non posse.

CAP. XIII.

Interdicimus autem sanctissimis episcopis, res immobiles aut immobiles, seseque mouentes, quacumque post episcopatum ad eos quoquomodo peruerentur, in propriis cognatis aut in alias quasconque transferri personas. In capitulo vero redemptionem, & egentium pabula, & alias plas causas, aut pro utilitate propriece ecclesie, ex his expendere licentiam habent: & quicquid ex huiusmodi rebus post obitum corum in ipsorum facultate remanserit, iubemus hoc ad proprietatem ecclesiarum quarum facerdotium habuerunt, competere. In illis enim soluimodo rebus licentiam eis alienandi aut relinquenti quibus volunt, damus quas ante episcopatum probantur habuisse: post episcopatum vero, quae ex genere sibi coniuncto ad eos devoluta sunt, quibus ab intestato usque ad quartum gradum succedere poterunt. Hec autem omnia diximus de rebus que post episcopatum devoluti sunt ad sanctissimos episcopos, & in reverendissimis orphanotrophis, & prochorotrophis, & nosocomis, & xenodochis, & gerontocoris, & omnia aliis rectoribus venerabilium domorum, valere sancimus in rebus que in tempore proprie administrationis secundum predium modum ad eos peruererunt. Si quis autem episcopus aut clericus, aut cuiuslibet ecclesiastici gradus minister, aut ecclesia diaconi se moriantur sine testamenti & legitimi successoribus, horum successio ecclesie competet, in qua constituti fuerint.

Nec heretici ab ecclesiis vel priuatu res immobiles quoque titulo decipiunt, & ne felicem fidem sua adficiunt.

CAP. XIV.

Iubemus autem nullum hereticorum, neque per conductionem, neque per emphyteusim, neque per emptionem, aut alii quolibet modo res immobiles acciperi a qualibet sancta ecclesia, aut alio venerabili loco. Si quid vero hereticus pro tali causa praebuerit, amittat huiusmodi vero res venerabili loco a quo erant data sunt, vindicentur res eorum qui ipsas res dedit hereticus, omni gubernatione remouatur: & in monasterio recludatur, & uno anno a sancta communione segregetur: hereticis proderit Christianos. Si autem orthodoxus possessionem habent in qua est & sancta ecclesia, alienauerit, aut reliquerit, aut per emphyteusim, aut per conductionem, aut quamlibet gubernationem hanc dederit Iudeo aut Samaritano, aut Ariano, aut alii heretici, sancta ecclesia eiusdem vice, huiusmodi vindicet proprietatem alienationis. Si quis autem hereticorum (quibus etiam connumeramus Nestorianos, & Aepochalos, & Epychianos) praesumpserit speluncam lux incredulitatis edificare, aut Iudei nouam synagogam constitue: locorum sancta ecclesia & officia sua proprietati defendat. Si vero quis per emphyteusim, aut conductionem, aut etiam per quamcumque aliam gubernationem dederit possessionem huiusmodi personae: si quidem sciebat dominum possessoris eius, quia hereticus hanc commisit: omnes redditus illius temporis quod in contractu transiit ecclesie civitatis sub qua possessor constituta est, vindicari. Si vero ignorabat dominum possessoris quia hereticus erat cui huc commissa est, ipsum quidem dominum propter ignorantiam indem-

num seruari: hereticum vero in vitroque casu expelli de possessionibus, & eius substantiam applicari fisco.

Us orphanotrophi fons iuribus similes, & ad iustas causas iurantur confident.

CAP. XV.

Orphanotrophi vero tutorum & curatorum fungantur officio: ita tamen, ut etiam sine fastidatione & conuenient & conuenientur de rebus orphanotrophis & ipsis propriis orphaonis compertibus. Res autem competentes alicui orphaonum, publicis praesentibus tabulariis, aut sub gestis monumetorum in hac quidem regia ciuitate apud magistrum censu habitis: in provinciis autem apud judices eorum, aut defensores locorum, orphanotrophis accipere & custodiare: & si necessarium putauerint, etiam alienare, & pretia carum, orphanis conservare, aut alias res pro illis emere: non autem subiacere tutelaribus aut curatoriis rationibus. Seruari autem iubemus venerabilis orphanotrophio huius regis viris, & xenodochio: quod vocatur sancta Maria Santo, & sub eius gubernatione constitutis oratoriis, aut xenonibus, aut venerabilibus domibus omnia privilegia quaecumque habet maior sanctissima ecclesia Constantino-politana.

EPIC. V.

¶ Quae igitur per presentem legem in perpetuum valitatem nostra sanxit tranquillitas tua celum: editiois solenniter in hac regia virbe propositis, ad omnium studeat peruenire notitiam. Nos enim prouideimus quatenus sine collatorum dispendio stat etiam in provinciis manifesta. Dat. xv. Kalend. April. Constan. DN. PP. A. *Basil. V. C. Conf.

DE INTERDICTIS COLLEGIS HERETICORUM.

TIT. XV.

NOVELLA CONSTIT. CXXXIX.
Imper. Flaviane Iustinianus felix, in exilium, id est triumphaverit semper. Augustus episcopo Constan.

PRAEFATI.

Primum esse & maximum bonum omnibus hominibus credimus, ver & immaculat Christianorum fidei, rectam confessionem per omnia huc roboretur, & omnis orbis terrarum sanctissimi faderetur ad concordiam copulentur, & confonit, immaculatam Christianorum confessionem prae dicent; & omnem occasionem que ab hereticis inueniatur, auferant, quod ostenditur ex diversis conscriptis a nobis libris & editis. Sed quoniam heretici neque Dei cogitant timorem, neque interdictionem talibus peccatis ex legum severitate considerantes, diaboli opus implent, & quosdam simplicium seducientes, sancta fidei catholice & apostolica ecclesie, adulteria collectas, & adulteria baptisata laetent faciunt: pietatis exsimiimus, per praesens nostrum edictum monere eos qui tales sunt, quatenus & ipsi recedant ab hereticis vestis, & nec aliorum animas per similitudinem perdant, sed magis concurrant ad sanctam Dei ecclesiam in qua recta predicantur dogmata, & omnes heretici cum principibus suis anathematizantur. Noste enim volumus omnes, quia si de cetero aliqui inveniantur aut contraria collectas facientes, aut apud semetipos collectionem: nequam omnino eos sepius, sed domos quidem vbi aliquid delinqutur, sancte assignamus ecclesie: his autem qui colligunt, aut apud se colligunt, ex constitutionibus peccatis inferni omnibus modis iubemus, Dat. prid. No. April. Constan. D. Justin. PP. A. *Basil. Conf.

QV.

337

Quomodo oportet monach. vii.

338

QVOMODO OPORETEAT MONACHOS VIVERE.
TIT. XVI.
NOVELLA CONSTIT. CXXXIII.
Idem Augus. Meno beatissimo Archiepiscopo.

PRAEFATI.

Singularis vita huiusque contemplatio res est. Sacra, & ex hoc eueches animas ad Deum, & non solum iuvans eos qui ad hanc accedunt, sed etiam aliis omnibus pro eius puritate & supplicatione ad Deum, praecepit inspectum vitilitatem. Vnde & pricis Imperatoribus studi fuit & a nobis non pauca sancta sunt de eorum honestate & ornatu. Sequimur etenim sacras regulas & antiquos patres qui hac sacerterunt: quia nihil sine via ad quoniam est imperio, communem omnium hominum soleitatem ex Deo accipient. Dudum quidem scriptis continuationem volentem in multitudine existentes monachos in commune degere, secundum quod vocatur cenobiorum schola: & neque propriis habere habitacula, neque substantias congregare, neque vita haberi sine testimonio: sed communiter quidem ipsos comedere, dormire vero omnes in communi, & honestam servari vitam, & teles esse ornatus, alterutris, & iumentis quidem vereri canicem huc respiciendum, & ex studio etiam vigilias assumere, et ne quid facinus velut per somnum fiat, neque tups videatur aliis, sed vnuquisque suam honestatem etiam dormiendo custodiat.

CAP. L.

Vibuslam verq nobis nunciatis que digna & maiori cautela legis egent, redit ad presentem venimus sanctionem ad illius perfecionem, & supplementum, per quam sanctius nullum penitus habere licentiam separatim habitandi, neque appellatam cellulam nisi solus fuerit, & monasterium duobus vites munitis, & continentem & quietam degant vitam, sed omniote cum sunt plurimi viri, viva sit eorum conuictatio & orantia, & que nature sunt opera facientium, quatenus inculpabiles & inaccusabiles consistant: & communiter quidem sicut dictum est, comedere, communiter quoque dormire, & si quidem tanta sit multitudo quanta in uno habitaculo capiatur, aliquin duo foras aut tria habitacula esse que capiant eos. Nullum tamen omnino proprium habere, sed in commune vivere diebus & noctibus, ut noctes eis candem habeant quam dies obseruationem. Non enim dormiunt omnes semper, sed palam est quia alij quidem in somno sunt, alij vero vigilant, & orantur, erunt quidam dormientes inspicentes. Si autem aliqua habitacula sint in quolibet monasteriorum sub tua constitutorum sanctitate, sive in hac magna ciuitate sive in eius per circuitum habitaculis, sive a nobis ipsi xificatis, sive ab aliis securis habitata, haec omnibus modis depones, aperiisque eis alterutris vice celebrant. quid enim formidabunt horum agentes, semetipos dicentes Deo & abrenuntiantes publice conuercionem? & hoc quidem ita valere dunc & in futurum omne volum tempus, nullo, vt dictum est, habent habitaculum seorsum, sed congregandis omnibus & inspicientibus que ab alterutris aguntur. Certum est enim quia talia studebunt et confidere, quia omnino inculpabili manent. Si quis appetuerit tantum impudens ut audeat temere pruaricari quod sanctum est, monasterij presul huc examiner. Volumus enim vehementer quidem non plurimos esse in monasterium ingressus, sed unum, aut secundum forte, & aditare ianuam virorum & castos & testimonijs boni ex omnibus

CAP. III.

Nostrum ingredientur autem neque mulieres in virile monasterium, neque viri in femininum, occasione mortui, & ibi sepulti memoriis, vel per aliam causam, & maxime si quis frater forte vel sororem aut aliquem ex genere habet in monasterio dicat: cognatio enim monachis in terra non est, celestem zelantibus vitam quid enim volentes interditorum cum liceat & viris convenientia in monasteris virilibus celebrare, & mulieribus similiter distributa, in mulieribus monasteriis facere mulieres, nullo permixto alterutris, neque si forte frater esse dicatur, aut soror, aut cognatus alter. Neque enim per hanc occasionem ingredi finemus aliquem. Si enim ipsa principia obliniamus, & per ipsum aspectum initam, animabus delinictum, & hoc huc lapsum prohibemus, et multo possibilis ac facilitate decertatoribus melioris vita ratus. Omnes ergo huc legi obediant, & neque viri recondant in mulieribus monasterio secula, neque mulieres in virilibus ascetis forsan. Neque enim viros mulierum collegis conuenient, neque ruris virilia mulierum collegis conuenient. Neque ex hoc propter defunctos turpes & malis principiis tales permissiones agi volumus, ut non inter ex hoc stat natura apud se inhonesti graftari, & ludere, & diuinis confundere causas, & pietatis quasi velaminis & cognitionis schemata huc agere, que neque dicere neque cogitare singularem vitam eligentibus est bonum. Illi existente manifesto, quia necessarium est sepulturam, minististrantes & maxime leuis, & fodientes non ingredi monasteria, sed in virilibus quidem monasteriis causa facilis est, in mulieribus autem non ita, proper memorata interdiccionem.

¶ Sancimus igitur, si quando aliquid futurum sit tale fieri, & sepeliri mulier in mulieribus monasterio, (virum namque non finimus) reverendissimas quidem feminas in suo manere habitaculo, solum vero ottiarum & abbajarum forte ipsam si voluerit, intercessu lis que aguntur: & ipsos ce-

Ierius illa agenter, que circa funus solemnia sunt, & sepulchrum fodentes, & corpus obuelantēs, repente discedere, neque viidentes aliquas reverentiam marum mulierum, neque ab aliqua earum viros. Sed neque aliquam exigitent occasioem aut viri ad mulieria monasteria ingrediendi, aut mulieres viros deputatae occasioem horum que circa funus aguntur (quas velque memorias vocant) in terian & nonam convenientem diem aut dum quadraginta compleantur, aut etiam annus: clausi leat, si quidem muliere sit monasterium, mulieres omnia agere vero virorum, viros: & non occasione talium observationum in honestate quamdam venerabilibus monasteriis imponere.

C A P. IIII.

Qvia vero nihil quod sanctitur, nisi custodiā. habeat competentem, poterit seruari decenter, sancimus per tempus vniuersitatis monasterij presulem frequenter inspicere, & perseruari vniuersitatis conuerationem & disciplinam: & sicut aliud paruum fiat contra quam decet, hoc reperire, corriger, & non sine maiori fieri, & perire animam ad salutem conuerationis confugientem. Monasteriorum autem exarchus, sed etiam vniuersitatis ciuitatis episcopus huius rei prouidentiam habeat sive patriarcha sua metropolita, sive singuli sunt episcoporum, & reverentissimos defensores qui & mittant huc requirentes & seruantes, & non sinestes quicquam fieri extra quam decet, sed & si quid fiat, velociter hoc emendare. Sancissimus autem patriarcha felicissimus huius viris, de monasteriis hic postis similiter examinet, & custodes rei Deo amabiles ecclesie defensores tandem malorum ecclesie & quos putauerit perfectos & honestissimos esse constituit, ut per plures custodia facta, adhuc amplior, obseruatio & super peccatis vindicta fiat.

C A P. V.

Oportet autem unum quodque monasterium sub abbe constitutum, habere (sicut praedictum) eos qui vocantur *Rebōnſay*, viros senes & monachicum certamen superantes, & non facile corporales iniurias passuros, qui corum rebus & eorum occupentur vilitatibus, & non solum si viros sit monasterium, sed etiam si mulierum contingat, esse duos aut tres viros aut vel eunuchos, si possibile esset, aut senes & castiti teſtimoniū habentes, qui causas agant, & ineffabilem eis praebant communionem, cum huius temporis fuerit. Si vero de alia monasteriis vilitate, aut ad unam reverentissimorum aceriarum petiente, dicere aliquid necessariorum voluerint, loquantur abbatis, & alteri penitus nulli scimus, quemque monachis, & abbatibus eorum fieri manifesti. Damus autem causa obseruationem non solum abbatis monasteriorum singularium, nec solum Deo amabilibus episcopis, nec sanctissimis metropolitanis, neque sanctissimis patriarchis, sed hic quidem & tuz excellenti, ut si cuius causa egerat, vehementioris correctionis, diffringentis à Deo amabilibus viris exequantur. In prouincia autem earum iudicibus, primitus à Deo amabilibus episcopis quod agitur agnoscitur, & vi finit per omnia & personis sacram & magistris innoxia ea, quae ad Deum & pr. eundem imperio, tanquam nihil si sancti cultuori rempublicam magni Dei & salvatoris nostri Iesu Christi cle-

rum reatores, & eos qui ciuitates habitant, nullum contra præsentem nostram dispositionem suscipere bioclynam, aut latronum perecatores. omnino enim nullum iudicium ciuilium aut militarium continent in ciuitate, habere loci seruato: em concedimus. Principi quidem iubemus prouinciarum reatores sic recte conuersari, aut res gubernare, ut non necessitas fiat de quibus re debent queri, aut gubernari, ad provincias aliquem definiri. Si vero opus fuerit transmissi aliquo in provincias occasione publicarum exactiōrum, aut quarumlibet emergentium querelarum, neque ordinem, neque nomen habere loci seruatois. Desipatus vero sa prouinciam, nullum subiectis inferat dispensandum: creditum vero sibi opus adimplerat, iudicis prouincie eum & eius officium adiuuante. Si vero contra ipsum indicem forte accusatum transmittatur: tunc iubemus & prouinciale officium obedire ei. Quemadmodum enim prohibemus loci seruatores fieri, ita omne periculum iubemus habere iudices prouinciarum, & eorum officium: & licitudinem faciat tam publicarum exactiōnum, quam locorum quietem: & ut omnis iniustitia & laſio suspendatur. In quibus vero prouinciis ait iudices, aut exadiores sunt fiscalium, & opus habuerint aliquo adiutorio: iubemus indicem prouinciarum & officia eorum omne solvit & studium eis conferre, v: sine impedimento fiscalium exactio procedat. Et omnes quæ mox sicut sine ciuitate criminis cause, & competentes prouinciarum iudices ipsos iubemus inquirere, ut illi proprio periculo has discutant, & legitimum suum eis impontant. Super hoc autem iubemus prouinciarum iudices mox qui futuri sunt singula sufficiere, sine præsentes, sine absentes sine, cautelam impendere tam prefectoria, quam nostris largitionibus, & eorum privatarum pro inferendis pecuniis vniuersique preditarum dignitatum: cum eti non caueant, ramquam facientes cautelam, ita iubemus eos & eorum officia subiacere predictis dignitatibus. In illis vero ciuitatibus & prouinciis volumen iudices periclitari pro fiscalibus, & exigere in quibus neque scribari, neque iudices neque alii quidam proprio periculo exactiōne faciant.

C A P. I.

Nunc vero per se iuvare nostros subiectos studentes, sancimus nullam licentiam habere prætempore praefatos tam Orientis quam Illyrici praetoriorum, aut comitem largitionum, aut comitem priuatarum, locorum seruatores destinare in prouinciis, aut ipsos prouinciarum iudices facere, & proprii cinguli loci seruatores emittere. Sed neque vice nos iudices in creditis eis prouinciis loci seruatores emittere in qualibet ciuitate. Solum vero iubemus esse loci seruatores prælecturae in Holdrum, & in Mesopotamia & si necessitas vocauerit, in aliis locis tempore expeditiōnis pro nutrimento eis destinato: & hoc quidem per nostram iussiōnem. His iudicis iubemus, ut neque inagiſtri militum, neque duciis in prouinciis in quibus administrare iussi sunt, loci seruatores, aut bioclynas, aut latronum expulsores habeant. Si vero conigerit, neceſſitate faciente, sive magistros militum sive duces destinari per nostram iussiōnem in aliis locis: tunc fieri loci seruatores absentes & hoc secundum nostram præceptiōnē. Nulli vero iudicis ciuiti aut militari iudici circumire prouinciam sine causa necessaria. Si vero alio neceſſitate vocauerit tale aliquid fieri: expensis propriis hoc facere iubemus tam iudices, quam competens & obediens eis officium. Neque vero angarii, aut iis quae vocantur epidemici, aut alio quilibet dispendio granarie nostros subiectos: neque confusitudines nominare, aut querere, quas fortan aliqui prædictorum in proprium lucrum intineſcentur. Malè enim adiunget, maleque conseruandus, neque ex longo tempore, neque ex longa confusione confirmantur scientibus omnibus prædicti iudicibus ciuitibus & militari bus, quod si aliquid præter hoc fiat, & qui facit, si loci seruator ed, viginti librarum auri infert penam, & cingulo spoliabitur: & qui fieri se acquieuit, cedens propria substantia extilio subiectetur.

C A P. II.

Ad maiorem autem nostrę dispositionis caute-

lam, iubemus per loca episcopos, & prouincia-

